

**ПИШЕМО
ИСТОРИЮ
РАЗОМ**

УДК

ББК

Наукове супроводження проекту:

Голова УСВЖН, академік МАНСБ,
колишній в'язень концтабору Саласпілс

Маркіян Демидов

Керівник проекту:

Колишній малолітній в'язень фашизму

Галина Мартиш

Редактор-упорядник:

координатор проекту по роботі з молоддю,

Людмила Слесарєва

Верстка:

Сергєєв Андрій

Відповідальна за випуск:

Заступник Голови УСВЖН

Колишній малолітній в'язень фашизму,

кандидат технічних наук, ст. наук. співробітник

Слесарєва Надія Іванівна

До 70-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників

ПИШЕМО ІСТОРІЮ РАЗОМ...

Друга світова - очима дітей

Досвід українських родин

Українська спілка в'язнів – жертв нацизму (УСВЖН)

ПИШЕМО ІСТОРІЮ РАЗОМ...

Друга світова - очима дітей. Досвід українських родин.

У цій збірці містяться есе та малюнки учнів 15 середніх шкіл і 3 шкіл мистецтв Дарницького району м. Києва

ISBN

Це видання створено за кошти, отримані від Міжнародної громадської організації «Міжнародний фонд «Взаєморозуміння і толерантність» в рамках програми збереження історичної пам'яті за грантом «Пишемо історію разом. Діти другої світової – нинішній молоді». В нього увійшли учнівські есе та малюнки за результатами конкурсу «Друга світова – очима дітей. Досвід українських родин», проведеного в 2013/2014 навчальному році серед школярів Дарницького району міста Києва.

ISBN

Київ 2014

© УСВЖН 2014

Київ 2014

Дорогі Друзі!

Від імені Української спілки в'язнів – жертв нацизму і себе особисто я щиро вітаю всіх читачів цієї збірки учнівських робіт. Есе і малюнки, які винесли на Ваш суд школярі Дарницького району столиці, - це своєрідна колективна розповідь про духовні надбання їхніх рідних – бабусь та прабабусь, дідусів та прадідів, на долю яких випали суворі випробування в роки Другої світової війни.

Я хочу висловити щиро повагу і вдячність керівництву Київської міської державної адміністрації, її Управлінню в справах жінок, інвалідів, ветеранів війни та праці, керівництву Дарницької районної в м. Києві державної адміністрації, районним управлінням освіти і культури, педагогічним колективам загальноосвітніх і спеціалізованих учбових закладів Дарницького району за багаторічну допомогу і плідну співпрацю, спрямовану на виховання молоді в дусі взаєморозуміння і примирення, проти ксенофобії і расизму, яку ми спільно проводимо вже багато років за грантами, отриманими від німецького фонду «Пам'ять, відповідальність і майбутнє» EVZ.

Головним завданням цієї книги, як і попередніх наших видань, є пошук і донесення до широкого загалу історичної правди, неспотвореної ніякими ідеологіями. Саме тому ця збірка складається з есе, написаних на основі спогадів наочних свідків історії – тих, які зазнали всіх тягот воєнного лихоліття,

здобули перемогу і відстояли мир, а також тих, які перенесли фізичні та психічні страждання й приниження у фашистській неволі і в тоталітарний період – у себе на батьківщині.

На нашу думку, значення роботи, виконаної школярами, важко переоцінити. Записані ними свідчення своїх рідних залишать глибокий слід як у душах юних авторів, так і читачів цієї книги, допоможуть осмислити минуле і оцінити життєвий подвиг тих, хто вистояв у боротьбі з фашизмом, підняв і відбудував зруйновану країну в повоєнні роки, зробив свій внесок в творення незалежної України.

Ця книга є водночас гідним вшануванням пам'яті тих, кого вже немає з нами поруч.

Залучаючи юних до подібних проектів, ми докладаємо всіх зусиль, щоб наша молода генерація вела активне, змістовне і цікаве життя. Адже саме їй будувати нову Україну, яка займе гідне місце в сузір'ї високорозвинених країн світу.

А пам'ять про війну і страждання, які вона приносить людству, - нетлінна.

Маркіян Демидов

голова Української спілки в'язнів – жертв нацизму,

науковий керівник проекту,

академік Міжнародної академії наук екології, безпеки людини і природи,

колишній в'язень концтабору «Саласпілс»

ЗАДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПАМ'ЯТІ

Незабаром Україна відзначатиме дві знаменні дати - 70-річчя визволення від гітлерівської окупації та 70-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні.

У цей період для всіх нас дуже важливо, щоб пам'ять про патріотизм і мужність, виявлені захисниками Вітчизни в роки Другої світової, не канула в забуття, щоб молоде покоління довідалося про героїзм і страждання своїх дідів та прадідів, про понівечені людські долі і загублене дитинство мільйонів тогочасних дітей.

В історії України німецько-фашистська окупація залишила свій кривавий, незгладимий слід: мільйони загиблих та калік, зруйновані міста і села, зневірені людські душі. Позначилася вона і на долях дітей. Чимало з них працювали біля верстатів на заводах і фабриках, трудилися на колгоспних полях, підміняючи своїх батьків, матерів, старших братів і сестер, які пішли на фронт.

Саме діти стали найбільш незахищеними жертвами війни. Їх вбивали, спалювали, намагалися онімечити, в них брали кров для поранених окупантів, над ними проводили псевдонаукові досліді. Дітей примушували виконувати рабську працю, робили в'язнями концтаборів, тюрем, гетто...

Пам'ять про все це і досі жива. Вона передається від покоління до покоління, зберігається в кожній родині. Від фронтовиків, від дідусів і бабусь, які в роки Великої Вітчизняної були дітьми - живими свідками тих драматичних подій, правда історії, правда про творців великої Перемоги долинає до розуму і сердець сучасних дітей.

Про те, як сприймає нинішнє покоління дітей цю правду, можна довідатися з книги, що лежить перед вами.

Учні Дарницького району Києва дізналися від своїх учителів історії про те, що Українська спілка в'язнів - жертв нацизму за підтримки адміністрації району оголосила конкурс творчих робіт на тему "Друга світова - очима дітей. Досвід українських родин". Це починання втілювалося в життя в рамках програми збереження історичної пам'яті "Діти Другої світової війни очима сучасних дітей" за грантом "Пишемо історію разом. Діти Другої світової - нинішній молоді", який був наданий Міжнародним фондом "Взаєморозуміння і толерантність". Щоб взяти участь в конкурсі, необхідно було написати есе або намалювати малюнок на основі вражень, отриманих від спілкування з кимось із своїх родичів, сусідів, знайомих, які пройшли через горнило війни, на власному досвіді зазнали, що таке фашизм, що таке виживання в умовах окупації, концтабору, гетто. За підтримки своїх педагогів і рідних діти поділилися власним баченням біографій того покоління, яке, перенісши жахи війни, відродило Україну в повоєнний період, доклало всіх зусиль, аби створити належні умови для достойного життя своїх нащадків.

Успішному просуванню проекту "Пишемо історію разом. Діти Другої світової - нинішній молоді" всіляко сприяли працівники Дарницької районної в місті Києві державної адміністрації, Науково-методичний центр Управління освіти, Публічна бібліотека № 160 сімейного читання.

Ми сподіваємося, що есе і малюнки юних дарничан, опубліковані в цій книзі, стануть стимулом для інших їхніх ровесників, підігріють інтерес молоді до історії власних родин, спонукають зафіксувати та зберегти для майбутніх поколінь найцінніші епізоди з життя їхніх дідів та прадідів у період Другої світової війни, сприятимуть глибшому осмисленню історичного досвіду нашого народу і служитимуть зміцненню миру на землі.

Галина Мартиш

керівник проекту

Слово від редактора

Подібно до того, як великий будинок виростає з тисяч маленьких цеглинок, історія нашого народу складається з мільйонів людських доль, кожна з яких є неповторною і повчальною, гідною уваги і вдумливого дослідження.

Кожне людське життя – це додатковий штрих до загальної картини нашого спільного минулого. Пам’ять про унікальний життєвий досвід тієї чи іншої людини зберігає її родина, саме ця родинна пам’ять стає джерелом моральних цінностей і духовною опорою в житті кожного з нас. Якщо ж цього не відбувається, суспільство починає деградувати.

Змінюються епохи, тенденції, політичні оцінки тих чи інших подій та явищ. Історія, як відомо, дуже часто стає заложницею панівної ідеології, особливо за тоталітарних режимів. Але й вільні суспільства також не позбавлені стереотипних поглядів на минуле. Та унікальний родинний досвід неможливо вкласти в прокрустове ложе тих чи інших ідеологічних схем. Саме він може стати поштовхом до незалежного пошуку істини і розвитку критичного мислення в молоді. Ось чому головним завданням проекту «Пишемо історію разом. Діти другої світової – нинішній молоді» була активізація інтересу школярів до історії власних родин.

З цією метою серед учнів Дарницького району Києва був проведений конкурс творчих робіт на тему «Друга світова – очима дітей. Досвід українських родин». Ті школярі, які взяли в ньому участь, мусили звернутися із запитаннями до найстарших представників своїх сімей, переглянути родинні фотоальбоми, познайомитись з документами, що збереглися в сімейних архівах. Немає сумнівів у тому, що всі вони відкрили для себе чимало нового, несподіваного і повчального. Сухі цифри і факти, відомі їм з шкільних підручників, наповнилися живим змістом, реальними стражданнями та випробуваннями. Віддалені в часі події, що раніше здавалися абстракцією, набрали конкретних обрисів і почали сприйматися з особливим зацікавленням. Ще один дуже цінний результат участі в проекті – зміцнення родинних зв’язків. Діалог між старшим та молодшим поколінням змусив новими очима поглянути одне на одного, відкрити те, що раніше залишалося непоміченим чи недооціненим.

У цій книзі зібрані есе різного характеру. Одні з них відтворюють родинні перекази про ті чи інші ситуації, що мали місце в період Другої світової війни. Інші описують людські долі, в яких, наче в дзеркалі, відбилася складна, багатовимірна історія нашої Вітчизни. Є есе-рефлексії, в яких роздуми та емоції переважають над описами конкретних подій чи осіб. Є есе з елементами фантазії. Зустрічаються також роботи, що трохи нагадують реферати. Зібрані разом, вони створюють багатобарвну, різномірну і цікаву картину сприйняття Другої світової війни сучасними підлітками. Словесні оповіді доповнюють малюнки юних художників із загальноосвітніх та мистецьких шкіл району. Всі ці роботи мають неабияку виховну цінність, оскільки вони спонукали юних авторів заглибитися в складну, повну трагізму та духовної сили епоху в історії нашої країни.

Особливо вражають розповіді про родини, в яких перехрестилися долі вихідців із Західної та Східної України. Найтрагічнішим чином позначилося на них і перекроювання кордонів, і зіткнення двох злочинних ідеологій – гітлерівського фашизму і сталінського тоталітаризму. Таким, зокрема, є есе Ярослави Патриляк з ліцею “Наукова зміна”. Варто сказати, що саме цей навчальний заклад взяв найактивнішу участь в нашому конкурсі. Мабуть

тому, що вже упродовж тривалого часу вчителі й дирекція школи творчо, ненав’язливо, з вигадкою спрямовують увагу своїх вихованців на необхідність досліджувати ті трагічні та героїчні моменти, через які пройшли їхні діди та прадіди. Чимало уваги приділили історії своїх родин учні київської спеціалізованої школи № 127, де вже не один рік працює музей історії Дарниці. З зацікавленням заглибилися в долі прабабусь та прадідусів також дівчатка і хлопчики з інших навчальних закладів району, зокрема, зі шкіл №№ 62, 111, 160, 314, звідки надійшла більша частина письмових робіт. А скільки творчості і таланту виявили юні художники! Вихованці мистецьких шкіл №№ 4, 9 та 11 не просто зареєстрували, але й пропустили через власне серце суворі події, які понад 70 років тому перекреслили мир над головами їхніх прадідів.

Тематика конкурсу не залишила байдужими не лише дітей, але й дорослих учасників проекту. Тому, коли один з наукових консультантів проекту, наочний свідок визволення Києва, дитина війни, кандидат історичних наук, пан Адольф Кондрацький запропонував власні спогади, редакція визнала за слушне опублікувати їх у додатку. На нашу думку, побачене очима дитини в напівзруйнованому Києві багато десятиріч тому, є цінним доповненням до творчих робіт сьогоднішніх школярів.

Не можу не звернути уваги й на те, що, коли учні лише починали працювати над своїми творами, воєнні події здавалися їм чимось неймовірно далеким і неправдоподібним. «Війна.... Що ми можемо знати про цю давню страхітливую подію? Ми народилися в той час, коли панував мир», - ця думка чотирнадцятирічної Вікторії Глущенко з ліцею «Наукова зміна» зустрічається в роботах багатьох юних авторів. На жаль, сьогодні вона вже втратила свою актуальність. Минуло лише кілька місяців, а війна постукала в наші двері, увірвалася в повсякденне життя, позначилася на багатьох людських долях.

Наскільки ж злободенними в цьому контексті здаються роздуми дев’ятикласниці Валерії Сліченко з ліцею «Інтелект», яка впевнена, що жодними аргументами неможливо виправдати «неймовірну жорстокість, смерть багатьох людей за ту чи іншу ідею, що захопила чийсь хворий розум». Скільки гіркої правди та перестороги в словах дівчини про те, що навіть «...демократичні закони – не перешкода для тих, хто не вміє цінувати мир і спокій».

У наш непростий час, у вкрай складній та небезпечній ситуації агресії з боку сусідньої країни, хочеться вірити, що пережите дідами та прадідами додасть нинішньому поколінню сил та мужності, допоможе відстояти рідну землю, зберегти неподільною українську державу, витримати найскладніші випробування і ще більше цінувати такий крихкий мир та спокій на нашій планеті.

Людмила Слесарєва

редактор-упорядник,

координатор проекту

по роботі з молоддю

ESE

**школярів Дарницького району
міста Києва - учасників конкурсу**

**«ДРУГА СВІТОВА - ОЧИМА ДІТЕЙ. ДОСВІД
УКРАЇНСЬКИХ РОДИН»**

ВІЙНА НЕ МАЄ ВИПРАВДАННЯ

Валерія Сліченко

15 років, 9-А клас, ліцей «Інтелект»
Вчитель історії
Заславська Лідія Олександрівна

Війна – це найгірша біда, яка тільки може статися. Люди воювали в усі часи, та чи можна виправдати неймовірну жорстокість, смерть багатьох людей за ту чи іншу ідею, що захопила чийсь хворий розум?

У середньовіччі, коли процвітала жорстокість, війна була способом життя, іншого люди не знали. Цю стадію треба було пройти... Але чи варто захоплюватись великими полководцями та завойовниками, такими як Олександр Македонський, Юлій Цезар, Карл Великий, Чингізхан, Наполеон та інші? Ці видатні особи залишилися в пам'яті нащадків лише тінями. Так, ми згадуємо про їхні лідерські, стратегічні навички. Однак варто замислитись над тим, а чи потрібно було взагалі воювати? Великі полководці ставили перед собою єдину мету – підкорити світ. Вони керувались жагою до влади та наживи. Час від часу з'являються такі вожді і приносять багато бід та злиднів звичайним людям, бо діють, як казав німецький канцлер Отто фон Бісмарк, «залізом і кров'ю». Вони справді були надзвичайними особистостями, вродженими лідерами, проявляли неабияку силу духу, непохитність та невблаганність, бо інакше ніхто з них не спромігся б зробити й половину того, що зробив. Але шлях до їхньої величі всіяний тілами звичайних людей, котрі були винні лише у тому, що хотіли бути вільними...

Усі імперії приречені на загибель. Більшість завойовників закінчували зовсім не так, як сподівалися, а справа всього їхнього життя зазнавала краху. Це – своєрідний неписаний закон, що діяв на Землі протягом тисячоліть.

Постає питання – а чи закінчатся коли-небудь війни? Чи люди нарешті переситяться битвами?

У наші часи війни менш розповсюджені, ніж раніше, вони не спалахують по всьому світу. Цьому сприяє розвиток демократичного суспільства, особистих свобод людини, миротворчі організації, що попереджають можливість розвитку конфліктів. Але зрозуміло, що демократичні закони – не перешкода для тих, хто не вміє цінувати мир та спокій.

То чому ж розв'язуються війни? На прикладі Адольфа Гітлера видно, до яких жахливих наслідків можуть призвести дитячі комплекси, образи юності, невдачі зрілого віку.

А, може, поява Гітлера пов'язана з впливом якихось вищих сил? Унаслідок його діяльності втратили життя понад 50 млн. людей, це був справжній злочин проти людства, страшна трагедія для мешканців трьох континентів. У війні брала участь 61 держава, де проживало 80% усього населення планети. Чи не страшні ці цифри? Мабуть людина, яка розв'язала наймасштабнішу в історії війну, порівнювала себе з Богом на Землі?! Це просто якийсь чорний жарт на людством...

Але фюрер з'явився не одразу. Шлях Гітлера до вершин влади був важким і повним розчарувань. Перше і найбільше – розчарування у власному батькові, який шукав спасіння від своїх невдач у пияцтві. Бувало, що Адольф тягнув батька додому, а той, замість вдячності, кричав на нього та бив. Це закарбувалося в пам'яті хлопця.

Садизм та пияцтво рідного батька, до якого Адольф відчував лише ненависть, призвели його до висновку, що правий той, хто сильніший. Незважаючи на це, Адольф завжди чинив так, як вважав за потрібне, і навіть намагався дратувати батька.

мій прадід Ілля Ксенофонтівч Шарко

На відміну від Алоїса Гітлера, Клара Пельцль дуже любила свого сина, хоча й сама вважала його трохи «схибленим». Це не заважало їй запевняти хлопця в тому, що він особливий, не схожий на «звичайних» дітей. І все ж таки, Адольф ріс незадоволеним, примхливим, у нього почали з'являтися комплекси, що нагадували про себе протягом усього життя.

Може, саме його батьки були винні в тому, що сталося згодом?..

Друга світова війна обірвала життя багатьох людей, залишила дітей сиротами, матерів – самотніми. Це був тяжкий час для багатьох. Для сім'ї моєї бабусі також.

Мій прадід (її батько), Ілля Ксенофонтівч Шарко, був не більш, не менш, а міністром цукрової промисловості, що в той час прирівнювалось до чину генерала. В 1938 році його разом з родиною відкомандирували до Львова. Саме у Львові в 1941 році їх застала війна. Бабуся – Тамара Іллівна Шарко, яка була тоді зовсім крихіткою, пам'ятає, як тато подзвонив з роботи, а з рук її бабусі, що поралася на кухні, випав ополоник. Так надійшла звістка про початок війни. Потім дід Ілля повернувся додому, щоб евакуювати родину з міста.

- Покладіть все необхідне в машину, - сказав він. – Вивезу вас...

На шляху їм зустрівся потяг до Львова, в який прямо в них на очах потрапила бомба. Люди кричали й намагалися вибратись. Дідусь Ілля загорнув мою бабусю, якій було лише три роки, у свій білий плащ та сховав у канаву. Там вони перечекали. Йому вдалося вивезти родину, але сам він був мобілізований та потрапив у оточення у Львові.

Бабуся пам'ятає, як питала його:

- Тату, ти коли приїдши?

На це він відповів:

- Скоро, скоро... Як тільки німців поб'ємо, одразу й повернусь.

Та повернутися йому не судилося. Тоді військові, які потрапили в оточення, вважалися ворогами народу. Йому вдалося вирватись з оточення на своєму мотоциклі, але біля Києва він потрапив на мінне поле. Його дружина, бабусина мати,

так і не знайшла потім його друга, щоб той засвідчив, що дідусь не був дезертиром.

Сім'я спочатку була в Києві, а потім бабуся з сестрою жили в селі Медвін – у тітки, сестри своєї матері. Там стояли німці. Одного разу вона вирішила помститися їм – спалити конюшню сусідки, де знаходилися коні ворогів. Узяла соломку, сірники й пішла до конюшні – низької, з покатою солом'яною стріхою... Та дівчинку помітила сусідка й посадила її в погріб. Бабуся казала, що там було дуже холодно (адже вона була у літньому платті!) і стрибали жаби. Сусідка так вчинила, бо й сама дуже злякалася – якби дівчинка підпалила конюшню, ніхто не став би розбиратися, розстріляли б усе село!

моя бабуся Тамара Іллівна Шарко (праворуч) з сусідом (ліворуч) у селі Медвін

І ще одна історія. Коли німецькі машини вивозили пшеницю, бабуся із подругою накидали на дорогу каміння, сподіваючись, що машина на нього наїде та похитнеться. І тоді з неї впаде мішок – дівчатка підберуть його і зможуть напекти хліба та роздати в селі.

Треба сказати, що чимало німців поводитися по-людськи. Рядові солдати та звичайні люди не бажали війни так само, як і радянські родини. Спочатку бабуся боялася їх, але згодом сама це зрозуміла. В сусідки через дорогу жили німці – високі, світловолосі, статні молоді хлопці, студенти, які добре розмовляли російською. Вони були ласкаві до неї, бо бабуся була «маленьким янголом» з світлими кучерями та ясними очима. Перед битвою під Прохорівкою ці юнаки плакали й казали:

діти на возі (с. Медвін).

- Не хочемо воювати, але інакше нас розстріляють. Ми не повернемось. Гітлер – капут і нам буде капут.

Передчуття не обманули їх – вони насправді не повернулися.

Село Медвін саме по собі велике, а на додаток – оточене лісами. В тих лісах були партизани. Якось їхній ватажок зазирнув додому, щоб провідати близьких. Однак його видали, отож він змушений був втікати, як було – у спідньому. Партизана загнали під міст, та коли німці піднялися на нього, він підірвав і їх, і себе.

Німці возили мою бабуся на своїх великих (а в уявленні дитини – ще більших) машинах до міста, частували їй цукерками. Тітка плакала, бо боялася, що вкрадуть дитину. Німці давали цукерки також тітці, але та їх викидала. Для того, щоб не годувати офіцерів, вона прикидалася хворою.

У сінях їхньої хати стояв мішок з німецьким цукром. Моя бабуся, жменька за жменькою, брала той цукор і роздавала сусідським дітям, яким дуже хотілося скуштувати солодкого (компот тоді варили з цукровим буряком, бо цукру бракувало). Коли тітка побачила цукрову доріжку від мішка, вона дуже перелякалася й швидко її замела, щоб не залишилося й сліду. Знову таки – могли розстріляти. Бабуся каже, що тітка ніколи її не лупцювала, але того разу дала волю своїм почуттям.

Ще один епізод: німці якось проїжджали на машині повз їхню хату, а бабуся з подружкою саме стояли біля воріт. Один з солдатів задрімав, прихилившись до шибки, і в той момент з його голови впала пілотка. Коли автомобіль віддалився, бабуся з подругою побігли й підняли трофей. Однак потому перелякались й сховалися в кропиві – а ну, як солдати

повернуться по загублену пілотку? Грізне слово розстріл зависло в повітрі. Врешті-решт, закопали пілотку в землю, щоб ніщо про неї не нагадувало.

мій прадід Ілля Ксенофонович Шарко на коні (довосіне фото)

Поруч з такими випадками, які можуть здаватися дрібницею, було й дещо глобальніше. Бабуся пам'ятає Червону площу на Подолі, де встановили шибениці, а на них були повішені люди з табличками «Партизан» чи «Зрадник».

І ще один спогад. Опинилися якось на дорозі, поблизу Бабиного Яру. Тітка з чотирма племінниками поставила на пагорбі курінь – просто не було, куди

подітись. Помітивши, німці хотіли було стріляти по біженцях. Тоді тітка встала, обійняла дітей і спрямувала свій погляд на одного з них. Побачивши це, він підняв автомат вище, над тими біженцями, що стояли на вершині пагорба. Він не мав права порушити наказ, але й дітей вбивати також не міг...

А от після звільнення Києва тітка знайшла десь віз, посадила на нього дітей і поїхала з ними назад, у Київ. На підході до міста була гора, а з гори щось котилося. В натовпі одразу почалася паніка, хтось крикнув: «Бомба! Бомба!». Усі кинулися тікати, лунали крики, зчинилася штовханина... тимчасом з гори скотився гарбуз...

Слова, що на все життя закарбувалися в пам'яті моєї бабусі, – це слова її матері, котра, обійнявши дочку, промовила:

- Коли закінчиться війна – це буде найбільше свято!

Історії, які я почула від своєї бабусі, свідчать про те, що війна війною, але люди за будь-яких обставин повинні залишатися людьми. Коли бабуся розповідала мені про все вперше, я була ще зовсім маленькою і не розуміла, чому вона описує німців досить добрими та гарними... Згодом я зрозуміла. Не всі були жорстокими, серед солдатів зустрічалося чимало добрих серцем людей, які не хотіли йти на війну, не хотіли вбивати, не бажали вмирати самі... Це звичайні люди, в яких також були сім'ї, діти, батьки.

Люди на війні залишаються людьми, а діти – дітьми. Суворі часи

диктують свої закони, та діти будуть гратись, робити безглузді речі, тягнулися до тих, хто з ними добрий, навіть якщо це - ворог.

моя бабуся Тамара Іллівна Шарко на возі, на якому її родина поверталась до Києва

Війна страшна тим, що вона розлучає близьких людей: дітей з батьками, чоловіків з дружинами, друзів одного з одним... вона руйнує звичний світ, вона примушує дітей передчасно дорослішати. Нам складно розмірковувати про явища тисячолітньої давності, але страшні та криваві події Другої світової ще не настільки далекі, щоб ми забували про них. Це жахлива сторінка в історії двадцятого сторіччя, що й досі нависає над нами зловісним нагадуванням про

жорстокість одних людей і про доброту, гідність та самопожертву інших! Чи вартий Адольф Гітлер життя мільйонів солдат? Чи вартий він самопожертви того партизана під мостом? Чи вартий він любові батька, який знає, що не повернеться, коли востаннє дивиться на свою дитину? Чи вартий він душі того солдата, який всупереч наказу не поціливі у дітей?

ВТЕЧА

Артемій Антонов

учень 23-Е групи ліцею «Наукова зміна»

Моїй прабабусі, Малишко Поліні Олександрівні, 1 вересня цього року виповниться 90 років. Її юність припала на тяжкий період Великої Вітчизняної війни. Та вона вижила, виростила трьох дітей, пройшла через багато випробувань і досі залишається оптимісткою.

Розмовляючи з нею, я запитав про найяскравіший спомин прожитих років. З'ясувалося, що це подія, яка відбулася навесні 1942 року.

Бабусі було 18 років і жила вона в Кривому Розі на Дніпропетровщині. Місто було окуповане німцями. Прямо на вулицях хапали молодих жінок та чоловіків для відправки до Німеччини. Схопили й мою бабусю. Людей звозили до приміщення школи й тримали по декілька днів без будь-якої їжі. В однієї з дівчат брат служив у німецькій поліції. Йому вдалося передати сестрі трохи їжі й води, а вона, в свою чергу, поділилася з подругами.

Коли настав день відправки, бабусину подругу відпустили – напевне брат зміг умовити німців, але всіх інших погнали на залізничну станцію. Наляканих людей запускали, наче худобу, у вантажні вагони.

Один з поліцаїв, скориставшись метушнею, непомітно запхнув одному з молодих хлопців під сорочку щось загорнуте в стару газету. Як з'ясувалося пізніше, це був невеликий напилек. Через деякий час вагон ззовні закрили на металевий засув і поїзд рушив. Через лічені хвилини, щойно проїхали станцію, чоловіки взяли за справу. Спочатку роздовбали дерев'яні двері, а потім почали пиляти засув. Працювали, не зупиняючись

ні на секунду, змінюючи один одного. І ось нарешті двері відчинилися. В обличчя війнуло холодним березневим вітром. Дочекавшись підйому, коли поїзд сповільнив хід, люди, як горох, почали стрибати прямо на землю. Було страшно, але страх опинитися в Німеччині був ще більшим...

Бабусі поталанило, вона вдало приземлилася, не зламавши при цьому ні рук, ні ніг. Тепер треба було якось повернутися додому... Але як? Щохвилини вона ризикувала зустріти німців. Тому вздовж залізничної колії йти було не можна. Якимось дивом дівчина дісталася до невідомого села і попросилася до крайньої хати. Її впустила жінка з трьома маленькими дітьми, дозволила перепочити й нагодувала. Виявилося, що до міста тридцять кілометрів. Подякувавши добрій людині, бабуся вирушила далі. Їй довелося пробиратися околицями сіл і ховатися за кущами, але вона все ж таки дійшла до села своєї бабусі, яка жила за вісімнадцять кілометрів від міста.

Раніше бабуся ніколи не розповідала мені про війну. Вона не любила згадувати ті роки. А, крім війни, були ще важкі роки повоєнної розрухи, голод 1947 року... І все це винесло на своїх плечах покоління наших прадідів. Ми рідко замислюємося над тим, як же нам насправді пощастило, що ми живемо зовсім в інший час. Так, зі своїми проблемами, але зовсім іншого порядку.

СУВОРИЙ ПОДИХ ВІЙНИ

Ми щасливі, що не відчули страшного дихання війни, не побачили крові невинних людей, яка проливалася в ті часи... А от мої родичі все ще пам'ятають це лихоліття.

Я народився в звичайній сім'ї, живу з батьками та братом. Про війну я розпитував свідка – свого дідуся Анатолія Тихоновича Кривчуна. Він прожив довге і нелегке життя, виховав двох дітей, побудував дім і виростив не одне дерево. Життя, як-то кажуть, прожив не дарма.

Він розповідав мені про початок війни, про події, які відбувалися влітку 1941 року. Дідусеві було тоді лише 9 років і жив він у військовому містечку Ліда (нині це Білорусь). Його батько був офіцером, а мама не працювала, бо, крім Анатолія, виховувала ще його дворічного братика Петра.

У перший же день війни військове містечко і аеродром, що був поруч, почали бомбардувати німецькі літаки. Всіх цивільних жителів вирішили терміново евакуювати. Однак на станції були лише вантажні вагони, та й тих не вистачало. Тому речі ніхто не брав. Тільки документи та по одній валізі з найнеобхіднішим на сім'ю. Не встиг потяг проїхати й кількох кілометрів, як довелося зупинися в полі. Почалася повітряна атака. Люди висипали з вагонів і попадали на землю. Небо спохмурнішало, наче не поодинокі літаки, а величезна чорна хмара насувалася з горизонту, земля здригалася від гулу. Літаки пролітали так низько, що дідусеві здавалося, ніби він бачить обличчя льотчиків. На щастя, страшні чудовиська згодом зникли.

Олексій Антонов

учень 22-Е групи ліцею «Наукова зміна»

Через кілька днів ешелон прибув до міста Уфи (нині це столиця Башкортостану). Там вже очікували автобуси, які розвозили людей по околицях міста. Все житло, хоч трохи придатне для проживання, було зайняте. Їжу видавали по карточках. На працюючого члена сім'ї - 600 грамів хліба, на дітей та старих - 300. Та навіть за цим хлібом, спеченим з сірого борошна, треба було вистоювати у велетенських чергах. Дідусь розповідав, що в магазині, де вони могли обміняти карточки, були списки на кілька тисяч чоловік.

Найбільше мене вразило те, що в ті тяжкі часи працювали школи. Дітей навіть заохочували до навчання, видаючи додаткові 50 грамів хліба кожному учню, який прийшов до школи.

Дідусь половину з'їдав сам, а іншу - ніс додому маленькому Петрику.

Коли війна закінчилася, випробування ще тривали. Був також голод 1947 року... Діти тоді так само мріяли про хліб. І навіть маленький буханець здавався їм неймовірною розкішшю. Вони старалися усіма правдами і неправдами добути хоч трохи їжі. Ось що винесло на своїх плечах покоління наших прадідів. Для мене, а також для багатьох інших, хто не пережив війни, це здається страшною казкою. Тому ми розуміємо, що всі зусилля необхідно спрямувати на те, щоб цей жах ніколи більше не повторився.

«Війна очима дитини...»

Бадалян Медея

15 років, ліцей «Наукова зміна»,
9-Г клас (24-Ф група)

Баришев Дмитро

15 років, ліцей «Наукова зміна»,
22-Е група

ЗОЛОТІ РУКИ ПРАДІДА

Даша Бебих
учениця 5-Б класу ліцею «Наукова зміна»

Хочу розповісти вам про свого прадіда, ім'я якого – Феодосій Мартинович Буруль. Коли почалася війна, йому було 20 років. Він саме завершував службу в армії під Псковом, що в Росії. Але додому йому поїхати не вдалося. Мого прадіда призвали на Волховський фронт. 1941 і 1942 роки були надзвичайно важкими. На фронті не вистачало техніки, зброї, продуктів харчування. Частина мого прадіда півроку обороняла лінію фронту, але влітку 1942 бійці потрапили в німецький полон.

Феодосія відправили в концтабір, розташований на території Латвії. Він не любив розповідати про перебування там. До табору приходили господарі й вибирали

Скрипка, зроблена моїм прадідом

серед полонених собі працівників. Мій прадід був високим і дуже худим, тому ніхто не хотів його взяти в найми. А працювати на господаря було краще, ніж перебувати в концтаборі.

Все ж таки юнакові вдалося переконати одного з латвійців взяти його до себе: «Я все вмю робити своїми руками. Ви не пошкодуєте!». Прадідусь Феодосій прожив у Латвії близько двох років. Потім господар допоміг йому повернутись в Україну, в рідне село.

Феодосій Буруль мав великий талант столяра. Робив своїми руками столи, стільці, двері, вікна і навіть музичні інструменти. В нашій сім'ї зберігається скрипка, яку мій прадід зробив для себе. Він сам навчився на ній грати. Феодосій мав золоті руки та світлу голову.

Мій прадід Феодосій Мартинович Буруль

Мій прадідусь не має державних нагород періоду війни, але для нас він справжній герой. Тому що зміг вижити й дати життя нам. І ще багато чого створити своїми руками.

МОЇ ГЕРОЇЧНІ ПРАДІДИ

Під час Великої Вітчизняної війни троє моїх прадідів служили в лавах Радянської Армії. На жаль, мені не пощастило зустрітись з жодним з них, але про них розповідали мої бабусі...

Один з моїх прадідів - Іван Іванович Ватажок, народився 18 вересня 1914 року. Перед війною він працював директором школи в селі Нововасилівка Криворізької області. А коли почалася війна, прадіда призвали в армію молодшим лейтенантом. Тоді йому було 37 років. Воював він лише півроку. Під час бойових дій біля Кривого Рогу він отримав тяжке поранення: йому відірвало ногу та контузило. Іван цілий рік пролежав у госпіталі. Потім повернувся додому і продовжував працювати директором школи і вчителем історії та географії. Він був інвалідом першої групи, спочатку ходив з милицями, а потім носив протез. Після війни він організував у школі гурток і разом з учнями розшукував та перепоховував останки солдатів, які залишилися лежати на місцях бойових дій.

Він прожив 67 років і помер 23 квітня 1981 року.

Другий мій прадідусь - Тихон Якович Переверзев, народився 27 серпня 1908 року в селі Бегічево Курської області, працював ковалем. Його призвали на фронт у 1942 році. І вже під час першого бою під Курською Дугою в окоп, де знаходився прадідусь, потрапив німецький снаряд. Тихона було поранено: відірвало обидві ноги, подробило лікоть і контузило... Він довго лежав у госпіталі й не хотів повертатися додому, бо вважав, що він, інвалід, буде тяжким тягарем для сім'ї. Але сусід Тихона по госпіталю

сповістив його дружину, де перебуває поранений. Прабабуся Анна написала листа в госпіталь і просила чоловіка повернутися, оскільки всі чекають на нього, яким би він не був! Тихон усе життя ходив на милицях, носив дерев'яну ногу, а потім - протези. Після війни родині жилося дуже тяжко, але прадід був дуже хазяйновитим. Він навіть саджав город, пересуваючись на колінах.

Моя бабуся Ніна розповіла мені таку історію про двох моїх прадідів: коли вони приїжджали один до одного в гості та лягали відпочити на одне ліжко, то прадідусь Тихон, сміючись, говорив: «Як це так може бути, що от лежать двоє чоловіків, а з під покривала виглядає лише одна нога...» Тихон Якович прожив 89 років і помер 17 травня 1997 року.

Ще один мій прадід - Павло Петрович Кротович, народився в 1910 році в селі Канівка Волочиського району Хмельницької області. Він виготовляв меблі та грав у духовому оркестрі. Тільки-но почалася війна, він та його друг поїхали на фронт. А через кілька тижнів село захопили німці і всі чоловіки, які залишилися в селі, опинилися на окупованій території. Прадід Павло тричі потрапляв у полон, тричі втівав з полону і повертався на фронт. Він був дуже сильною людиною, але його доля була складною – після війни він 2 роки вважався зниклим безвісти, довгий час перебував у лікарнях, а в 1947 році повернувся додому дуже слабким і виснаженим. Павло помер від туберкульозу в 1948 році.

Я дуже пишаюся тим, що мої прадіди були захисниками нашої країни!

Анастасія Бичек
ліцей «Наукова зміна»
5-В клас

Слободяник Олександр

ліцей «Наукова зміна», 22-Е група

ЦІНУЙМО ЖИТТЯ

На жаль, свідків Другої світової війни, з чийх вуст ми могли б почути, якою ціною здобувалася перемога, з кожним роком залишається все менше. Тому молодше покоління починає забувати про цю страшну подію.

У мене, на щастя, була найкраща в світі прабабуся. Пам'ятаю, як ми сиділи вечорами за чашкою чаю та розмовляли про все на світі. В один з таких вечорів, напередодні 9 травня, я запитала в неї про війну. В її очах промайнув смуток. Трохи провагавшись, вона розпочала свою розповідь.

У 18 років, щойно закінчивши курси медсестер, вона пішла на фронт. Понад чотири роки, щодня ризикуючи життям, була на передовій, де виносила з поля бою поранених та надавала їм першу допомогу в шпиталі. Шпиталь складався з величезних наметів, в кожному з яких було близько півсотні поранених. Деякі помирали не діставшись туди, іншим щастило більше. Кожного дня доводилося робити тисячі операцій, витягувати тисячі куль, ховати сотні солдат. Важкі були часи. Завжди чогось не вистачало. Чи то бинтів, чи то персоналу...

Німці спалювали цілі села. Заганяли людей до домівок і спалювали заживо, ніби сміття. Слухаючи їхні крики про допомогу, вони стояли і лишень байдуже вдивлялися у вогонь.

В один з напружених днів, коли точився запеклий бій і з кожного закутка можна було отримати кулю в серце, моя прабабуся вибігла за черговим пораненим солдатом. Уже тоді в неї з'явилася тяжке передчуття. Щойно медсестра наблизилася до хлопця років 20 з кульовим пораненням у ногу, в неї ледь не влучила куля, однак цього разу якось пронесло. Під гуркіт гармат та пострілів вдалося дістатися з парубком до намету, де йому почали робити операцію. Спирту залишалось обмаль, тож прабабусі доручили принести його з сусіднього намету. Дівчина лишень встигла на пару кроків віддалитися від намету, як її несподівано відкинуло на кілька метрів потужною вибуховою хвилею. Що було далі, вона не пам'ятала. За декілька днів молода медсестра прийшла до тями в шпиталі. З того часу вона втратила слух у лівому вусі. А коли довідалася про те, що сталося, то не змогла стримати сльози. Усі, хто був у тому злощасному наметі, загинули. Всі до єдиного. За лічені тижні вона повернулася на фронт, де щодня дякувала Богу за порятунок... Цінуймо життя!

НІ – ВІЙНІ!

«Війна буде повторюватися до тих пір, поки питання про неї буде вирішуватися не тими, хто помирає на полі бою»

Анрі Барбюс

Чимало воєн, що окропили землю рясною кров'ю, вписано в книгу історії. Пам'ять про кожну з них живе доти, доки живі очевидці цього страху, болю, страждань. Нині мало хто з жalem згадує про ті битви, які відбувалися сотні років тому – тепер це лише факти, статистика. Колись забудуть й криваву Другу світову, але сьогодні спогади про неї ще живуть мало не в кожній українській родині і до цього поки що далеко.

Жоден з моїх родичів не загинув у боях Великої Вітчизняної війни – хоча мій прадід пройшов і Першу світову, і Другу, та був лише поранений у плече. Інші також відбулися легким переляком. Однак насправді пощастило небагатьом: серед моїх знайомих чимало таких, чиї дідусі не повернулися додому, а про їхню смерть сповістила лише телеграма. Неймовірно шкода, що в той час про пересічних людей – селян та жителів невеличких міст – забували, оповиваючи славою героїв лише окремі визначні постаті. А героями, на мій погляд, були вони всі.

- Ветеранам треба нагадувати про їхню славу, - сказала одного разу моя бабуся. - про жакіття війни кожен з них і кожен з нас знає достеменно.

Щороку дев'ятого травня – в День Перемоги – наші серця сповнюються радістю. Ми щасливі, що можемо вшанувати ветеранів Великої Вітчизняної війни. Хоча б раз на рік ми усвідомлюємо, що не маємо права забувати про події 1941-45 років. Про тих, хто поклав свої життя, щоб ми мали мирне небо над головою і прямували в щасливе майбутнє. Так, щасливе, тому що позбавлене гуркоту винишувачів і плачу жінок за своїми чоловіками та дітьми. Адже все відносне. І щастя також.

Замислюючись про війну, я подумки уявляю жакливу картину: гармати, поранені, трупи та хаос. Мене проймає страх, що супроводжується деяким полегшенням: адже в моїй родині нікому не довелося пережити ці жахи. Я співчуваю тим, хто щороку зі сльозами на очах поминає своїх рідних. І я всім серцем ненавиджу тих, хто заради втілення своїх егоїстичних намірів, політичних амбіцій та агресивних ідей примушує молодь брати в руки зброю і під крикливими лозунгами йти в бій проти інших, ніби солдати – це шахові фігурки, які заради своєї політичної гри можна переставляти, як заманеться. Такі політики розливають озера крові, що назавжди забарвила землю в багрянний колір.

ВІЙНА-РОЗЛУЧНИЦЯ

Велика Вітчизняна війна принесла тяжкі втрати майже в кожну українську родину. На тій війні загинув і мій прадідусь, якого звали Андрієм. Він мав лише 32 роки.

Через три дні після початку війни, 25 червня 1941 року, моя прабабуся Марта частувала чотирьох братів Бровченків, у тому числі й свого чоловіка – всі вони йшли на війну. Чи то сил у неї було замало, чи сльози застиляли очі, але, коли несла зібрані зі столу чарки, випустила їх й усі до однієї розбилися. З війни не повернулись всі четверо...

Коли розпочалася війна, моїй прабабусі було всього 28 років. Провівши чоловіка на фронт, вона залишилася сама з чотирма маленькими дітьми: найстаршому

Стаття про мою бабуся Марту, надрукована в газеті «Замкова гора + Вісник»

йшов шостий рік, а найменшому щойно виповнилося два тижні. Найменший – це мій дідусь. Його назвали на честь прадіда – Андрій Андрійович.

Доки брати Бровченки перебували на збірному пункті в Білій Церкві, прабабуся з грудним Андрієм на руках кілька разів провідувала чоловіка. Ходила пішки – п'ятнадцять кілометрів туди й п'ятнадцять назад. Потім встигла отримати кілька листів з фронту. А після цього настала довга-предовга невідомість, тяжка окупація...

Прабабуся згадувала: «Як куди йшла, завжди з собою брала найменшого Андрія – якщо зі мною щось станеться, то щоб і він без мене не мучився...»

Після війни отримала повідомлення – чоловік пропав безвісти.

Пізніше, коли діти вирости, вони намагалися детальніше, через архіви, дізнатися про долю батька. Та ясності не було: під Смоленськом потрапив у полон і... Скільки їх, неведомих, лягло в сиру матінку-землю!

А вдови – залишилися. Сіяти хліб, будувати заводи, ростити дітей...

Моя прабабуся виховала всіх чотирьох. Всім дала вищу освіту. Всі стали хорошими людьми.

За це Вам, прабабусю, глибокий земний уклін, пошана від дітей та односельчан!

Ярослав Бровченко
учень 5-В класу ліцею «Наукова зміна»

ДИТИНСТВО, ОПАЛЕНЕ ВІЙНОЮ

Анна-Христина Буханець
15 років, ліцей «Наукова зміна»,
9-Б клас (22-Е група)

Голод, злидні, втрати, розчарування... Усе це принесла з собою війна. Мільярди зруйнованих мрій, мільйони розбитих доль і незліченна кількість людей, які віддали свої життя за Батьківщину. Безперечно, в воєнні часи трапилося чимало незвичайних історій: одні з них були прикладом героїзму й людяності, інші ж – бездушності та боягузтва. На жаль, зараз майже не залишилося очевидців, які могли б нам повідати всю правду про ті безжальні часи. Проте сімейні спогади про війну житимуть вічно, принаймні в наших серцях.

Одна з таких історій трапилася з моєю двоюрідною прабабусею - Тонею.

Коли німці вдерлися на терени України, вона була ще зовсім юною. Вороги захопили село, а дівчинку забрали в полон. Іось чотирнадцятирічна дитина, що зовсім недавно ходила до школи й бавилася з однолітками, опинилася в концтаборі під Берліном. Голодна й знесилена, відірвана від батьків. Пізніше вона згадувала: «Плакати нам заборонялося, а сміятись ми розучилися». Тоня була позбавлена звичайних дитячих радощів. Іграшки для цих дітей були під заборонаю. Тож полонена малеча бавилася гудзиками, камінцями, порожніми сірниковими коробками, кольоровими ниточками, катушками з-під ниток. Але й ці іграшки доводилося ховати. Гратися можна було лише потайки, інакше наглядка віднімала навіть ці примітивні дрібнички.

Тоня знемагала від численних покарань і валилася з ніг від втоми. На щастя, навіть серед німців траплялися люди, в яких залишилася хоча б краплина співчуття. Якось дівчинку побачив начальник

концтабору. Мабуть щось ворухнулося в глибині його серця, цей німець не зміг дивитися на страждання дитини і забрав її до себе додому. У нього саме народився син, тож Тоня допомагала годувати й доглядати малого. Так пройшло кілька років, вона стала для німецької сім'ї майже своєю. Здавалось би, наперекір усім правилам, вони навіть полюбили її.

Аж ось пролунала радісна для Тоні звістка: «Радянський Союз переміг».

Невдовзі будинок зайняли радянські військові і почали розстрілювати німців.

Коли вони підійшли до оселі, в якій мешкала дівчинка, то почули українську мову і зрозуміли, що вона – своя. Чоловіки збиралися розстріляти й німців, у яких жила Тоня, а ті вже готувалися до загибелі, проте дівчинка заступилася за них, розповівши, що завдячує цим людям життя. Військові залишили їх у живих і пішли геть. Тоді Штефан (так звали батька) кинувся до Тоні й почав цілувати її руки. Після цього випадку німці все життя були вдячні дівчині: навіть запропонували їй залишитися разом з ними, але вже не в ролі хатньої робітниці, а в ролі повноцінного члена родини. Адже саме вона, ця беззахисна дівчинка, врятувала від смерті всю родину: і дітей, і старих.

Нам дуже пощастило, що ми живемо в інші часи. Проте дуже шкода, що нині не так уже й часто зустрічаються прояви людяності.

ВАЖКЕ ПОВЕРНЕННЯ

На мою думку, немає жодної сім'ї, в історії якої не залишила б свого кривавого сліду Друга світова війна. Моя родина – також не виняток, адже мої прабабуся та прадід були учасниками Другої світової. Але я хочу розповісти не про них, а про брата мого прадіда Володимира. Його звали Йосифом.

Поки не прийшла війна, він жив так, як усі звичайні селяни. Та ось до села вдерлися німці. Жінок залишили, а чоловіків забрали в полон. Йосиф також був одним із них.

Судячи з розповідей, їх спочатку в сувору холоднечу досить довго гнали пішки, а потім повезли потягом. Однак під час руху щось потрапило на колії і машина зупинилась. У цей час Йосиф зрозумів, що треба тікати. Він тихесенько відчинив дверцята вагона та разом зі своїми односельчанами вистрибнув і побіг по снігу якнайдалі від потяга та німців. У відчаї фашисти розпочали стрілянину, багатьох утікачів було вбито, декого поранено. Дідусь Йосиф також був поранений в плече, але вижив.

Іван Буценко
14 років, ліцей “Наукова зміна”,
9-Б клас (22-Е група)

ВІЙНА – ЦЕ ПРОЩАННЯ З ДИТИНСТВОМ

Олександра Васильєва
15 років, ліцей «Наукова зміна»,
9-Г клас (24-Ф група)

*Діти та війна – немає більш жахливого
зближення речей у світі*

О.Т.Твардовський

Війна – то жахливе слово. Коли воно стає реальністю, дитинство зникає назавжди. В душі залишаються рани, які вже ніколи не затягнуться. Під час війни легше загинути, ніж вижити.

З самого народження дитина бачить навколишній світ крізь рожеві окуляри. Вона існує в ідеальному середовищі, де про неї піклуються, дарують свою любов та ласку. Поступово приходить розуміння, що навіть на сонці є чорні плями. Дитина стикається з несправедливістю, жорстокістю, нерозумінням, які вчать жити серед інших. Але війна знищує цю плавну межу й примушує не вчитися, а виживати.

Недарма кажуть, що війна робить із хлопчика чоловіка. Коли батько йде на фронт, на тендітні дитячі плечі лягає важкий тягар, тому що це може бути їхнім останнім побаченням, прощанням назавжди... Якщо навіть вдасться пережити війну, дитина буде прокидатися від нічних кошмарів, чуючи вибухи бомб і крики людей, пригадуючи жахливе відчуття голоду, яке пропалює мозок, не даючи зосередитися ні на чому іншому.

Через бажання їсти люди втрачали себе, забували про свої принципи, зважувались на жахливі речі. Якщо доросла людина не здатна контролювати себе, то чи зможе дитина? Війна вчить бути хитрими та підступними, вводить у світ брехні і крадіжок. А все заради чого? Маленького шматочка хліба, який подарував би коротку мить щастя?

На війні можна втратити розум, не помітити, що навколо тебе в повному розквіті весна, перестати радіти першим квітам і співу пташок. Адже ця особлива музика супроводжується стогами поранених. Біля дерев лежать трупи солдат, яких не встигли поховати. Повсюди відчувається дихання смерті...

Усе змінюється назавжди, коли на маминій гімнастерці розпливається червона пляма і згасає теплий вогник в її очах. А тихий шепіт «Я тебе люб...» зависає у повітрі...

Гриб Павло
ліцей «Наукова зміна», 24-Ф група

ПРО ЦЕ НЕ МОЖНА ЗАБУТИ

Софія Гайдамаха

10 років, ліцей «Наукова зміна»,
5-В клас

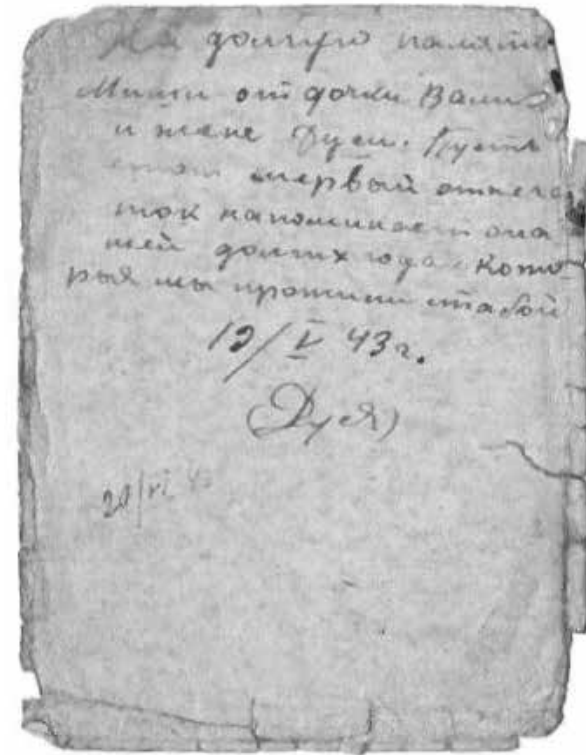
Спогади про війну не приносять радості... вони важкі та болісні. Однак у кожній родині бережуть пам'ять про ті часи, адже війна ні для кого не минула безслідно.

22 червня... о 4 годині ранку фашисти без попередження напали на СРСР. Ніхто цього не очікував, наша родина також. Мої рідні в той час проживали в невеличкому містечку Горлівка, що на Донеччині.

Моєму прадіду – Михайлові Яковичу Гуляєву – доручили евакуювати робітників ртутного заводу, на якому він тоді працював. Їх потрібно було відправити в місто Хайдаркан, що в Середній Азії. В потяг Михайло посадив також свою

Михайло Якович Гуляєв, мій прадід

лист моєї прабабусі Євдокії чоловікові на фронт

Гуляєва Євдокія Андріївна з своїм чоловіком Михайлом Яковичем

Поки прабабуся сама виховувала маленьку донечку, прадід відвойовував нашу Батьківщину. В 1944 році він отримав поранення від уламків снаряду і змушений був залишити фронт. На щастя, прадід Михайло прожив після цього ще 37 років. Проте біль (не лише від старих ран, але й від втрати друзів) не залишав його усі ці роки.

сім'я Гуляєвих

Мій прадідусь отримав три нагороди «Червоної зірки», медаль «За бойові заслуги», орден «За мужність і героїзм», орден «Бойового червоного прапора», медаль «За відвагу» та ще чимало нагород, понад сорок. Він брав участь у битві за Київ, форсував Дніпро. Цим не можна не пишатися, про це не можна забути. І ми маємо бути безмежно вдячні всім, хто своїми стражданнями виборов для нас щасливе безтурботне життя. Ми повинні цінувати те, що маємо.

моя прабабуся Євдокія з донечкою
Валентиною

вагітну дружину Євдокію, а його самого забрали на фронт.

Через тиждень прадід отримав повідомлення про те, що потяг з його близькими розбомбили. Кілька місяців він думав, що втратив усю родину, аж поки не отримав листа про те, що розбито було лише кілька вагонів і його рідні живі та здорові. До того ж 26 жовтня 1941 року у потязі народилася його донечка Валентина, моя бабуся.

ТАКЕ ЖОРСТОКЕ СЛОВО «ВІЙНА»

Вікторія Глущенко
14 років, ліцей «Наукова зміна»,
9-Б клас

Війна.... Що ми можемо знати про цю давню страхітливую подію? Ми народилися в той час, коли панував мир. Однак і нам доводиться замислюватися над тим, чим є війна..... Адже наші прабабусі та прадіди здригаються, почувши це слово. А ми навіть не можемо чітко уявити собі, про що йдеться, хоча й чули про війну з розповідей наших рідних. Коли я думаю про неї, в моїй уяві постає жахлива картина: постійні постріли та крики про поміч, усюди кров та поранені, бігають медики, намагаються допомогти. Ворожі кулі влучають в наших солдатів. Вони стоять там за Батьківщину. Віддають за неї життя. Навіть жінки кидаються у вогонь, заради своїх родин. Не видно ні неба, ні землі. Солдати вбивають один одного. Але хіба так можна?! Ми ж усі люди, всі однаково хочуть жити, незважаючи на

відмінності, які їх ділять. Ось такі картини навіюють розповіді наших прабабусь та прадідів.

Мені шкода дітей, які народилися в той час. Вороги били всіх. Вони були нелюдяними. Але ми також. Наші бійці також могли вбити безневинну жінку чи дитину. Усі кажуть що це не так, усі захищають своїх... Але війна породжує жорстокість. Якби не хотілося, щоб це повторювалося, щоб вмирили люди, щоб текли ріки крові... Моя рідня зараз живе спокійно, але при згадці про війну в очах старшого покоління знову з'являється страх. Скільки б не пройшло років, вони не забудуть про ті страшні події. Це травма на все життя.

У війни не дівочі очі...

Наталія Волошина

14 років, ліцей «Наукова зміна», 9-Г клас

ЇЇ ПРОГНОЗИ РЯТУВАЛИ ЖИТТЯ

Уперше про те, яким було життя в роки війни, ми почули ще в ранньому дитинстві, коли разом з батьками приїздили в гості до нашої прабабусі. Її пам'ять зберегла чимало цікавих спогадів. Розповідала вона нам і свою історію.

Щоб не потрапити до німецького полону, наша прабабуса, Валентина Григорівна Дудніченко, зовсім юною дівчиною добровільно пішла на фронт.

Вона народилася в жовтні 1924 року, тож, коли розпочалася війна, їй не було ще й сімнадцяти. Спочатку її не взяли на фронт через недостатньо дорослий вік. Але німці невпинно просувалися вглиб країни, змушуючи відступати радянські війська. Моя прабабуса, як і багато молодих людей, не хотіла залишатись на окупованій території. Тому згодом вступила до лав Червоної Армії. Потрапила вона в метеорологічну частину. Тут визначали й прогнозували погодні умови на найближчі дні. Ця інформація була надзвичайно важливою для стратегічного планування військових дій. Перед Гідрометеослужбою стояли такі завдання: збір і передача гідрометеорологічних даних для прифронтової зони; забезпечення військових частин метеорологічними і гідрологічними прогнозами, інформацією про режим річок, льодову обстановку, стан переправ; складання погодних характеристик у районі аеродромів та чимало іншого.

Діяльність гідрометеорологічної служби в роки війни велася у виключно складних умовах. Метеорологічна інформація була вкрай необхідна авіації. Адже жоден літак не можна було випустити в політ, не маючи даних про погодні умови на трасі польоту, а також – без прогнозу погоди на момент повернення бойової машини.

Особливо ж відповідальні завдання довелося вирішувати гідрометеослужбі в другій половині 1943 року. Поряд з метеозабезпеченням бойових дій авіації, метеорологічні служби повітряних військ займалися обслуговуванням великих десантних операцій, метою яких було захоплення плацдармів на правому березі Дніпра. За успішне гідрометеорологічне забезпечення бойових дій в роки Великої Вітчизняної війни 2 104 спеціалісти метеослужб були нагороджені бойовими орденами та медалями. Отримала ці почесні нагороди й наша прабабуса. Вона пройшла всю війну. Вже в мирний час її часто запрошували на різні зустрічі та збори ветеранів, однак прабабуся, з притаманною їй скромністю, рідко куди ходила. Вона не любила згадувати про війну, завжди казала: «Не хочу про це говорити, дуже страшні часи були. Не дай Бог такого знов!»

Після війни прабабуся дуже важко працювала, сама виховувала доньку, бо чоловік, з яким вона одружилась на фронті - загинув. Своїми руками побудувала хату, в якій прожила все життя. Валентина Григорівна більше п'ятдесяти років пропрацювала на одній фабриці. А коли пішла на пенсію, допомагала виховувати онуків. Ми їздили до неї кожного літа. Ми дуже любили з нею розмовляти. Прабабуся допомогла нам зрозуміти, що не завжди жилося так добре, як зараз, що були дуже лихі часи, повні випробувань і голоду. Важко навіть уявити, скільки лиха довелося зазнати нашій прабабусі на своєму віку!

В січні минулого року її не стало...

Ми дуже сумуємо за своєю прабабусею, ніколи не забудемо ні її, ні того, що вона нам розповідала!

Катерина Гончарова
ліцей “Наукова зміна”, 22-Е група

Анна Гончарова
ліцей “Наукова зміна”,
6-А клас

З ПАМ'ЯТТЮ В СЕРЦІ

Микола Гуренко

15 років, ліцей “Наукова зміна”,
9-В клас

У 2015 році світ відзначатиме 70-річчя закінчення Другої світової війни та Великої Перемоги.

Війна – це завжди горе, сльози, смерть. Її перебіг залишає настільки глибокі сліди у пам'яті та серцях людей, що позбутися їх практично неможливо.

Нині майже не залишилося учасників бойових дій, але пам'ять живе вічно.

Моїй бабусі Ніні Леонтіївні 77 років, а в 1941 їй було 5. Вона і зараз пам'ятає, як у селі Гатне (поблизу Кисєва) з'явилися німці, як вони зайняли майже всі кімнати у великому будинку, як поводитися, відчуваючи себе господарями.

Старші сестри бабусі Анна і Домнікея були вивезені на роботи до Німеччини. Їхній батько, мій прадід, Леонтій Юхимович пішов на фронт. А в 1943 році повернувся поранений і хворий. Багато років прабабуся Марія Борисівна лікувала його травами, возила до лікарів. У 1967 році його не стало.

Про ці спогади моєї бабусі буду пам'ятати я, про них я розповім своїм дітям. Навіщо? Щоб ніколи не було війни, щоб діти жили щасливо, щоб слово “війна” залишилося лише на сторінках підручників.

ПАМ'ЯТАЙМО ГЕРОЇВ

«Війна» - знайоме для кожного з нас слово, хоча нам важко до кінця усвідомити його сенс. Адже ми не пережили її і хочеться вірити, що не переживемо ніколи.

Однак ми знаємо, що Друга світова забрала величезну кількість людських життів. Що це були 5 років голоду, смерті, хвороб, бідності, постійної стрілянини, вибухів, вогню. Ось чому кожна людина, кожна дитина, кожне майбутнє покоління повинні знати: саме завдяки нашим військам і простим патріотам ми живемо у вільній та незалежній державі – Україні!

Ранок 22 червня 1941 року видався далеко не таким, як очікували тодішні мешканці нашої країни – і діти, й дорослі. З цього жахливого ранку для них почалися моторошні та повні страждань дні. Першими зустріли удар наші солдати... Вони стояли до останнього патрона, до останнього подиху, жертвуючи своїми життями заради нащадків, заради майбутнього!

У роки війни страждали всі: молоді хлопці, дівчата, маленькі діти, зовсім літні люди... Війна не зглянулася ні над ким.

Здавалось би, дівчині не під силу тримати в руках зброю. Але тільки не в часи Великої Вітчизняної війни! Чимало жінок і навіть дітей були тоді готові йти разом з чоловіками й батьками на поле бою. Це наші герої!

Звичайно, я не розуміюся на бойових діях. І дуже сподіваюся, що ніколи не матиму в цьому потреби і не переживу тих страждань, які випали на долю воєнного покоління. Та я завжди відчуватиму щире вдячність до героїв Великої Вітчизняної війни.

Ми повинні пам'ятати про тих, хто дав нам можливість з'явитися на цей світ. Пам'ятати, що 9 травня - це День Перемоги!

ГЛИБОКА ВАМ ШАНА!

Дар'я Деркач

14 років, ліцей «Наукова зміна»,
9-Б клас

ВОНИ БОРОНИЛИ ВІТЧИЗНУ

Олена Єфименко
14 років, ліцей «Наукова зміна»,
9-в клас

Під час Другої Світової війни мій прадід Василь і прабабуся Зіна намагалися зі зброєю в руках захистити свою Батьківщину від ворога.

Прадіду на початку війни було 26 років. Він жив у селі Плоскозабузьке. Того ж року німці забрали його в полон. Після звільнення він пішов воювати. Дід Василь став командиром полка. Він був двічі поранений в Румунії й ледве вижив, бо куля пройшла наскрізь і вийшла через легені. В госпіталі його ледве врятували – настільки серйозною була рана. Василь брав також участь в обороні Києва. В нашій сім'ї зберігся його Орден Червоної Зірки, а ще – багато медалей і нагорода за перемогу над Німеччиною. Він мужньо відстоював честь своєї рідної землі.

А моя прабабуся Зіна під час війни носила їжу та патрони в окопи партизанам. Все це треба було надійно ховати, адже в селі тоді були німці. Одного разу, коли Зіна несла партизанам речі, її перестріли німці й наказали показати все, що було в пакунку. Вона була змушена виконати наказ і показала німцям їжу, а патрони непомітно сховала. Згодом її відпустили, не знайшовши нічого підозрілого. Сталося справжнє диво, адже тоді могли розстріляти за будь-що. Потрібно було мати неабияку хоробрість, щоб йти на ризик заради інших.

Саме в цей час військо Червоної Армії, де служив мій прадід, тримало в тому селі оборону перед німцями. Там вони й познайомились. Згодом, після закінчення війни, молоді люди знайшли одне одного і побралися.

Отже, мої предки мужньо відстоювали честь своєї країни і, на щастя, їм вдалося вижити в ті важкі часи. А це судилося далеко не кожному. Я вважаю, що мій прадід гідний пошани, адже ті нагороди й медалі, які він нам залишив у спадок, давалися бійцям, які виявили справжню хоробрість, захищаючи рідну землю.

СКАЛІЧЕНІ ДОЛІ

Велика Вітчизняна Війна почалася раптово і долі багатьох людей були змінені та скалічені назавжди. Загинули мільйони солдатів та мирних жителів, сім'ї не дочекалися своїх рідних та близьких.

Старше покоління моєї сім'ї також потрапило в «м'ясорубку» тієї війни.

Прадіда Михайла у віці 14 років гітлерівці вигнали до Німеччини. Там він до самого кінця війни працював у родині німецьких фермерів. Сини стареньких загинули на східному фронті, тому вони пропонували моєму прадідові залишитись після війни жити у них і стати їм за сина. Але він відмовився і в 1945 році, після закінчення війни, повернувся додому.

Прабабуся Ліда на період війни була дуже молодою дівчиною. Вона пережила окупацію та дочекалася свого нареченого Михайла.

Інша моя прабабуся – Марія, в 1941 році закінчила школу і збиралася вступати до Уманського педагогічного інституту. Проте почалася війна і мрії про навчання так і залишилися нездійсненими.

А от прадід Іван пройшов всю війну шофером. Він підвозив боеприпаси на передову лінію фронту. За свою службу прадід отримав 6 бойових нагород: Орден Вітчизняної війни, 2 медалі «За бойові заслуги», медаль «За перемогу над Німеччиною», медаль «За визволення Праги», медаль «За взяття Відня», медаль «За взяття Будапешта». Повернувся з війни Іван аж в 1946 році.

Ось такою нелегкою, насиченою випробуваннями і втратами, була доля того покоління.

Софія Ковалюк
10 років, учениця
5-Г класу ліцею «Наукова зміна»

ПОЗБАВЛЕНІ ДИТИНСТВА

Дарина Комар

14 років, ліцей «Наукова зміна»,
24-ф група

Війна... Хтось з цим словом пов'язує розповіді бабусь та дідусів, в уяві інших постають уривки з книг або епізоди з фільмів... Та є ще люди, в яких воно викликає спогади про власне дитинство чи юність.

Війна – це страшне випробування для всього народу. Але найбільш беззахисними і вразливими в цей час стають діти. Війна позбавляє їх дитинства, замість нього приходять страждання, біль, втрата рідних і близьких.

«Ми родом з війни», - кажуть люди, чие дитинство пройшло в ті скрутні часи, коли померти було легше, ніж вижити.

Під час війни дітей нерідко розділяли з дорослими. Від страху вони навіть не могли плакати, адже розуміли: заплачеш – можуть розстріляють. Траплялося, що фашисти стріляли в дітей заради втіхи, їм подобалося дивитись, як ті перелякано розбігаються в різні сторони. В гітлерівських таборах знаходилася «робота» навіть для малюків. Вони ставали донорами крові для німецьких солдат, а ще – лікарі проводили на дітях жахливі експерименти...

Діти зазнавали тяжких втрат, коли гинули їхні батьки, сестри, брати. Після цього в найкращому випадку їх чекав радянський дитбудинок, у найгіршому – фашистський концтабір.

Їхнє дитинство минуло серед вибухів та стрілянини, в концтаборах і в тяжкій праці, юність припала на повоєнну руїну і голод. Саме ці люди відновлювали зруйноване війною господарство. Багато хто з 12 років працював на заводах і фабриках, на фермах чи будівництві. Діти рано дорослішали і заміняли загинувших батьків, виховуючи молодших братиків та сестричок.

Люди, що пережили війну, ніколи її не забудуть. Вони й досі пам'ятають розриви бомб, зойки, кулеметні черги.

Війна – це найгірше, що може статися з кожним із нас. Ми люди і маємо вирішувати будь-які конфлікти та суперечки мирно, шляхом діалогу та порозуміння.

ВІЙНА ВІДБИРАЄ НАЙЦІННІШЕ

На території України було чимало війн, але найкривавіші та найболючіші сліди залишила по собі Друга світова. Багато хто з нас знає про неї з досвіду власних родин – з розповідей своїх бабусь та дідусів. Існує також чимало документальних фільмів, різноманітних статей, книг, фотографій – на щастя, ми маємо уявлення про війну лише з них. Однак навіть те, що нам вдалося почути від рідних чи побачити по телевізору, надзвичайно пригнічує та лякає.

Війна - це жахливе, жорстоке та несправедливе явище. Під час війни гинуть сотні тисяч і навіть мільйони людей, тисячі залишаються каліками та сиротами.

Війна віднімає найцінніше - сім'ю, свободу, життя. Мабуть у кожного з нас є предки, які загинули під час Другої світової. Напевно в кожній родині збереглися розповіді про ті події і їх передають від покоління до покоління. Моя сім'я – не виняток.

Мій прадід був танкістом, він пройшов усю війну аж до Берліна, але, на жаль, вже на завершальному етапі Другої світової

згорів у танку. Ще один мій прадід був артилеристом. Він вижив, але залишився інвалідом.

На війні було чимало юнаків, котрі навіть не досягли двадцятирічного віку, а їх примушували йти в бій та вбивати людей. Душа кожної людини, яка побувала на війні, була скалічена цим страшним досвідом. Багато людей не заслуговували на те, через що вони пройшли. Адже як серед наших союзників, так і серед наших ворогів траплялися ті, хто не хотів воювати, не хотів вбивати. Але були й такі, які насолоджувалися вбивствами, знущаннями та жорстокістю.

У мирний час важко уявити, через що пройшли наші предки, але ми повинні пам'ятати та вшановувати їх. Адже всі люди, які побували на війні, - це свого роду герої.

НАЙТЯЖЧІ ВИПРОБУВАННЯ

Євген Коротченко
ліцей «Наукова зміна»,
5-г клас

На фото: (зліва направо) Володимир, Юлій та Василь Сафонові

Троє моїх вельмишановних предків – Василь Коротченко та Василь і Володимир Сафонові – пройшли найскладніше, найтяжче випробування розуму й витривалості - Другу Світову війну.

Коли розпочалась війна, дідусеві Василю Коротченку було лише 23 роки. Він зустрів лихоліття на Західній Україні, куди увійшов з Червоною Армією ще у 1939 році, після приєднання цих земель. Він пережив Блокаду Ленінграду, захищаючи місто. Пройшов усю війну, був нагороджений медалями. У званні майора дідусь ще довго служив у лавах радянської армії.

Для мого двоюрідного діда Володимира війна розпочалась на ранок після шкільного випускного вечора. Під Брянськом він був поранений пострілом німецького снайпера - «зозулі», у битві на Курській дузі у нього під ногами розірвалася граната. Після війни його призначили командиром прикордонного загону в Азербайджані на кордоні з Іраном.

У цей час мій прадід Василь Сафонов виконував завдання з організації підпілля в окупованому фашистами Донбасі.

Одного разу він прийшов провідати свого маленького сина (мого дідуса Юлія) і сховався на горищі хати, що стояла в зайнятому німцями селі. Розпочалася облава - німці шукали партизанів. На горище вдерлися два фашисти, бо почули якесь шарудіння. Василь сховався за стовпом, на якому висіли різні домашні речі. Німець полінувався обійти горище, довго придивлявся, а потім почав обмацувати стовп руками, майже обійняв його. Василь тихо, на одному подиху відхилився, і німець його не намацав. Дідусь був на волосину від загибелі. На щастя, за мить загарбники пішли геть.

Усвідомивши ризик, якому він піддав себе, Василь більше не повертався до села. Він побачив родину вже після звільнення Донбасу. Тоді він отримав нове завдання - відновлювати зруйновані німцями школи. В одній з них він довго був директором...

СТРАХІТЛИВЕ СЛОВО «ВІЙНА»

Війна... Таке коротке слово, а скільки в ньому складних почуттів! Ненависть, біль, страх... У кожній сім'ї збереглися історії, що свідчать про страждання, пережиті під час Другої світової.

Звичайно, і в моїй родині живе пам'ять про ті події. У воєнні часи люди, які мешкали в селах, на ніч залишали свої будинки та йшли спати в окопи, а поверталися вранці. Одного ранку моя прабабуся Марія з своїм братиком та мамою повернулися додому, але, увійшовши в свою оселю, побачили, що будинок зайнятий німцями. Марія добре знала німецьку мову й почала домовлятися, аби їм дозволили хоча б забрати свої речі. Та ці люди виявилися співчутливими і запропонували родині залишитися. Прабабуся згадувала, що один з чоловіків часто розповідав про своє життя та сім'ю. У нього була дружина та маленька донечка, за якими він дуже сумував. Взагалі, з його розповідей можна було зробити висновок, що багато німців зовсім не хотіли воювати, але їх примусили.

Ще в мене був прадід – Костя. Упродовж війни він декілька разів чудом залишався живим. Вісімнадцятирічний Костянтин, замість своєї сестри, поїхав на примусові роботи до Німеччини. У нього були компас та карта. По дорозі юнак вистрибнув з потяга. Проте, втекти йому так і не вдалось. Німці впіймали втікача та відправили до концтабору. 11 разів він потрапляв у полон. 11 разів йому щастило і він вдало тікав. Двічі він стояв в черзі на спалення та на повішення, але, коли зі смертю його розділяли декілька людей, радянська авіація починала бомбардувати місто.

Інший мій прадід – Борис пройшов всю війну разом з своїм братом Василем. Вони дійшли аж до Берліна. На жаль, під час визволення цього міста Василь загинув.

Війна принесла в наші сім'ї чимало страждань. Безперечно, пролилося багато циганської та єврейської крові. Вбивали ще й гомосексуальних чоловіків, поляків, масонів та безнадійно хворих людей. Нацисти керувалися еugenікою та расовою гігієною. Не можна не згадати зловісну роль таких організацій, як Аненербе, Lebensborn, СС та інших, що намагалися зміцнювати ідеологію нацистської Німеччини.

На мою думку, відповідальність за величезну кількість жертв лежить також на Радянському Союзі. Незважаючи на всі попередження, СРСР був не готовий до війни. Перемогу здобули завдяки тому, що не шкодували солдатських життів, не дбаючи про підготовку та забезпечення воїнів усім необхідним. Радянський Союз припустився безлічі фатальних помилок, що призвели до мільйонних втрат.

У будь-якому випадку війна – це завжди дуже страшно. І зараз ми лише можемо бути вдячними за те, що живемо в мирний час.

Марина Котляренко
14 років, ліцей «Наукова зміна»,
22-Е група

ВИПРОБУВАННЯ ВІЙНОЮ

Гліб Кринін
12 років,
учень 6-А класу ліцею «Наукова зміна»

На початку Другої світової війни Галинці Корнєєвій виповнилося 17 років. Вона разом з своєю мамою мешкала в Ленінграді і пережила страшну блокаду цього міста. Працюючи у військовому госпіталі і доглядаючи поранених бійців, вона отримувала картку на четвертинку хліба та трішки цукру. Доводилося терпіти холод і голод. Її мама не витримала й померла під час блокади. Галя залишилася одна і жила, перемагаючи всі випробування. Вона не втратила віру в життя. Разом з своїми подругами дівчина допомагала сусідам спускатися під час бомбардування в сховище, приносила стареньким бабусям ліки. Після війни її часто запрошували в гості до учнів і вона розповідала їм про те, що довелося пережити. Серед слухачів були і її діти та онуки, в тому числі моя мама. Коли ми приїздимо до неї, вона ділиться з нами спогадами про блокаду Ленінграда. Ця маленька бабуся до сих пір живе і цінує кожну крихітку хліба.

Мій прадід – Тимофій Кринін, був командиром розвідки тридцять першої армії, що в 1941 році обороняла Москву. В бою з фашистами він отримав важкі поранення й помер одразу після закінчення війни.

Інший мій прадід – Тимофій Романов, на початку війни працював на танковому заводі, а коли німці наблизилися до Волги, всю сім'ю евакуювали разом із заводом до Ашхабада. В родині було п'ятеро дітей і серед них моя люба бабуся Валентина Тимофіївна Романова (Криніна). Їй також довелося перенести нелегкі випробування воєнного часу.

ДІТИ ВІЙНИ

Мій дід Михайло народився в лісах Білорусі, в селі Сосновка.

Коли почалася війна, йому було 12 років. Незважаючи на свій зовсім юний вік, він допомагав партизанам – носив їм до лісу харчі, а коли не знаходив їх, то ночував під ялинками, щоб потім продовжити пошуки і віддати партизанам їжу. Мама Михайлика переховувала поранених партизанів, яких приводив мій дід. А старший брат був командиром партизанського загону. В дідуса Михайла є навіть нагороди за допомогу партизанам. А ще він отримав медаль «Діти війни».

Моя бабуся Галя – це також дитина війни.

В її сім'ї було шестеро дітей. Жити довелося в землянці, але це не перешкодило прийняти в родину ще одну дитину - Ваню. Їжі не вистачало. Вони ділили один маленький шматочок хліба на всю сім'ю. Нерідко й голодували, часом харчів не було упродовж цілого тижня.

Виживали, як могли. Їли все: гриби, борсуків і навіть картопляне лушпиння. Моя бабуся почала працювати з 13 років. Вона шила одяг для солдатів, а в 17 років уже працювала в шахті, щоб прогодувати сім'ю. Адже її тато під час роботи в полі підірвався на міні. У неї є медаль «За доблесну працю»

Ось такі труднощі долала моя родина в часи Другої світової війни.

Медаль «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні»

Медаль «Партизану Вітчизняної війни»

Єгор Кринін
12 років,
учень 6-А класу ліцею «Наукова зміна»

ЩАСЛИВЕ ПОВЕРНЕННЯ

Анастасія Крупчинська

14 років, ліцей «Наукова зміна»,
9-В клас

Друга світова війна принесла нашому народу безліч страждань. Чимало бійців зовсім молодими загинули на фронті, людей з України цілими селами вивозили на примусові роботи до Німеччини, багато хто голодував...

Моя бабуся під час Другої світової війни була зовсім юною. Однак її разом з іншими дівчатами було взято в полон і відправлено до Німеччини, де вона потрапила на роботу в сільське господарство. Дівчина перебувала там близько трьох років, не отримуючи ніяких звісток від своїх рідних. Якось в німецьких газетах того часу з'явилася інформація про те, що поблизу села, де залишились всі рідні бабуні, ведуться довготривалі, жорстокі бої. Це її дуже стурбувало, дівчина переживала за долю своїх близьких, які могли загинути. Поверталася додому з неспокійним серцем, адже попереду була невідомість. Дорога на батьківщину виявилася довгою й нелегкою, але, на щастя, вдома на неї чекала велика радість: батьки та сестри були живі.

Не все на війні було однозначним, інколи важко було провести грань між білим і чорним, між ворогом і другом, між добром і злом. Бабуня розповідала,

що в їхньому селі був один поліцай, який намагався допомогти односельчанам: він давав дівчатам якусь рідину, щоб вони мастили нею обличчя та руки. Після цього в них з'являлися виразки, що дуже нагадували собою опіки. Гітлерівці не брали їх в неволю, оскільки побоювалися, що це заразна хвороба. Так декому вдалося уникнути відправки на тяжкі примусові роботи в далеку Німеччину.

У селі було також чимало жінок, котрі чекали своїх синів та чоловіків з фронту. Навіть неможливо уявити, що вони відчували, коли отримували похоронки.

Сьогодні нам насправді важко усвідомити, скільки горя довелося зазнати людям у воєнний час, як тяжко їм було повертатися до нормального мирного життя.

ЗБЕРЕЖЕМО ПАМ'ЯТЬ ПРО РІДНИХ

Мирне небо над головою, можливість навчатись у школі, займатись улюбленими справами... Як добре нам зараз жити! З кожним роком усе більше віддаляються від нас події Великої Вітчизняної війни. Але чи можна про неї забути?

Я переглянула багато фільмів на цю тему, щоразу дивуючись мужності солдатів, офіцерів та звичайних людей, які захищали свою землю. Чимало довідалась і від своїх рідних...

Мій прадідусь, Григорій Леонтійович Мудрак, розпочав свою бойову юність в 17 років. Фронтowymi дорогами він дійшов до самого Берліну. Григорій мужньо воював на фронті, а незадовго до дня перемоги під час бою йому відірвало ліву руку. Тому довгоочікуваний День перемоги він зустрів у військовому госпіталі. З розповідей своїх рідних я дізналась, що прадідусь був дуже мужньою людиною, сміливою та цілеспрямованою. Адже те, що він повернувся з війни інвалідом, його не зламало. Навпаки, зробило ще сильнішим. Він все життя багато працював, був вправним теслярем, лісником, розводив бджіл, любив рибалити і мав чудове почуття гумору.

Повернувшись з фронту, одружився з моєю прабабусею, Ольгою Леонтіївною Мудрак. Вона не воювала, вона виховувала двох маленьких дітей, а це теж був подвиг у ті скрутні і тяжкі часи. Григорій був нагороджений бойовими медалями та відзнаками. На жаль, прадідусь і прабабуся вже померли... Ми завжди низько схиляємо голову та коліна перед їхніми подвигами і щиро вдячні за хоробрість, відвагу і мужність!

Мирослава Кулаковська

ліцей «Наукова зміна»,
5-Г клас

Ще одні мої прабабуся і прадідусь – Марія Тимофіївна та Іван Терентійович Яременки, під час війни потрапили на примусові роботи до Німеччини. Марія працювала в родині німецького господаря, а Іван – на електростанції. Прабабуся завжди розповідала про те, що одного разу її господар врятував їй життя. Коли наближались наші війська, які мали визволити полонених і примусових робітників, всім наказали зібрати свої речі й прийти на головну площу міста, нібито для відправки на батьківщину. Насправді ж всіх, хто прийшов, убили. Моя бабуся вціліла, тому що господар не відпустив її, сховавши в своєму будинку. В 1945 році Марія та Іван повернулись у рідне село на Київщину. Вони одружилися й прожили разом нелегке, але щасливе життя, працюючи та виховуючи чотирьох чудових дітей.

Наш обов'язок – берегти пам'ять про своїх рідних, знайомих та багатьох інших людей. Адже з таких маленьких історій складається велика історія нашого народу!

БУРЕМНА ЮНІСТЬ СІЛЬСЬКОГО ВЧИТЕЛЯ

Ярина Кузьомко
11 років, ліцей «Наукова зміна»,
5-Г клас

Війна - це горе і сльози. Вона постукала в кожную оселю, принесла лихо всім: матері втратили своїх синів, дружини - чоловіків, діти залишилися без батьків. Тисячі людей пройшли крізь жахливі випробування, але вистояли й перемогли. І живі ще ті люди, які в кровопролитних боях захищали свою Батьківщину. Війна в їхній пам'яті спливає тяжким, сумним спогадом. Але вона нагадує також про стійкість й незламність духу, дружбу і вірність.

Хочу розповісти вам про одну таку людину – це мій прадід Григорій Романович Кузьомко. Він народився 27 лютого 1923 року в селі Алтинівка Сумської області. В 1941 році це був звичайний молодий хлопець, який, як і всі юнаки, любив життя, будував плани на майбутнє, хотів стати вчителем. Він навчався на першому курсі Лебединського учительського інституту. Через 14 днів після початку війни, тобто 7 липня 1941 року Григорія мобілізували і направили спочатку в Ленінградське військово-морське училище, а потім в Друге Ленінградське артилерійське училище. Артилерійська наука прадіда завершилася в Білорецьку (це в Росії, на південному Уралі).

Військовий шлях Григорія Кузьомко розпочався в квітні 1942 року. Разом з випускниками артилерійського училища його направили в Сталінградський військовий округ, де був сформований 173-й окремий артилерійський дивізіон 278-ї стрілецької дивізії. В травні 1942 року він уже був на Південно-Західному фронті під Харковом. Молоді бійці потрапили сюди в розпал Харківської

битви, й незабаром вони опинилися в так званому «харківському котлі» (це коли німці взяли радянські війська в оточення). Дивізія прадіда, де він служив командиром взводу, отримала розпорядження відступати в напрямку Сталінграда.

Григорій Романович Кузьомко, мій прадід

Як відомо, Сталінградська битва - одна з найбільш кровопролитних у Другій світовій війні. Вона тривала 200 днів. Ситуація навесні і влітку 1942 року була дуже складною. В цей час у Радянської армії закінчилися всі накопичені резерви й розпочалася криза. Після невдачі Харківської операції німці отримали реальну можливість для прориву до

району Сталінграда. Перспектива поразки Радянського Союзу була дуже близькою. В такій ситуації був виданий наказ № 227 «Ні кроку назад!». Він передбачав негайний розстріл на місці за відступ без розпорядження згори, за невинуватну втрату матеріальної частини та особового складу. Офіцери, які потрапили в полон, оголошувалися зрадниками і їх сім'ї теж оголошувалися зрадниками. Тоді ж були створені загороджувальні загони з частин НКВС, які отримали наказ стріляти по відступаючих.

Саме в таких важких, екстремальних умовах розпочалася Сталінградська битва. Саме сюди потрапили молоді

й недосвідчені бійці-артилеристи. Незважаючи на це, мій прадід отримав в боях чимало нагород за мужність та відвагу, медалі за бойові заслуги, орден Червоної зірки та інші ордени. Однак у ході цієї битви дивізія прадіда була повністю розгромлена, понесла величезні людські втрати, а багатьох бійців було взято в полон. Серед полонених опинився й мій прадід. Разом з іншими він був вивезений в Німеччину, в місто Ротенбах, неподалік Нюрнберга. До початку 1945 року мій прадід перебував в концтаборі.

Його визволили американські союзники, після чого він був перевезений на Батьківщину, в Козельськ (Смоленська

обл.), де цілий рік проходив перевірки НКВС. У 1946 році він повернувся в Україну, де продовжив навчання в Лебединському учительському інституті, а потім закінчив фізико-математичний факультет Сумського педагогічного інституту. З 1949 року він почав працювати в школі. Все своє життя, аж до виходу на пенсію в 1988 році, прадід навчав дітей фізики й математики в звичайній сільській школі. Зараз йому 90 років, і він досі цікава, активна, добра та весела людина, з якою дуже приємно спілкуватися!

ВТРАЧЕНЕ ДИТИНСТВО

Анастасія Майкова

15 років, ліцей «Наукова зміна»,
9-В клас

Історія хлопчика, від імені якого ведеться розповідь в моєму коротенькому оповіданні, - не документальна, а уявна. Її підказала моя уява на основі того, що я прочитала та почула про війну від дорослих...

Це приносило й досі приносить горе, біль та страждання. Від цього діти втрачали батьків, сестри братів, молоді дівчата та хлопці своїх коханих... Не минула ця біда й нашу родину. Це війна, дорогий читачу. Я розповім тобі свою історію, поділюся спогадами, і якщо ти їх не забудеш, то вони ще житимуть довго...

Тоді я був маленьким хлопчиком. Нас уже повідомили, що німці пішли в наступ на місто, розташоване неподалік нашого села. Я сидів на покуті з батьком у старій темній кімнатці та дивився у вікно. Там було багато людей, але мало возів. Люди готувалися до окупації. Їм пропонували харч та постіль у сусідньому селі.

- Чому ми нікуди не їдемо? - запитав я в батька.

- Це наш дім синку, - відповів він, - і, якщо воля Божа, щоб ми померли, то хай так і буде.

- Навіщо вона потрібна, - знову запитав я у свого батька, - навіщо потрібна війна, навіщо так страждати, навіщо жити у постійному горі?

Мій батько завжди знав відповіді на всі мої питання, але цього разу він лише насупив густі широкі брови. Настала тиша, всі вже поїхали, а ми все ще сиділи на покуті та дивилися у вікно. Потім ми накрили на стіл та вечеряли з ним востаннє.

На ранок до нашого будинку увірвалися німці. Батька вони одразу ж кудись забрали. Я й досі не знаю, куди. Можливо, до концтабору, а, можливо, одразу ж розстріляли. Одне я знаю точно: до

цього часу він не дожив. А мене, тоді ще маленького хлопчика, вони залишили без батька, без дому та без надії. Майже всі хати були спалені, на вулицях чувся регіт німців. Я якось прошмигнув до лісу за селом. Там мене й підібрав старий дідусь Панас. Як я потім дізнався, він був директором маленького пасторського дитбудинку.

Війна тривала, почало всього бракувати і згодом настав голод. У нашому маленькому дитячому будинку померло двоє хлопчиків, а я тяжко хворів цілий місяць, але дивом одужав. Мабуть для того, щоб розповісти вам цю історію.

Так я прожив своє недовге дитинство. Його в мене безжалісно вкрали.

Після війни, коли мені виповнилося дванадцять, я ходив працювати до сусіднього села. Це були найжахливіші роки мого життя. Мої руки були стерті до крові від роботи. Очі з яскраво-блакитних змінили стали темно-сірими. В той час діти дорослішали раніше.

Невдовзі мене забрала з дитбудинку проста сільська сім'я. І ось, вперше за багато років я зрозумів, що комусь потрібен, однак дитинство було втрачене.

Бережіть своє дитинство, бо колись я також хотів стати дорослим, а тепер знову хочу опинитися в старій темній кімнатці та сидіти з батьком на покуті.

ПРИЗВАНИЙ ДВІЧІ

Велика Вітчизняна Війна залишила глибоку рану в людських серцях. Це була найбільш кривава війна за всю історію людства. Жахливо подумати, що в цій трагедії брали участь майже наші однолітки – часом навіть діти тринадцяти-чотирнадцяти років та підлітки чотирнадцяти-сімнадцяти років.

Одним з них був і мій прадід - Іван Іванович Пацманюк. Він народився 9 жовтня 1928 році в селі Троянівка Маневицького району Волинської області. В 1944 році йому виповнилося лише 16 років, а його вже призвали до лав робітничо-селянської Червоної Армії. Оскільки за правилами до війська брали з вісімнадцяти років, моєму прадідові замінили документи про народження, зробивши його старшим на два роки. Так він пішов на війну. Місце призову: Лубенський районний військовий комітет, Українська Радянська Соціалістична Республіка, Полтавська область, Лубенський район. Дата призову: 27 грудня 1944 року.

Прадід став стрільком третьої стрілецької роти Режицької дивізії Червоної Армії. Він проявив себе, як відважний боєць. Особливу сміливість юнак продемонстрував 20 березня 1945 року. В бою за висоту 335 під селом Глемкау (Чехословаччина) прадідусь помітив, що кулеметник не може стріляти через поранення, він пробрався до нього і відкрив винищувальний вогонь по ворогу.

В результаті німці відступили, залишивши на полі бою сім трупів. За цей відважний вчинок Івана нагородили медаллю «За відвагу» та медаллю «За заслуги». Про це свідчить наказ від 6 квітня 1945 року, з яким можна ознайомитися в Інтернеті на порталі «Подвиг народу».

Повернувшись додому, молодий боєць звернувся до військового комітету з проханням відновити його справжні документи про народження, адже їх було змінено, щоб забрати хлопця на фронт. За зміненими документами йому було вже 20 років, а насправді лише 18. Помилку виправили, і знову призвали Івана до лав Радянської Армії. Тут він відслужив ще два роки, як і належало за законом кожному, кому виповнилося 18 років.

Хоча Іван Пацманюк вижив у роки воєнного лихоліття, однак життя його не було довгим - він помер у 38 років від тяжкої хвороби. Ми всі дуже любимо і поважаємо свого прадіда, дідуся і батька. Часто відвідуємо його могилу. Незважаючи на те, що ми не бачили його живим, він навіки оселився в наших серцях. Пам'ять про нього ми передамо й наступним поколінням.

ЗАХИСНИКИ ВІТЧИЗНИ

Остан Музиченко
ліцей «Наукова зміна»,
5-Б клас

Коли німецькі загарбники напали на нашу країну, на її захист стали наші прадіди, які в той час були ще зовсім молодими.

Мої дідусі Василь та Іван також брали участь у бойових діях. Про це я довідався від своєї прабабусі Катерини.

Дід Василь бився з ворогом на 1-у Українському фронті. Він пройшов всю війну, визволяючи міста і села України (Харків, Київ, Луцьк, Рівне), а також Польщі та Чехії. Він часто бував у розвідці, брав «язика», тобто приводив живого німця, щоб отримати від нього потрібну інформацію.

Після війни Василь часто згадував, якими тяжкими були переправи через річку Дон у Росії та через Дніпро в Україні. Вода в них була тоді червоною від крові рядових солдатів.

Дідусь був тричі поранений, він лікувався в шпиталі під містом Іркутськ. Василь отримав багато нагород: орден Червоної зірки, орден Жукова, орден Вітчизняної війни, медаль «За перемогу над Німеччиною» та ще чимало інших. Усі їх дбайливо зберігає бабуся.

Інший мій прадід - Іван Іванович Никитенко, воював на Білоруському фронті, де потрапив в оточення і упродовж кількох тижнів, не маючи харчів, виходив звідти із своїм загоном. Тоді він дав собі слово, що, якщо виживе в цій страшній війні, то обов'язково стане священнослужителем і буде молитися за людей.

Так і сталося: прадідусь став філософом, доктором богословських наук, протоієреєм Володимирського собору. Він писав книги .

Мою прабабусю Ніну німці хотіли вивести на роботи до Німеччини, але їй вдалося вистрибнути з поїзда і втекти. Після цього вона разом з іншими жінками довгий час переховувалися в лісах Чернігівщини.

На превеликий жаль, мої прадіди Василь та Іван, як і бабуся Ніна, вже пішли у вічність. З нами залишилася тільки прабабуся Катерина, але всі ми, діти та онуки, дуже вдячні їм за їхній подвиг і будемо про них пам'ятати завжди.

НАЙЗАПОВІТНІШЕ БАЖАННЯ

Я думаю, що в кожного з нас, чия родина в роки війни проживала на території колишнього Радянського Союзу, є історія, пов'язана з Великою Вітчизняною. Моя сім'я також її має і я хочу вам її розповісти.

Мій дідусь Микола Федорович Донець народився в багатодітній сім'ї в селі Грушківці Черкаської області.

У 1933 його родина пережила голодомор. Не померли лише тому, що батько мого діда – Федір Устимович Донець сховав буряки, які не знайшли під час обшуку.

Війна почалася раптово. Мій дідусь подався в шереди партизанів. Його завданням було збирання відомостей

про переміщення фашистських військ, ешелонів через вузлові станції, стеження за тим, що відбувається в навколишніх селах, охорона підступів до місця дислокації, а також інформування в разі небезпеки партизанського дозору. Крім того, він виконував різноманітну господарську роботу: доправляв у загін одяг, посуд, продукти харчування тощо. Коли загін розпочав активну діяльність, хлопцям доводилося добувати зброю в бою.

Мій дід мені розповідав, як одного разу в лісі на нього напав німець й хотів зарізати його ножом, однак дідусь схопив лезо ножа рукою й намагався відбитися, хоча німець був дуже сильним і таки

Владислав Озімко
15 років, ліцей “Наукова зміна”,
9-б клас

Мій прадід Федір Устимович Донець, батько мого дідуся Миколи (перший зліва)

МОЛОХ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ

Я народилася через 57 років після завершення останньої світової війни. Однак з розповідей моїх батьків, дідусів і бабусь я знаю, що ця глобальна історична подія цілковито перекроїла долі моїх предків. Тож, про все по порядку...

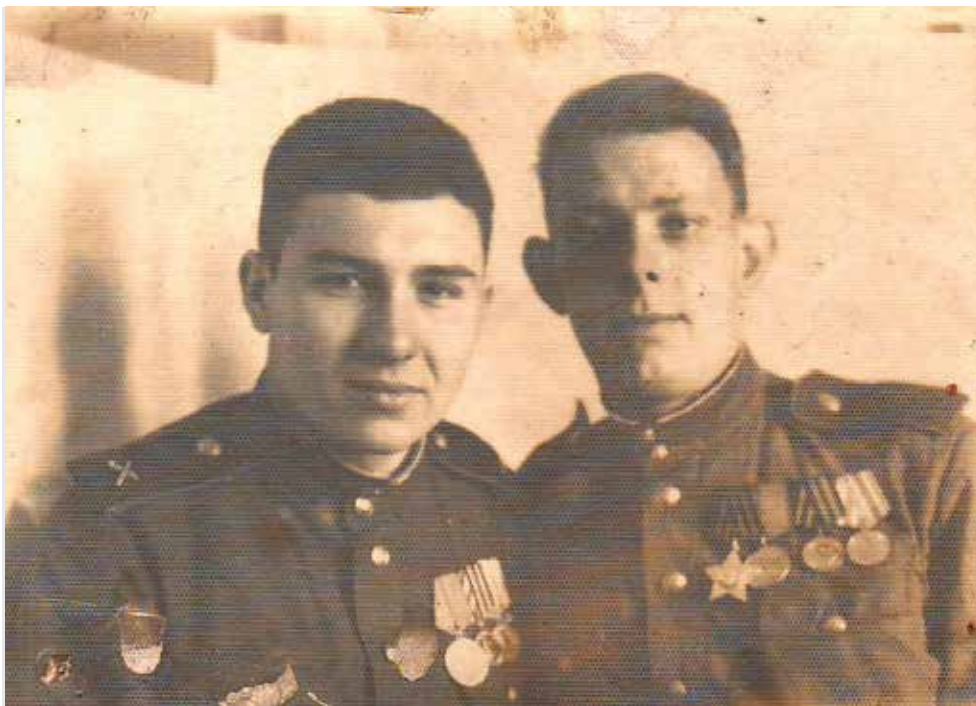
Мій тато народився в Києві в родині науковців, які, очевидно, ніколи не мали б жодного шансу познайомитися, якби долі їхніх батьків не зазнали карколомних змін внаслідок Другої світової війни.

Батько мого батька, мій дід Казимир, народився в 1938 році в селі Нагоряни в найбільш західному етнічному українському регіоні – Лемківщині, яка нині входить до складу сусідньої Польщі. Друга світова війна застала його одnorічною дитиною, коли німецький вермахт після двотижневої військової кампанії розгромив польську армію. Аж до осені 1944 року землі Лемківщини перебували під німецькою окупацією, як частина так званого Краківського Дистрикту (округу). Він разом з етнічними польськими та деякими українськими землями, окупованими Німеччиною, входив до Генерального губернаторства. Батько мого діда Казимира (тобто мій прадід Іван) на початку війни мав уже 36 років, а це значить, що згідно з тодішнім польським законодавством, він підлягав мобілізації до війська лише за так званою категорією «Б». Проте швидка поразка не дозволила Польщі розпочати другий етап мобілізації і його не взяли на війну.

За спогадами мого прадіда, якими він не один раз ділився з своїм онуком, а моїм батьком, життя «під німцями» було неоднозначним. Якщо говорити про добробут, то він не особливо відрізнявся

від попередніх польських часів, однак політичні реалії суттєво змінилися. Вже на початку 1940-го року в прадіда Івана несподівано почалися клопоти з новою владою. Річ у тім, що по сусідству в селі мешкали дві єврейські родини, які були власниками невеличкої галантерейної крамниці. Знаючи, що нацисти конфіскують єврейське майно, а євреїв забирають до гетто, знайомі євреї попросили прадіда переховати їхній крам... Невдовзі бідолашних крамарів насправді забрали есесівці і вивезли в невідомому напрямку... А на прадіда доніс хтось із сусідів, і його викликали до сусіднього містечка Сянока «на розмову» в гестапо. Знаючи, що з таких «розмов» люди часто не повертаються, прадід спалив усе майно, залишене євреями, а сам більше місяця не жив удома, ховаючись у родичів та сусідів, допоки не переконався, що таємна поліція більше ним не «цікавиться».

Проте це був лише прикрий епізод, справжні ж складнощі почалися весною 1944 року, коли на Лемківщину перекинувся українсько-польський міжетнічний конфлікт, який вилився в жакливу за своєю люттю різанину. Ці події стали одними з найяскравіших дитячих спогадів мого діда Казимира. Він згадував, як дорослі, дивлячись вечорами на заграви, що піднімалися над палаючими селами, говорили, що те чи те село «вирізане і спалене». Він, тоді шестирічний хлопчик, питав свою маму, а мою прабабу Марію: «Чи людей ріжуть лише тоді, як вони сплять? Чи коли не сплять, то теж ріжуть?» і незмінно додавав: «Я б хотів, аби мене зарізали, коли буду спати...»

Мій дідусь Микола Федорович Донець (зліва)

мало не вбив Миколу. Та все ж дідусеві пощастило: крики почули його люди й швидко прийшли на допомогу. В Миколи Федоровича до цього часу залишився шрам на всю долоню – нагадування про ту страшну подію.

Січневого дня 1944-го року всім партизанам наказали терміново з'явитися в загоні. Там оголосили, що вони йтимуть на з'єднання з радянськими частинами. Партизани мали поповнити Радянську Армію і продовжити переможний марш на Берлін. Мого діда повернули до звільнених Черкас й до особливого розпорядження поставили на облік у райвійськкоматі. В квітні 1944-го року Миколі прийшла повістка і його направили просто з дому до «55 учбового стрілецького полку». Там він став зв'язківцем. Так він потрапив на

фронт. Микола Донець у складі третього Білоруського фронту воював у Східній Пруссії.

Він з жахом згадує епізод, який трапився в березні 1945-го року. Під час бою перервався зв'язок між батареями, тому моєму дідові довелося з катушкою й кабелем повзти по полю битви, протягуючи зв'язок. Навколо розривалися снаряди, свистіли кулі. Поруч з ним повз командир, сибіряк Іван Парахін. Раптом перед ними впав снаряд. Микола почав вже прощатися з життям, але командир заспокоїв: «Не бойсь, этот не рванёт, это от танкового болванка отскочила». Завдання тоді було виконане. За ліквідацію пошкодження на лінії зв'язку в найкритичніший момент бою рядовий Донець був нагороджений високою солдатською відзнакою –

медаллю «За відвагу». Звістка про перемогу застала Миколу Донця в Східній Пруссії, в місті Інсинбург. Але додому було ще далеко. Йому довелося воювати також на Далекому Сході, в Маньчжурії, долати хребти Великого й Малого Хінгалу, громити квантунську армію, де смерть не раз ще заглядала у вічі. Лише в квітні 1947-го року він повернувся в рідну Грушківку.

За фронтові й трудові звершення ветеран отримав високі нагороди. Але найзаповітніше його бажання – щоб на українській та інших землях більше ніколи не було війни.

Ярослава Патріляк
учениця 6-А класу
ліцею «Наукова зміна»

МОЛОХ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ

(продовження)

Ярослава Патрилякучениця 6-А класу
ліцею «Наукова зміна»

У загравах пожеж міжетнічної війни, яку на Лемківщині вели дві підпільні структури – польська Армія Крайова та Українська повстанська армія, наприкінці літа 1944 р. наблизився фронт великої війни... Прадід розповідав, як українські та польські селяни із занепокоєнням очікували на прихід нової (невідомої їм до того часу) Червоної Армії, котра асоціювалася в них з жахіттями комунізму, про які вони чимало чули ще з довоєнних часів.

Упродовж вересня 1944 р. родина мого прадіда мешкала в лісі, перечікуючи період найтяжчих боїв, що точилися тоді в цьому регіоні. Фронт прокотився на захід лише в жовтні 1944 року, залишивши після себе згарище прадідового родинного села Нагоряни.

Сім'я прадіда перебралася жити до родичів прабабці, в сусіднє село Воля Яворова. Мешкали там до весни 1946-го. На початку того трагічного року прадід Іван уже розпочав відбудовувати власну хату в Нагорянах, але не судилося... Відповідно до проведеної у вересні 1944 року лінії кордону між Радянським Союзом та новою радянізованою Польщею, село Нагоряни, як і більшість Лемківщини, опинилося з польського боку кордону. На українське населення чекала депортація. До весни 1946 року рідні місця «добровільно» покинули лише 20 тисяч осіб. Тому, починаючи з квітня, польська армія та міліція розгорнули кампанію примусового вигнання. Родину мого прадіда (до якої входив і мій, тоді восьмирічний, дід) у травні 1946 року вивезли разом майже з півмільйоном українців на територію Радянської України. Їх оселили в Тернопільській області, де мій дід закінчив школу. Потім

він продовжив навчання у Львівському політехнічному інституті. Після закінчення інституту був скерований на роботу до Києва, де й познайомився з моєю бабусею.

Родина моєї бабусі Надії походила з лівобережної Київщини (село Віненці Переяслав-Хмельницького району). Її батько, а мій прадід Михайло, на початку Другої світової мав 30 років і працював на шахтах Донбасу, куди втік двадцятирічним юнаком після того, як в 1929 році розкуркулили його сім'ю. В момент початку війни між Радянським Союзом і Німеччиною прадід Михайло мав 32 роки і був ще неодруженим. Його мобілізували до Червоної Армії в липні 1941 року, саме тоді, коли він приїхав відвідати батьків до рідного села. Разом з іншими щойно мобілізованими чоловіками прадід очікував подальшої долі, охороняючи ешелони з майном, що евакуювалося з Києва біля залізничної станції Бориспіль. Це майно вони охороняли близько двох тижнів, до кінця липня 1941 року. Зі слів прадіда впливало, що про них, як і про те майно, в сум'ятті війни забули, бо протягом усіх перших тижнів служби в армії вони не отримували жодних наказів, як і жодної їжі... А їхня охоронна «праця» виявилася цілковито марною, бо на початку серпня німецька авіація таки розбомбила ті ешелони і весь їхній вміст «успішно» згорів.

Бомбардування німецькими літаками залізничної станції в Борисполі «нагадало» командуванню про забутих мобілізованих, яких на початку серпня 1941 року нарешті належним чином обмундирували, оформили документи і... нагодували.

У той час обстановка на фронті коло столиці України для Червоної Армії суттєво ускладнилася. На півдні німецькі війська зайняли всю Правобережну Україну аж до Херсона. Північніше Києва війська німецької групи армій «Центр» просунулися на схід за 150 кілометрів від Москви і «нависали» над правим флангом Київського угруповання радянських військ. Коли 25 серпня 1941 року війська німецького вермахту розпочали свій наступ на тил Київського угруповання з півночі та з півдня, радянське командування відчайдушно намагалося стримати прорив ворога, кидаючи в бій все нові й нові резерви. Так, на початку вересня 1941 року мій прадід разом із своєю частиною опинився неподалік міста Ромни на Сумщині. З його розповідей випливає, що не встигли вони навіть окопатися, як з'явилася німецька бронетехніка і піхота. Червоноармійці кинулися врозтіч, частина залишила зброю, котра заважала втікати. Діставшись до найближчої залізничної станції, перелякані люди влізли в якийсь потяг, що прямував до Харкова й через декілька годин прибули в столицю Слобожанщини. Там їх передали в підпорядкування командувачу місцевого гарнізону. Було коротеньке слідство, суд і розстріл за вироком військового трибуналу всіх, хто кинув зброю. Решті, до якої потрапив і мій прадід, було наказано відбити в противника втрачені позиції. Так, через день мій прадід Михайло знову опинився на фронті під Ромнами.

Кілька безуспішних кривавих атак на німецькі позиції лише усвідомили солдатам, що вони швидше загинуть, ніж виб'ють противника. Після короткої наради рядові та молодші командири

вирішили здатися. Проти виступив лише політрук, якого застрелили на місці. Рота «пішла в полон»...

Таких, як мій прадід, у тому найбільшому в історії воєн оточенні було 665 тисяч полонених. Німці формували з бранців гігантські колони по 10 тисяч осіб і під символічною охороною переправляли на Правобережжя. В жовтні 1941 року колону, в якій йшов Михайло, мали переправити на західний берег Дніпра. Вони в той момент проходили неподалік його рідних переяславських місць. Прадід вирішив утекти. Разом з кількома хлопцями із сусідніх сіл вони кинулися до найближчого лісу. Конвоїри їх не переслідували, а лише відкрили вогонь. Нікого не вбили, однак прадід дістав поранення в ліву руку, трохи вище від ліктя.

Поранений, але живий, в середині жовтня 1941 року він дістався рідного села. Перший рік німецької окупації позначився певним безвладдям на селі. Селяни самі зібрали колишній колгоспний урожай і розібрали по хатах колгоспну худобу. Як згадував прадід, вони тоді думали, що нарешті «заживуть» без ненависних «колгоспів і комуни». Взимку 1941–1942 рр. у селі відкрили церкву, почали хрестити дітей, вінчатися, гуляти весілля... Мій неодружений прадід Михайло також тоді одружився з моєю прабабцею Настею, яка на той момент уже була вдовою і виховувала семирічного сина.

Проблеми в житті села Віненці, як і багатьох інших українських сіл під німецькою окупацією, розпочалися весною 1942 року. Німецька влада, що осіла в районі, заборонила ділити колгоспну

землю, чим розтоптала селянські надії на одвічні «землю та волю», а потім ще й розпочала масштабну кампанію примусової відправки селян на роботу до Німеччини. Облави на селян, які німці проводили разом з місцевою поліцією, змушували їх час від часу тікати в степи або в ліси, що простягнулися над Дніпром. До облав додався збір продовольчого податку, внаслідок чого селян позбавляли більше половини результатів їхньої праці. В таких непростих умовах жила родина мого прадіда.

У вересні 1943 року після вражаючих перемог на сході на дніпровські береги повернулася Червона Армія. Прадід Михайла мобілізували повторно і разом з військами 37-ї армії відправили у «фронтову» соробку на Кременчуцький плацдарм. Моя прабабця саме в той час була вагітна і очікувала народження моєї майбутньої бабусі Надії.

Отримавши одне за одним чотири поранення, прадід Михайло разом з військами Другого українського фронту пройшов з боями Правобережну Україну, Молдову, Румунію. Остання контузія чекала на нього в битві за Будапешт, після чого він отримав інвалідність і був відправлений в тилловий госпіталь на територію Радянського Союзу.

Свої розповіді про війну він залишив моєму батькові, а з своїм онуком поділився ними лише в дев'яностих роках. До того він боявся розповідати про пережите. А було там чимало неоднозначних епізодів. Михайло бачив знущання над солдатами з боку командирів і, як наслідок, вбивства рядовими особливо ненависних офіцерів під час атак; бачив, як молоді солдати

МОЛОХ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ

(продовження)

Ярослава Патриляк

учениця 6-А класу
ліцею «Наукова зміна»

на передовій пухли з голоду, боячись бігти під обстрілом до польової кухні, їх «добивали» старші колеги, щоб не бути свідками нестерпних страждань; бачив, як голодні червоноармійці грабували румунських та угорських селян; бачив тисячі смертей, які снилися йому до останніх днів життя... Він прийшов з війни контужений, «подірявлений» осколками німецьких снарядів, зі сталевими «гостинцями» в легенях, але живий. Троє його старших братів не повернулися з війни, а молодший брат Тарас повернувся без ноги. Тому прадід не без підстав вважав, що йому пощастило. Він повернувся й уперше взяв на руки свою доньку (мою бабусю), коли вона вже вміла ходити...

Моя мама побачила світ у мальовничому волинському містечку Вишнівці, що за сучасним адміністративним поділом належить до Збарзького району Тернопільської області. Мамина родина не відносилась до корінних вишнівчан. Моя бабуся Людмила і її батьки (мої прадід Степан та прабабця Ніна) приїхали до Вишнівця лише в 1960 р., коли в епоху так званої хрущовської «відлиги» в Україну дозволили повертатися політичним в'язням з сибірських заслань. Батьки моєї бабусі Людмили познайомилися в Красноярському краї в Сибіру, куди були вивезені підлітками наприкінці 1940-х років. Історія їхніх сімей була також пронизана неабияким драматизмом...

Мій прадід Степан народився в 1929 році в селі Попівці неподалік містечка Підкамінь на Львівщині, яка входила в ті часи до складу Польщі. На початку Другої

світової війни йому було лише 10 років. Його батько помер раніше, тому ніхто з найближчих рідних участі в польсько-німецькій чи пізніше в німецько-радянській війні не брав. У 1939 році Львівщина була приєднана до Радянської України. Той невеличкий період (півтора роки) залишився в пам'яті мого прадіда як час, коли люди найбільше боялися арештів та вивезень з боку нової радянської влади. Родину прадіда тоді обминули депортації, але вони торкнулися багатьох знайомих сімей. А коли наприкінці червня 1941 року регіон був окупований Німеччиною, люди виявили в тюрмах найближчих містечок Підкаменя і Бродів сотні трупів своїх знайомих і друзів, убитих перед відступом співробітниками радянських спеціальних служб. Ця картина на все життя врізалася в пам'ять мого прадіда Степана, якому тоді вже йшов дванадцятий рік.

Німецька окупація сприймалася простими людьми на Львівщині як надія на початок будівництва української держави, але вони дуже швидко розчарувалися. Галицькі землі були відірвані від решти українських територій і підпорядковані так званому Генеральному губернаторству разом з окупованими польськими територіями. Українське політичне життя майже повністю ліквідувалося, культурні потреби обмежувалися. Коли ж у 1943 році Німеччина почала терпіти одну за одною воєнні катастрофи, окупаційний режим у Галичині суттєво загострився, що викликало опір. Провідною силою в русі Опору в регіоні була підпільна Організація українських націоналістів. Саме в неї в 1943 році влився старший на п'ять років за прадіда Степана його брат Володимир. У 1944 році Володимир став керівником так званого кущового відділу пропаганди

в структурі підпілля під псевдонімом «Малий», а згодом він долучився до відділів Української повстанської армії (групи «Буг») як районний керівник пропаганди під псевдонімом «Меч».

Прихід Червоної Армії і радянської влади не приніс миру в регіон. Там ще впродовж доброго десятиліття тривала кривава війна. Цього разу між українським національним підпіллям та радянською тоталітарною системою. У липні 1946 р. брат мого прадіда Володимир загинув у сутичці з радянськими внутрішніми військами. А його родину (в тому числі й мого 17-річного прадіда) відправили на заслання. Прадід Степан спершу зумів втекти від депортації прямо із залізничної станції. Місяць він блукав лісами і селами, намагаючись знайти когось із родичів або близьких чи знайомих. Але всі спроби виявилися марними – одні вже були вбиті, інші виселені на Схід або залякані. Голодний, обдертий і геть виснажений, він самотужки переховувався від влади. Однак довго витримати йому не вдалося. Під час однієї з облав у лісовому масиві прадіда схопили службовці внутрішніх військ і відправили «навздогін» за батьками в сувору сибірську осінь. Там, у далекому чужому краї, йому судилося познайомитися з моєю прабабцею Ніною, яка походила з теперішнього Ланівецького району Тернопільщини.

Друга світова війна застала її восьмирічною дитиною. Батька Ніни, Якова, мобілізували до польського війська. Разом з іншими новобранцями мого прапрадіда Якова кинули в бій проти німецьких військ в околицях Варшави на десятий день війни. Криваві сутички,

розгром польської армії, німецький полон... Всі ці події він пережив, наче в калейдоскопі, упродовж двох тижнів. У листопаді 1939 р., користуючись тим, що військовополонених перевозили з одного табору до іншого, прапрадід Яків утік і наприкінці 1939 року, перейшовши новий радянсько-німецький кордон, прибув до родинного села Вербівці на вже радянській Лановеччині. Переховувався, остерігаючись арешту, але це не допомогло. На початку 1940 року невідомий вбивця пострілом з гвинтівки застрелив прапрадіда через вікно.

Після його смерті сім'я прабабусі Ніни залишилася без годувальника й увесь тягар життєвих клопотів завалився на плечі моєї парапрабабусі Федори. Родина була великою (четверо дітей і старі батьки), але доволі заможною, що вже з перших днів приходу радянської влади в регіон поставило її перед загрозою депортації. Проте в 1939 – 1941 роках минулося... Хоча родина прабабці була в списках на вивезення до Сибіру, але німецький напад на Радянський Союз перешкодив висилці сім'ї. На жаль, згодом лиха доля засланивців їх не оминула...

У роки німецької окупації Лановеччина входила до так званого Імперського комісаріату України, де нацистами був встановлений надмірно жорстокий окупаційний режим, що провокував відповідний опір з боку населення. На Лановеччині, як і на більшій частині історичної Волині, керівництво рухом опору нацистам взяла на себе Організація українських націоналістів, яка в 1942 – 1943 рр. сформувала чисельну бойову структуру – Українську повстанську

армію. Дядьки моєї прабабусі та її старша сестра Ганна прилучилися до повстанських лав. Чоловіки воювали в повстанських сотнях на території так званої Воєнної округи «Богун», що охоплювала Південно-Західну Волинь, а Ганна виконувала в УПА обов'язки зв'язкової. До початку 1944 року разом із своїми побратимами вони боролися проти окупаційної німецької влади, а потім продовжили боротьбу з кривавим сталінським режимом. Зважаючи на те, що родина прабабці була доволі заможною та ще й належала до «сімей бандитів» (так радянська влада називала родини учасників українського національного підпілля), її в 1947 р. депортували до Сибіру. Вже там, в депортації, прабабця Ніна віднайшла свою старшу сестру, яка потрапила в полон і, відбувши 10 років табірної каторги, отримала ще 15 років заслання на спецпоселеннях. Там же вона познайомилася з моїм прадідом, народила мою бабусю Людмилу, щоб уже на початку 1960-х років новою родиною повернутися в Україну.

Так Друга світова війна «перемолола» долі моїх родичів, «кидаючи» їх світами, ставлячи перед найсуворішими випробуваннями. В різних куточках України кожен з наших родичів по-різному пережив події війни, отримав свій унікальний жахливий досвід, але всупереч усьому – вижив і дав життя наступним поколінням.

СКАРБНИЦЯ ДОСВІДУ

Андрій Петренко
15 років, ліцей «Наукова зміна»,
9-Б клас (22-Е група)

Історія... Важко переоцінити значення цієї науки про минуле в житті кожного народу і кожної людини. Історія в деякому сенсі є священною книгою народів.

Глибока, мудра думка. Як народ складає свою історію, так і історія слугує йому. Вона справді є священною, головною книгою кожного народу. Все пережите, всі злети й лихоліття, все, чим можна пишатися з діянь предків і чим не слід нехтувати, - все зберігає історія - ця скарбниця досвіду й мудрості кожного народу. Давно сказано: хто зважає уроки минулого, той не має майбутнього. Історичний досвід дозволяє країні таї людині успішно вирішувати поточні проблеми і передбачати можливі перспективи розвитку. Більше того - саме історія рік за роком віками формує менталітет народу, його самоідентичність, без якої народ зникає.

Усе це - безперечна істина. Та є безліч прикладів, на жаль, вітчизняних, коли забуття чи викривлене сприйняття минулого призводило до трагедій. Як ніщо інше, спотворення історичної пам'яті руйнує душу народу, роз'єднує його, робить беззахисним, відкриває шлях до маніпуляцій його свідомістю.

Однією з визначних історичних подій є Велика Вітчизняна війна. Скільки горя вона наробила, скільки життів забрала в небуття. Скільки принесла страждань? Але наші люди все винесли, все стерпіли. Що їм довелося винести? І холод, і голод, і злидні, і страх. Вони мужньо пройшли цей історичний етап, не опускаючи очей, не падаючи духом.

Мабуть не існує жодної сім'ї на території нашої України, яка тим чи іншим чином непричетна до цієї події. Моя сім'я – також не виняток. Дідусі моєї мами були з перших

днів війни призвані до Радянської Армії. На жаль, вони так і не повернулися до своїх сімей. Бабусин батько, – Семеняка Роман Давидович у званні солдата потрапив у полон 13.11.1942 року. Там же й загинув. Похований в Німеччині, земля Саксонія, в місті Ламсдорф. Його дружина, в якій на руках залишилося шестеро дітей, стала вдовою. На її жіночі плечі випав весь тягар життя в евакуації, бо сім'я походила з села Букрин, яке, як відомо, стало місцем історичного українського плацдарму. Коли повернулися з евакуації до вого будинку, то на його місці була лише напівзруйнована будівля, в якій знаходилась німецька конюшня. Таким чином, життя продовжувалось в холоді, голоді і тяжкій праці в колгоспі.

На сім'ю мого діда також випали випробування. Його батько Чепіга Петро Якович пропав безвісти в червні 1944 році. Рідний дядько Кочубей Мусій Терентійович воював у складі 43-ї винищувальної протитанкової артилерійської бригади РГК. Загинув у званні гвардії лейтенанта 04.07.1944 року під час визволення міста Вілкавишкіс Литовської РСР. Похований в братській могилі. В музеї слави цього міста є стенд присвячений йому. Дідова сім'я жила в київській області Переяслав-Хмельницькому району, а на цій території активних бойових дій не було, отже майно було непошкоджено і сім'я мала, де жити.

Ми, сьогоднішнє покоління, не повинні забути тих, хто тяжко працював у тилу. Ми повинні жити й передавати своїм нащадкам пам'ять про загиблих воїнів-визволителів. Вічна пам'ять їм, переможцям! Слава всім тим, хто, зробив наше життя мирним і щасливим.

У ВИРІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ

Друга світова війна – одна із найбільших трагедій, що випали на долю українців у XX сторіччі. На жаль, серед живих уже залишилося мало очевидців тих страшних подій. Але розповіді наших дідусів і бабусь про те, що вони почули від своїх батьків, дають нам можливість не забувати про тих, хто відважно захищав нашу землю від загарбників. Не оминула війна і мою сім'ю – чимало моїх родичів брали участь у воєнних діях. Я розповім лише про одного з них.

Три брати: Максим, Митрофан та Михайло – мої прадіди. Усіх їх спіткала різна доля. Ми не знаємо, в яких військах вони служили, достеменно відомо лише те, що Максим був піхотинцем. У бою його було поранено, і після лікування у військовому шпиталі він продовжував воювати аж до 1944 року. Митрофан теж був тяжко поранений і в шпиталі йому ампутували праву ногу. Через це його було комісовано з армії, додому він повернувся вже інвалідом. А от прадіда Михайла з війни так і не дочекалися – його було вбито.

Прадід Іван був татариним (татарське ім'я – Зіган-Гарай), льотчиком-винищувачем. У 1942 році літак, на якому воював він та його товариш, збили фашисти. Сталося це неподалік села, де проживала моя прабабуся Ірина. Вона їх знайшла, потім лікувала, одночасно переховуючи від німців. З часом один з товаришів поїхав, а мій прадід залишився в Україні й одружився з прабабусею.

Прапрабабуся Неоніла та три її сестри опинилися в окупації. Всі четверо так і не дочекалися з фронту своїх чоловіків. Одну з них, Ганну, разом із восьмирічною дочкою Надією було примусово відправлено на роботи до Німеччини, їм вдалося вижити й повернутися до Києва.

Дуже важка доля спіткала прадіда Адама. Ще на початку війни німці вивезли його до Німеччини як робочу силу. Але дався взнаки його непокірний дух: Адам кілька разів намагався утекти, був поранений... Зрештою він опинився в страшному місці - концтаборі Бухенвальд і вийшов звідти лише в 1945 році, коли табір звільнили американські війська. Прадіду Адаму пощастило повернутися додому.

Долі кожного з них складалися по-різному, але нікого не оминули страждання і втрати. І все ж їм вдалося подолати всі труднощі і відвоювати мирне життя.

Максим Петренко
ліцей «Наукова зміна»,
6-А клас

ЖОРСТОКА МИТЬ

Валерія Побокіна
ліцей «Наукова зміна»,
22-Е група

Був сірий неприємний ранок. Усе навкруги затягнуло туманом. Мрячив дрібний дощ. Десь вдалині пролунало кілька гучних пострілів. Сонний хлопчик почув, як скрипнули, відчиняючись, вхідні двері. Він повільно розплющив очі й пішов на звук. На порозі стояв його батько, вже зібраний в дорогу. Його проводжала мати із заплаканими очима.

- Все буде добре, заспокойся. Це скоро закінчиться і я повернуся додому, от побачиш! - чоловік намагався говорити якомога впевненіше.

- Пообіцяй це мені, - тихо промовила матір хлопчика.

- Я постараюся. А ти обіцяй берегти нашого сина.

- Звичайно!

Чоловік помітив дитину, яка спостерігала за їхньою з дружиною розмовою. Він підійшов до сина та взяв його на руки.

- Тату, можна мені з тобою?

- Ні, синку, ти залишишся тут.

- Це тому що я маленький?! - обурено запитав хлопчик.

- Ні. Це тому, що ти потрібен мені вдома. Ти повинен захищати свою маму, - чоловік серйозно дивився малому в очі. - Розумієш?

- Так батьку, - не менш серйозний погляд дитячих очей. - Я чекатиму на тебе.

Чоловік мовчки обійняв на прощання сина й пішов швидким кроком туди, куди кликав

його обов'язок. Можливо, назустріч смерті. На захист Батьківщини.

Через два дні прийшли німецько-фашистські окупанти. На вигляд це були звичайні люди в однаковому одязі, однак більшість з них уже майже втратили людську подобу – вони навчилися вбивати. Проте й серед таких траплялися люди совісті, які не забували, що на далекій батьківщині їх чекають такі ж жінки з дітьми, як і тут. Хоча всі вони прийшли сюди, щоб "зачистити" місцевість, як того вимагав наказ, маленький хлопчик бачив їх просто людьми. Він не розумів, навіщо вбивають вони та навіщо вбивають їх.

Одного разу хлопчик вибіг на площу й побачив, як багато його знайомих стоять підряд, поруч один з одним, а люди в однаковому одязі щось проголошують перед ними незрозумілою мовою. Серед односельців у цьому ряду він помітив й свого друга. Люди навпроти раптом підняли зброю й спрямували на тих, хто стояв у ряду.

- Що ви робите? Не треба вбивати їх! - хлопчик біг у бік односельчан.

Один з озброєних чоловіків обернувся. Пролунав постріл. Усі на секунду завмерли. Наступної миті бездихання тіло дитини лежало посеред площі, погляд блакитних очей був спрямований в небо.

У тих, що стояли в ряду, на очі навернулися сльози. Ця несподівана й жорстока розправа над хлопчиком примусила їх на хвилю забути про себе. А окупанти, ніби нічого не сталося, повернулися до людей і продовжили свою роботу. Тільки один з них сумно й неприязно поглянув на того, котрий застрелив дитину.

НЕДИТЯЧА ВІЙНА

Друга світова війна була найжахливішою в історії людства. В цій кривавій «м'ясорубці» загинули мільйони людей. В той час постраждало також дуже багато дітей. Це дуже страшно, коли в твій дитячий, радісний та сонячний світ вривається страшна і смертоносна реальність війни. Адже діти були найменш пристосованою та найбільш вразливою верствою населення в епоху тих страшних випробувань. Однак саме їм та їхнім матерям суджено було прийняти на себе важкий тягар окупації. А ще – багатьом з них довелося на рівні з дорослими працювати на оборонних

підприємствах в тилу. Чимало дітей після війни залишилися сиротами, і єдиною їхньою мрією було відшукати рідну людину.

Так, саме діти найбільше постраждали від жахів другої світової війни. Адже вони втратили дитинство - найбільш цікаву й веселу пору в житті людини.

У порівнянні з дітьми другої світової війни сучасні діти живуть весело й безтурботно.

Діти війни

Пазюк Валерій

15 років, ліцей «Наукова зміна»,
9-г клас(24-ф)

МИР ЦІНОЮ ЖИТТЯ

Дар'я Самойленко

10 років, учениця 5-Г класу
ліцею «Наукова зміна»

Час спливає дуже швидко. Події Великої Вітчизняної війни стали вже далекою історією. Ми живемо в сучасному світі. В світі, де все постійно змінюється та вдосконалюється. Багато хто з нас не замислюється над тим, яким було наше минуле, чому кожна нація відрізняється від інших, має свої звичаї, традиції, свою історію. Але без минулого неможливе саме життя. Як неможливе воно й без уявлень про майбутнє.

Нам пощастило, що ми живемо у вільній незалежній державі, під мирним небом. А для наших прадідів війна була значною частиною життя. Вони захищали рідну землю від загарбників, поневолювачів і були переконані: краще загинути, ніж стати на коліна! Скільки різних людей об'єднало священне почуття любові до Батьківщини, бажання будь що захистити її! В ті часи кожен вважав своїм обов'язком вести активну боротьбу з ворогом.

Мій прадідусь теж так вважав. Його звали Іван Федорович Литвиненко. Народився він у 1898 році. Прожив 46 років і загинув у 1944. На війну потрапив у 1943. Звільняв Україну від фашистських загарбників. Брав участь в операції «Переправа через Дніпро» та в звільненні Західної України. Потім звільняв Польщу, де й загинув. Прабабуся лише отримала звістку про те, що він пропав без вісти. Моя бабуся, його дочка, народилася в 1944 році, так ніколи й не побачивши свого батька, але він знав, що вона народилася.

У сім'ї було п'ятеро дітей. Без батька їм жилося досить стужно, тому дочка та сини мушили піти працювати. Та як не було скрутно, прабабуся зуміла всіх поставити на ноги й віддати вчитися після школи.

Після війни сім'я не припиняла пошуки місця загибелі батька, але вони не приносили результатів. Лише в 1982 році один із старших братів випадково побачив фотокартку прадіда на палітурці книжки «Пам'ять» польського письменника Януша Пшимановського.

Написавши йому листа, він з'ясував, що прадід Іван загинув у Польщі та похований в братській могилі під містом Жешув.

Коли Іван йшов на війну, він залишив по собі весільну каблучку та хрестик, зв'язавши їх шматком сорочки. Так вони й зберігаються в нашій родині, як пам'ять про нього, як згадка про ті часи, коли такою дорогою ціною виборювалося наше майбутнє щастя та воля.

ПРО ПЕРЕМОЖЦІВ ТА ПЕРЕМОЖЕНИХ

*Війна - найбільше з лих
І виростають покоління,
Котрі не чули тишини.
О, найстрашніше з літочислень
Війна - війною - до війни!*

Ліна Костенко

Війна це найжахливіше явище в житті кожної країни, кожної людини. Вона вбиває нації, нівечить людські долі, змушує проливатися кров та сльози.

Війна – це важке випробування для кожного покоління. Для людей старшого віку вона пов'язана з втратою дітей та онуків. Кожна людина мріє провести забезпечену старість у злагоді, у великому родинному колі, бавлячись з онуками. Однак війна позбавляє цього всього. Надзвичайно важким випробування війна є для людей середніх літ. Адже саме вони стають солдатами, медичним персоналом госпіталів, працівниками підприємств, що цілодобово виготовляють зброю. Для молоді, яка будує перспективи на подальше життя, мріючи про світле майбутнє, все обривається в одну мить. Життя плине зовсім не по плану. Молоді люди безпосередньо зустрічаються з жорстокою реальністю військового часу.

На мою думку, в Другій світовій немає переможця. Німеччина капітулювала, а Радянський Союз заплатив за перемогу непомірно високу ціну, втративши неймовірну кількість людських життів. Країна зазнала жахливих руйнувань.

У той час, як Німеччина швидкими темпами відроджувала своє господарство та економіку, досягаючи технічного прогресу, Радянський Союз відбудовував народне господарство за рахунок експлуатації робочої сили, використовуючи при цьому мінімальну кількість технічних засобів. Війна відкинула радянське суспільство на декілька десятиліть назад.

Людмила Селіна

14 років, ліцей “Наукова зміна”,
22-Е група

ЗА ЦИФРАМИ – ДОЛІ

Єлизавета Субоч
15 років, ліцей «Наукова зміна»,
9-Г клас

Важко і не хочеться згадувати про події Другої світової. Хочеться викреслити з пам'яті велетенське число загиблих, скалічених душ. Хай би залишилася на небосхилі світової історії лише доблесна перемога радянського народу. Але як стерти з пам'яті те, що вже давно стало частиною історії? Про це треба, про це слід пам'ятати, незважаючи на той біль, який викликають в уяві картини кривавого воєнного протистояння.

Друга світова – це не лише довгоочікувана перемога Радянського Союзу. Це жорстокість фашистів, це зруйновані вщент пам'ятки архітектури. Це спалені міста і села, відірвані кінцівки, скалічені тіла й серця, розірвані болем втра.

Чи достатньо ми, підрастаюче покоління, знаємо про Другу світову війну? Чи цінуємо ті недовготривалі бесіди з ветеранами, що відбуваються напередодні 9 травня? Адже на уроках ми згадуємо лише сухі цифри і факти: «події 1939-1945 років», «32 мільйони загиблих», «1710 міст і 70 тисяч селищ зруйновано», «тисячі населених пунктів потребують тотальної реконструкції». Ніхто не каже, що говорити про війну мовою статистики – це погано. Але вона не завжди дозволяє відчувати, що за цифрами стоять долі конкретних людей, що наші предки віддали свої життя за те, щоб ми не здригалися при згадці про події 30-40-х років, щоб в нас болісно не стискалося серце, сполохане словом «війна».

110 мільйонів мирних громадян за першим покликом серця вийшли на бій з фашистською навалою. Не думаю, що хоча б один з них знав напевне, що вистоїть у цій боротьбі. Люди, мирне життя яких порушив постріл ворожої гармати, помирали, яким би сильним не було їхнє бажання жити, наскільки б міцно вони не любили життя. Безжалісна війна не зглянулася над ними.

Ми – діти ХХІ століття. Ми народилися в мирний час, у вільній та незалежній державі. Ми щасливі, що не стали свідками кровопролиття, щасливі, що не були його частиною. Але спокій панував не завжди. Наші прадіди вибороли його залізом і кров'ю. І ми вдячні їм за це.

ВІЙНА І МОЯ РОДИНА

Передусім я б хотів розповісти про свого прадіда - Федора Васильовича Лазаренка.

Він народився в 1921 році в селі Стайки на Київщині. Його батько був капітаном пароплава на Дніпрі. В 1940 році мій прадід був призваний до Червоної Армії. Спочатку він служив у піхоті на кордоні в Прибалтиці. В той час більшість людей закінчували лише 7 класів й далеко кожен мав середню освіту. Проте мій прадід отримав десятирічну освіту.

Фото з сімейного архіву

Перед війною не вистачало спеціалістів в технічних родах військ. Тому в травні 1941 року його та інших солдатів, які закінчили 10 класів, терміново направили до Москви в школу молодших авіаційних

спеціалістів. Там він зустрів початок війни, а в 1941 році вже брав участь в обороні Москви.

У 1942 році після закінчення навчання він був направлений в авіацію, де служив техніком бомбардувальника. Всю війну до самої перемоги мій прадід був в авіації, де залишився служити й після Великої перемоги. Федір Васильович Лазаренко був нагороджений багатьма медалями. А найважливіша його нагорода – це медаль «За бойові заслуги». Всі нагороди прадіда зараз передали мені і я їх зберігаю, щоб потім так само передати своїм дітям.

Хочу розповісти ще й про молодшого брата мого прадіда Федора – Івана Васильовича Лазаренка. В 1941 році йому було лише 14 років. Того літа на період канікул батько влаштував його юнгою на баржу на Дніпрі. З початком війни їхня баржа увійшла до складу Дніпровської воєнної флотилії. Так юнга Іван став військовим юнгою. Він брав участь в обороні Києва. Їхня баржа перевозила вантажі для будівництва Київського укріпленого району. Фашистські літаки намагалися потопити баржу, але це їм не вдалося.

Коли фашисти оточили Київ та захопили береги Дніпра, капітан вирішив затопити баржу разом з вантажем, щоб нічого не залишати ворогу.

Київ захопили фашисти. Іван пішки по берегу Дніпра дійшов до рідного села. В село повернувся і його друг, який був юнгою на іншій баржі. Вже через кілька днів у село приїхали фашисти та заарештували їх обох як матросів Дніпровської воєнної флотилії.

Олексій Ходаківський
учень 5-Б класу
ліцею «Наукова зміна»

Фото з сімейного архіву

Спочатку хлопців направили до табору для військовополонених. Але з часом фашисти вирішили перекинути частину полонених в інший табір, розташований в Польщі. Коли їх везли в закритому товарному вагоні, Іван разом з другом вибили дерев'яні дошки в стінці вагону та вистрибнули на ходу і побігли в ліс. Їм вдалося втекти з полону. Проте ненадовго.

Декілька днів вони блукали по лісу, рухаючись на схід. Дуже голодні, вирішили забратись на город на краю якогось села, щоб здобути щось попоїсти. Але господар будинку, поляк, помітив їх і покликав німців. Утікачі знову потрапили в полон.

Після цього фашисти відправили Івана в сумнозвісний концтабір Бухенвальд. Йому було там дуже тяжко, і коли він вже майже помирав, його помітив один німець – лікар, також в'язень. Він його пожалів. Фашисти дуже боялись епідемій, тому дозволили організувати медичний пункт для в'язнів. Цей німець-лікар попросив фашистів взяти робітником у цей медпункт українського хлопця. Так він його врятував від смерті.

Разом з прадідом Іваном в концтаборі сидів лідер німецьких антифашистів – Ернст Тельман. Іван бачив, як фашисти розстріляли Тельмана. В 1945 році, коли Радянська армія наближалася до Бухенвальда, гітлерівці почали знищувати всіх в'язнів, які не могли самотійно пересуватися, а решту зібрали й погнали назустріч американським військам. Більшість в'язнів по дорозі були вбиті фашистами. Цього разу лікар-німець знову врятував життя прадіда. Він сховав Івана в каналізації концтабору і щодня приносив йому їжу. Нарешті настала мить, коли радянські війська звільнили в'язнів концтабору. Тільки після війни прадід Іван повернувся в рідне село.

Моя прабабуся Катерина Андріївна Лазаренко (Губатенко) пережила фашистську окупацію в Білій Церкві. А двоє її братів воювали. Відомо, що її старший брат до війни був співаком у Київському оперному театрі. Але в 1941 році він пішов на фронт, а в 1944 загинув на території Польщі. Середній брат брав участь в обороні Києва. Він був кулеметником і разом з іншими потрапив в оточення біля Києва. Але йому вдалося вирватися з оточення і надалі воювати проти загарбників. У 1944 році

він був поранений й повернувся додому. Перемогу зустрів вдома з членами родини – з тими, хто залишився в живих.

Фото з сімейного архіву

В нашій сім'ї завжди згадують про Велику Вітчизняну війну, про те, скільки людей загинуло заради нашого майбутнього.

ФАБРИКИ СМЕРТІ

Беручись за написання цього есе, я прагнула не лише вшанувати історичну пам'ять про наших співвітчизників, колишніх в'язнів фашистських концтаборів, але й відновити історичну справедливість у ставленні до покоління жертв нацизму. Вивчення теми «Друга світова війна» в школі, а також оголошення конкурсу стало поштовхом до дослідження даної проблеми. Очевидців тих подій залишилося мало, але вони є. Тому я вирішила не лише почитати літературу на тему «Нацистський новий порядок», але й зустрітись з кимось із тих, хто пережив поневіряння, про ми знаємо лише з книжок та кінофільмів.

Історія фашистських концентраційних таборів висвітлюється в багатьох наукових працях радянських і зарубіжних вчених, а також у дослідженнях сучасних українських науковців, у документах, у тому числі й документах Нюрнберзького процесу, в публіцистичній літературі, спогадах живих свідків тих подій.

Гітлер називав територію СРСР «великим пирогом», для освоєння якого необхідно, по-перше, оволодіти ним, по-друге, управляти, по-третє, експлуатувати.

Ще до початку війни була створена розгалужена мережа концтаборів. Наприкінці Другої світової табори поширилися на величезні території – від Австрії до Радянського Союзу. Історія нацистських концтаборів невіддільна від історії III рейху. Фундатором і хазяїном цієї величезної імперії був Генріх Гімлер.

Одним з найстрашніших гітлерівських таборів був Майданек, розташований на східній околиці польського міста Люблін,

на трасі, що вела через мальовниче містечко Замостя до Львова. Початкова площа забудови під табір склала 270 га, але пізніше вирішено було її розширити до 516 га. На цій території планувалося побудувати бараки, в яких мали розмістити 250 тисяч в'язнів. Однак становище на фронтах дозволило реалізувати лише цей план лише на 20 %.

За польськими джерелами, через Майданек пройшло майже 300 тисяч в'язнів, представників 50-ти національностей. Це були албанці, американці, англійці, австралійці, греки, башкири, цигани, датчани, естонці, французи, хорвати, грузини, киргизи, словаки, швейцарці, турки, українці, угорці, євреї, чехи та інші. Про їхнє перебування тут свідчать спеціальні дошки в крематорії. За чисельністю серед в'язнів переважали євреї (41 %) та поляки (35 %), далі йшли українці, білоруси, росіяни, французи. Левову частину в'язнів складали особи працездатного віку – від 20 до 50 років (їх було 70 %), але найстрашніше те, що в цьому жахливому місці опинилися також діти. Тих, кому не виповнилося 15 років, було 6 %, а 1,1% складали немовлята.

У перші дні існування концтабору до нього прибували потяги з в'язнями з інших таборів: Освенціма, Дахау, Бухенвальда, Равенсбрюка, Ноенгамма, Заксенхаузена. Перевозили в'язнів у переповнених товарних вагонах, як худобу. Якщо це були євреї, то їх одразу чекала селекція. Сім'ї роз'єднували. Ось як пише про цей момент Галіна Біренбаум, колишній свідок і в'язень Майданека: „Ми весь час намагалися проштовхнутися назад, щоб продовжити момент розлуки з Хільком.

Ольга Самойлова
16 років,
11-Б клас,
Скандинавська гімназія

ФАБРИКИ СМЕРТІ

(продовження)

Ольга Самойлова

16 років,
11-Б клас,
Скандинавська гімназія

Інші сім'ї застосовували такий же метод. Сини, батьки, брати і чоловіки прощалися з дружинами, обнімали і цілували їх. Есесівці розштовхували, стріляли в них, били в обличчя. А ми були все одно сильнішими і міцнішими за метал”.

У новоприбулих в'язнів в концтаборі відбирали все, лише «щасливчикам» удавалося сховати щось від есесівців. Потім людей заганяли в перукарню й лазню. Після стрижки та дезінфекції лізолом приймали в табір. В'язнів одягали в смугасті роби. Наступним етапом була реєстрація та отримання номерного знаку.

У концтаборі не було послідовної нумерації. Всього існувало 2000 номерів. Новоприбулим видавали номери тих, які вже померли або вибули з Майданека. Дітям присвоювали номери їхніх матерів. Ось що пише колишній в'язень цього концтабору Едвард Карабайник: „Людина переставала бути особистістю. Біля кожного кутка на неї чекала смерть. Усі умови існування в таборі переслідували одну мету – знищення, як біологічно, так і морально”.

Дійсно, всі, хто потрапляли в концтабір, у ці нелюдські умови, постійного перебували під гнітом страху бути знищеними. Знедолені, голодні, хворі, принижені, вони повинні були стати знаряддям у руках своїх катів. Чинити опір могли лише сильні духом. Це були, перш за все, так звані політичні в'язні, які не тільки підтримували один одного, але й допомагали іншим, створювали групи опору.

Розпорядок дня в'язнів був приблизно таким. Їх в залежності від пори року піднімали о 5-6 годині ранку. Після сніданку, який складався з 0,5 літра відвару

трав, усі виходили на апель (переклик). Люди шикувалися по 5 чоловік, есесівці перераховували їх. Потім формувалися групи, які відправляли на роботи. Робота тривала до пізнього вечора, з короткою перервою на обід, що складався з літру супу із овочів зі слідами жиру. Два рази на тиждень, за бажанням в'язня, на вибір видавали 50 грамів ковбаси, маргарину, сиру чи повидла. Вечеря: 0,5 літра кави, 300 грамів хліба або кілька невеликих картоплин.

У цілому таке харчування можна оцінити на 1000 калорій, що абсолютно недостатньо для людини, завантаженої важкою фізичною працею. Їжу приносили безпосередньо в бараки в спеціальних казанах. Тут її розподіляли, іноді несправедливо.

Після вечері, якщо не було додаткової роботи, у в'язнів був вільний час. Дозволялося пересуватися в межах свого „поля”. Після вечірньої перевірки (апель) виходити з бараків заборонялося. Порушення каралося розстрілом на місці.

Зарізноманітні провини застосовувалися й інші методи покарання. Звичайним було покарання 25-100 ударами по голому тілу або гімнастичними вправами до нестями.

Умови перебування в концтаборі, тяжка праця призводили до виснаження організму та хронічних хвороб. Найтипівішими були хвороби голоду – пелагра, туберкульоз, тиф, короста, неврози. Табірному керівництву довелося створити лазарет для хворих, але ліків та обладнання не вистачало. Наслідком цього була велика смертність, найвища серед усіх фашистських концтаборів.

Умови праці були надзвичайно важкими. Трудовою одиницею в'язнів була команда. Таких команд налічувалося понад 300. В перший рік існування табору переважала робота, пов'язана з будівництвом об'єктів на його території. У першій половині 1942 року на цих роботах було зайнято 50 % ув'язнених. Пізніше людей використовували для благоустрою території, а також направляли працювати на підприємства та в сільське господарство. Восени 1943 року більше 60 % в'язнів було кинуте на будівництво об'єктів масового знищення. Ще 40 % в'язнів працювало поза межами табору. Ув'язнені робітники прагнули потрапити на будь-яке підприємство, аби це була робота під дахом. До найстрашніших належали роботи в газових камерах та крематорії. Всі знали, що ті, хто там працював, також підлягали знищенню. Як правило, на такі роботи потрапляли євреї та радянські військовополонені.

Знищенню в концтаборі передусім підлягали євреї. Найстрашніша акція масового вбивства відбулася в Майданеку 3 листопада 1943 року. В цей день тут розстріляли 18 тисяч євреїв. Поблизу крематорію було викопано три ряди глибоких ровів. Ось офіційні свідчення начальника крематорію Еріха Мифельда: „Там, у ровах, вони повинні були лягти. Есесівці із зондеркоманди стріляли в них. Потім приганяли нову групу в'язнів, які повинні були лягати на тіла вже вбитих, так відбувалося, доки рів не був наповнений. Акція проходила кілька годин, есесівці, змінюючи один одного, встигали пообідати в казармах. Під час знищення з двох радіорупорів звучала музика”.

З другої половини 1942 року основним місцем знищення були дві газові камери.

З метою заглушити крики людей біля камер під час екзекуції працював трактор. Окрім масових розстрілів і газових камер, використовували й інші методи знищення. Вішали на шибеницях, які знаходилися на кожному „полі”, забивали до смерті палицями, батогами. До померлих не було ні жалю, ні поваги.

Із спогадів Стефанії Пежановської: „Один із табірних носильників хапав тіло за руки, другий за ноги, з розмаху кидали його, наче колоду, на віз. Наповнивши віз тілами закатованих в'язнів, штовхали його в крематорій. Біля воріт черговий викреслював їх із списку живих”.

Людей не просто знищували. Концтабори були справжніми фабриками смерті, де нацисти намагалися раціонально використати все, що залишалося після вбивства їхніх жертв: попіл перетворювали на добриво, волосся та взуття – на сировину і товар. Так, людське волосся доставлялося на фірму Рауля Рейманна, яка його переробляла (з Майданека було вивезено 730 кг волосся). Підлягало повторній експлуатації і взуття. Спеціальна бригада реставрувала його й відправляла на продаж. Про масштаби цього виробництва свідчить той факт, що після звільнення Майданека було знайдено 800 тисяч пар взуття.

Мало, що могло принести розраду в'язням. Але одним з таких факторів залишалася релігія. Представники всіх конфесій намагалися пронести з собою або виготовити вже в концтаборі ті чи інші предмети культу. Під час молитов люди звертали до Бога різними мовами й просили його про заступництво. Віра примножувала їхні сили, терпіння, зменшувала біль. Данута Бхоско-Мендрик

згадувала про події 3 листопада 1943 року: „Баська ридала, Регіна читала молитву за вмираючих, падали на коліна всі: польки, єврейки, росіянки. Молилися за тих, хто вмирає в муках”.

Наприкінці липня 1944 року війська 2-ї танкової армії генерала Богданова і 7-го Гвардійського кавалерійського корпусу генерала Константинова Першого Білоруського фронту починають звільнення Любліна. Їм допомагають частини Війська Польського. В ніч з 22 на 23 липня 1944 року табір було звільнено. Одразу ж була створена радянсько-польська комісія, що зайнялася розслідуванням злочинів у концтаборі Майданек. Восени 1944 року було прийнято рішення про створення тут музею.

Ось про що розповіла в своєму інтерв'ю, записаному навесні 2005 року, мешканка Києва Надія Олександрівна Климова, колишній в'язень Майданека:

- *Когда и откуда Вы были вывезены?*

- Я, Климова Надежда Александровна, летом 1943 года, в возрасте пяти лет вместе с семьей была вывезена фашистами из города Киева в концлагерь Майданек.

- *Расскажите об условиях проживания в концлагере.*

- После мытья нас разместили в деревянном бараке. Спали мы в бараках, на нарах. Ночью спать было невозможно, так как заедали вши и клопы. Все тело чесалось. Кормили очень плохо, поэтому все время хотелось кушать. Взрослых гоняли на работы.

ФАБРИКИ СМЕРТІ (продовження)

Ольга Самойлова
16 років,
11-Б клас,
Скандинавська гімназія

- *Какой отпечаток оставил Майданек в Вашей душе и памяти?*

- В этом концлагере было уничтожено очень много людей. Меня до сих пор преследует запах дыма из труб крематория, в котором сжигали трупы убитых и отравленных газом людей.

- *А когда Вы были освобождены?*

- Мы были освобождены Советской Армией в июле 1944 года.

- *Как сложилась Ваша дальнейшая судьба?*

- После освобождения из концлагеря я со своими родными вернулась на прежнее место жительства в город Киев. Наша квартира была занята, а все имущество, которое там находилось, разграблено. Сначала мы жили во дворе, под открытым небом, потом в сарае, голодали. Позже нам дали квартиру. В 1946 году поступила в школу. После закончила Киевский статистический техникум. В настоящее время работаю в институте кардиологии им. Стрижевского начальником отдела снабжения. Имею дочь, она – кандидат технических наук, работает доцентом в Киевском национальном университете строительства и архитектуры.

Майданек був не єдиним концтабором, де страждали і помирали в'язні фашизму. Дахау, Освенцім, Бухенвальд та Равенсбрюк увійшли в історію як місця найжорстокішого знищення людей. Мені вдалося поспілкуватися з Анастасією Володимирівною Гулей, яка під час Другої світової війни потрапила до

концентраційного табору Освенцім. Передусім я запитала її звідки та коли вона була вивезена:

– Я, Гулей Анастасія Володимирівна, народилася на Полтавщині, Пирятинський район, село Граберівка. Звідти я була вивезена у травні 1943 році. Спочатку я потрапила в табір праці в місті Кенніс-Гьотте, що поблизу Катовіц. Там був завод хімікатів. Нас на завод не допускали, а возили в Катовіце розвантажувати вагони від шлаку й робити насипи під колії та шпали. Одного разу ми звідти втекли. Нас було троє. Ми перейшли кордон між Німеччиною та Польщею, перепливали Віслу і дійшли до річки Сан. Там нас і впіймали, кинули у в'язницю в місті Жешув. Там ми провели місяць, потім нас перевезли в місто Тарнов, де збирали команду для відправки до концтабору. 8 вересня 1943 року нас завантажили у вагони і відправили в Освенцім.

– *Скільки Вам було років на той час?*

– Мені тоді було сімнадцять років.

– *Розкажіть, будь ласка, про умови перебування в Освенцімі.*

- Концтабори були створені для того, щоб ніхто не мав права та можливості з них вийти. Потрапив у концтабір – все, „кришка”, ти там повинен загинути, а тим паче такий концтабір, як Освенцім, де стояли чотири крематорії. Тобі з самого початку давали зрозуміти, де ти, хто ти. Одразу відібрали одяг, дали смугасті роби, постригли та накололи номер 61369. Умови були жахливими: били, карали, погано годували. Коли фронт почав наближатися, ці крематорії

зруйнували, а в'язнів почали евакуювати. Таким чином я потрапила до Бухенвальда, а з Бухенвальда - в табір смерті „Берген – Бельзен”. Там вже ставили „крапку” голодом, хворобами. 90% – помирали, трупи складали штабелями біля бараку.

– *Коли Ви були звільнені?*

– Ми були звільнені англійською армією 15 квітня 1945 року.

– *Який відбиток залишив концтабір в Вашій душі?*

– Звісно, відбиток залишився, це ніколи не забудеться. Я можу продекламувати вірш, який мені присвятив приятель:

*Ты испытала много бед, страданий,
мук и горя,
В душе твоей тяжелый след тех
рабских дней в неволе.
Но пала цепь стальных оков
И как вознаграждение –
Пришла весна, пришла любовь,
Пришло освобождение.
Пришел тот день, открылась дверь
– Дверь лагеря мученья.
И будешь помнить ты апрель –
День нового рожденья.*

Цей вірш найбільш точно описує мої почуття. Здається, ми прийняли на себе всі нацистські знущання, рабство, безправ'я для того, щоб ніколи на Землі нічого подібного не повторилось.

– *Як склалася ваша подальша доля?*

– У Києві я вступила до інституту, одружилася. Тепер у мене є троє дітей.

Син-дипломат і дві дочки. Одна дочка – художниця, має трьох синів, інша дочка закінчила інститут стандартизації.

Якщо ви хоч раз зустрінетесь з колишніми в'язнями, познайомитесь з їхніми біографіями – як у період Другої світової, так і в повоєнний час, ви ні за що не залишитесь байдужими до їхніх долі. Адже ці люди не мали ні дитинства, ні юності, їхнє здоров'я було підірване тяжкими випробуваннями, а після війни впродовж тривалого періоду їх вважали «зрадниками» у себе на батьківщині, в державі, яка не зуміла захистити їх від загарбників.

Більшість з цих людей сьогодні хворі та немічні, не всі мають рідних. Тому будь-яка допомога, будь-яка увага для

них дуже цінні. В цьому я переконалася, безпосередньо спілкуючись з колишніми в'язнями концтаборів.

Після зустрічі з Анастасією Володимирівною Гулей я зрозуміла, що пошуки правди про події, які відбулися понад 70 років тому, мають не лише історичне значення, а передусім великий гуманістичний та моральний сенс. Ці пошуки виховують нашу свідомість, стають імпульсом для роздумів. Минає час, останні колишні в'язні залишають нас, а записані нами спогади будуть нагадувати наступним поколінням про жертви фашистського терору, застерігатимуть перед повторенням жахливих сторінок історії.

*Колишній в'язень концтабору Освенцім
Анастасія Володимирівна Гулей
з авторкою есе*

Середня загальноосвітня школа № 62 м. Києва

Історія середньої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 62 Дарницького району м. Києва своїм корінням сягає XIII сторіччя, коли поселення Осокорки опинилося під опікою Видубицького монастиря. Тоді було створено церковно-приходську школу на Маслівці, яка поступово розширилась від початкової до восьмирічної. Після завершення Великої Вітчизняної війни школа отримала номер 62. Рішенням виконавчого комітету Київської ради депутатів трудящих від 09.09.1969 р. №1631 восьмирічна школа була реорганізована в середню за адресою: вул. Зарічна 16. Багато років школою керував **Сергій Олександрович Астряб**, який був учасником Великої Вітчизняної війни. Наступницею стала **Олена Василівна Ларишина**, яка прийняла керівництво школою з рук Сергія Олександровича.

«Ми переможемо!»

Владислав Косенко
14 років,
учень 9-В класу,
школа № 62

ВІЙНА В СПОГАДАХ МОГО ДІДУСЯ

Мій дідусь – дуже хороша, розумна, життєрадісна, товариська і цікава особистість. Для мене він – найкращий дідусь і наставник.

Його ім'я - Віктор Андрійович Соломко. Народився він 12 лютого 1937 року в місті Сочі. Його тато, Андрій Федорович, за професією був будівельником, а мама, Наталія Спиридонівна, - медсестрою в санаторії. Війна їх застала в Сочі. Початок війни дідусь, звичайно ж, не пам'ятає. Все, що ми знаємо тепер про ті роки в історії нашої сім'ї, розповідала йому його мама.

Ось як дідусь згадує про війну:

«Мого батька забрали на фронт у перші ж дні. Момент розставання, враховуючи ситуацію, був нелегким. Але тато обіцяв, що завжди буде з сім'єю, навіть на відстані. Він свою обіцянку стійко виконував протягом усіх чотирьох років.

Воювати довелося на різних фронтах. Він був радистом на самохідній установці. Війну закінчив у Будапешті (Угорщина), кілька разів його було поранено. Одне з поранень - осколки в легенях, навіть в мирний час постійно нагадували про війну. А в період війни я і моя мама отримували листи з фронту всюди, куди б нас не занесла сувора необхідність.

Нам довелося побувати в багатьох містах. Мамина професія зобов'язувала її прямувати туди, куди пересувався військовий госпіталь. Тепер вона із звичайної медсестри стала хірургічною. Я її практично не бачив. Цілими днями я з ватагою таких же дітей війни бавився в дворі. Однак у "війну" майже не грали, оскільки ніхто не хотів виконувати роль

фашиста. Іноді "за німців" були дерева, які ми піддавали "обстрілу". Грали завжди дружно, іграшки самотужки робили з соломки, з розірваних ганчірок, палиць, каменів. Любили бавитись битим посудом. Улітку робили курені, грали саморобним м'ячем у футбол, купалися в морі. Через море мені частенько перепадало від мами. З яскравих спогадів життя в Сочі – бомбування німцями порту. Велика кількість літаків, що цілеспрямовано літають тільки з одного боку міста, оглушливий гул. Бомбосховища в той момент не було, мама на роботі. Ми, діти, не усвідомлюючи небезпеки, просто стояли і спостерігали.

Сочі – курортне місто, тут не випускали знарядь, не будували підводних човнів, не

Мій дідусь Віктор Андрійович зі своєю мамою Наталією Спиридонівною

Олександр Карюк
16 років,
учень 10-А класу
школи № 62

ВІЙНА В СПОГАДАХ МОГО ДІДУСЯ

(продовження)

Олександр Карюк

16 років,
учень 10-А класу
школи № 62

робили снарядів. Але незважаючи на це, воно зробило величезний внесок у перемогу, не менший за своїм значенням, ніж внесок будь-якого промислового центру, що працював на війну. Там вводили в дію необхідні для перемоги машини, знаряддя, а в Сочі повертали до активного життя людей. Місто-курорт у дні війни перетворилося на місто-госпіталь. І в найкоротші строки. До серпня 1941 року в санаторно-лікувальних установах Сочі вже були готові лікарняні ліжка. Все населення міста було мобілізоване на підготовку госпіталів. Мама зустрічала воїнів, які першими прийняли на себе удар, першими відбили його і першими пролили кров за Батьківщину. Цілодобово, нехтуючи втомою, вона не відходила від операційних столів, робила перев'язки, масаж. У 1942 році німці прорвалися на Кубань. Сочі стало прифронтовим містом.

Госпіталь, у міру відступу наших військ, також почав відходити на схід, у тил. Ми з мамою потрапили спочатку до Тбілісі (Грузія), потім до Баку (Азербайджан), далі до Ашхабаду (Туркменія). Пересувалися на поїздах, які перевозили госпіталів. Скрізь, куди ми потрапляли, нас супроводжував голод, холод і розруха. Єдине, що я пам'ятаю з їжі – це постійно кукурудзяна мука і кілька разів на місяць, як на свято, варене яйце. Пізніше я довідався – яйця були пайкою, що видавалася донорам, - це мамина жертва для мене, щоб я не був голодним (до кінця війни при зрості 1,70 м вона важила 55 кг). Спогади про Ашхабад сумні. Ми з мамою жили в актовому залі школи з іншими такими ж біженцями. Скрізь стояли двоярусні металеві ліжка, на верхньому ярусі яких

Андрій Федорович, мій прадід і батько
мого дідуся

були тази, куди постійно сочилася вода з продірявленого даху. На нижньому ярусі ми спали з мамою вдовх. Пам'ятаю також нескінченні черги за хлібом, за картками, з написаним на руці номером, щоб ніхто, навіть знайомий чи родич, не став позачергово. Новорічні свята ми в той період відзначали без ялинки. Мама дуже втомлювалася. А ще залишилася згадка про недостачу води. Це змушувало пити будь-яку, навіть стоячу воду.

З того часу в мене лишилася на пам'ять срібна ложечка, яку тоді використовували для знезараження води.

Останнім "чужим" містом у цьому довгому списку був П'ятигорськ. Тут я

пішов до школи. Навчання в ній, як і в усіх тилових районах, було зорганізоване в три зміни, тому що в більшості шкільних приміщень розташовували госпіталі й виробництва. Один зі спогадів – про те, як ми з товаришами ділилися останнім шматком хліба. Тоді не було поганих і хороших. Були голодні й ті, хто мав хоч малесенький окрасець хліба. І його не шкодували. Підручників не було, зошитів також. Писали на газетах.

З П'ятигорська почалося наше повернення додому. Саме сюди за мамою

і мною з війни повернувся батько – великий, сильний, рідний, довгоочікуваний, з медалями - за відвагу, за взяття Будапешта, за перемогу над Німеччиною. Це було влітку 1945 року. Починалося нове життя.

Я з батьками повернувся до Сочі.

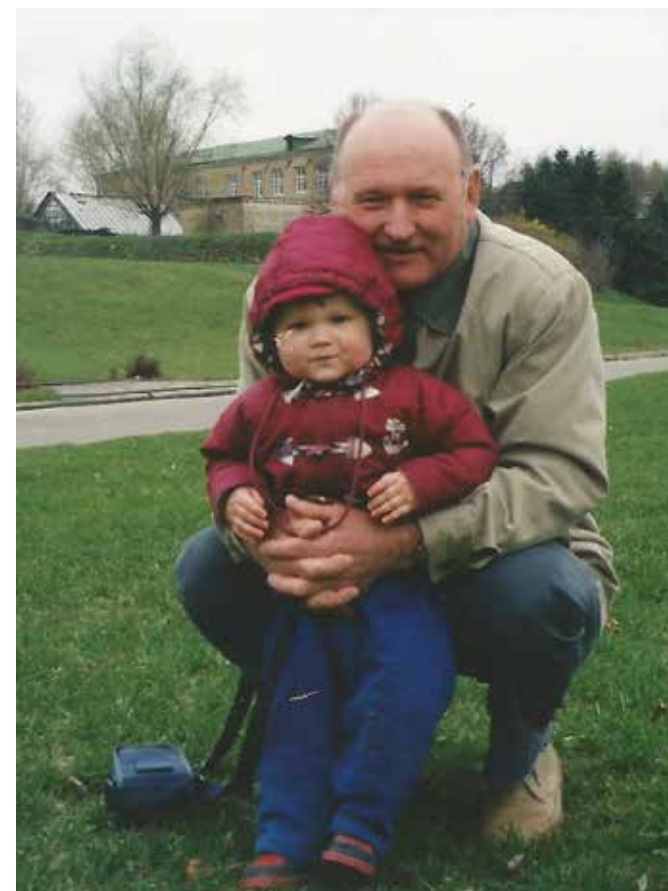
Батько, будівельник, почав відбудовувати місто. Тепер на посаді начальника будівельного управління, як фахівець на хорошому рахунку, він керував відновленням житлових масивів

та адміністративних будівель не тільки в Сочі, але й в інших населених пунктах, зокрема, відбудовував колгосп Калинівка біля міста Хомутова, а потім зводив завод гумотехнічних виробів (ГТВ) у Курську. Саме в той час я закінчив школу і вся сім'я переїхала в це місто.

Роки йшли, і вже мене, як хорошого інженера з Курського заводу ГТВ, направили налагоджувати роботу ГТВ до міста Білої Церкви. Так ми тут і опинилися».

Спогади мого дідуся Віктора мають для мене велику цінність. Нещодавно ми відсвяткували його 77-річчя. Вік здається "старечим". Але це не про мого дідуся. Він не вміє сидіти вдома і щодня йде в свій гараж – маленьку майстерню, де завжди знаходить для себе заняття. Дідусь ніколи не признається, що в нього щось болить. Він орієнтується в політиці краще, ніж мої батьки. Щоліта, з травня по вересень, дідусь виїжджає на природу, облаштовує там побут і живе разом з бабусею в наметі на березі Дніпра під Каневом, а ми всі приїжджаємо до нього на свіжу рибу.

Дідусь є стрижнем у нашій сім'ї. І я дуже хочу, щоб він якомога довше тишив нас своїм запалом і теплом. Він дуже гарна людина.

Мій дідусь Віктор Андрійович Соломко зі мною в
ранньому дитинстві

ЖІНКИ – ВОЙОВНИЦІ

Альона Кражик

16 років,
10 клас,
школа № 62

Напевно, кожен з нас у дитинстві з цікавістю слухав розповіді дідуса чи бабусі і з жахом уявляв життя людей у воєнний час. Я також. З усього почутого мене найбільше зацікавила доля жінок.

Як на вашу думку, хто така жінка? Більшість вважає, що жінка - це беззахисна істота, яка повинна лише піклуватися про дітей та займатися господарством. Але цей стереотип у той страшний період був розвіяний. Розповіді, документи, факти свідчать про те, що жінки виявляли в боротьбі не меншу витривалість, ніж чоловіки, й були анітрохи не гірше підготовленими.

Коли йдеться про свободу та майбутнє, тоді, звичайно, ніхто не буде сидіти, склавши руки. Яскравим прикладом є українська революція 2013-2014 років. Усі намагаються допомогти, чим можуть, адже ніхто не байдужий до подальшої долі нашої країни. Так само в часи війни люди виявляли неабияку мужність, йдучи на фронт.

Жінки воювали поруч з чоловіками. У воєнний період були навіть жіночі бойові угруповання. З жінок-добровольців було сформовано три авіаційні полки, добровольчу стрілецьку бригаду, запасний стрілецький полк, жіночу школу снайперів, жіночу роту моряків. Отже, ми бачимо, що жінки відігравали не менш важливу роль, ніж чоловіки. Деякі з них займали посади командирів. Наприклад, Валентина Гризодубова - дуже відважна жінка, яка протягом усієї війни командувала 101-м авіаційним полком, де служили чоловіки. Це є свідченням того, що жінки не гірше за чоловіків розумілися на військових справах.

Уявляєте, скільки клопотів у той час лежало на плечах жінки?! Вона повинна була доглядати за дітьми, годувати сім'ю і брати участь у визволенні своєї держави від фашистських загарбників. Таких жінок, як Валентина Гризодубова, було чимало. Про них неодноразово писали історики. Звичайно, те, що жінки були добровольцями – це надзвичайний феномен. Адже за традицією місце жінки зовсім не в бою. Однак кожна мала свої причини для такого вчинку: хтось хотів помститися за загиблих близьких людей, у деякого просто виникло бажання захищати батьківщину.

Прагнучи вшанувати пам'ять жінок-матерів, яких не минула війна, я склала вірш:

*Я пам'ятаю ті страшні роки,
Неначе то було учора.
Як відважні жінки
Помирали за майбутню долю.*

*Ми знали, що смерть за крок від нас...
Але жага до помсти нами керувала.
Ми натискали на важкий курок не раз,
Тим самим забираючи життів чимало.*

*А совість увесь час терзала нас,
Боролись з нею довгий час.
І врешті-решт себе опанували,
І ворогів безжалісно вбивали.*

*Хай знають кляті вороги,
як матерів дразнить.
Нехай і їхніх батьків
Ця звістка ув'язнить.*

На війні жінки зазнавали страшною моральної (а часто й фізичної) напруги, ризикували власним життям так само, як і чоловіки. За героїзм і мужність у роки війни було нагороджено більше ніж 100 тисяч жінок, серед них 91 жінці присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Дуже важко було жінкам у той час... Яку ж силу волі потрібно було мати, щоб убити чужу дитину? Це дуже сильно впливало на психіку людей.

Хотілось би навести розповідь однієї жінки-снайпера, про долю якої я нещодавно дізналася, готуючи до Малої академії наук роботу на тему «Жінки в роки Другої світової війни»:

«Нам сказали одягнути все військове, а я - півтора метри зростом... Влізла в штани, і дівчатка мене вгорі, під пахвами, ними зав'язали... (...) ... і коли він з'явився у третій раз (це ж одна мить - то з'явиться, то сховається), - я вирішила стріляти. Наважилась, і раптом така думка промайнула: це ж людина, хоч він і ворог, але людина, і у мене почали тремтіти руки, по всьому тілу пішло тремтіння, озноб, якийсь страх. До мене іноді уві сні і зараз повертається це відчуття...

Після фанерних мішеней стріляти в живу людину було важко. Я ж його бачу в оптичний приціл, добре бачу це молоде, рум'яне обличчя, ніби він близько, а всередині мене щось протривить, не можу зважитися... Але я взяла себе в руки, натиснула курок... Не жіноча це справа - ненавидіти і вбивати. Не наше... Треба було себе переконувати, вмовляти.

Розповідь цієї жінки мене дуже вразила... Я на мить уявила себе на її місці...

Я, напевно, не змогла б наважитися на таке.

«...У боях за м. Клайпеда мене ударною хвилею відкинуло до цегляної стінки і вибило передні зуби. Знепритомніла... Коли прийшла до тями, був уже вечір. Підняла голову, вся в крові, пішла до своїх, вони мене не впізнали. Швидко перев'язали голову, в очах темніло, піт лився градом. Через кілька днів у мене ще навіть брали кров для тяжкопоранених... У мене було тяжке поранення, контузія, зараз я погано чую на одне вухо» - зі спогадів Анастасії Андріївни Передкової, 1923 року народження. Анастасія Андріївна жива, нещодавно відсвяткувала своє 90-річчя, зараз живе в місті Севастополь.

Кілька років тому, прибираючи на могилі свого чоловіка, з яким вона познайомилась і одружилась в роки війни, жінка поклала поруч сумочку, в якій були гроші. Схилившись, помітила ноги якогось чоловіка, котрий схопив її сумочку і намагався втекти. Анастасія Андріївна не розгубилась: «Стояти, стріляю без промаху, таких, як ти я немало вбила під час війни, швидко сумку поверни», - і направила на нього земляну лопатку. «Негідник, злякавшись, впустив сумочку і втік» - з усмішкою розповідає Анастасія Андріївна. Хотілось би побажати міцного здоров'я і довгого життя цій жінці.

Велика Вітчизняна Війна - це величезна душевна трагедія для людей. Почалася вона двадцять другого червня

тисяча дев'ятсот сорок першого року, а закінчилася тільки через чотири важкі роки - дев'ятого травня тисяча дев'ятсот сорок п'ятого. Це була найбільша війна за всю історію людства. Під час неї загинула величезна кількість людей. Жах охоплює, коли подумаш, що в цій трагедії брали участь наші однолітки - діти п'ятнадцяти-шістнадцяти років. Молоді люди віддавали свої життя за Батьківщину, за товаришів. Тому давайте поважати подвиги наших ветеранів, любити їх і берегти, як той скарб. Якби не вони, хто знає, яке б було зараз у нас життя.

ДІТИ ВІЙНИ

Альона Грищук

16 років,
середня школа № 111 ім. С. А. Ковпака,
10 клас

Відтоді, як закінчилась Велика Вітчизняна війна, минуло майже 70 років. Про ті страшні часи ми дізнаємось з не тільки з книжок та фільмів, але й від людей, які під час війни були дітьми. Спогади очевидців не можуть залишити байдужими нас, сучасних дітей. Я вважаю, що всім нам дуже важливо знати, якою побачили війну діти того часу, щоб зарадити такому страшному лиху в майбутньому. Тому я залюбки спілкуюся з такими людьми, коли з'являється така нагода.

Анна Яківна Герасименко – це наша знайома, вона – дитина війни. Від неї я чимало дізналася про життя в часи Другої світової.

Анна Яківна Герасименко, знайома нашої родини, дитина війни

Анна Яківна розповідала: «Я народилася в Києві. Під час війни мені доводилося одночасно і працювати, і вчитися. Вже у вісім років почала працювати на землі, в колгоспі «Виноградова». Стаж маю 12 років. Закінчила вечірню школу, а потім технікум».

Ось як вона описала стан під час війни: «На Лютіжці сильно стріляли катюші, вибухало все, куди тільки полетить бомба. Нормальної їжі не було. Доводилось їсти гнилу картоплю, траву «лободу», шишки ми збирали, палили і їли.»

Познайомившись зі спогадами Анни Герасименко, я зрозуміла, що німці були різними. Чимало з них мали сім'ї й не бажали їх залишати, але змушені були йти воювати. Багато хто цього не хотів.

«Серед німців були і погані, і хороші люди, - розповідає Анна Яківна. – Деякі допомагали нам і були проти того, щоб воювати. Добре пам'ятаю такий момент: мама випрала німцю білизну, а він за це дав їй дав шматок хліба».

Цукерки "медальки", якими пригощав її, дитину, німець, Анна Яківна запам'ятала на все життя.

«Одного разу, - розповідає жінка, - до нашого села ввірвався танк, до цієї бойової машини був прикріплений червоний прапор, звідти вийшов танкіст. До нього вибігли ми. Нас було четверо (троє хлопців і я). Він дав нам американську коробку з горохом. У той момент ми зрозуміли, що це «наші». Схожий епізод пізніше було відтворено в фільмі «Они сражались за родину».

Тамара Никандрівна Ренке, моя прабабуся, в молоді роки

Тамара Никандрівна Ренке – це моя прабабуся. Її батька звали Никандр Григорович Ренке. Він був учасником війни, його розстріляли в Бабиному Яру.

Прабабуся згадувала, що її, маленьку, і інших дітей зганяли до Бабиного Яру. Там вони повинні були дивитися, як німці розстрілювали людей. Зі спогадів прабабусі я також дізналась, що в Києві існувала шибениця (вона була на Бессарабці, де раніше стояв пам'ятник Леніну). Там німці повісили людоджера.

Під час війни гітлерівці винищували євреїв, але були українці та росіяни, які допомагали їм ховатися. Батько моєї прабабусі, Никандр Григорович, допоміг

сховатися жінці-євреї з маленькою дитиною в лісі (в ямі). Під загрозою смерті Тамара носила їм їжу. Але незважаючи на те, що Никандр завіз цю сім'ю далеко в ліс, німці знайшли їх (коли проходили повз тієї жінки, дитина заплакала), і вони, навіть не зазирнувши в яму й не побачивши, хто там, почали стріляти. Потім жінку з дитиною знайшли вже мертвими.

Багато людей було вбито, але я вдячна Богу за те, що мої рідні вижили під час війни. Мені пощастило побачити своїх прабабусь та прадідів.

Я чудово пам'ятаю свою прабабусю Тамару, вона була чудовою людиною – дуже доброю і милою, до неї всі тягнулися, її всі любили. На жаль, три роки тому вона померла. Для мене це була велика втрата.

Орина Кузьмівна Петріченко – це також моя прабабуся. Хоча була вже не була дитиною під час Другої світової, але я вважаю доречним згадати і про неї.

З її спогадів я знаю, що німці відбирали в людей усе. Вони казали: «Тобі воно все одно не потрібно, ти все одно помреш, а німцю треба жити».

Я вважаю таке ставлення до людей ганебним. Прабабуся казала, що, навіть коли вона хотіла сховати трошки молочка і клала дитині за пазуху, німці знаходили й там і відбирали. Прабабусю Орину я також добре знала, оскільки так, як з прабабусею Тамарою, так і з нею, я провела своє дитинство. Хоч я ще була маленькою, але добре пам'ятаю, як грала в ляльки з прабабусею, коли вона була ще жива. На жаль, вона також пішла з життя. Дуже шкода, що їх вже немає поряд зі мною...

Війна принесла багато страждань як містам, так і селам. Життя у ті часи було надзвичайно складним. Війна зруйнувала все: заводи, будівлі, пам'ятки культури.

Никандр Григорович Ренке, батько моєї прабабусі Тамари

Безліч людей загинули. В пам'яті дітей назавжди закарбувалися ті страшні часи. Адже війна позбавила їх дитинства, принесла голод, зубожіння і горе втрат. Нині треба робити все, щоб запобігти новій війні.

ЖИТТЯ МОГЛО ОБІРВАТИСЬ ЩОМИТІ...

Анастасія Дика

16 років,
10 клас,
середня школа № 111 ім. С. А. Ковпака

Війна - це коли життя людини може перерватися будь-якої миті. Про це я знаю із спогадів своїх рідних.

Моїй прабабусі 82 роки, а вона й досі весела та життєрадісна. Звуть її Світлана Петрівна Гладик. Вона народилася 22 березня 1932 року на Вінниччині. Нині проживає в місті Гайворон Кіровоградської області. Щоліта ми всією родиною буваємо в неї в гостях. Я дуже люблю навідуватися до прабабусі. Вона так само рада мене бачити і залюбки ділиться своїми короткими, але цікавими історіями. Коли я слухаю її розповіді, то подумки переношуся в страшні часи окупації.

Моя прабабуся Світлана Гладик через кілька років після закінчення війни

У ранньому дитинстві моя прабабуся, тоді ще маленька дівчинка, жила з своїми дідусям та бабусею в Києві, в комунальній квартирі на Куренівці. В них склалися

дуже гарні стосунки з сусідами, які за національністю були євреями. Мешканці тієї великої квартири завжди готові були прийти на допомогу один одному.

Коли почалася війна, мама Світланки разом із чоловіком перебувала далеко від своїх рідних. Так сталося, що її з іншими дітьми евакуювали в невідомому напрямку, а Світланка з дідусям та бабусею залишилася в Києві. Місто невдовзі окупували німці. Перед від'їздом Світланчина мама лише встигла написати коротеньку записочку, адресовану доньці. Там було сказано: «Нас евакуювали. В чому стояли, в тому й поїхали». Цю записку маленька Світланка сприйняла дуже буквально – моїй прабабусі й донині здається, що вона бачить свою маму, яку в одній нічній сорочці кудись везуть.

Як розповіла мені прабабуся, напередодні війни в усіх киян були наготові простирадла – вони мали б захистити їх від німецької газової атаки. Під час цієї атаки простирадла треба було змочити у воді й завісити ними всі вікна й двері, аби перешкодити проникненню до оселі отрути. В місті постійно велася підготовка до війни. Коли розпочиналося гудіння тренувальних сирен, увесь транспорт одразу зупинявся, перекривалися вулиці й виїжджали машини швидкої допомоги. Вони збирали начебто поранених на вулиці людей і надавали їм невідкладну медичну допомогу. Все це робилося для того, щоб під час справжньої атаки люди вже точно знали, як потрібно себе поводити.

Світланка постійно спостерігала за цими навчаннями з вікна своєї кімнати. Аж ось місто захопили німці, навчання

припинилися й почалася справжня війна. Сирени вже не гули. Вулицями, по яких зазвичай ходили наші люди, тепер прямували солдати й офіцери в німецькій військовій формі, до зубів озброєні й жорстко налаштовані.

Мої прабабуся та прадідусь

У сусідній кімнаті жила добра єврейка, яку звали Віра. Вона працювала стоматологом і завжди готова була допомогти. Віра товаришувала з сім'єю Світланки.

Якось німці наказали всім євреям зібратися в зазначеному місці у визначений час і взяти з собою все цінне, що вони мали: золото, срібло, гроші, коштовності. Деякі євреї не повірили в добрі наміри ворогів і не послухалися цього наказу, вони втекли до лісу або ще - хто куди. Віра була занадто довірливою людиною і зробила все так, як наказали німці. Вранці Світланка побачила у вікно, як гітлерівці ведуть по вулиці сусідку разом з іншими євреями. На ній була лише сорочка, коси розплетені. Бабуся Світланки втратила від побаченого свідомість. Віру вели до Бабиного Яру.

можливо, ще сьогодні зранку розмовляли, не думаючи про лихе. В ті часи було небезпечно не лише далеко відходити від свого дому, але й просто виходити на вулицю.

Моя прабабуся Світлана Петрівна Гладик зі своєю дочкою Марією, моєю бабусею

Моя прабабуся через таке пройшла, стільки всього побачила, стільки пережила... Однак здебільшого вона згадує про своє минуле спокійно та стримано. А часом з хвилюванням у серці та блиском в очах. Звісно, нам, дітям ХХІ століття, важко уявити собі той жах, який принесла з собою Друга світова війна. Тому ми повинні тішитися, що живемо в мирний час і не відчуваємо страху та відчаю, пережитого нашими бабусями і дідусями в дитячі та юнацькі роки.

Нехай завжди буде мир!

ВОНИ ЖИВУТЬ У МОЄМУ СЕРЦІ

Анна Заєць
16 років,
середня школа № 111 ім. С. А. Ковпака,
10 клас

Наші прабабусі та прадіди жили в той страшний час, коли людство було втягнуте в Другу світову війну. Вона залишила болючий слід в історії кожної родини, невідворотно вплинула на долі багатьох людей. Я хочу розповісти вам про своїх прабабусю та прадіда.

Мою прабабусю звали Марія Марківна Щиголь (в шлюбі - Барбон). Вона народилася 11 вересня 1925 року в селі Зазим'я Броварського району на Київщині у звичайній селянській родині. В її батьків – Тетяни Степанівни та Марка Ілліча було семеро дітей: окрім Марійки, ще три сестрички – Галя, Оля і Софія та троє братиків – Микола, Анатолій і Василь. Марія була найстаршою. Дівчинка ходила до школи, однак вищої освіти вона не отримала.

Коли Марії було 16 років, гітлерівці примусово відправили її до Німеччини. Така доля спіткала майже всіх дівчат її віку. Всього з навколишніх сіл – Дмитрова, Красилівки, Бобрика, Ромашки та інших – фашисти забрали 50 дівчат.

Марію відправили на фабрику, розташовану в німецькому місті Судеденгау. На цьому підприємстві дівчата виготовляли гребінці. Це були дуже важкі часи для моєї прабабусі. Вона, подібно до інших примусових працівниць, голодувала. Марія не сподівалася вже навіть нормального шматка хліба скуштувати. В певний момент вона разом з іншими подругами, які працювали поруч, вирішила втекти й дістатись додому. В той день був сильний дощ, тому дівчата накрилися ковдрами та пішли лісом. Однак їм не судилося повернутись додому. Їх перестріли німці й повернули на фабрику.

*Тетяна Степанівна ,
мама моєї прабабусі Марії*

*Марія Марківна Щиголь (Барбон), моя
прабабуся, в молодості*

Згодом Марія захворіла й потрапила в лікарню. Після цього вона на фабрику вже не повернулася, бо її відправили працювати кухаркою в їдальню. Тут було трохи легше. Іноді Марія навіть підгодовувала подруг вареною картоплею і сама трохи куштувала.

*Подружжя Марії та Миколи Барбон з
дітьми Ніною (праворуч) та Олександром
(ліворуч)*

Повернувшись з Німеччини додому, Марія довідалася, що її батько, Марко Ілліч, загинув на війні. Це було дуже важко пережити, але дівчина не впала у відчай, а допомагала матері по господарству, виховувала молодших братів та сестер. 1947 року Марія вийшла заміж за мого прадіда Миколу.

Микола Іванович Барбон – односельчанин Марії, народився 14 липня 1921 року. В нього була сестра Віра, яка пізніше стала подругою його дружини. Закінчивши школу, Микола пішов в армію. Хлопця проводжало все село. Під час служби він дізнався, що скоро буде війна. Микола писав мамі листи, в яких попереджав, щоб треба готуватися до страшних часів. Він пройшов усю війну. Однак незадовго до

її завершення, 13 березня 1945 року, його було поранено в око. Миколу відвезли в Одеську лікарню. Але зір повернути так і не вдалося. Він став інвалідом першої групи. З лікарні бійця переправили в рідне село, до матері. Тоді він запитав у неї: «Мамо, чи я вам такий потрібен, чи ні? Якщо ні, то мене заберуть назад». Мати на це відповіла: «Як же я тебе комусь віддам?» Під час цієї розмови плакало майже все село. Миколу було нагороджено орденом Великої Вітчизняної війни, орденом Червоної Зірки та медаллю «За відвагу».

*Подружжя Марії та Миколи Барбон з
дітьми Ніною (праворуч) та Олександром
(ліворуч)*

У 1947 році в цьому ж селі Марія та Микола справили весілля. Наречений навіть не знав, як виглядає його дружина. Напевно, він покохав її за доброту та щиру вдачу. Згодом у них з'явилися діти: дочка Ніна (в

1949), Олександра (в 1951) та син Василь (в 1955). Марія працювала в колгоспній ланці різноробочою. Микола, хоча й був сліпим, випромінював життєрадісність, завжди посміхався. Він залюбки допомагав дружині по господарству, займався дітьми. Сам рубав дрова. Були випадки, коли дрова падали йому на ноги, але Микола не припиняв роботи. Його донька Ніна розповідала мені, що батько щоранку будив їх до школи пісню:

*«Вставай страна огромная,
Вставай на смертный бой!»*

Розбудивши дітей, він робив з ними ранкову зарядку. Взагалі, вони були дуже дружною сім'єю. Микола з Марією ніколи не сварилися. Жили в мирі та злагоді. Діти ходили до школи, навчалися. Василь закінчив технікум сільського господарства. Згодом він працював на фермі.

Моя прабабуся Марія померла молодою, в 57 років. Микола залишився з дітьми сам. Згодом пішла з життя його дочка Олександра (моя рідна бабуся). А Миколи Івановича не стало 30 березня 1997 року. Саме в цьому році народилася я. Дуже прикро, що він не встиг мене побачити.

На долю моїх прабабусі та прадідуся випало чимало випробувань, але вони зустріли їх гідно. Якби не Марія Марківна та Микола Іванович, то моїх батьків, сестричок і мене не було б на цьому світі. Я завжди пам'ятатиму про них і пишатимуся ними. Хоча їх немає зі мною поруч, вони живуть у моєму серці.

БАБУСИНІ СПОГАДИ

Катерина Процевят

17 років,
середня школа № 111 ім. С. А. Ковпака,
11 клас

Війна... Скільки в цьому слові відчаю, горя, переживань.

Війна була нестерпною для всіх – і для старих, і для малих, і для солдатів, і для їхніх рідних. Та особливо страждали діти. Вони потерпали від голоду і холоду, від пекла бомбардувань і жакливої тиші сирітства. Мабуть немає такої родини, якої б не торкнулося своїм чорним крилом це страхіття. Війна – це не просто історична подія, це тяжкі страждання звичайних, мирних людей. Їхніми життями політики розплачувалися за своє невміння знаходити компроміс. А це були мільйони життів.

Дякувати Богові, ще залишилися ті люди, які є для нас живою історією, які можуть розповісти, що вони самі пережили в ті страшні роки. Адже це сторінки їхнього життя. Перегортаючи одну за одною ці сторінки, ми заглиблюємося в їхнє дитинство і юність, опалені війною.

Вкотре вже я розмовляю з своєю бабусею про війну, але сьогодні це не просто сімейна бесіда. Сьогодні я вирішила взяти в неї інтерв'ю.

Отже, моя співрозмовниця – Марія Василівна Процевят, мешканка міста Путивля на Сумщині.

-Я, Процевят Марія Василівна, є дитиною війни. Той страх, який я пережила в дитячі роки, і досі відгукується боєм у моєму серці. Коли почалася Велика Вітчизняна війна, мені було лише 3 роки. Кажуть, що в такому віці мало що запам'ятовується, але я й досі пам'ятаю ті жахи. Пам'ятаю, як мій батько, Василь Микитович, пішов на війну, щоб нас захищати. Жодного листа

ми від нього не одержали. Я пам'ятаю, як він взяв мене на руки, притиснув до себе, поцілував, погладив по голові. І пішов... Більше я його не бачила. Він пропав безвісти. Я навіть не знаю, де наздогнала його смерть, де його могила.

А ми, семеро дітей, залишилися з мамою. Старшому братові було 14 років. Ми ще не знали, що на нас чекає. Біду ми відчували наприкінці літа 1941 року, коли в село увійшли гітлерівці. Фашисти одразу ж показали, навіщо вдерлися на нашу землю. Вони вешталися по селу. Забирали все, що бачили: зерно, корів, птицю.

Ми не мали, в що одягнутися і взутися. Доводилося обмотувати ноги вишитими рушниками, які знімали зі стін. Хотілося їсти. Пам'ятаю, як мама вигрібала з комори залишки борошна, пекла коржі, а ми їх одразу з'їдали. Пам'ятаю, як ми, голодні, дивилися на німця, який ішов по вулиці, обвішаний цибулею, часником, ніс яйця.

Повсюди в селі можна було побачити підбиті танки. Більше 20 танків стояло на насипу, чутно було гуркотіння катюш.

Чимало людей загинуло. Їх ховали в братських могилах. Такі могили були в селі в багатьох місцях, одна знаходилася на виїзді з села. Це страхіття тривало до 1944 року. Пам'ятаю, як німців виганяли з села. Було холодно, трусив сніг. Ми сиділи в ямі, що нагадувала окоп. Вона була прикрита. Фашисти йшли, не знаючи, що там були люди. Якби знали, то підірвали б. Гітлерівці відступали. Свистіли кулі. А наші солдати вилазили на будівлі й вигукували, що війни вже не буде.

Німці відходили, розкидаючи запали. Діти думали, що то іграшки, хапали їх й підривалися. Багато дітей тоді загинуло. У наших сусідів у садку підірвався хлопчик. Це було жакливо. Війна для мене – це тяжкі і сумні сторінки мого життя.

Я розповідаю тобі про це, оскільки вважаю, що таке не повинно повторюватися, діти мають рости під мирним небом, милуватися ясним

сонечком, слухати на ніч бабусину казку, а не жакливу розповідь про кровопролитну війну, - вважає моя бабуся.

Я з нею згодна: нехай наше покоління, а також покоління наших дітей та онуків знає про війну тільки з книжок спогадів та підручників історії. А знати про це необхідно, щоб не повторювати помилок історії, вчитися на них. Саме тому кожної весни старшокласники шкіл міста

запрошують до себе ветеранів, щоб ті поділилися спогадами про бойову юність або про дитинство, опалене війною.

Я ХОЧУ СКАЗАТИ РІДНИМ СЛОВА ЛЮБОВІ

Юлія Сахневич

16 років,
середня школа № 111 ім. С. А. Ковпака,
10 клас

Людей, які воювали на фронтах Другої світової, сьогодні вже майже не залишилося. Але серед нас ще живуть ті, хто пам'ятає той жахливий час. Їх називають дітьми війни.

У моїй родині також є діти війни. На жаль, в живих залишилися лише троюрідні: дідусь Анатолій Петрович та бабуся Галина Петрівна з родини по бабусиній лінії та двоюрідна бабуся Галина Андріївна по лінії мого дідуся.

Моя прабабуся Наталія Григорівна, 1919 року народження.
Фото початку 1980-х років

Коли почалася війна, моїй прабабусі Наталі Григорівні було 22 роки. Її батько пішов на фронт. Вони з мамою, Марією Федорівною, мешкали в передмісті Києва. Поряд з ними жила сім'я двоюрідного брата моєї прабабусі, Петра Сидоровича. Він також пішов на фронт. У нього залишилися дружина, Ольга Олексіївна, і четверо дітей: старшому сину, Василю, було 12 років, середньому, Віктору,

виповнилося вісім, а молодшому з братів – Анатолію, було всього чотири роки, наймолодшою ж була однорічна Галинка.

Прабабуся підтримувала дуже дружні стосунки з родиною свого брата і ці діти були їй, як рідні. Спогади про той час завжди викликали в моєї покійної прабабусі сльози.

Одного ранку вони з мамою прокинулися, а Київ вже був захоплений німцями. Людей почали ганяти на роботи, наприклад, копати окопи. 12-річного Василя також забирали. Їсти було майже нічого. Якщо знаходили картоплю, то її чистили. Картоплю варили окремо, а шкірку від неї смажили і також їли. Навіть жолуді збирали, варили, перетирали і робили млинці.

Найважче було з наймолодшими. Ольга Олексіївна постійно намагалася знайти молоко для доньки Галинки, яка була немовлям. Але вдавалося це дуже рідко. Тоді для малюків робили так звані «ляльки»: брали хустинку і закутували в неї шматок хліба, дитина смоткала, хліб розмокав і потроху просочувався крізь тканину. Ось так вдавалося вгамувати голод.

Знайти їжу було важко. Як правило, ходили на базар і обмінювали речі на харчі. Матері робили все можливе, щоб врятувати своїх дітей.

Коли гітлерівці відступали, вони палили хати! Виганяли людей з оселі, заносили в дім пучечок соломи й підпалювали його, а потім виходили й розбивали вікна. І дім спалахував. Всі стояли й безпорадно дивилися...

Потім усіх – і мою прабабусю Наталію Григорівну з її мамою, і сім'ю Ольги Олексіївни погнали кудись під Київ, в якесь село. Ніхто не пам'ятає його назви. Поселили всіх у старій напівзруйнованій школі.

І тільки після звільнення Києва від німців мої рідні змогли повернутися до свого міста. Будинки згоріли й відновити їх уже було неможливо, тому копали землянки й жили в них до закінчення війни, поки не повернулися чоловіки.

Нині маленькій Галі вже 73 роки, а її братові Анатолію Петровичу - 76 років. Коли я попросила Галину Петрівну розповісти мені про війну, то в неї на очах з'явилися сльози. Сама вона, будучи зовсім крихітною, мало що запам'ятала,

але її брати та матір постійно розповіли їй про ті негоди, яких усім їм довелося зазнати. Мені навіть страшно уявити, що вони відчували. Можна сказати, що ці люди не мали дитинства!

І ще одна історія.

Зараз у Гідропарку (де до війни було робітниче селище Передмостова слобідка), є монумент, що увічнює пам'ять мешканців цієї місцевості, загиблих під час Другої світової. В мого дідуся є старша сестра - Галина Андріївна. В 1941 році їй було 6 років і вона, як зараз, пам'ятає ті страшні події... Жили вони на пограниччі з слобідкою (це район Дніпровської набережної, де зараз розташовані автозаправки).

Мій прадід Андрій Андрійович пішов воювати, а прабабуся залишилася з двома доньками на руках: шестирічною Галинкою та крихітною Анастасією, які не виповнилося ще й двох місяців.

Галина Андріївна пригадує, як її мама (моя прабабуся), Ірина Степанівна, в'язала з лози кошики і продавала або обмінювала їх на харчі. Хліб виготовляли тоді з лущиння пшона і проса з невеликими додатками борошна. Особливо ж запам'яталася їй каша під назвою «затирка». Ось як її готували: змішували трохи борошна і трохи води та затирали круглі маленькі грудочки, як просо, а потім варили їх у підсоленій воді. Така каша більше нагадувала кисіль. Ще до війни прадід змайстрував ручний млин. І вся округа приходила до нього

Вони пережили війну. Моя прабабуся Наталя Григорівна (зліва) та її близька родичка Ольга Олексіївна (справа).
Фото початку 1960-х років

Мої троюрідні дідусі, діти війни: Анатолій (зліва) та Віктор (справа). Фото 1950-х років

Я ХОЧУ СКАЗАТИ РІДНИМ СЛОВА ЛЮБОВІ (продовження)

Юлія Сахневич

16 років,
середня школа № 111 ім. С. А. Ковпака,
10 клас

молоти зерно, залишаючи натомість трохи борошна: хто жменьку, а хто дві. Ось так вдавалося побалувати сім'ю хлібом.

А ще Галина Андріївна пам'ятає, як розбомбили Дарницький вокзал. Там були склади з житом. Її мама ходила тоді з іншими жінками і розгрібала згорілі мішки, щоб вибрати вцілілі зерна. Такий хліб мав присмак горілого, однак це була неабияка радість!

По сусідству жила сім'я дядька, Миколи Степановича, який воював. А його дружина Оксана Григорівна виховувала чотирьох їхніх дітей. У них була літня кухня, куди приходили німці – чи то

годуватися, чи то готувати собі їжу. До дітей, на диво, вони ставилися непогано. А один німець навіть подарував маленькій Галинці (Галині Андріївні) намисто.

Коли наша армія підійшла до Києва й почала виганяти гітлерівців з міста, вони палили будинки і вивозили все, що могли, навіть забирали корів. Запам'ятався такий випадок: фашисти гнали корів, однак одна тварина виявилася дуже буйною й нікого, крім господарів, не хотіла визнавати. Вона сильно буцалася, отож німці застрелили її і пішли далі. А люди швидко розібрали й засолили застрелену корову. Ось так пощастило навіть м'ясом поласувати.

Моя прабабуся Ірина Степанівна,
1910 року народження.
Фото 2005 року

Моя троюрідна бабуся Галина
Петрівна, наймолодша в родині
дитина війни.
Фото 1958 року

Галина Андріївна розповіла ще одну історію, від якої в жилах холоде кров! У сараї стояв ручний млин. Якось один із сусідів прийшов помолоти зерно. Діти сиділи на вулиці, а мама поралася по господарству. Раптом усі почули свист. Ірина Степанівна швидко заховала дітей у погріб. Снаряд потрапив прямо в сарай і чоловіка, який молів зерно, розірвало на шматки. Це було жахливе видовище: руки, ноги, голова - все окремо. Довелося збирати його по частинах, щоб поховати. І все це бачили діти! Страшно таке навіть уявити, а не те, щоб бачити! Будинок моєї прабабусі згорів, і її з двома доньками прийняла дружина брата – Оксана Григорівна. Ось так вони і жили однією

великою родиною, поки не закінчилася війна і чоловіки не повернулися додому.

Я слухаю розповіді бабусь і не розумію, як вони змогли все це витримати. Звичайно, їхні дитячі спогади з кожним роком тьмяніють. Але біль, що залишився в душі та підсвідомості, можна і зараз помітити в їхніх очах.

Ми живемо в такий час, коли всього є вдосталь. Однак нам хочеться ще більшого... А діти, які вижили в страшні роки війни, не мали не тільки іграшок, про які так мріяли, але й найнеобхідніших речей. Вони були позбавлені дитинства.

Проходять роки, і дітей війни стає все менше...

Складно описати ті почуття, які зараз переповнюють мою душу. Це і гіркота, й біль, і страх, і радість, що мої рідні – діти війни ще живі. Вони вже немолоді, у них є діти та онуки. Можливо, своїми питаннями я роз'ятрила їхні рани. Мені дуже шкода, якщо ці спогади завдали їм душевного болю. Але я думаю, що дуже важливо пам'ятати про те, як складно їм було. І ще раз сказати рідним слова любові.

Галина Петрівна, 1940 року народження,
моя троюрідна бабуся

Моя двоюрідна бабуся Галина Андріївна,
1935 року народження (зараз 78 років)

НЕХАЙ НЕБО БУДЕ МИРНИМ!

Григорій Трухан

16 років,
середня школа № 111 ім. С. А. Ковпака,
10 клас

Війна. Який страшний зміст приховує у собі це коротке слово. Особливо гостро це відчуваєш, знайомлячись із спогадами очевидців. Моя бабуся Галина Леонтіївна Сапрон також бачила війну на власні очі. Адже в той час вона була дитиною. Тому я вирішив записати її розповідь:

"Я вже людина похилого віку, але зі страхом згадую період 1941-45 років. Коли почалася війна, я була ще зовсім маленькою. Спершу я не зрозуміла, чому дорослі такі розгублені. Всі метушилися, щось обговорювали. Гнали кудись із села корів, щоб ті не дістались ворогові, а зерно роздавали людям. Невдовзі пішли чутки, що сусіднє село – Соснівку зайняли німці. Люди перебували в очікуванні: що ж тепер буде? Дехто пішов з села, як потім з'ясувалося - в партизани. Я була ще зовсім малою, але добре пам'ятаю, як в село в'їжджали на мотоциклах німці і заходили в кожен двір, шукаючи партизанів. Страшно було нам, малим, дивитись на те, що відбувається. Не кажучи про дорослих, які краще розуміли, що несе з собою війна.

Потім прийшло визволення. Я подорослішала. Пам'ятаю появу радянських солдатів. Через наше село Вільне, що на Київщині, проходила лінія фронту, і нас, мирних мешканців, евакуювали в уже визволені села. Мою сім'ю поселили в селі Лубське, за 9 кілометрів від дому. Коли ми врешті-решт повернулися до себе, то побачили сліди боїв. В нашій садибі були викопані великі окопи для машин, коней. В полі стояв підірваний німецький танк. Всюди в лісі були вириті окопи. Був бій.

Наше село звільнили, але ж війна ще

Моя бабуся в дитинстві: Галинка Сапрон (праворуч) з братом Іваном. 1941 рік

тривала. В сім'ї продовжували надходили повідомлення про загиблих. Дуже добре пам'ятаю сусідську хату, де на ганку сиділа молода жінка, притискаючи до себе трьох діточок. Всі ридали. Вони саме отримали звістку про смерть чоловіка і батька.

Люди активно почали відновлювати і своє, і колективне господарство, однак війна постійно нагадувала про себе. В 1944 році батьки, здебільшого матері, працювали в полі, а діти самі вдома гралися. І ось одного разу малюки знайшли біля річки міну. Вони почали нею бавитись,

розбивати. Пролунав вибух, внаслідок чого загинуло троє маленьких дітей, а двоє було тяжко поранено, в тому числі й мій брат, якому йшов десятий рік. Він провів 3 місяці в госпіталі. Якими ж довгими були ці дні, а скільки радості принесло усім нам його повернення!

Коли закінчилася війна, я побувала в селі Ярошівка на могилі партизанів, яких німці спалили в хаті живцем. Серед них був професор київського медінституту – Петро Михайлович Буйко. Сьогодні школа

носить його ім'я. Біля школи, в якій я навчалася після війни, були поховані бійці. Вони загинули, захищаючи рідну землю. Згодом їхній прах перенесли до братської могили. Але, коли я йшла до школи, то завжди згадувала, що тут лежали ті, хто нас захистив від ворога.

Донині у нас вдома зберігається ложка невідомого солдата. На ній вигравірувані його ініціали. Батьки передали її нам, а ми передамо її своїм онукам.

Онуки мої дорогі, нехай небо над вашими головами завжди буде мирним, а дитинство – щасливим та радісним."

Гадаю, що розповідь моєї бабусі містить у собі все: і біль, і відчай, і пам'ять про загиблих, і надію на краще майбутнє для нащадків. Так хочеться, щоб її сподівання на мир і щастя здійснилися.

Діти війни. На передньому плані праворуч – Галина Сапрон, моя бабуся. Фото 1949 року

НЕДИТЯЧІ ВИПРОБУВАННЯ

Ольга Янковська

11 років,
середня школа № 111 ім. С. А. Ковпака

Не так давно всі ми відзначали 70-річчя визволення Києва від фашистських загарбників. Для моєї прабабусі, яка є свідком тих далеких подій, це була особлива дата.

Моя прабабуся, Марія Микитівна Бернацька, народилася в 1929 році. Роки Великої Вітчизняної – це роки її дитинства. Коли розпочалася війна, їй було лише одинадцять. Родина Марійки мешкала тоді на хуторі в Київській області. Дівчинка дуже старалася принаймні що-небудь зробити для перемоги. Вона почала працювати. Доводилося ходити по 7 км пішки на роботу. Маруся працювала там, де була потрібна. Спочатку плела великі кошики, в яких відправляли зброю та патрони для фронту. Була також їздовою, тобто запрягала волів й керувала упряжкою. Перевозила різноманітні вантажі. Коли лінія фронту наблизилась до їхнього села, то всі, хто міг, пішли копати окопи. Зрозуміло, що й Маруся також ходила разом з іншими. Дівчинці доводилося допомагати також поштарці, оскільки в селі залишилися лише діти та старенькі. Марія відповідально ставилася до всіх доручених їй справ, тому й носила листи, яких усі дуже чекали.

Коли село було окуповане фашистами, допомагати своїм стало небезпечно. Адже за будь якої підозри німці могли розстріляти. Однієї ночі хтось постукав у вікно їхньої хати. Це були партизани, які ховалися в лісі. Вони попросили про допомогу. Відтоді Маруся почала носити їжу, одяг та все необхідне до лісу. Це було дуже страшно, адже разом з нею ризикували життям інші люди, які жили поруч. Німці розшукували тих, хто допомагає партизанам, але Маруся з

Сім'я Бернацьких після війни

ватагою підлітків під час обшуків щоразу тікала до лісу. Траплялося, що вони сиділи там не один день, в голоді й холоді.

Коли гітлерівці відступали, то обібрали все село. У пам'яті прабабусі назавжди залишилися картина, як німці гнали по вулицях худобу: волів, кіз, овець... Усе навкруги ревіло, знесилено падало, піднімалося та йшло далі, курей ловили й несли з собою.

Моя прабабуся дочекалася перемоги, виросла, вийшла заміж і народила дітей. В цьому році їй виповниться 85 років. І в неї є я. Я поважаю свою бабусю, яка прожила дуже нелегке життя і з гідністю перенесла всі випробування.

ВІДЛУННЯ ВІЙНИ В ДИТЯЧИХ СЕРЦЯХ

Давновже доведено: той, хто не пам'ятає минулого – не матиме майбутнього. Адже найкраще виховують ті уроки, які були отримані багатьма поколіннями в школі життя. Приклади героїв піднімають дух, стають невичерпним джерелом пізнання для молоді, для всіх прийдешніх поколінь. Саме цими древніми і вічними постулатами керуються учні та вчителі спеціалізованої школи №127 Дарницького району Києва.

Багато років минуло після війни, яку назвали Великою Вітчизняною. Давно вже позаростали травою ями, що понівечили нашу землю. Зарубцювалися рани нашого славного Голосіївського лісу, який прийняв на себе перші удари атакуючих ворожих військ влітку далекого 1941 року. Але ще й досі ми знаходимо в ньому рештки окопів, гільзи від патронів. А ліс наш живе й щовесни зустрічає своїх гостей веселим солов'їним співом. Як же тут затишно і спокійно! Навіть не віриться, що колись тут точилися найжорстокіші бої за славне місто Київ!

А на лівому березі Дніпра тихо спить Дарницький ліс. Він також пам'ятає жахіття війни. Тут кожна травинка, кожне дерево нахилили свої крони у

вічній пам'яті про лихоліття війни. Цей ліс несе в собі скорботу, адже саме в ньому гітлерівські загарбники в далекому 1941 році влаштували концтабір для військовополонених. Скільки людей загинуло тут у страшних муках! Десятки тисяч воїнів Червоної Армії навіки залишилися лежати під соснами Дарницького лісу. І лише пам'ять повертає нас в ті страшні часи.

Ми, на щастя, не чули розривів війни та плачу солдатських вдів і матерів. Не знають цього й наші діти. Це дуже добре, але пам'ять про ті часи викидати з життя не слід. Немає мабуть жодної родини, якої б не торкнулися випробування Великої Вітчизняної війни. Наші діди та прадіди, бабусі та прабабусі були свідками тих жорстоких подій. Тільки зі спомином про минуле ми зможемо побудувати щасливе майбутнє, майбутнє своєї держави, майбутнє своїх дітей.

Тож словосамеїм, нашим вихованцям...

СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Оксана Арсентіївна Бумагіна

вчитель історії
спеціалізованої школи № 127,
керівник шкільного музею історії Дарниці

Квіти – полеглим у бою

Свідки Великої Вітчизняної завжди бажані гості в нашій школі

Дарницький ліс пам'ятає людський стогін
через багато років

ЗАПОВІТНА МРІЯ

Велика Вітчизняна Війна тривала 1418 днів – майже чотири роки. Це був час поневірянь, горя, важкої праці. Якось вже забулося, що немає родини, яку б оминули тяжкі воєнні випробування. Не уникнули їх й тогочасні діти: хтось із них був ще зовсім маленьким, хтось – підлітком, а хтось стояв на порозі юності.

Сьогодні ми дізнаємося про Другу світову чи Велику Вітчизняну з різних джерел. Багато про ті страшні дні розповідають нам наші рідні, які їх пережили, чимало ми довідуємося з книг, документів, кінохроніки.

На жаль, ветеранів, учасників Великої Вітчизняної війни, з кожним днем залишається все менше. Немає вже серед нас і мого дідуся. Але щоб війна не розпочалася знову – нам, сьогоднішнім дітям, не слід забувати, якою важкою ціною дісталася перемога!

Війна розпочалася тому, що хтось не зміг домовитись, не зміг мирно розв'язати проблему. А воювати довелося ні в чому не винним людям, які пішли боронити свою батьківщину, свій народ, свою родину.

Війна – це смерть і біль. Гинули не лише воїни в бою, гинули також мирні жителі – діти та жінки. Війна руйнувала не тільки будівлі, але й долі людей. Матері втрачали чоловіків і дітей, діти втрачали батьків. Під час війни діти не мали можливості навчатися в школі, спокійно та радісно рости. Війна забрала в них все хороше – спокій, іграшки, книжки... війна відібрала у них дитинство.

Моя заповітна мрія – щоб ніколи в усьому світі не було війни, щоб люди жили мирно та щасливо!

Учні 5-А класу СШ № 127 на місцях боїв за визволення Києва

Діана Гнилянська
учениця 5-А класу
СШ № 127 м. Києва

Олексій Бумагін

студент Національного педагогічного
університету ім. Драгоманова

Марія Пилипенко

учениця 1-А класу
спеціалізованої школи № 127 м. Києва

ВОГОНЬ ВІЙНИ У НАШОМУ СЕРЦІ

*Світлій пам'яті нашого прадідуся –
Володимира Оникійовича Шостак*

Друга світова війна – одна з найстрашніших сторінок в історії людства. Далеко ще до встановлення всієї правди про неї. Але поки живі ті люди, які безпосередньо брали участь в бойових діях на фронті, боролися з ворогом на окупованих територіях, зазнавали тяжких страждань в умовах окупації – необхідно звертатися до їхніх свідчень.

Населення України пережило страшні роки окупації: людей вивозили на примусові роботи до Німеччини, катували в концтаборах, морили голодом. Та незважаючи на всі ці тортури, український народ зумів вистояти.

Для нас, сьогоднішніх, війна – це долі наших прадідів та прабабусь, дитинство і молодість яких залишилися в далекому 1941 році... Ранок 22 червня 1941 року в одну мить зробив їх усіх дорослими.

...У мальовничому селі Лука на Київщині перед війною жив молодий хлопчина – Володя Шостак. Він був веселим та життєрадісним, багато працював на колгоспній ниві.

Коли розпочалася війна, Володі було лише 16 років. Тому на фронт його не взяли. Під час окупації гітлерівці вивезли Володю з рідного села на примусові роботи до Німеччини. Як же плакала його мама, прощаючись з сином! Адже ніхто не знав, чи побачаться вони знову. В пам'яті назавжди закарбувався стукіт коліс того потяга, на якому невільників відправили

у невідомість. Через багато десятиліть наш дідусь з жахом та сльозами згадував свої молоді роки та рабську працю на німецьких господарів. Він розповідав, через які поневіряння день за днем упродовж трьох років проходили наші земляки.

Однак доля всміхнулася юнакові навіть в далекій Німеччині. За розпорядженням німецького командування молодих людей, вивезених з українських сіл, відправили працювати на сільських господарів – бауерів. До одного з таких німецьких селян потрапив і Володимир Оникійович Шостак. Дідусь згадував про дуже тяжку працю, постійний нагляд поліції за «східними робітниками». В господарстві бауера хлопець виконував усі роботи, оскільки змалечку він був привчений до праці на землі. Адже Володя виріс без батька, постійно допомагав мамі по господарству й доглядав за маленькою сестрою.

Є чимало свідчень про зневажливе ставлення до «остарбайтерів» з боку господарів-німців. Та наш дідусь згадував про інше: родина, в якій він працював, жила бідно, але господар щодня сідав з бранцями за один стіл і разом з ними вечеряв. Це свідчило про те, що не всі жителі Німеччини зневажали своїх робітників. Дідусь згадував, що раз на тиждень слов'янська молодь, яка працювала на господарів в цьому селі, збиралася в невеличкому закутку. Це були і українці, і поляки, і білоруси, примусово вивезені до Німеччини. Хлопці та дівчата співали вечорами тужливих пісень. Особливо усім подобався спів молодого українця – Володі. Він і там залишався душею товариства.

Коли до німецького хутора, де працював Володимир, дійшли чутки про наближення радянських військ, юнак утік з неволі. Через кілька днів він перестрів у лісі передові загони своїх співвітчизників. Як же зрадів хлопчина, почувши рідну мову! Дідусь не приховував сліз, розповідаючи

*Володимир Оникійович Шостак.
Фото 1946 року*

про зустріч з радянськими воїнами. Коли капітан запитав, звідкіля він родом, Володя відповів – з села Лука на Київщині. Капітан презирливо подивився на нього і сказав, що він з сусіднього села, тобто його земляк. Хлопець від радості аж заплакав. Однак у відповідь його назвали німецьким посіпакою, звинуватили в тому, що він працював на ворога, і заарештували... Тільки літній сержант, поставлений стерегти напівживого хлопчину, пожалів його й відпустив зі словами: «Тікай, хлопче, звідси». Розповідаючи про це нам через багато років, наш сивочолий дідусь, перевівши подих, зауважив: капітана я вже й не згадаю, а ось добре обличчя старшини і донині стоїть у мене перед очима, саме завдяки йому я живий...

Після довгих митарств Володя зустрів загін розвідників, які поверталися із завдання. Вони прийняли його до свого підрозділу. Ось так юнак став розвідником. Дідусь мало розповідав про свій бойовий досвід, але ми знаємо, що закінчив війну він у Празі, бився з гітлерівцями в Чехії, був поранений. На думку Володимира Оникійовича, доля була до нього досить поблажливою, хоча йому й довелося пережити гітлерівську неволю. Той час він згадував з жахом і, витираючи потай сльозу, говорив: «З моїх односельців, які були вигнані на примусові роботи до Німеччини, майже ніхто не повернувся додому – померли чи то в Німеччині, чи в Сибіру...»

Цікавою є також доля однієї жінки з нашої родини, двоюрідної сестри нашої прабабусі – Анни (Ганни) Маршалкевич (Рубан). До війни вона також проживала в невеличкому селі Лука на Київщині.

В 1935 році, коли Ганнуса була ще зовсім дитиною, родина її батька була «розкуркулена». Це «розкуркування» сталося не тому, що сім'я жила заможнo, а тому, що батько Ганнусі посварився з представниками сільського комнезаму, оскільки сам він невтомно працював і не допускав ледарства з боку інших. Велику родину за доносом було в одну ніч відправлено до Карелії. Чимало митарств зазнала маленька Ганнуса в дорозі. Та невдовзі вдалося втекти з районів Крайньої Півночі. Однак у своєму рідному селі виснажена дівчинка опинилася вже напередодні війни.

Важкі випробування чекали на Ганну і в 1942 році, коли її разом з іншими дівчатами відправили на примусові

роботи до Німеччини. Там вона працювала на господаря і виконувала всі роботи по господарству. Склалося так, що саме в Німеччині дівчина зустріла своє кохання – молодого поляка Франека. Після закінчення війни дівчина залишилася в польському місті Познань, але ще часто приїздила на батьківщину, до свого села, не забуваючи, звідки вона родом.

Доля жорстоко обійшлася з нашою родиною – в концтаборі загинув рідний брат нашої прабабусі Марії Артемівни Шостак (Рубан) – Віктор Артемович Рубан, її рідна сестра – Зінаїда Артемівна Бугасенко (Рубан) також була відправлена на примусові роботи до Німеччини.

Багато лиха вчинила війна... Ми не повинні забувати про ті трагічні сторінки нашої історії. Адже не пам'ятаючи минулого – ми не матимемо майбутнього. Тому рідна наша земля ніколи не забуде своїх дітей, які по жертвували життям у боротьбі із загарбниками. А навесні яскравим червоним полум'ям горять на луках маки, немов краплини крові тих, хто загинув від рук ворогів...

ЮНІ ШКОЛЯРІ ДОРОСЛОЇ ВІЙНИ

Денис Єрмаков

учень 11-А класу
СПШ № 127

Керівник

Оксана Арсентіївна Бумагіна
вчитель історії

Будуючи майбутнє своєї держави, ми завжди повинні пам'ятати сторінки її героїчного минулого.

19 вересня 1941 року орда гітлерівських убивць увірвалася в наш чудовий Київ, а 21 вересня вороги були вже й у нашій рідній Дарниці.

737 діб, з 21 вересня 1941 року по 29 вересня 1943 року, тривала відчайдушна боротьба дарничан з ненависним ворогом. Життя мешканців району було регламентоване незліченною кількістю наказів і розпоряджень, що починалися, як правило, словом "забороняється" і закінчувалися погрозою розстрілу.

Захопивши тимчасово українські землі, німецько-фашистські загарбники хотіли перетворити Україну на свою колонію, а весь український народ на безправних рабів. Однак жителі Дарниці не корилися "новому" фашистському порядку. У районі були створені підпільні групи, що взаємодіяли з партизанами, які боролися з фашистами в навколишніх лісах.

Зв'язківцями між підпільниками Дарниці та партизанами були учні школи №127 - Володимир та Віктор Онищенки.

...Жили до війни поблизу залізничної станції «Дарниця» два брати-близнюки – Володя та Віктор Онищенки. В 1941 році хлопці закінчили 6-й клас нашої 127-ї школи. Піонервожатою школи була їхня двоюрідна сестра Ганна Білойван. Вона пишалася своїми кузинами, бо були вони розумні, кмітливі, завжди все робили разом. Хлопці любили життя, мріяли про майбутнє, як і всі їхні друзі. Та війна стала на заваді мріям, привчила до нових умов.

Хлопчаки на власні очі побачили звірства фашистів. Дитячі серця гостро відчували, що на їхню землю прийшла справжня біда.

Тимчасом дорослі патріоти вели в окупованій Дарниці свою боротьбу. Брати здогадувалися, що зовсім поруч діють підпільники. Залучила хлопців до роботи їхня сестра – Ганна Білойван. Вона розуміла, що кращих зв'язкових не знайти, але дуже вагалася. Адже вони були ще дітьми.

Володимир Онищенко

З березня 1942 року брати Онищенки підключилися до активної підпільної боротьби в окупованій Дарниці. Там, де не могли пройти дорослі – проходили ці хлопчаки. Володя і Віктор передавали в'язням Дарницького концтабору ліки та медикаменти, допомагали їм тікати з фашистської неволі.

Юним партизанам давали найвідповідальніші доручення. Вони переховували фашистські бланки та перепустки – «аусвайси», які добували Тося Єленцова та Ганна Білойван. Потім хлопці передавали документи за призначенням. Ними користувалися підпільники, які переходили до партизанського загону «За Батьківщину» або здійснювали диверсійні акти в Дарниці. Юні герої також розповсюджували листівки, були основними зв'язковими між членами підпільної організації.

Віктор Онищенко

Восени 1943 року радянські війська розпочали наступ на Київ. Дарницькі підпільники одержали завдання перебраться в партизанський загін.

Фашисти в останні дні окупації Дарниці дуже лютували: силою виганяли цивільне населення з домівок, нищили скрізь, перевіряючи житла. Очевидці тих подій з острахом згадують останні дні окупації Дарниці. Люди розповідають, що

переховувалися на болотах, куди боялися йти фашистські солдати.

Перед самим звільненням Дарниці, у вересні 1943 року, Володя Онищенко разом зі своїм дядьком Сергієм Андрійовичем Андріановим пішов у село Бортничі, щоб дочекатися приходу радянських військ, а Віктор залишився вдома. 27 вересня 1943 року радянські розвідники ввійшли в Бортничі. Визволителів – тих, які залишилися живими, радо зустріли. Та незабаром фашисти пішли в атаку, оточили розвідників. Загін разом з місцевим населенням бився з фашистами до останнього. Після запеклого бою мешканці Бортничів поховали загиблих в бою. Серед них був і Володя Онищенко. Тіла Володимира Марковича Онищенка та Сергія Андрійовича Андріанова пізніше були перепоховані на Дарницькому кладовищі.

Віктор продовжив боротьбу з фашистами в лавах армії, а після закінчення Великої Вітчизняної війни повернувся до рідної Дарниці. Віктор Маркович Онищенко навчався в Київському військовому училищі самохідної артилерії, проходив військову службу, був демобілізований за станом здоров'я у чині капітана. Все своє життя і працю він підпорядкував служінню рідній землі. Помер Віктор Маркович Онищенко в 1977 році.

Ще один учень нашої 127-ї школи – Володя Юрченко... В роки окупації Володя працював у вагонному цеху Дарницького вагоноремонтного заводу. Хлопця тут любили за його веселий характер.

Володя Юрченко з'явився у вагонному цеху на початку 1942 року, коли йому не

було ще й 17-ти. Доволі високого хлопчину гітлерівці забрали просто на вулиці під час облави і привели на підприємство, де він потрапив до майстра заводу – німця Гольдмана.

Володимир Юрченко

На заводі Володя познайомився з одним із керівників підпільної організації ДВРЗ – Леонідом Миколайовичем Воробйовим. Вони часто поверталися додому разом. Адже жили поруч. Одного дня Леонід Миколайович не дочекався хлопця. Однак пізно ввечері Володя Юрченко сам прийшов до Воробйова. На очах у хлопця були сльози. Він розповів, що наприкінці робочого дня майстер Гольдман наказав залишитися десятьом молодим хлопцям. До них прийшов німецький офіцер і відібрав чотирьох з них. Молодим людям оголосили, що тепер вони переходять до відділу охорони. Володя просив поради у старшого товариша: як йому тепер діяти, що робити? Він думав тікати до партизанського загону. Але Леонід Миколайович відмовив хлопця від цього. Навпаки, він попросив

ЮНІ ШКОЛЯРІ ДОРΟΣЛОЇ ВІЙНИ

(продовження)

Денис Єрмаков

учень 11-А класу
СШ № 127

Керівник

Оксана Арсентіївна Бумагіна

вчитель історії

піти на роботу охоронцем. Це було необхідним для підпільників – мати свою людину в охороні. Володя зрозумів, що він потрібен підпільникам саме на цій роботі. Єдине, чого він боявся – як реагуватиме мама на його нову роботу та чорну форму поліція. Мама насправді від несподіванки мало не втратила свідомість. Вона з жахом дивилася на сина і не могла вимовити ні слова. А хлопець змушений був ходити із зброєю, носити ненависну форму.

Нелегко було юнакові витримувати презирливі погляди робітників, з якими він колись поруч стояв біля верстата. Володя удосконалював своє знання німецької мови, працював також писарем і перекладачем в поліцейській охороні. А скільки сотень патронів йому вдалося роздобути для партизан! Ризикуючи життям, юний підпільник добував автоматитагранати. Всіновиний завдання, які отримувала заводська поліція, відразу ж повідомлялися підпільникам. Серед юних патріотів Володя вирізнявся своєю хоробрістю та відчайдушністю. У нічний час він псував телефонний зв'язок, електропроводи. Внаслідок таких дій нічні зміни на заводі частенько зривалися.

23 лютого 1943 року частина підпільників змушена була перейти до партизанів: важко дотримуватися конспірації, коли група налічує більше сорока осіб. Володя також збирався приєднатися до партизанів. Та 15 березня 1943 року несподівано розпочалися масові арешти робітників заводу – членів підпільної організації. Заарештували й Володю. Опинившись у Дарницькій жандармерії, хлопець перерізав собі лезом вени на руках, щоб не назвати під тортурами імена своїх товаришів. Жандармську форму, яку

Володимир називав «чорною шкурою», вранці передали для звіту до жандармерії. Вся вона була в крові юнака.

Скільки років було б сьогодні Володі Юрченку? Не потрібно рахувати. Йому завжди вісімнадцять. У пам'яті дарничан він навечно залишиться молодим і життєрадісним хлопцем. Юнак так мріяв про навчання в авіаційному училищі!

А тоді, в 1943 році, заводські хлопці, як пам'ять про товариша, довго ще співали створену Володею пісню:

*Раскинулся лагерь широко,
Кругом часовые стоят.
На ломаных нарах высокие
Голодные пленные спят.*

*Товарищ, мой час настает умирать, -
Сказал краснофлотец пилоту, -
Ты должен скорее из плена бежать,
Когда поведут на работу...*

Ця пісня – довга та тужлива – назавжди залишиться в пам'яті ветеранів підпілля. А ми з вами повинні донести її до наступних поколінь.

Пам'ять – це велике надбання народу, воно має розглядатися в різних аспектах: пам'ять особистості, пам'ять роду, пам'ять району, пам'ять міста, пам'ять держави.

У пам'ять дарничан навіки вписалися імена учнів нашої школи – Володимира й Віктора Онищенко, Володимира Юрченка та інших підпільників і партизан, які мужньо боролися з неадекватним ворогом і своїм подвигом наближали час великої Перемоги.

ЖИЛИ, ВИЖИВАЛИ... ІСТОРІЯ КРАЇНИ В СПОГАДАХ МОЄЇ РОДИНИ

*Ми, перемоги нащадки, сьогодні
Доземно вклонімося дітям війни
За синєє небо, за сонце і зорі,
За мир, який нам дарували вони.*

Наскільки важливою є пам'ять, знання того, хто ми такі, якого ми роду? Щоб знайти відповідь на це запитання, треба звернутися до старшого покоління. В нашій родині – це мої дідусь та бабуся. Одного вечора (а під час осінніх канікул я приїхала на гостину до моїх любих дідуся та бабусі), коли вся родина зібралася біля телевізора і переглядала фільм про події Великої Вітчизняної війни, я запитала: «А що ви пам'ятаєте про ті тяжкі роки, як ви тоді жили?» І ось про що я дізналася...

Мій дідусь Микола Федорович Довгань народився 19 грудня 1937 року у селі Чернятка Вінницької області. Його родина складалася з п'яти чоловік. Двоє дідусевих братиків, які були трохи старші за нього, допомагали матері доглядати за плаксієм Миколкою. Їхня родина вирізнялася з-поміж багатьох інших. Вона була просто осяяна світлом та любов'ю. Ніколи з вуст мами чи тата діти не чули лайливих слів, грубощів. Хлопчики просто не знали що таке сварка в сім'ї. Лагідність та чесність – ось основний принцип виховання в родині дідуся. Дідусь і для своїх дітей створив таке тепле сімейне коло. Нині, дивлячись на деякі, до болю знайомі йому родини, він тяжко зітхає: де ж ваша повага, чуйність, доброта?..

Батько мого дідуся, мій прадідусь, Федір Іванович Довгань, був конярем: вирощував коней та переправляв їх до села Гайворон для військових потреб. На початку жакливого 1941 року родина мого дідуся переїхала жити до Гайворона.

Мама дідуся, Хівронія Федорівна, дуже сумувала, що їм довелося оселитися в невеличкій, занедбаній, кимось покинутій хатині із солом'яним дахом. У цьому селі було лише 12 хат, зате тутешні люди відрізнялися працьовитістю. Ніхто не нарікав на долю, всі намагалися вижити в тяжких умовах: розводили домашню птицю, свиней, овець, вирощували хліб та городину. Кожен робив усе можливе, щоб прогодувати сім'ю.

Ось так жила родина мого дідуся напередодні великих та важких випробовувань – перед війною.

Поки на нашу землю не прийшло це страшне лихо, дідусь виховувався в повноцінній, великій та люблячій родині. Однак з початком бойових дій все змінилося: його батько пішов добровольцем на фронт. Він не міг бути осторонь, коли батьківщині загрожувала небезпека. Мати дідуся, Хівронія Федорівна, залишилася одна з трьома маленькими дітьми. І дідусь, і його брати – Олексій та Степан, стали іншими. Мати помітила, що війна та невідомість долі батька боляче дошкуляє не тільки їй, але й дітям. Вона намагалася здаватися веселою, ні про що погане не думати й не говорити, але діти все розуміли і знали, що, поклавши їх спати, мама зачинається в далекій кімнаті і плаче. Коли до хлопчаків долинали схлипування любі матусі, на їхні очі також нагорталися сльози. Хотілося допомогти мамі, але чим? Миколці було тоді 5 років і він разом з братами ходив збирати колосся та городину. Вставали дуже рано під спів півнів. Проходили дні, тижні, місяці, але батько з війни не повертався. Село поки що не бомбардували, але ходити

Юлія Кравець

учениця 11-го класу
СШ № 127

Керівник

Оксана Арсентіївна Бумагіна

ЖИЛИ, ВИЖИВАЛИ... ІСТОРІЯ КРАЇНИ В СПОГАДАХ МОЄЇ РОДИНИ (продовження)

Юлія Кравець
учениця 11-го класу
СПШ № 127

Керівник
Оксана Арсентіївна Бумагіна

Його вулицями вже було страшно. Люди відчували, що німці дійдуть і сюди. Навіть важко уявити, як моя прабабуся з трьома дітками, остерігаючись усього навколо, з острахом добиралася до залізничної станції. Вони виходили зустрічати потяги, сподіваючись в глибині душі, що ось-ось любий чоловік і татко вийде з вагона, кинеться назустріч, обійме рідних... Але цього не відбувалося. І так щоразу. Діти й мати з гіркотою в серці повертались додому. Незважаючи на це, вони жили надією, що їхній батько повернеться до рідної оселі живий і неушкоджений.

Дідусь з болем у очах згадував червень 1941 року, а саме ту картину, яка закарбувалася в пам'яті маленького хлопчика: діти підбігали до шляху, супроводжуючи валки солдат, що понуро відступали узбіччями розкислих після перших літніх злив доріг.

Дідусь розповів мені, що фашисти почали приходити в село Гайворон по два рази взимку та влітку. Та цих чотирьох разів на рік було більш, ніж достатньо. Гітлерівці брали в полон усіх, хто попадався їм на очі й забирали заарештованих людей в селі Джулинці, розташоване неподалік від Гайворона. Ці страшні, підступні й жахливі люди, не боячись Бога, знущалися, били та ображали арештантів. Усе це відбувалося на очах дітей. Ті страшні картини навіки закарбувалися в пам'яті мого дідуся, тоді ще малого Миколки. Він з братами та іншими хлопчиками з їхнього села носили їжу голодним, виснаженим полоненим, своїм односельчанам. Німці дозволяли дітворі закидати через високу залізну огорожу принесені гостинці. Але частенько траплялося так, що гітлерівці

забирали все смачне, а полоненим діставався тільки хліб, або й зовсім нічого.

Дідусь із братами почали ходити до школи, яка в той час називалася "Краснооктябрьская". Підручників не було, уроки вчили по записках, які робили під час пояснень вчителя. А якщо в когось виявлявся якийсь підручник, то збиралися всім класом, читали вголос і в такий спосіб засвоювали матеріал. Під час немилосердної зимової хуртовини діти пропускали цікаві й потрібні для них заняття в школі і йшли працювати. Адже вдома була тільки мама і їй дуже важко було прогледувати сім'ю. Діти, чим могли, допомагали любій матері - йшли в найми і перевозили на бичках різні речі, хліб та інше. Але, окрім жмені зерна, бідні хлопчаків нічого не отримували. Вони ще не знали про найстрашніше - наближався голод. І їм довелося його пережити. Їли пшоняну крупу, зерно, траву, якесь коріння, взагалі, все, що вдавалося знайти. З великими труднощами протрималися до весни.

Одного разу, прогулюючись поблизу свого будинку, Миколка помітив, що ворожі війська направилися в бік Чернятки й готуються до нападу на їхнє село. Хоч він був ще маленький, але вирізнявся розумом та кмітливістю. Міг по одягу визначити, звідки родом людина, тому що мати часто розповідала йому про традиції та звичаї інших народів. Саме тоді хлопчина відчув щось підозріле. Щойно кинувся бігти, як побачив, що на краю села з'явилися радянські танки. Вони розвернулися й, не зменшуючи хід, почали громити німців. За кілька хвилин наші танки знищили ворога, не залишивши від нього й сліду. Радянські війська наступали через село

Джулинку. Довідавшись, що в Гайвороні перебувають фашисти, вони попрямували сюди, аби звільнити й це село. Фашисти ж, помітивши наші танки, викликали по рації авіацію. Почалося бомбування. Ворожі льотчики обстрілювали все, що було на землі. Під час перепочинку фашисти змушували дітей приносити їм воду. Траплялося, що дітей заставляв бій, тоді вони лягали на землю й перечекували обстріл.

Нарешті Червона Армія таки перемогла фашистів. У гітлерівців закінчилися боєприпаси й продовольство, було багато поранених. Знесилений ворог залишив наш край. Це трапилося рано вранці 16 січня 1943 року.

Після вечірнього бою

*Йде по світу весна без війни,
Без наляканих ночей і очей.
Тільки хвиля сивини
По Хрещатику тече.*

*Не сумує весна по війні
У бузковому розмаї світів.
Тільки зіроньки сумні,
Наче очі матерів.*

*Йде по світу весна без війни,
Як чекали цю святкову весну.
Ветеранам сняться сні
Про далеку ту війну.*

*Знову травень, знову свято,
Сивий голубе, солдате,
Пригадаються тобі фронтові дороги.
Знову травень, знову свято,
Сивий голубе, солдате,
Свято слави, свято честі, свято
Перемоги!*

Хоча війні прийшов кінець, але не всі біди ще закінчилися.

У 1947 році внаслідок сильної посухи була нестача хліба. На сонці вигоріли всі посіви, городина. Люди голодували. Потім була грошова реформа. Усе це, за словами дідуся, дуже пригнічувало народ. Але люди сподівалися, що нарешті настане краще життя. Закінчивши чотири класи, мій дідусь працював скотарем. Коли йому виповнилося 16 років, він почав обслуговувати колісні причепи, копичники, збирав на полі соломку.

У 1956 році дідуся призвали в армію. Мати проводжала його з сльозами на очах: не дочекавшись батька, вона боялася втратити й сина. Микола також плакав, але це були сльози співчуття до матері. Адже вона пережила стільки горя! Та й не хотів він залишати її одну, без підтримки.

Після служби в лавах Радянської Армії дідусь вирішив матеріально підтримати свою родину: він поїхав на Камчатку, влаштувався на роботу на рибний траулер – засолювачем. Засолював рибу. Але його, все-таки, тягнуло додому – до матері та братів. Восени 1959 року Микола одружився і перебрався в село Чернятку. Тут він пішов працювати квітником Бершадського району, а його дружина, моя бабуся Наталія, вчителювала в цьому ж селі.

Де б мій дідусь не працював – всюди його згадують з теплотою й повагою, а найважливіше те, що він завжди був і залишається людиною, яка поважає всіх навколишніх, готова кожному допомогти словом і ділом. Його друзі, та й просто товариші, дивуються цій доброті, спокою і

ЖИЛИ, ВИЖИВАЛИ... ІСТОРІЯ КРАЇНИ В СПОГАДАХ МОЄЇ РОДИНИ (продовження)

Юлія Кравець
учениця 11-го класу
СШ № 127

Керівник

Оксана Арсентіївна Бумагіна

чистоті його душі. В 1997-у він вийшов на пенсію й присвячує весь свій вільний час улюбленим заняттям: рибальству (адже він заядлий рибалка) та квітникарству.

Іноді, коли я приїжджаю до них у гості, ми з бабусею й дідусем переглядаємо старі фото і вони розповідають мені про ті події, які відображені на цих знімках. Якось я поцікавилася у дідуся: "Чим же люди того часу відрізняються від сьогоднішніх?"

— Тим, онучко, що раніше народ був єдиним, чого не зустрінеш зараз. Війна, голод — усе це жахливо, і я вважаю, що це і є справжнє горе. Сьогодні люди ладні на все, але заради самих себе. Це невірно! Майже в кожного є дім, родина, де завжди тебе чекають і люблять! Я б хотів побажати молоді: поважайте своїх рідних, бережіть себе й не робіть зла іншим. Перед моїми очима ваші предки будували сходи до вашого сьогоднішнього життя. Так будемо ж пам'ятати, дорожити ними й не руйнувати те, що вони створили! — говорить він.

Після спілкування з дідусем мене переповнює безліч емоцій і вражень. Адже кожна історія людини, яка пережила війну, — трагічна, несамоविта.

Черпаючи щось нове з книг, з розповідей наших родичів, ми занурюємося в незнаний нами світ, про який навіть страшно й подумати. З минулим не варто прощатися остаточно. Дитинство, особливо воєнне, рано чи пізно нагадає про себе. Справа не в ностальгії. Пам'ять повинна завершитись спогадом, як думка словом. Їй потрібні слухачі, папір з пером. І ми, сьогоднішнє молоде покоління, яке виросло без війни, повинні знати який жах

несе в собі це слово. Повинні знати хоча б для того, щоб не повторювати помилок минулого. Повинні пам'ятати, якою ціною дісталось мирне сьогодні, якими втратами та горем, відчаєм та слізьми.

Я впевнена, що пам'ятники воїнам, які загинули під час Великої Вітчизняної війни, нагадують усім нам про те, якою страшною, якою жорстокою помилкою в історії людства була війна 1941 — 1945 рр. Таких пам'ятників у нашому районі, в місті багато. Це і пам'ятник—обеліск бійцям радянської армії біля Дарницького вокзалу, могили радянських воїнів—зенітників та воїнів війська Польського на Дарницькому кладовищі, пам'ятник воїнам, які загинули в Дарницькому концтаборі. Тут, під густими матами крилатих дерев, поховані воїни радянської армії, які загинули смертю хоробрих у роки Великої Вітчизняної війни. Звичайно, що у кожному місті, містечку, селі та селищі України є стіни скорботи, мовчазні й промовисті. На граніті навечно викарбувані імена загиблих земляків. У глибокій печалі схилились матері й опустились на коліна бронзові солдати. Безіменні герої, чий подвиг не зітре час з пам'яті народу, вдивляються в далечінь. Уже понад 65 років минуло відтоді, як їх, героїв, сховала в собі земля. Заросли травою окопи, постаріли ветерани Великої Вітчизняної, багатьох з них уже немає з нами. Але навіть тоді, коли помре останній учасник і очевидець тієї війни, гранітні погляди воїнів будуть нагадувати нам, яке це страшне лихо — війна.

НІ – ВІЙНІ!

Про війну я знаю небагато.

На щастя, ні я, ні мої батьки, ні бабуся та дідусь не пережили страхіть війни.

А от моя прабабуся в чотирнадцятилітньому віці була примусово відправлена до Німеччини. Там їй довелося тяжко працювати на заводі. Відтоді минуло 70 років, але вона пам'ятає, наче все це сталося вчора.

Молоді дівчата жили в бараках, завжди були голодні, тяжко хворіли. Робота розпочиналася дуже рано, а наприкінці зміни знесилені робітниці ледве повертались назад.

У дівчини не було ніякого зв'язку з родиною. Лише після закінчення війни і повернення на батьківщину вона дізналася, що гітлерівці спалили її рідне село, але її родині, на щастя, вдалося врятуватись.

Як і багато моїх ровесників, я не бачила війни і не хотіла б пережити це страшне лихо. Тож ми дякуємо тим, хто, не боячись смерті, загинув, щоб подарувати нам життя. Вічна їм пам'ять та пошана.

Аліна Левченко
учениця 5-А класу
СШ № 127 м. Києва

ЖІНОЧЕ ОБЛИЧЧЯ ВІЙНИ

Аліна Юхименко

16 років, учениця 11-Б класу
СПШ № 127 м. Києва

Педагогічний керівник:

О.А. Бумагіна

*Село горить, валує чорний дим,
Пожежа в небі аж регоче.
Упала мати на поріг... і їй
Вже не розплющить більше очі.
Шість місяців дитяткові лише,
Воно шука матусі груди.
Покривджене, не знає ще,
Що більше матері не буде...*

Усе далі вглиб історії відходять жорстокі битви Великої Вітчизняної війни, в яких наш народ проявив справді героїчну мужність, відстояв честь і незалежність Батьківщини. Давно вже на місці руїн і попелищ виросли світлі міські квартали, нові заводи і фабрики... Здається, ніщо тут не нагадує про війну. Але для декого та війна залишиться в пам'яті назавжди. І не зможе зітерти ці згадки ні час, ні мирне життя...

Діти війни... У них було відібрано отчий дім, материнську ласку, батьківську турботу, безхмарне дитинство і юність. Пройдуть роки, змінюватимуться люди, покоління, і настане той час, коли зовсім не залишиться живих свідків того страшного лихоліття. Отож всі ми мусимо подбати про збереження пам'яті про них, їхні подвиги, про ту жорстоку і бездушну війну, яка забрала життя мільйонів людей, принесла лихо на нашу українську землю. Бо без пам'яті немає майбутнього. Уклонімося ж тим, хто поліг у бою... Хто прикрив рідну землю собою.

Сьогодні наша молодь дізнається про Другу світову та Велику Вітчизняну війни з двох різних джерел. Щось їм розповідають у родинах ті, хто пережив ці

страшні часи: бабусі та дідусі, батьки, які самі війну не бачили, але знають про неї від своїх старших родичів. Це, так би мовити, неофіційна версія війни. Офіційна – представлена у підручниках, монографіях, статтях, документальних фільмах, тощо. Людська пам'ять є невичерпним джерелом великої драматичної сили та виразності, вона по-іншому висвітлює більшість звичних понять та норм, висувачи на перший план найвищу цінність – людське життя. Спогади звичайних людей – це не класичні мемуари. В таких споминах йдеться про непрості долі простих людей. Їм не потрібно дотримуватись ідеологічних забобонів, для них не буває правильних і неправильних тем. Коли люди згадують власне життя та особисті переживання, вони творять правдиву, справжню історію.

Початок війни закарбувався в дитячій пам'яті у вигляді офіційних радіоповідомлень, тривоги дорослих, нерозумінні, як таке могло статися... Одним з найбільших потрясінь для дітей було розлучення зі своїми батьками та родичами, яке вони намагались подолати роздумами про святий обов'язок боронити свою Батьківщину. Велике враження справила на дітей окупація, яка асоціювалася в них з несвободою, пригніченням: «дихати було важко», «люди ходили, наче скуті». Саме під час окупації, як це не парадоксально, в свідомості населення загострилися відчуття людської свободи, гідності, які цілеспрямовано пригнічувались окупантами.

Однією з учасниць Другої світової війни є нескорена дарничанка – Антоніна Михайлівна Єленцова (1921-1943).

В середній школі № 11 селища ДВРЗ дбайливо зберігається скульптурний портрет вродливої дівчини. Про неї знають навіть молодші учні: "Це вчителька Тося Єленцова, випускниця нашої школи. Вона була підпільницею ДВРЗ. Її розстріляли фашисти". Так, все правильно, в трьох фразах вмістилося життя людини. Відрядно, що пам'ять про Тосю живе, хоча минуло відтоді понад 70 років.

Після мітингу в сквері Пам'яті, де на меморіальній плиті нещодавно було висічене ім'я юної героїні, група стареньких підпільників провідала хворого ветерана Вітчизняної війни і заводу Євгена Олександровича Мельниченка. З квітами прийшла привітати його й сусідка Наташа Заводська - давня випускниця цієї ж школи. Вона радісно згадувала свою юність:

"Усе це селище 30 років тому було для нас центром міста: тут і прекрасний Будинок культури, де ми займалася в різних гуртках, і стадіон, і ліс, де ми збирали гриби та ягоди. Це в нашій школі Київська кіностудія ім. Довженка знімала фільм "Антоніна Єленцова". Ми, старшокласники, вчителі, брали в ньому участь. Можливо, він і зараз зберігається десь в кіноархіві? "

Людина не забута і ми дякуємо за Пам'ять.

Хто ж така Тося Єленцова? Я розповім вам про неї те, що чула від її друзів по боротьбі, те, що було знайдене в скупих поживклих газетних інформаціях.

Тося росла в Дарниці, в сім'ї відомого

залізничника Михайла Михайловича Єленцова - машиніста паровозного ДЕПО, кавалера ордена Леніна. Не по роках розвинена, начитана Тося вчилася на відмінно і активно брала участь майже в усіх гуртках. Усе їй давалося легко: музика, спів, танці. Але особливо Тося любила малювати. Її гумористичні малюнки та дружні шаржі часто бачили в шкільних стінгазетах і навіть у молодіжних виданнях довоєнного Києва.

Дівчинка також всерйоз захоплювалася вивченням іноземних мов, вільно розмовляла німецькою. "Ніщо на землі не проходить безслідно" - незабаром мова ця буде такою необхідною для неї. Тося хотіла стати вчителькою. І ось вона вже студентка-заочниця Ленінградського педагогічного інституту.

На вчительську роботу її поманили романтичні місця Гуцульщини. Тут прийшов перший досвід, тут виросла любов до своєї професії, до дітей. Тут Тося пізнала щастя першої любові.

Але нагрянула війна. Дівчина з труднощами повернулася до Києва. Батько вже був на фронті. Тося рила окопи. Почалася евакуація. Дочка наполягла, щоб разом із заводськими робітниками виїхала її мама. Більше вони ніколи не зустрінуться...

Незабаром у місті з'явилися фашисти. Разом з подругами, які прихистили дівчину, Тося переживала загальнонародну біду - гітлерівську окупацію. Люди ховалися, заклеюючи віконні шибки паперовими стрічками. Завмерли цехи ДВРЗ, перестав кликати на роботу голос котельні.

Веселу, комунікабельну Тосю не можна було впізнати: вона схудла, часто плакала. Коли ж вийшов наказ усім приступити до роботи на заводі, її охопив жах. Однак виходу не було: за саботаж - розстріл. До пізньої ночі Тося сиділа за столом при світлі каганця, щось нервово малювала, рвала листок, знову малювала і думала, як тепер жити...

А вранці красива, ошатно вдягнена Тося Єленцова прийняла єдино правильне рішення: боротися.

На заводі, замість звичного червоного прапора, замаячила ненависна фашистська свастика. На кожному кроці німецькі патрулі зірко несли службу, на прохідній проводився обшук.

Знайомства з Леонідом Миколайовичем Воробйовим, Варєю Калініченко, Галею Белойван остаточно визначили долю дівчини. Так вона стала членом підпільної антифашистської організації заводу. Знання німецької мови допомогло їй стати телефоністкою.

Першим і досить тривалим бойовим завданням було уважне прослуховування телефонних розмов, які ведуть між собою німці - керівники заводу, відділів, цехів. Тося, звичайно, записів не вела, але міцно тримала в пам'яті найважливіше, негайно передаючи його Воробйову. Потім вже рада підпілля вирішувала, як звести нанівець наміри і плани фашистів.

Однак німці насторожилися, вирішили, що тримати на телефонній станції російську "фройлін", яка "трохи" знає німецьку, ризиковано. Єленцовій наказано було стати обліковцем вагонів. Тося не

ЖІНОЧЕ ОБЛИЧЧЯ ВІЙНИ

(продовження)

Аліна Юхименко

16 років, учениця 11-Б класу
СШ № 127 м. Києва

Педагогічний керівник:

О.А. Бумагіна

засмутилася: вагони стояли не лише на території заводу, але й за її межами. А це давало можливість налагодити зв'язок з підпільною організацією "Дарниця", якою з листопада 1941 керував колишній механік Рембази № 7 Зіновій Дорофійович Петухов.

Гестапо вже знало про діяльність групи Петухова. За його голову обіцяли 10 тисяч рублів або "сухий пайок" для всієї родини на цілий місяць. Однак зрадників не знаходилося.

Тося не раз ризикувала життям, коли разом з Галею Белойван крала бланки та пропуски з німецької канцелярії й передавала їх тим, хто йшов у партизани. В основному це були військовополонені.

На прохідній Тося по-німецьки жартувала з черговим і той, довіряючи дівчині, не дуже ретельно її обшукував.

Конспіративна розвідниця, помічниця Воробйова, Тося була незамінною і в спілкуванні з німецькими антифашистами, які працювали на ДВРЗ і вірили в швидку перемогу Червоної Армії. Вони допомогли викрити кількох провокаторів, передавали через Тосю копії цінних документів. На антифашистських листівках Тося часто малювала карикатури на Гітлера та Геббельса.

Її вітальні листівки до Нового 1943 року несли людям радість і надію. На одній з них - Кремлівська вежа, а внизу, на тлі карти нашої батьківщини, напис "1943 рік". На іншій, призначеній для дітей молодшого віку, - Дід Мороз, який своїм виглядом нагадує Івана Сусаніна. В обох руках у нього іграшка, а з мішка з написом "1943"

визирають солдатики з червоною зіркою на шоломах. Малюнки Тосі виявилися пророчими. У тому ж сорок третьому році радянські війська визволили Київ.

Так, підпільники свято вірили в перемогу і наближали її, як могли. Товариші любили Тосю за доброту, уважність до людей. Ветерани підпілля згадують, що від спілкування з цією дівчиною на душі ставало легко та радісно: "Тося була для нас світлим променем у пеклі фашистської окупації".

Врешті-решт німцям та поліцаям вдалося натрапити на слід організації. Частина підпільників уже пішли в партизани. Поступово йшли й інші. В липні 1943 року Тося Єленцова, переодягнувшись по-селянськи, разом з братами Онищенками прямувала нічним лісом до села Княжичі. Попрощавшись з проводирями, тримаючи в руках два кошеліки, вона відважними кроками долала морок ночі. Йде, уважно відраховує хати. Стукає в одну з них. Чує: "Хто там?" Напівголосно відповідає: "Хома", а з хати у відповідь: "Макар"... Рипнули двері, дівчина увійшла в хату.

У ліс до партизанів вона поїхала в супроводі двох зв'язкових. На дні воза - кошелік з медикаментами, бинтами, гіпсом, і ще один – з патронами та кількома гранатами. Це звичайний подарунок партизанам від підпільників вагоноремонтного заводу.

Ні, не завжди українська ніч буває тихою. Дівчина напружено мовчала. Небо виблискувало зірками, так недоречно світив місяць, а вони їхали по проїжджій дорозі. Ось уже близько село Підгайне, за яким треба звернути в ліс. Саме тут чекала

ворожа засідка. Кулеметною чергою було вбито зв'язкового Івана Соловйова - мешканця Носівки. Близько самого лісу впав скошений наповал кінь...

- Тосю, за мною! - крикнув їздовий партизанів і зник у лісі. Він не бачив, як поранена Тося впала у візок. Поглянувши на загиблого партизана, поліцаї впізнали Соловйова. В Носівку вони доставили його труп разом з пораненою Тосею.

Жорстоко знущалися гестапівці над дівчиною, намагаючись дізнатися прізвища партизанів, підпільників. Жодного слова не промовила вона, лише встигла крикнути присутнім:

- Люди добрі! Я донька Михайла Єленцова. Передайте... - але постріл обірвав життя мужньої дарничанки.

Електрик заводу, зв'язковий Євген Мельниченко, бачив розтерзане, все в синцях тіло дівчини, яке було кинуте на сміття, бачив спалені від розжарених голок закривавлені нігті... Через кілька дів хтось із жителів її поховав.

Це трапилося наприкінці липня 1943 року. Два місяці не дожила Тося до звільнення Дарниці.

Пізніше, на зустрічі ветеранів, мама Тосі згадала:

- Повернулася я в Дарницю вже після визволення Києва, довго розпитувала, шукала сліди дочки. Про її гірку долю мені розповів Леонід Миколайович Воробйов. Поїхала я в Носівку. Люди показали братську могилу, куди після війни перенесли прах всіх розстріляних та закатованих. Ми з батьками часто їзимо туди.

Михайло Михайлович, хвилюючись, відкрив коробочку і дістав орден Леніна. Це його, а поруч - Тосина партизанська медаль, вручена рідним...

У Дарниці, в невеликому будиночку на Волховської, 19, колись жила звичайна родина залізничників Єленцових...

У 1975 році піонери однієї зі шкіл Києва разом з партизанкою Галиною Данилко

відвідали центральну братську могилу міста Носівка. На ній був покладений вінок з написом: "Тосі від піонерів 4-Б класу середньої школи № 11 м. Києва".

На гранітну плиту лягла земля, привезена піонерами з двору будинку, де пройшли дитячі роки Тосі. А з братської могили діти взяли жменьку землі, щоб віддати її Тосиній матері. Носівська земля стала останнім притулком юної героїні Києва.

Антоніна Єленцова нагороджена медаллю Партизана Великої Вітчизняної війни посмертно.

ФРОНТОВА ІСТОРІЯ

Олексій Вайвала

12 років,
учень середньої загальноосвітньої школи
№ 160 м. Києва

Мій прапрадід Віталій Йосипович Камінський був учасником Сталінградської битви. У нього був кінь Орлик, з яким він разом ніс службу.

Після визволення Сталінграду, зимою 1943 року, по закінченні одного з боїв, він повертався в свою частину через звільнені позиції. Минаючи черговий окоп, боєць раптом почув дитячий плач. Спочатку він подумав, що це йому здалося, бо навкруги не було нічого живого, лише чорна земля, порита вибухами снарядів, навколо – самі воронки. Однак ці дивні звуки навіяли спогад про власних п'ятьох діток, які чекали на його прадіда вдома. Віталій Йосипович повернувся назад, щоб з'ясувати звідки долинав дитячий плач. Яким же було його здивування, коли на дні одного з понівечених окопів він

Юрко, син полку

Мій прадід Віталій Йосипович Камінський і його кінь Орлик

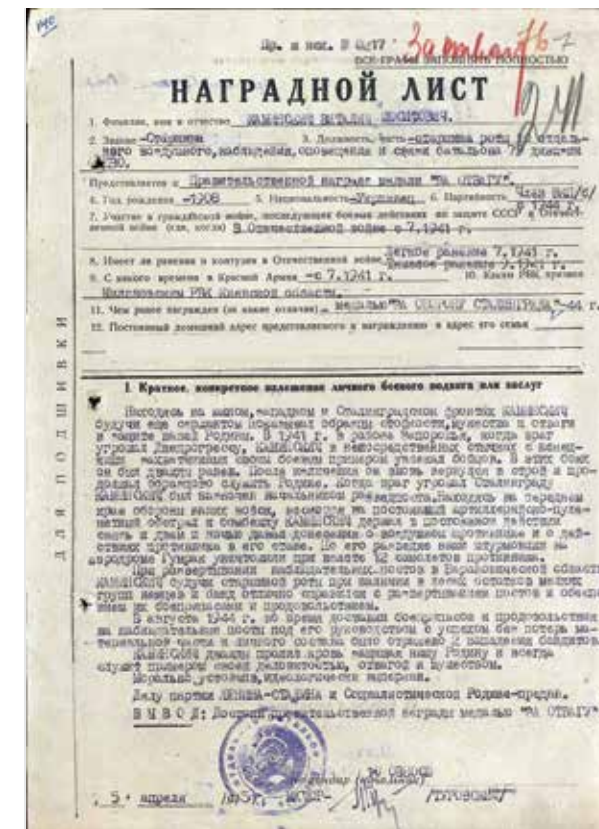
побачив переляканого брудного хлопчика років десяти-дванадцяти. Малий вже навіть опух від голоду. Прадід посадив його на коня і повіз в частину. Тут Юрка (так звали хлопця) відмили, одягли в усе чисте і почали потроху відгодовувати, бо декілька днів перед тим він не їв нічого, крім снігу.

Солдати своїми силами пошили Юркові справжню військову форму. Кожен намагався пригостити його чимось смачненьким, бо хлопець нагадував їм їхніх власних дітей. Так Юрко став “сином полку”. Але найбільше він полюбив його прадіда і називав його “Батя”.

Віталій Камінський був розвідником, а Юрко в усьому йому допомагав. Важко навіть уявити, але цей хлопець, мій одноліток, сам ходив у розвідку і здобув чимало цінної інформації. Про це свідчать і нагороди на фото. В його прадіда також

Воснні фотографії з сімейного альбому

Нагородний листок його прадіди Віталія Йосиповича Камінського

було багато нагород: медалі «За відвагу», «За взяття Сталінграду», “За трудові заслуги”. Ці почесні відзнаки зберігаються в нашій родині, як і посвідчення, надруковане на німецькому бланку, – під кінець війни, напевно, складно було знайти чистий аркуш паперу. В архіві сайту “Подвиг народа” вдалося знайти нагородний листок, у якому написано про його заслуги. Сам прадід не дуже любив про це розповідати, а от про Юрка він завжди згадував з особливою теплотою. Навіть після закінчення війни вони листувалися і син полку приїздив в гості до його прадіда. Це підтверджує підписана його рукою фотографія 1967 року.

Цю історію мені розповіла моя бабуся – Олена Віталіївна, донька Віталія Йосиповича. А на фотографіях з сімейного альбому ми можемо побачити і його прадіда, і Юрка, і навіть коня Орлика.

Ми живемо в складні часи, коли на наших очах твориться Історія. Тому дуже близькими й зрозумілими стають слова його прадіда “Головне, щоб не було війни”.

Родинне фото Юрка, подароване його прадіду колишнім сином полку в 1967 році

ПАМ'ЯТЬ ПРО НИХ НЕ ЗГАСАЄ...

Марія Глитень

12 років,
учениця 6-Б класу
середньої загальноосвітньої школи
№ 160 м. Києва

Друга світова війна - найжорстокіша подія в історії сучасного світу. В неї було втягнуто 67 держав, 80 % населення земної кулі і тривала вона довгих 6 років.

Вогняний смерч пронісся над величезними територіями Європи, Азії та Африки, охопив простори всіх океанів. Лихо й страждання, які пережили люди, незмірні.

Учасником Другої світової війни був і мій прадідусь - Герой Радянського Союзу Михайло Сергійович Ширіков. У роки війни він служив автоматником у 543-му стрілецькому полку 120-ї стрілецької дивізії 21-ї армії 1-го Українського фронту. Він нагороджений орденами Леніна, Слави 3-го ступеня, медалями.

Мій прадід Михайло народився 18 серпня 1925 року в селі Старі Ковалі, що знаходиться нині в Починківському районі на Смоленщині. Він закінчив 7 класів і працював у колгоспі.

Після визволення району від гітлерівських загарбників, у жовтні 1943 року, Михайло був призваний до лав Червоної Армії. Свій бойовий шлях він розпочав під Ленінградом. Відвойовував Прибалтику, визволяв Польщу. Кілька разів був поранений.

За виявлені в боях мужність і хоробрість Михайло був нагороджений орденом Слави 3-го ступеня та медаллю «За відвагу». Особливо ж відзначився він у бойових діях під час форсування річки Одер.

23 січня 1945 року автоматник, рядовий Ширіков, у числі перших бійців свого

Мій прадід Михайло Сергійович Ширіков

батальйону ввірвався в місто Оппельн (нині Ополе в Польщі). У вуличних боях він знищив кількох фашистів, підмінив пораненого командира взводу, після чого виніс його з поля бою. Потім Михайло Ширіков першим переправився по тонкій кризі через річку Одер.

Разом з бійцями свого підрозділу він відважно бився на захопленому плацдармі, забезпечивши тим самим форсування водної перешкоди іншими підрозділами полку. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 10 квітня 1945 року за зразкове виконання завдань командування, героїзм і безстрашність, виявлені при форсуванні річки Одер, рядовому Михайлу

Сергійовичу Ширікову присвоєно звання Героя Радянського Союзу з врученням ордена Леніна і медалі «Золота Зірка» (№ 6030).

У 1946 році старшина Ширіков був демобілізований.

Після війни мій прадід проживав у Києві. Він працював диспетчером міського автотранспортного управління. Помер 16 грудня 1967 року. Поховали його на Лук'янівському військовому кладовищі. Любов Йосифівна, його дружина, дуже болісно пережила втрату чоловіка і просила поховати її поруч з ним.

Ми з бабусею та дідусем щороку ходимо на кладовище, чистимо могилу. Одним словом, не забуваємо про нашого героя.

Від своєї бабусі я дізналася також про те, що її батько Сергій Лукич Селюк рятував своє село Гарбузін від нападу німців.

Мій прадід Михайло Сергійович Ширіков

Воно розташоване в Козелецькому районі на Чернігівщині.

Мені також відомо, що мій прадідусь Захар потрапив у полон у Боковні. Зараз там є меморіал жертвам концтабору, з якого дід Захар зумів утекти. А ще в цьому ж населеному пункті стоїть пам'ятник одному із захисників села, який не дозволив німцям убити дітей. На жаль, невідомо, ким він був, але погоджують, що він за національністю казах!

...Минуло багато років відтоді, як замовкли останні постріли гармат і запанував мир. Відомості про той страшний час я черпаю з художніх творів, кінофільмів, передач та родинних спогадів. І хоча все далі відходять грізні і важкі роки війни, але не згасає пам'ять про тих, хто поклав на вівтар свободи найдорожче - життя.

БАБУСИНІ СПОГАДИ

Олексій Душинський

7 – Б клас
середньої загальноосвітньої школи
№ 160 м. Києва

Йшов 1943 рік. Моїй бабусі було лише 3 роки. Її родина проживала в селі Ярославка на Чернігівщині. Сюди докотилася звістка, що до села наближаються фашисти. Ті, в кого були невеличкі сім'ї, пішли переховуватись до лісу – в окопи. А в бабусиній родині було аж 7 чоловік, тому вони сховалися в погребі. І ось почули, що наближаються фашисти. Один з німців відкрив ляду – це така кришка в підвалі. Відкрив та й побачив дітей, які дивляться на нього переляканими очима. Серед цих дітлахів була й моя бабуся. Відтак він прокричав іншим німцям: «Нікс! Нікс! Нікс!». Це означало, що тут нікого нема. Потім він захлопнув ляду й пішов геть. Минуло декілька годин і все затихло. Сім'я вийшла з погребу. Коли роздивились довкола, побачили, що багато хат спалено, чимало людей вбито. В їхній оселі лежали гільзи, а стіни були пробиті наскрізь.

Ось так завдяки одному хорошому німцю врятувалася сім'я з 7 чоловік.

Минав 1944 рік. Моїй бабусі виповнилося 4 роки. Її батько – Андрій та двоє братів – Микола й Іван пішли воювати. Через кілька тижнів Микола повернувся з пораненням в руку. Коли вилікувався, то міг залишитися вдома. Однак Микола сказав, що має захищати Вітчизну і повернувся на поле бою.

Через рік, у 1945, родина моєї бабусі отримала лист від Івана, який був танкістом. Він написав, що воював в Угорщині, де несподівано зустрів свого брата Миколу. Той був мінером. Деякий час їм довелося воювати разом. Незабаром прийшов наступний лист, у якому йшлося про те, що Миколу знову поранили і він лікується десь неподалік від рідних місць. Отож повинен незабаром з'явитися вдома. Моя бабуся довго чекала на свого брата, але, як пізніше з'ясувалося, він помер від тяжкого поранення. А Іван пройшов всю війну і досі живий.

БЛАКИТНООКА МАРІЯ

Я вирішила написати це есе, тому що хотіла показати, що не завжди світ можна поділити на біле і чорне, що навіть серед ворогів у страшний період війни можна було зустріти людину – чуйну, співчутливу, здатну любити.

Так, життя не є однозначним. На жаль, під час війни серед наших співвітчизників траплялися зрадники, а серед німців – хороші люди. Я ні в якому разі нікого не захищаю. Я просто хочу в своїй роботі звернути увагу на те, що деякі люди, незалежно від національності, вміють щиро кохати не тільки своїх рідних та близьких, але й співчувати незнайомим людям.

Моя бабуся, Марія Романівна Чайка, народилася 20 березня 1937 року в селі Козаровичі на Київщині. Коли розпочалася війна, їй було лише чотири роки. В село ввійшли німці і почали вивозити з колгоспу всю худобу й продукти. Було дуже страшно. Малюки, звичайно, ще не усвідомлювали всієї небезпеки, оскільки їх вабили лише ігри та забави, а ось батьки хвилювалися. Вони, в разі чого, ладні були віддати своє життя за дітей...

Можна вважати, що моїй бабусі дуже пощастило. Ось її короткі спогади. Те, що врізалось в дитячу пам'ять на все подальше життя.

«Я була світла, блакитноока та білява. Бувало, німець візьме на руки або на плечі і каже : «Maria, eine kleine blonde Maria!¹» або «Blue-eyed Mary!²».

І гойдають на плечах, носять на руках. Пам'ятаю як зараз, що один німець сидів і дуже гірко плакав. Навіть не те, що плакав, а заливався сльозами. Потім я дізналася, що в нього в Німеччині двоє таких самих світлих і блакитнооких дітей, хлопчик і дівчинка. Він дивився на мене і згадував кохану жінку та діточок. Йому було боляче, що він мав покинути все і їхати за тисячі кілометрів завойовувати чужі землі, де живуть такі ж люди, як він, такі ж сім'ї, як його. Ось так ми й жили. Батько намагався завжди щось принести додому поїсти. Він дуже нас любив! Війна – це страшний час! Лягаєш спати і не знаєш, прокинешся завтра чи ні. Пам'ятаю, як мати дала мені

Моя бабуся Марія Романівна Чайка (в дівочтві – Городня), 50-і роки XX ст.

Анастасія Кожевнікова
учениця 10-А класу
середньої загальноосвітньої школи
№160 м. Києва

¹ Марія, маленька білява Марія!

² Блакитноока Марія!

БЛАКИТНООКА МАРІЯ

(продовження)

Анастасія Кожевнікова

учениця 10-А класу
середньої загальноосвітньої школи
№160 м. Києва

шматок хліба, помазаний згори олією. На той час це було розкішно! Навіть мати, коли робила хліб, старалася не втратити ані краплинки! Все використовувалось. Пам'ятаю, я якось вийшла на вулицю і зустріла нашу родичку. Їй тоді теж було п'ять років. Вона жила з матір'ю дуже бідно. І досі пам'ятаю її очі. Це були голодні та нещасні очі маленької дитини, якій довелося відчувати все горе війни. Я тоді просто мовчки віддала їй той хліб. А вона з таким щастям, з такою радістю взяла його! Вже пройшло 65 років, а вона мені під час кожної зустрічі згадує той хліб і красно за нього дякує! А мені зовсім його не шкода. Це було далеко не один раз. Я підгодовувала тих, хто бідніший, а матері казала, що їла сама. Хоча сама могла цілий день ходити голодна. Але то нічого! Мене батьки ввечері нагодують, а їх ні! Ось так. Це те, що я пам'ятаю!»

Це була відповідь на моє коротке питання: «Що ти пам'ятаєш про війну?».

На мою думку, не всі німці були погані. Деякі просто змушені були йти на війну, тому що це був їхній обов'язок. Я вважаю, що це найстрашніше – покинути свою домівку, свою родину і їхати воювати на чужину, не знаючи, чи повернешся додому живим, чи побачиш ще коли-небудь своїх близьких...

Але найстрашніше у війні те, що не знаєш, звідки чекати більшої небезпеки. Адже деякі радянські люди переходили на бік супротивника або поводити себе гірше за окупантів: грабували, гвалтували та вбивали своїх же співвітчизників.

Марія Романівна Чайка відряджає до першого класу сина Павла (перший ліворуч). Праворуч – донька Галина, посередині – племінник Ігор Кожевніков, мій тато. 1975 рік.

Отже, ми звикли судити ворога за усталеними мірками, хоча серед німців також зустрічалися люди з добрим серцем та чистою душею!

Марія Романівна Чайка померла 2 лютого 2014 року. Вічна їй пам'ять...

ВІЙНА НЕ ЗГЛЯНУЛАСЬ НІ НАД КИМ

22 червня 1941 р. нацистська Німеччина підступно напала на СРСР. Внаслідок зіткненням двох тоталітарних систем розпочалася війна титанічних масштабів і небаченої жорстокості.

З перших днів вторгнення вермахту на територію СРСР Україна стала ареною запеклих бойових дій. Страждаючи від ран сталінізму, а в західних частинах — від дедалі більшого гноблення Польщі, Румунії та Угорщини, українці мали підстави сподіватися, що будь-які зміни, хай навіть спричинені війною, принесуть поліпшення їхньої ситуації. Однак ті, хто так вважав, трагічно помилялися, бо війна радикально змінила становище українців, але не на краще, а на гірше. Опинившись між нацистським і радянським режимами, позбавлені власної держави, котра б захищала їхні інтереси, українці, як ніхто інший, виявилися беззахисними перед спустошеннями війни. Дуже помітною була відсутність підтримки радянського режиму з боку цивільного населення України. В Західній Україні, де «совети» були особливо непопулярними, німців часто зустрічали, як визволителів. У Східній Україні реакція на прихід німців була більш настороженою, але також поширювалася думка, що вони принесуть полегшення порівняно зі сталінським режимом. Тому так часто в німецькій пресі з'являлися фотографії українців, котрі радісно вітають німців традиційними хлібом та сіллю. Долаючи початкове безладдя, радянське керівництво починало організовувати більш упорядкований відступ. Застосовувалася традиційна російська тактика «спаленої землі», що, за словами Сталіна, мала «зробити нестерпним життя в тилу ворога». Відтак усі промислові підприємства, якими б

могли скористатися німці, підлягали знищенню. Наприклад, руйнування Києва внаслідок відступу радянських військ, які висадили в повітря багато визначних споруд міста, були страшнішими, ніж шкоди, заподіяні в результаті наступу німців. У Донбасі більшовики затопили майже всі шахти. Було зруйновано також гігантський комплекс заводів на Дніпрелестані та всі 54 домни республіки.

Поспішний відступ Червоної Армії мав трагічні наслідки для тисяч політичних в'язнів у тюрмах Західної України. Не маючи можливості вчасно евакуювати їх, НКВС протягом тижня, з 22 по 29 червня 1941 р., провів масове знищення в'язнів без огляду на те, які звинувачення проти них висувалися. Масові вбивства організовано у Львові, Самборі та Станіславові на Галичині, де загинуло близько 10 тисяч в'язнів, в Рівному та Луцьку на Волині, де страчено ще 5 тисяч. Ці екзекуції, що відбулися після масових депортацій та наростаючого терору радянського режиму, поглибили відразу західних українців до радянської влади.

Характерною рисою відступу Рад була масова евакуація збройських заводів, кваліфікованої робочої сили та важливих учених-спеціалістів за Урал та до Середньої Азії. У результаті чи не найбільшої в історії евакуації радянський уряд вивіз поза межі досяжності гітлерівців близько 1500 заводів і понад 10 млн. чоловік. Більше третини всього цього було евакуйоване з України. Місцем перебування уряду Радянської України стала столиця Башкирської автономної республіки Уфа, що на Уралі. Ця масова евакуація промислових підприємств і населення значно посилила здатність СРСР продовжувати війну.

Ігор Кубрак

учень 10-А класу
середньої загальноосвітньої школи № 160

Вчитель історії:

Анна Борисівна Магерівська

ВІЙНА НЕ ЗГЛЯНУЛАСЬ НІ НАД КИМ (продовження)

Ігор Кубрак
учень 10-А класу
середньої загальноосвітньої школи № 160

Вчитель історії:
Анна Борисівна Магерівська

Особливу активність під час евакуації виявляв НКВС. Підозрюючи у зраді кожного, хто ухилився від переселення, він заарештовував і страчував велику кількість людей. Тих, хто мав відсидіти в ув'язненні більше трьох років, розстрілювали, аби не лишати ніяких антирадянських елементів, потенційно корисних для німців. У німецькому тилу залишалося багато агентів НКВС, які мали проникати в німецький адміністративний апарат, особливо в поліцію, а також вести стеження за поведінкою тих, хто не був евакуйований.

Втрати українського народу складають від 40 до 44% від загальних людських втрат СРСР. З 41,7 мільйона людей, які мешкали до війни в УРСР, на 1945 рік залишилося тільки 27,4 мільйони чоловік.

Війна в пам'яті тих, кому довелося її пережити, назавжди залишиться гнітючим і важким спогадом. Про цей страшний період історії написано чимало книжок. Для мене головним джерелом інформації про події того часу також є телепередачі, фільми та книжки, а не розповіді моїх близьких, які на власні очі бачили війну.

Мій дідусь казав, що його тато, пройшовши всю війну і отримавши

поранення, не любив згадувати про пережите. Він говорив, що мій прадід діставав свою фронтову шинель з безліччю медалей і мовчки, зі сльозами на очах дивився на свої нагороди. По його обличчю можна було здогадатись, де були його думки. Інколи прадід починав розповідати якусь фронтову історію, але несподівано уривав свою розповідь і ніколи вже до неї не повертався.

Я часто замислювався над тим, чому він не розповідав про свої подвиги, про бойових товаришів, про поранення. Мабуть тому, що він прагнув назавжди позбутися тих тяжких спогадів. Спомини про війну – це спомини про загибель фронтових товаришів, про страждання дітей, про голод та холод. Лише тепер я розумію, що ці спогади були для нього надто важкими.

Війна залишила свій відбиток на долі кожної людини. Вона не зглянулася ні над ким.

Я низько схиляю голову перед подвигами та стражданнями наших людей. Світла вам пам'ять та низький уклін!

БУТИ ГІДНИМИ

22 червня 1941 року розпочалася Велика Вітчизняна війна. Ця подія сколихнула все село, в якому жили мої дідусь та бабуся. Дідусь пішов на фронт дуже молодим, йому не було ще й 18 років, а повернувся звідти він з бойовими нагородами.

Моя прабабуся Яніна Іванівна Михайлюк та мій прадід Мирон Дмитрович Михайлюк у 1974 році

Уже понад півстоліття відділяє нас від того часу, коли людство відсвяткувало перемогу над фашизмом. Але й донині важко зрозуміти, звідки у наших дідів та прадідів взялися сили, щоб здолати ворога в тій запеклій і нерівній боротьбі з гітлерівською Німеччиною.

Щороку наша сім'я відзначає День Перемоги. Раніше ми завжди разом з моїми прадідусем Мироном Дмитровичем та прабабусею Яніною Іванівною Михайлюками в День Перемоги ходили на паради. Прадід розповідав мені про трагічні події минулого століття, які увійшли в історію людства. Він був солдатом і відвоював у жорстокій боротьбі з ворогом нашу Вітчизну. В мого прадіда були побратими – Віктор Йосипович Св'янтник,

який після війни більше тридцяти років працював головою сільради в селі Соколівка, та Казимир Олександрович Теренчук. Друзі, спілкуючись у вільний час, часто згадували лихоліття війни. Жили вони в селі Соколівка.

У мого дідуса були золоті руки. Він умів майструвати та будувати. Він звів будинок, куди ми приїжджаємо відпочивати до сьогоднішнього дня. На жаль, 30 січня 2013 року дідусь відійшов у вічність. Нам його зараз дуже не вистачає і ми за ним сумуємо.

Мої прабабуся і прадідусь з семирічною донечкою Валею (в центрі), моєю бабусею. 1957 рік

З кожним роком ветеранів війни стає все менше і менше, але пам'ять про їхній внесок у перемогу над фашизмом живе в наших серцях. Ми схиляємо голову перед тими, чиє життя забрала війна, хто боровся на фронтах Великої Вітчизняної, хто наближав розгром ворога самовідданою працею в тилу, хто пережив роки окупації та пекло концтаборів, хто піднімав нашу країну з руїн у повоєнні роки.

Наш обов'язок – бути гідними життєвого подвигу наших прадідів, утверджувати мир, злагоду та суспільну гармонію на українській землі.

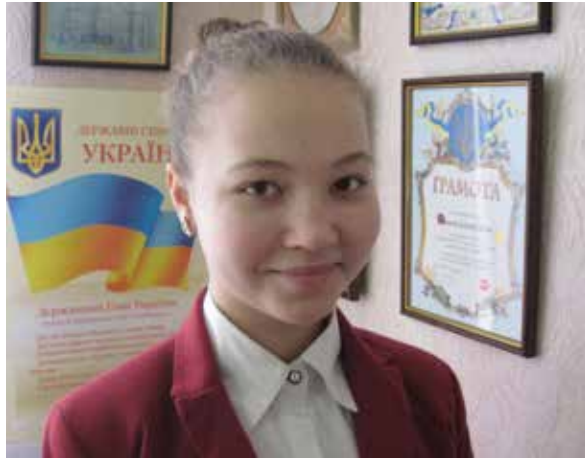

Владислава Менжик
учениця 7-Б класу
середньої загальноосвітньої школи №160

ЗБЕРЕЖЕМО ПАМ'ЯТЬ

Анна Савчук
13 років,
середня загальноосвітня школа № 160

Незабаром ми святкуватимемо 70-річчя великої Перемоги над гітлерівським фашизмом. Сама атмосфера події, що наближається, схиляє до роздумів про той складний період історії.

Велика Вітчизняна війна стала глибокою душевною раною для всіх, хто її пережив. На нашу землю ці жакливі випробування прийшли 22 червня 1941 і тривали довгі чотири роки. Страшно навіть подумати, що в цій трагедії брали участь наші однолітки – діти. Люди віддавали свої життя за Батьківщину, за своїх товаришів.

У ті важкі часи мій прапрадідусь Антон Григорович Тітаренко проживав у селі Верхівня разом з дружиною Хавронією Артемівною та п'ятьма дітьми. Коли чоловіків почали забирати на фронт, він без зайвих слів пішов захищати Батьківщину! Він був звичайним солдатом, готовим віддати життя за майбутнє своєї країни. Дідусь був людиною слова – чесним, мужнім, сильним, сміливим, а за усіма цими цнотами ховалася ще й дуже добра душа. Антон Григорович розповідав чимало цікавих історій, які з ним трапились в ті часи. Однак ми, будучи тоді маленькими дітьми, не дуже цінували можливість отримати інформацію від очевидця тих далеких подій. А от зараз, коли його вже немає, я відчуваю бажання розпитати його про ті повні випробувань роки. Але, на жаль, доля вирішила інакше...

Та все ж дещо мені відомо. Я знаю, що під час бойових дій мого дідуся було поранено. Моя прапрабабуся не була учасницею бойових дій, тому що в той страшний для нашої країни час на її плечах залишилося п'ятеро неповнолітніх дітлахів. Усі вони потребували її уваги і турботи. Всі дуже переживали за життя і здоров'я свого

батька. Адже від нього не надходило ніяких відомостей. Спочатку діти отримували від батька листи, але потім, у період загострення бойових дій, зв'язок з ним обірвався! Отож Хавронію почали переслідувати думки про його трагічну загибель, але вона не розкривала своїх переживань малюкам.

Моя бабуся була в розпачі, але намагалася всіляко підтримувати своїх дітей. Лише турбота про них давала їй сили, допомагала боротися за життя. А коли після закінчення війни мій дідусь разом з товаришами повернувся до рідного села, до своєї оселі, бабуся просто не повірила власним очам. Адже за довгі чотири роки вона дуже зневірилась і майже не сподівалася побачити коханого живим. Почуття, які вони пережили під час зустрічі, були настільки радісними, щасливими і до нестями приємними, що просто важко передати словами. Після цього бабуся з дідусем придбали пасіку й почали займатися бджільництвом. Справи у них йшли добре. І навіть душевні рани почали загоюватись. Я гадаю, що ті події багатьом зламали життя, але подекуди вони зміцнили родинні стосунки. І я пишаюсь власним дідусем, його відвагою та мужністю!

Мало хто дійшов до Берліна, але слава загиблих, їхні імена живуть у наших серцях. Під час війни з гітлерівцями люди показали, на що здатний наш народ. І нині я ненавиджу тих, хто глузує з пам'яті про минуле. Мені здається, що наше покоління не змогло б повторити подвиг своїх предків.

Хоча якщо вдуматись, усе це було не так вже й давно. Люди! Не можна забувати про тих, хто вчинив подвиг в ім'я нашого майбутнього!

СПОГАДИ МОЇХ РІДНИХ

Мої прадіди були учасниками бойових дій. Одного з них – Миколи Омеляновича Беззубця, вже немає в живих. Тепер я не маю можливості розпитати його про ті страшні часи, однак пригадую окремі деталі з його спогадів.

Дідусь багато розповідав про те, що завжди мріяв стати льотчиком. Заради цього він навіть приховав свою короткозорість при вступі до авіаційних військ. Коли про це стало відомо, його відправили до штрафного батальйону. Там майже на кожного чекала неминуча смерть. Однак якесь чудо врятувало його від загибелі: він був єдиним з усіх, хто вижив. Дідуся госпіталізували в зв'язку з контузією внаслідок вибуху.

Ще один мій дідусь, Михайло Харитонович Кочегура, залишається єдиним джерелом, до якого я можу звернутися, коли намагаюся в'яснити подробиці про Велику Вітчизняну війну. Розмовляючи з ним, я довідаюсь не тільки про його долю, але й про атмосферу тих років. Серед народу в ті часи панувала думка про можливий початок війни, про те, що вона неминуча для Радянського Союзу. На заводах виготовляли зброю. Робота кипіла й на заводі ім. Малишева.

Михайло Харитонович жив із своєю сім'єю в селищі Східному. Коли Левітан оголосив по радіо про початок війни, багато хто з молоді відреагував майже подитячому. Юнаків та дівчат захоплювали думки про подвиги та військову славу, які були навіть кінострічками про Чапаєва та інших героїв. Однак знадобилося зовсім небагато часу для того, щоб вони збагнули весь жах, який несе з собою війна.

Перші дні війни були надто неорганізовані. В Харкові панував хаос. Заводи почали

переправляти все обладнання за Волгу, оскільки стало відомо, що німці мають намір зупинитися біля ріки, щоб перечекаати зиму. Переїхали за Волгу й усі спеціалісти, без яких не можна було обійтись на виробництві.

Першим променем справжньої надії на окупованій території стали радянські війська, котрі йшли вулицями міста, виганяючи німецькі загони. На крик односельців «Наші йдуть!» люди виходили із льохів, забуваючи про страх, вірячи в непереможність своєї армії. Надалі всі відомості з лінії фронту надходили від Інформбюро. Всіма знаний голос Левітана повідомляв про останні воєнні події. І саме цей голос 9 травня 1945 року сповістив про Перемогу над фашистською Німеччиною. Щастя, безмежну радість, ейфорію, яку відчували тоді люди, неможливо передати словами. Це було неймовірно! Та визначна подія стала сильним стимулом для відбудови держави з руїн.

Дідусь розповідав, стримуючи сльози. Кожна деталь, про яку він згадував, викликала в нього багато емоцій. Його дружина – Ніна Іванівна Кочегура, моя бабуся, підтримуючи чоловіка, паралельно розповідала про те, що пережила сама.

У 1941 їй було лише 9 років. А жила вона в місті Іваново. Звістка про початок війни застала її тієї миті, коли вони з мамою йшли купувати підручники. Все навкруги: люди, машини, трамваї – застигли на місці. Іваново також упродовж усієї війни виготовляло продукцію, необхідну фронту. Недостача чоловічої робочої сили, дефіцит продуктів харчування – все було так само, як у Харкові, за винятком окупації.

Ось такі спогади зберігає пам'ять близьких мені людей.

Альона Шевченко
13 років,
7-б клас,
середня загальноосвітня школа № 160

ГОЛОВНЕ – НЕ РОЗПАЛЮВАТИ ВІЙНУ

Війна. Біль, жаль, страх – ось перші емоції, які викликає в мене це слово.

Юлія Могиль

учениця 11-б класу
середньої загальноосвітньої школи № 217

Особисто для мене війна – це передусім смерть. Вона пробуджує в людині звіра, нівечить душу, вбиває особистість. Чесно кажучи, я вважаю, що у війні не буває ні переможців, ні переможених, є тільки розбиті мрії, втрачені життя, скалічені душі.

22 червня 1941 року на нашу землю прийшла війна і на довгі чотири роки країну поглинула темрява, жахіття, ненависть. Ця боротьба була нерівною. Адже наші солдати вийшли майже ні з чим проти німців, які мали нову бронетехніку, чіткий план дій і були гарно підготовлені. Однак наші співвітчизники мали те, чого не було у ворога - віру в перемогу, хоробрість, любов до Батьківщини, близьких, відвагу, людяність. Саме ці якості допомогли їм вистояти, незважаючи на запеклі бої з супротивником, масові вбивства невинних дітей, жінок, людей похилого віку, небачену жорстокість окупантів, концтабори, голодомори, трагедію Бабиного яру.

Страшно подумати, скільки життів забрала війна. А водночас не можна не відчувати гордість і пошану, які викликають вчинки багатьох наших людей.

Мою родину також не обійшло стороною це лихо. Я пишаюся тим, що мої предки мужньо захищали рідну країну і стали творцями її історії.

Особливо ж я горджуся своїми прадідами, бо це були надзвичайні люди: сміливі, рішучі, віддані своїй Батьківщині. Єдине, що мені залишилося від них – це їхні фотокартки та воєнні нагороди. Коли я тримаю в руках їхні ордени та медалі, я розумію, що в

моїх долонях маленька часточка минулого, часточка нашої історії та історії їхнього життя.

Батько мого дідуся, мій прадід Федір, пішов на фронт зовсім молодим. Йому було лише 18 років. Федір був командиром відділення розвідників. Ходив у розвідку, брав участь в жорстоких боях, визволяв наші міста і села від фашистів. За бойові заслуги отримав шість нагород, але найбільше пишався орденом. Він був двічі поранений, особливо ж тяжко – по дорозі на Берлін, в Угорщині, під час взяття стратегічно важливої висоти.

Той бій був особливо жорстоким. Протистояння було нерівним, наші поступалися фашистам кількістю. Ворогів було майже втричі більше. Німці до того ж розмістилися на дуже вигідній позиції. Було кілька спроб взяти цю висоту. Наші бійці відважно йшли в атаку, але, на жаль, всі їхні дії були марними. Тільки за четвертим разом нашим воїнам вдалося взяти дзот. У цьому бою полягло дуже багато однополчан мого прадіда, а його самого було поранено.

Поранення виявилось дуже тяжким. Щоб урятувати життя прадіда, треба було терміново відправити його в госпіталь, який знаходився глибоко в тилу. Оскільки прадід на той час був нетранспортабельним у зв'язку з відкритою черепно-мозковою травмою та множинними пораненнями всього тіла, його можна було переправити лише літаком. Але літак, що перевозив хворих, був вщент перевантажений тяжкопораненими бійцями. Тому було прийняте незвичайне рішення: прадіда та ще кількох поранених перевозили в саморобних плетених гамаках, які закріпили під крилом літака. Він потім згадував, що запам'ятав з того, єдиного в своєму житті, польоту лише неймовірний

холод, котрий сковує все тіло, закрадається всередину, холодить саму душу. Це наче подих смерті.

Раз за разом, приходячи до тями, поранений боєць думав лише про те, що треба докласти всіх зусиль, аби витримати все це, бо він був ще дуже молодий і йому так хотілося жити! Він мріяв про повернення в рідне село, про зустріч з матір'ю, про той день, коли ворога остаточно витіснять з наших земель і можна буде поглянути на неосяжні українські простори, в чисте блакитне небо і впевнено та гордо назвати їх своїми, рідними, вільними, а також вшанувати пам'ять загиблих друзів.

Мій прадідусь витримав це випробування долі, цей «переліт смерті», побачив вільну країну, перемогу, посмішки, сльози радості на очах людей.

Мама мого дідуся, моя прабабуся, під час війни працювала в колгоспі. Чоловіки всі були на фронті. В селі залишилися лише жінки та діти. Працювати було дуже важко, але вони робили все, щоб допомогти воїнам-визволителям, відправляючи на фронт одяг та продукти.

Інший мій прадід, Григорій, батько моєї бабусі, ніс службу на військовому заводі, який виготовляв бойову техніку для фронту. Завод був у Сибіру. Там дуже суворий клімат, холодні зими. Умови праці були надзвичайно важкими. Люди не спали по декілька днів, працювали ночами, намагаючись зробити якомога більше танків і снарядів, щоб відправити їх на фронт. Після війни прадід працював у сільському господарстві, відбудовував зруйновану країну.

Ще одна моя прабабуся під час війни працювала в полі. В лісі біля села був великий

партизанський загін. Люди допомагали партизанам, давали їм одяг та продукти, лікували та переховували поранених. Це було дуже небезпечно. За допомогу партизанам німці спалили дощенту сусіднє село, багато людей згоріло живо.

У післявоєнні роки була велика розруха. Людям доводилось відбудовувати зруйновані міста і села. Тому вони працювали, не покладаючи рук. Моя прабабуся за самовіддану працю була нагороджена медаллю.

Я рада, що мої прадіди і прабабусі не загинули на війні. Ці відважні люди розуміли, що жертви були даремними. Але ніщо не може замінити тієї часточки душі, котра втрачається разом зі смертю рідних, коханих, близьких людей.

А скільки таких мужніх захисників загинуло? Скільки людей так і не побачило щасливого дня перемоги?

Знаєте, я хочу звернутися з проханням до всіх. Будь ласка, не розпалюйте війну, не забувайте, що війна – це трагедія, шануйте тих, хто вижив, пам'ятайте про загиблих. Я впевнена, що вони були б раді побачити вільну країну, процвітання рідної мови і культури, свободу думки, а головне – наше щасливе і безпечне життя...

У своєму вірші я намагаюся передати почуття людини, котра бачить війну своїми очима:

*Везде огонь и всё в огне.
Земля горит в пыли сражений.
Шум самолетов, крик людей,
Команды и мольбы прощений.*

*Стоишь с оружием в руках,
И ощущаешь этот страх.
Страх смерти в воздухе витает,
Солдат рассудка он лишает.*

*Что мне избрать? Лишиться жизни?
Былых побед стать серой тенью,
и утонуть в пыли забвенья.
Как тяжело мне это время!*

*Гораздо легче просто убежать,
Уйти подальше, скрыться, переждать,
Пока опасностей минет лихое время.
А может вовсе сердцу не стучать?*

*Вот только как мне бросить здесь
родных, друзей и Родину отдать?
Они мне верят без сомненья,
И вряд ли мой поступок им понят.*

*Ну, вот наш выход,
Чувствую себя актером,
Что роль сыграет до конца
В спектакле сумасшедших режиссёров.*

*Вдох, выдох, наберусь терпенья.
Холодный разума расчёт,
Пусть он поглотит эти ощущения
А в голове звучит: "Вперёд!"*

Хоча згадувати, а тим паче описувати ті трагічні події дуже складно, та, все-таки, необхідно якомога більше знати про ту війну, розуміти, яку ціну заплатив народ. І в жодному разі не допустити повторення тих подій. Бо, як відомо, добре забуте старе часто обертається неочікуваним новим.

Дякую вам, шановні ветерани!

Вічна пам'ять усім загиблим!

Слава героям!

ПТАХ СВОБОДИ

Марія Красюк

15 років,
10 клас,
спеціалізована школа № 255

Є історичні події, що стали переломними в житті багатьох народів. До них належить і Друга світова війна. Прокотившись теренами України, вона залишила по собі рубці чи не в кожній родині. Не оминула ця трагедія й сім'ї Савіських, представниця якої люб'язно погодилася дати мені інтерв'ю.

Зараз Вірі Архипівні майже 90 років, нею опікуються діти й онуки. А в страшні часи воєнного лихоліття, будучи чотирнадцятилітньою дівчиною, вона зовсім не уявляла, яка доля на неї чекає. З слізьми на очах і тремтінням у голосі жінка занурює мене в далекий 1942 рік. Чи боялася вона, свого майбутнього, їдучи разом з іншими дівчатами на чужину? Каже, що до кінця не усвідомлювала всього, що відбувалося, була ніби в коконі. Чітко пам'ятає, що 27 червня 1942 року вони прибули в Німеччину.

Ув'язнених дівчат вивели на простору залізничну платформу. Їх обступили вишукані панянки разом з своїми матерями. Всі були вбрані зі смаком: розкішні капелюшки, різнобарвні манто. Найбільше Вірі Архипівні запам'ятались білі мережані рукавички, які панянки дбайливо знімали з тендітних ручок. До простої, худенької селянської дівчинки підійшла пані і промовила щось німецькою мовою. Віра не знала німецької, але чітко розуміла, що ця пані обрала саме її. Коли прийшли додому, господиня наказала помити та викупати Віру. А потім її одягли в новесеньку суكونьку. Мабуть, було дуже дивно, що після стількох негативних розповідей про німкенів ситуація виглядала докорінно навпаки. До української дівчинки не ставились як до непотребу, її любили та поважали, не

змушували до тяжкої праці. Для німкені вона була, ніби її рідна дитина. Все було як у казці. Віра розуміла, що їй нечувано пощастило.

Минуло 4 роки. Війна була закінчена, але про повернення додому дівчина навіть не мріяла. Та все змінив літній ранок 1946 року. Віра саме поралась у дворі, коли хтось постукав у хвіртку. Зайшли дві жінки, чомно представились і повідомили, що вони з України, з її рідного села Моринці. В той момент світ для Віри перекинувся з ніг на голову. Вона й уявити собі не могла, що зможе повернутися до рідної домівки, знову побачити своїх матусю та батька. Дівчину ніщо не могло стримати. Але німкеня побажала перед розлукою поспілкуватися з Вірою. Вона міцно обійняла дівчину і почала говорити про жахливі речі: що її хату могли спалити фашисти, село вистріляти або знищити... І де гарантії, що як тільки вона повернеться в рідне гніздечко, її не вб'ють, не заарештують? Німкеня дуже любила Віру й переживала за неї, не бажала її відпускати. Та чи зможе птах, у якого відібрали волю та довго утримували в клітці, нехай й годували відбірними зернами, не повернутись при нагоді на волю, залишитись у клітці? Дивно, якби так було.

Той птах, що прокинувся у Віриних грудях, більше не міг залишатися в неволі. Вона поцілувала на прощання німкеню й чимдуж рвонула з жінками на потяг. Дівчина не вірила в те, що відбувається. Лише в потязі журливо заплакала, уявивши, що все те, про що говорила німкеня, може виявитися жахливою правдою. Намагалася відігнати від себе погані думки. Дорога додому виявилася

дуже довгою. Вона тривала майже півроку. Дівчина зупинилась у військовій частині, де потрібна була її допомога.

На батьківщину Віра прибула весняним ранком 1947 року. Вона летіла додому, не відчуваючи під собою землі. Зупинилася вже біля рідної хвіртки. Вдихнула на повні груди повітря й ступила у двір. Видихнула. Все було, як 5 років тому: причепурена хатина, прибраний двір, а квітник «горів» тюльпанами. Чийсь худенький силует розвішував білизну та, почувши звуки, розвернувся. Віра зустрілась з очима матері, своєї голубки. Стомлені від гірких сліз, мамині очі заіскрились і запалали. Кинулись одна до одної. Двір заповонило голосне ридання двох жінок, а згодом і всього сімейства.

Батьки розповіли дівчині, що було дуже тяжко, що німці жили в них упродовж двох років, а потім їх відправили в інше

місце. Відтоді жити стало набагато легше. Розповіли, як тяжко хворів молодший братик, і один гітлерівець хотів його пристрелити, аби той не заважав йому спати. Дякуючи іншому, старшому і мудрішому німцю, маленький Петрик залишився живий. А потім свою розповідь почала Віра. Розповідала і плакала...

Через кілька місяців батько влаштував Віру в школу, щоб вона довчилася. Згодом дівчина вступила в педагогічний інститут, де зустріла свого майбутнього чоловіка.

Завершуючи розповідь, жінка посміхається й дякує Богові за те, що пережила ту страшну війну та голодомор. Віра Архипівна повторює, що, незважаючи ні на що, вона прожила щасливе життя.

Осмислюючи почуте, я дійшла до висновку, що доля буває і зухвалою, й поступливою.

Наприкінці розмови Віра Архипівна додала, що взагалі не мала їхати в Німеччину. Я ошелешено витріщилась на неї. Невже дівчина просто так вирішила віддати себе на розтерзання долі? Насправді все було зовсім інакше. Їхати мусила не Віра, а її старша сестра. Однак вона була дуже хвора, і шанси на те, що виживе у разі відправки в Німеччину, дорівнювали нулю. Виходу не було: родину могли тероризувати. Віра вирішила рятувати сестру, приймаючи долю, якою вона є.

Я захоплююся відвагою й мужністю юної Віри, яка заради порятунку сім'ї, готова була йти на жертву. Нинішньому поколінню варто пам'ятати про таких людей та їхні вчинки. Адже саме завдяки ним ми зараз живемо.

ДИТИНСТВО, СПОТВОРЕНЕ ВІЙНОЮ

Тетяна Боровик

учениця 10-А класу
спеціалізованої школи № 274

Мої захоплення: пишу і читаю книги, іноді складаю вірші, люблю малювати. Моя мрія: хочу стати письменницею і психологом, оскільки ці дві речі дадуть змогу допомагати людям у виборі правильного шляху в їхньому житті

Кожна людина має право на дитинство. Головною особливістю цього періоду життя є безтурботність. Ти просто радієш навколишньому світу, бігаєш, розвиваєшся, зустрічаєш перших друзів, мрієш про домашню тваринку... А трохи підрісши, йдеш до школи: букви, цифри, нові знайомства, потім – формули, теореми, правила, труднощі в навчанні, формування світогляду. Життя вже не таке просте. Коли ми стаємо підлітками, багато що починає нам набридати. Нескінчені домашні завдання, повчання батьків, сірі будні...

Для моїх сучасників усе це є звичайним і, так би мовити, стабільним. А от для попередніх поколінь багато що з цього було мрією. Адже їхнє дитинство супроводжували страждання, біль і страх, воно було спотворене війною і голодом, пронизане червоними плямами крові й чорними хмарами диму. Вони втратили спокій з приходом жорстоких загарбників, а дитяче щастя перестало існувати після розлуки з батьками, рідним домом, Батьківщиною.

Ольга Іванівна Білик – одна з тих дітей, для яких сонце радості затьмарили чорні хмари розлуки і смерті. Вона була звичайною школяркою, жила з батьками в Києві, на літні канікули їздила до бабусі в Прохорівку, вільний час проводила з друзями. Але все це зненацька обірвалося.

Ольга Іванівна згадує: «В травні 1942 року нас зібрали з усієї вулиці і погнали на Львівську площу – в школу, де всіх нас оглянув лікар, потім посадили в трамвай і відвезли на залізничний вокзал. Загнали нас у товарняк, набили вщерть, як худобу, зачинили і повезли».

Концентраційний табір – це місце ув'язнення

військовополонених і цивільних у воєнний час, а в країнах з тоталітарним режимом – політичних супротивників в мирний час. В гітлерівців таких таборів смерті було безліч. У кожному з них утримувалися тисячі людей різних національностей (українці, поляки, словаки, французи, бельгійці, голландці). Фашисти зневажали представників інших національностей, прирівнюючи їх до тварин. Адже себе вони вважали вищою арійською расою з чистою кров'ю і свідомістю.

я з Ольгою Іванівною Білик

«Перша зупинка була в Польщі, в місті Катовіце, де нас вивантажили, загнали в барак, наказали роздягтися догола. Речі залишили для дезінфекції, а нас, голих, повели в інший барак, де нам також зробили дезінфекцію, а потім зі шланга поливали холодною водою й іржали, як коні. Боже, я до цих пір не можу забути того приниження, ніби ти не людина, а якась скотина. Але ж ми були діти: хто старший, хто молодший, голодні і роздягнені, а для них – свині, худоба...» – стримуючи сльози, розповідає Ольга Іванівна.

У таборах полонених примушували працювати в тяжких і небезпечних умовах.

«Підйом був о 5 годині ранку і, якщо хтось не встигав вишикуватися, били по чому попало. Потім нас гнали з собаками через прохідну на роботу, на ногах були дерев'яні черевики, які натирали ноги до крові. Ми працювали на пороховому заводі. Він був великий і майже весь знаходився під землею – це такі пагорби, порослі великими соснами, а під цими пагорбами з виходом на обидві сторони розміщувалися цехи, де виготовлявся порох. Часто вальці, які пропускали порох, вибухали. Тоді все горіло. Тих, хто працював, викидало вибуховою хвилею, і живі люди горіли, як смолоскипи».

Кілька років діти провели в таких жаклих умовах, мріючи про кінець війни, про щасливе і спокійне життя в своїй країні. Їхні молитви не були марними: наближався крах гітлерівської Німеччини. Однак не кожному було суджено відчувати запах очікуваної свободи. Багато людей, особливо дитячого і підліткового віку, не витримували тих жаклих умов, помирали від хвороб, голоду і побоїв.

І от нарешті – воля, повернення на рідну землю. Довгі місяці концтаборів відібрали здоров'я, змінили дитячий світогляд, зміцнили волю, змусили стати не дорослішими, а дорослими. Та всі вони, як зовсім маленькі діти, із завмиранням серця очікували омріяної зустрічі з батьками. Подолали тисячі кілометрів, щоб знову опинитися в ніжних обіймах, пригорнутися до рідних грудей, почути наймелодійніший голос. Ці хвилини щастя діти не забудуть ніколи.

«Зустріч з мамою була зворушливою і в той

же час трагічною. Коли я підійшла до нашого будинку, то постукала не в свою квартиру, а до подружки дитинства. Я не знала, жива вона чи ні. Вона була вдома, готувалася до шкільних іспитів. Ми плакали, обіймалися, і мої перші слова були: «Мама жива? Тато живий? « – а потім я довго розпитувала про всіх своїх родичів. Ми стали біля вікна, і я побачила мою маму – вона спускалася з ганку, в руках у неї була каструля, вона йшла по воду. Я вискочила з будинку, підбігла і вигукнула: «Мамо!» Господи! Що з нею сталося. Мама почала кричати на весь двір: «Людоньки! Розбудіть мене! Я сплю!» Торкалася мене руками і кричала. Довго кричала. Вибігли всі сусіди, заспокоювали, плакали. Батька вдома не було, він поїхав у село за продуктами, повернувся лише

Ольга Білик з чоловіком Юрієм та донькою Світланкою

через кілька днів. Пам'ятаю, він мені сказав: «Знаєш, донно, я відчував, що ти скоро повернешся додому.»

Після війни в Ольги Іванівни почалися серйозні проблеми із здоров'ям, особливо зі шлунком. У перші місяці вона також скаржилася на безсоння. Та все ж це не завадило їй закінчити школу й технікум.

Життя поступово налагоджувалось: рідні, друзі, знайомі, навчання...

Мешкала вона в Києві, працювала в «Діпром'ясомолпроєкті».

Незабаром відбулися зміни і в особистому житті. Ольга знайшла собі чоловіка – Яна Карловича Карбовського. На жаль, подружнє життя не склалося, оскільки він безслідно зник. Через певний час вона знову виходить заміж – за військового лікаря Юрія Білика, який був її другом. У них народилася донька Світлана. Все це поступово витісняло тягар минулого, відсуваючи важкі спогади вглиб свідомості.

Час – це дуже складний механізм, він працює гармонійно і без зупинок. Все, що трапляється з нами, нашою родиною, друзями, знайомими і людством в цілому, не є безпричинним. Все, що відбувалося, відбувається і відбуватиметься, взаємопов'язане і не випадкове, оскільки в світі існує певна рівновага. Час потрібен саме для того, щоб урівноважувати терези життя.

На кожен мінус існує свій плюс, кожна сльоза заміниться усмішкою, кожен промінчик сонця породжує краплину дощу, кожна крапелька крові проливається за нове життя, а з кожного темного минулого проростають паростки світлого майбутнього.

Тяготи життя наших предків, втрати, війни, страждання – це й була та ціна, яку вони заплатили за наше щасливе майбутнє, за нашу незалежність, добробут і спокій. І ми, післявоєнні покоління, щиро їм за це вдячні. Наш Вам низький уклін!

СПОГАДИ МОЄЇ БАБУСІ

Марія Книженко

учениця 11 класу
середньої загальноосвітньої школи № 280

Під час війни моя бабуся Віра Йосипівна Книженко була ще зовсім дитиною – адже вона народилася 27 жовтня 1941 року. Однак в її пам’яті збереглися яскраві картини тих далеких, повних випробувань часів. Запам’яталося, зокрема, що не всі німці були поганими.

У трирічному віці маленька Віра виходила у двір, бо, як усі діти, дуже любила гратися. В один з таких днів їй на дорозі зустрівся німецький солдат. Будучи маленькою дівчинкою, вона не відчула ніякого страху. Так вони й потоваришували. Цей чоловік сам мав трьох дітей, за якими дуже сумував. Солдат показував Вірі фотографії, на яких були зображені висока жінка і троє білявих дітлахів різного віку. Певно, моя бабуся нагадувала йому когось з них. Німецький солдат не раз пригощав Віру цукром і давав скуштувати чорного шоколаду.

– Цей німець розмовляв зі мною і мені здавалося, що я його розумію. Його щира усмішка заворожувала. Він садовив мене на шию і, вдаючи коня, бігав по вулиці. Мати не хотіла мене випускати, вона хвилювалася, переживала за моє життя. Не розуміючи маминого хвилювання, я втікала з дому, щоб побачити Ганса – так звали солдата, послухати його чудернацьку мову, скуштувати цукру та погратися з ним в «коника», - розповідала, усміхаючись, бабуся.

Але були й інші спогади – про те, як німці змушували жінок рити окопи, виганяли людей з їхніх домівок, вбивали, не зважаючи ні на вік, ні на стан людини.

Це були дуже важкі часи. Адже чоловіки йшли на фронт, залишаючи свої родини.

Повернення Віриного батька з війни – також незабутня подія. Сталося так, що тато пішов на фронт ще до народження доньки. Тому його прихід був для неї великою несподіванкою. Довелося звикати до батька, якого Віра раніше не знала. На перших порах він був для неї, ніби не рідний. Мати плакала, але це були сльози щастя і радості.

Ми з бабусяю проговорили не одну годину. І я відчула, яке це щастя, коли в країні панує мир.

ВІЙНА ТРАВМУЄ ДУШУ

Події Другої світової назавжди вписали криваву сторінку в історію нашого народу. Сидячи зараз у теплій кімнаті, навчаючись та відпочиваючи, я усвідомлюю, що зобов’язана всім цим мільйонам героїв, які полягли в тій страшній війні. Але єдине, чим я можу їм віддячити, – це якомога краще вивчати історію свого народу і жити так, щоб не допустити повторення тих жорстоких подій.

На щастя, я застала в живих своїх прадідусь і прабабусю.

Мені було тринадцять років, коли я приїхала до своєї бабусі на Чернігівщину і тиждень чи два гостювала в її батьків, у селі Сенківка. На жаль, вони вже відійшли у вічність. Та я на все життя запам’ятала очі, налиті сльозми, і вираз обличчя, пройнятий болем, коли запитала про події Другої світової...

Прадідусь охоче розповідав мені про все, що він пам’ятав. На початку війни йому було лише п’ятнадцять років. Отже, він був свідком тих трагічних подій, але не брав участі у бойових діях. Прадід був тоді молодим, допитливим хлопчиною і не до кінця усвідомлював увесь жах того, що відбувалося. Разом з другом вони бігали до партизанів, просили навчити їх користуватися зброєю, а ті із задоволенням показували, як стріляти, та спілкувалися з хлопцями на різні теми, розповідали новини.

Якось друзі вийшли в поле і побачили там двох коней – чорних та блискучих. Вони вирішили забрати їх з собою. Але щойно хлопці наблизились до тварин, як звідкілясь узялися двоє німців. Дідусь завмер від несподіванки. Фашисти сказали

по-німецьки, щоб вони не чіпали коней і забиралися геть. Хлопці щодуху побігли додому, а німці не зробили жодного пострілу в їхній бік. Можливо, в них прокинулось почуття жалю, а, може, вони просто згадали своїх дітей, які чекали на них вдома...

Одного разу ранок в Сенківці почався не зі співу півня, а з гулу танків, які мчали селом з Білорусі на Київ. Хлопець заворожено дивився у вікно, намагаючись уявити, що відбувається в епіцентрі подій. Бої та стрілянина оминули це село, але сусіднім “пощастило” менше: одне з них було дотла спалене фашистами. Сонце на небі загуляло чорні клуби диму, чорні клуби смерті... Поліцаї патрулювали село з ранку до ночі, тримаючи все під контролем. А прадідусь усе навідувався до партизанів, він хотів бути готовим до захисту свого села. Батько прадіда в той час уже був на фронті, воював з ворогом. Тому й син мріяв стати таким же героєм, як його тато. Батько повернувся з війни глухим, але живим. “Живим героєм...”, - із сльозами промовив дідусь. Мене накрила хвиля співчуття і пошани.

Розмовляла я й з прабабусею. В той час вона проживала на Донеччині, і війна, на щастя, обійшла її стороною, не залишивши в пам’яті болісних спогадів. Проте подруга, з якою вона познайомилася вже після війни, в подробицях розповідала про той жах, який довелося пережити її сім’ї в роки Другої світової.

Я добре запам’ятала одну з розповідей прабабусі. Її подруга жила з родиною в маленькому селі на Дніпропетровщині. Якось у період окупації вона побачила, як перед німцями йшли так звані каральні загони. Вони масово вбивали людей через

Анастасія Лях

учениця 11-Б класу
спеціалізованої школи № 291

Мене звати Лях Анастасія, я народилася 31 грудня 1996 року в місті Городня Чернігівської області. Зараз я навчаюся в 11 класі. Змалечку моїми улюбленими предметами були англійська мова, математика й історія України. Вважаю, що без знання свого минулого, людина не має майбутнього.

Спеціалізована школа №291 з поглибленим вивченням іноземної мови – це одна велика сім’я, в якій я не тільки отримала ґрунтовні знання не тільки з профільних предметів, але й з стандартних. Школа дала мені незамінний досвід і віру в себе. Дякуючи директору Ларисі Валеріївні Дударенко, моє навчання пройшло в гарно обладнаних кабінетах поряд із справжніми професіоналами. Дякую їй за теплу атмосферу, яку вона створила, адже весь процес навчання був для мене суцільним задоволенням.

ВІЙНА ТРАВМУЄ ДУШУ

(продовження)

Анастасія Лях

учениця 11-Б класу
спеціалізованої школи № 291

будь-яку дрібницю, навіть якщо хтось не так подивився. Після них все ставало чорним. Форма їхня також була чорною. Їх боялися й самі німці, називаючи “сіячами смерті”. Одного разу вони увійшли до будинку прабабусиної подруги, якій на той час було 16 років. Її батькові відрізали вуха, не дозволяючи нікому надати бідолашньому допомогу. Так він і сконав на очах у своєї сім’ї в страшних муках... Не можу навіть уявити собі, які страждання пронизували серце дівчини та її мамі. В моїй голові постає одне єдине запитання: чи були, взагалі, людьми ті потвори в чорних костюмах? Звідки стільки зла, стільки люті, стільки ненависті?

Тимчасом німці, які оселилися в селі, намагались якось налагодити стосунки з місцевим населенням. Однак коли люди прочитали оголошення “про добровільний виїзд на оплачувану роботу до Німеччини”, бажаючих не знайшлося. Минуло трохи часу і по хатах почали розносити повідомлення про те, що, задля спокою в селі, необхідно терміново відправити на роботи три дівчини. Німці радили їхати трьом подругам, які б трималися разом і допомагали одна одній. Вони обіцяли поселити їх у більш-менш нормальні сім’ї. Так і сталося. Всі троє працювали в Німеччині в хороших сім’ях, з якими навіть подружилися.

Мені згадується кіноповість Довженка “Україна в огні” про перший період війни, коли “купка звироднілих нелюдів хапали з рук матерів дітей та кидали їх у полум’я, в якому горіло все село”. Це лежить за межами людського розуміння і більше схоже на страшний сон, аніж на реальність!... Тут ми бачимо контраст між виродками в чорних костюмах і німцями, які не бажали кровопролиття та насильства.

Якщо поглянути на події Другої світової з психологічної точки зору, то можна дійти висновку, що війна завдає не тільки страшної матеріальної шкоди, але й наносить тяжкий удар по духовному світу кожного, хто її пережив, травмує душу.

Це підтверджує й історія дванадцятирічного хлопчика Остапа із Закарпаття, який змалечку вирізнявся особливою чуйністю, щирістю і добротою. Він захищав кожну тваринку та рослинку від друзів, які зазіхали на красу і велич природи. Мати не могла зрозуміти, звідки в сина така любов до всього живого... І ось його гармонію порушила війна. Важко було погодитись з тим, що за дверима летіть кров братів і сестер, а він нічого не може вдіяти. Батько пішов на фронт, і не проходило й дня, щоб Остап не плакав від того, що батько буде

Фото мого прадіда після закінчення Другої світової війни

вбивати... Мусить вбивати! Для нього це було, як нічний кошмар. Хлопець насправді прокидався серед ночі від болю за тих матерів, які не дочекаються своїх чоловіків і дітей, за кожну пташку, оглушену вибухами снарядів, за кожне живе створіння... В той же час він розумів, що ніколи не зміг би допомогти своєму народові, вбивши людину, навіть якщо це ворог, фашист, який катує людей, знущається над жінками. Це краяло йому серце. Одного разу, міркуючи про все це, Остап зайшов далеко від села. Вечоріло. Зненацька він почув жіночий крик про допомогу. Він побіг на крик, який привів його до старого будинку. Заирнувши у вікно, побачив страшну картину: чоловік у військовій формі намагався згвалтувати жінку. Остап закричав. Кілька секунд не міг поворухнутися, не знаючи, що йому робити. “Жінку треба рятувати” - казав внутрішній

Моя прабабуся з маленькою бабусею на руках

голос. Невідома сила підштовхнула його й, схопивши каменюку, хлопець забіг у хату і відчайдушно жбурнув її... Очі були закриті. Страх пробирав його до кісток. Розплющивши очі, Остап побачив кров й тіло, яке лежало на підлозі. Перелякана побита жінка не могла відійти від шоку. Хлопчина розвернувся й побіг, нічого не бачачи перед собою, просто побіг... Знепритомнів. Коли прийшов до тяти, побачив матір. Він був вдома, хоча навіть не пам’ятав, як там опинився. Почав згадувати все, що сталося і його оповила хвиля жаху. Він відмовлявся вірити, що вбив людину. Ворога, але людину! Живу людину! Звісно, Остап усвідомлював, що рятував жінку і що вибору в нього не було. Але кров на руках залишається на все життя.

Після цього випадку хлопець перестав розмовляти і замкнувся в собі. Адже він зрадив те, задля чого жив, хоча й зробив це тільки тому, що не мав вибору. Війна закінчилась, а спогади про найтрагічніший момент в житті залишилися. Так він і жив, відштовхнувшись від себе весь світ, який колись так безмежно кохав. Помер у віці тридцяти двох років, написавши в записці: «Я від народження вірив, що немає в цьому світі місця для насилля й кровопролиття. А вийшло так, що немає місця для мене в цьому світі насилля й кровопролиття».

Ця історія доводить, що навіть ті, кого обійшли вражі кулі, все життя страждали від побаченого упродовж війни. Особливо діти не могли витримати того, що відбувалося на їхніх очах. Вони ставали психічно вразливими. А це впливало на їхні долі.

І тут постає питання: за що страждали ті діти, які народилися, щоб бути щасливими, творити добро, шанувати батьків, кохати, народжувати своїх дітей..

Мені наразі ніщо не заважає навчатися, спілкуватися з друзями, розмірковувати про свою майбутню професію, про те, як я хочу жити далі. Сьогодні я не думаю про те, що мене завтра вб’ють або хтось спалить мою домівку. А вони, діти війни? Чому доля не дала їм такої можливості? Чому не дозволила обирати своє майбутнє...

Я ніколи не зможу зрозуміти, звідки беруться люди, які є прихильниками застосування сили й терору проти інших. Ці роздуми наштовхнули мене на написання вірша. Я присвячую його всім Героям, яким завдячую своє майбутнє.

*Ніколи не пробачу долі,
Бо стільки полягло людей,
Що опинилися у вражій колі,
Покинувши своїх дітей...*

*В сльозах умілась кожна мати,
Проймає їх серце біль палкий
Чом мала діточок втрачати?
За що їм суд такий страшний?*

*І вже нічого не змінити,
Але я буду пам’ятать.
Я буду далі просто жити
Й Героїв буду шанувать!*

Ось так, з маленьких історій людей складається грандіозна і різнобарвна картина Другої світової війни. Але кожна маленька історія – це чиясь велика трагедія... Як хочеться, щоб людство не вдавалося більше до таких жорстоких методів. Адже ніщо не варте людських життів. Живу, пам’ятаючи, що завдячую життя своїм Великим предкам. Низько вклоняюся Вам!

ВОНИ БУДУВАЛИ УКРАЇНУ

Назарій Омелянович

16 років,
учень II-А класу
спеціалізованої школи № 296

"Ubi concordia, ibi victoria"
(Де злагода, там перемога!)

Український народ у всі часи бажав волі та єдності своєї держави.

За свою історію Україна тричі ставала єдиною незалежною державою: Київською Руссю, Військом Запорозьким та УНР після Акту злуки Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки, проголошеного 22 січня 1922 року. Це об'єднання проіснувало зовсім недовго, незабаром Україна була розпайована між іншими державами. Після цього на її долю випало безліч поневірянь та випробувань (Голодомор, Соловки, Велика вітчизняна війна), але 1991 року сповнилися споконвічні мрії українського народу та найвидатніших його синів – Шевченка, Франка, Шашкевича: Україна вчетверте стала самостійною державою.

Зараз учнівську, студентську, робітничу молодь часто запитують: «Чого вам хочеться?» І бажань, звичайно, не бракує: новий мобільник, крутий автомобіль, стати президентом, поїхати кудись, вступити... Однак під час більш близької й детальної розмови стає очевидним, що для більшості це просто агрибути, антураж, насправді ж молоді люди хочуть правди, реформ, змін, а не слів, гасел і застою на їх тлі. Вони хочуть будувати сильну, процвітаючу державу.

Моя родина також певним чином має відношення до подій державотворення в Україні:

Тітка мого діда Любов жила в Київській області, в селі Ярошівка Фастівського

району. Коли закінчувала школу, їй було 16 років. Дівчину відправили до Німеччини, де вона працювала на хазяїна в сільському господарстві. Умови роботи були важкими не тільки для остарбайтерів, але й для господарів, які також лягали спати дуже пізно і прокидалися на зорі. Повернувшись, тітка працювала в колгоспі, де її завербували на шкідливу роботу – на Київський шовковий комбінат, що на Куренівці. Пропрацювала там все життя, за що отримала звання «Ветеран праці».

Коли мої прапрабабуся і прапрадід одружилися, у діда Федора Прокопівна із майна були лише чоботи та упряж без коня (землі не мав). Він пішов у прийми до дружини. Баба Ганна Федотівна, певно, була заможніша, бо мала пристойну хату й 2 десятини землі (це приблизно 2-3,5 гектари). З таким стартовим капіталом вони починали, а стали доволі заможними: мали свиней, корів, волів, коней, справили гарний одяг (чоботи, кожухи тощо). Дід додатково займався промислами, переважно перевезенням вантажів своїми волами й возом на замовлення, чумакував, ярмаркував. Навіть придбав бабі золоті сережки, що й досі передаються у спадок. Але часи змінювалися, прийшла радянська влада. В селі скликали збори, щоб з'ясувати, хто має багато добра і кого треба розкуркулити. Хотіли вже розкуркулити діда Федора і бабу Ганну, але один добрий чоловік заступився за них, аргументуючи тим, що вони все заробили самі, що починали працювати в складних стартових умовах, що мають четверо дітей... І основний аргумент – у них хата навіть не вкрита бляхою (дід планував це зробити, як і личило хазяїну, але, на щастя, не встиг). На старість баба

Ганна дуже жалувала радянську владу, казала, що такої влади ще не було, бо вона сидить дома, нічого не робить і за це їй ще й приносять гроші (близько 20 тогочасних карбованців). «Я собі можу цукру купити, молока, уже можна гарно жити», - промовляла час від часу.

Я припускаю, що Іван Семенович Нечуй-Левицький був особисто знайомий з сім'єю Ходаковських, що жила з ним в одному селищі. Саме з неї походить моя бабуся. Адже в безсмертному творі «Кайдашева сім'я» (1878) є такий фрагмент:

«— Ну, то сватай Одарку Ходаківну: ця тоненька, як очеретина, гнучка станом, як тополя; личко маленьке й тоненьке, мов шовкова нитка; губи маленькі, як рутяний лист. З маленького личка хоч води напийся, а сама пишна, як у саду вишня, а тиха, неначе вода в криниці. Старий Кайдаш аж набік сплюнув, а Карпо промовив:

— Вже й знайшов красуню! Та в неї лице, як тріска, стан, наче копістка, руки, як кочерги, сама, як дошка, а як іде, то аж кістки торохтять».

Бабуся розповідала, що моя прапрабаба Ганна Федотівна Ходаківська народилася в 1878 році. Можливо, письменник таким чином увіковічив народження дочки в знайомій родині, бо, як відомо з біографії Левицького, Семигори (місце дії в повісті) – то не плід творчої уяви, а добре знайомий письменникові населений пункт. Адже в дитинстві Івась часто гостював у родичів з цього села, знав багатьох місцевих тіток і дядьків, не раз зустрічався з членами сім'ї Мазурів, які проживали на кутку Солоному біля церкви. Вони й стали

прототипами літературних персонажів побутово-сатиричної повісті. З реального життя запозичив письменник й злочасний пагорб, на якому постійно ламалися вози. Навіть прізвище сватів Мазурів – заможних Довбишів – зберіг, а їхню язикачу дочку також переніс у повість, змалювавши швидко на розправу Мотрю, та ще й для увиразнення примхливої вдачі наділив її «серцем з перцем».

Батько прапрадіда прийшов у рідне селище моєї бабусі Стеблів, що в Корсунському районі, як спеціаліст на суконну фабрику, створену польським паном Головинським в 1845. Пан (а тому потенційно й дід) був родом з Волинської губернії.

Трудові відзнаки Любові

Бабуся розповідала, що в часи окупації в них на квартирі жили німці. Вони були доволі добрими та привітними, і навіть пригощали її цукерками. В селищі був розташований один з військових штабів, тому тут перебувало чимало німців. Проте вони нормально уживалися з місцевими. Одного разу в хату влучила авіаційна бомба і шматки глини зі стіни потрапили бабусі в обличчя. Була кров, вона розплакалася й усі кинулися до неї. В той же час шматок потрапив також у ребра двоюрідного брата бабусі, але

хлопчина отетерів і мовчав: лише потім усе вияснилося. Німецькі солдати-постояльці покликали свого військового лікаря. Однак той дав зрозуміти, що справи погані й нічим уже не зарадиш. Невдовзі брат помер.

Батько моєї бабусі – Володимир Гаврилович Ходаковський, народився в Стеблеві у 1918 році. З 1943 року він відважно бився із ворогом на фронті, за що був нагороджений орденами Вітчизняної війни другого ступеня і Червоної Зірки, медалями «За бойові заслуги» та «За перемогу над Німеччиною». Ось що написано про нього в книзі В. А. Глуценка «З вірою у майбутнє», виданій до 70-річчя створення Миронівського автоагрегатного заводу в Київській області (1931-2001 рр.):

«Воєнні дороги ветерана Володимира Гавриловича Ходаковського, як і кожного фронтовика, були нелегкими. Але траплялися такі бойові епізоди, які і зараз, більш як через півстоліття після війни, викликають сльози.

— Під час війни, - розповідав ветеран, - я служив у кавалерійській бригаді. У складі моєї кавбригади існував автомобільний взвод, командиром якого я був. Частенько накочуються спогади про подію, яку вважаю своїм другим народженням.

Трапилася ця історія восени 1944 року під час битви за Будапешт. Червона Армія з усіх сил рвалася до столиці Угорщини, але німці стояли міцно. Та одного разу наші війська прорвали оборону ворога. Кавалерійську бригаду кинули в цей прорив, поставивши завдання розвинути успіх. Але сталося не так, як гадалося.

ВОНИ БУДУВАЛИ УКРАЇНУ

(продовження)

Назарій Омелянович

16 років,
учень 11-А класу
спеціалізованої школи № 296

Бойові нагороди Володимира
Ходаковського

Ми розуміли, що в такій ситуації ворог нас може знищити. Командир повів бригаду в болотисту пойму Дунаю. До боліт з мого автовзводу дійшло тільки два вантажні автомобілі. Інші вісім знищили вороги. Я розумів, що машини через болото не пройдуть, але кидати їх не наважувався. Адже знав, що втрату кожного автомобіля мені потрібно буде пояснити, тому хотів хоч щось довести до своїх. Кавалеристам зі своїми кінями було набагато легше, ніж з машинами. Ми з солдатами впряглися в мотузки, канати по 15-20 чоловік і тягнули автомашини по поясу у болотній багнюці. На кузові кожної вантажівки стояв кулемет, з якого один солдат відстрілювався від німецької піхоти, поки інші тягнули машину.

Зрозуміло, що ворожі танки в болото

«не полізли» і фашисти немов казалися. Цілісінський день ми тягнули автомобілі під бомбардуванням, пострілами з ворожої артилерії та танків, які стріляли навмання, тому що нас вже не було видно, адже болото заросло якимось чагарником, очеретом, траплялися навіть чахлі дерева.

Цей день став для нас пеклом. Ніхто вже не вірив, що залишиться живим. Але якась сила примушувала рухатися далі. І врешті ми вийшли до своїх, хоча і з великими втратами.

За всю війну я ні разу не потрапив у такий, як кажуть росіяни, "переплёт".

Після виходу з оточення військовий фотограф сфотографував мене на згадку про той день на фоні автомашини, яку ми тягнули по болоту.»

Батько діда – Миколай, навчався в Олевському педагогічному училищі і був призначений директором школи, створеної в садибі пана Хаєцького, що в селі Томашівка Фастівського району на Київщині. Під час окупації гітлерівці взяли його в полон і відправили до Дарницького концтабору, а після війни його засудили за те, що здався в полон. Звільнили достроково, бо був дуже хворий. Невдовзі після повернення додому прадід помер. Зараз на місці колишньої садиби розташований чоловічий монастир на честь Положення Ризи Божої Матері у Влахерні УПЦ КП. Сам дід Миколай в шкільні роки на канікулах працював у колгоспі. За ціле літо роботи на державу, випасання коней, він отримав чайник меду (1,5 – 2 літри).

Ще один мій дід – Андрій Федорович Отт, мав німецьке походження. Його дідусь був етнічним поволзьким німцем. Народився він у 1884 році і звали його Карл Карлович Лідер. Цариця Катерина II, також німкеня за походженням, 4 грудня 1762 г. видала маніфест «О позволеніи иностранцам селиться в России и свободном возвращении русских людей, бежавших за границу», а 22 липня 1763 г. ще один - «О дозволеніи всем иностранцам, въезжающим в Россию, селиться в разных губерниях по их выбору, их правах и льготах». Ці укази стосувалися переважно колоністів-переселенців з німецьких земель, які селилися в Нижньому Поволжі. Їх наділяли землею, підйомними грошима, будівельними матеріалами, державним захистом. Так потрапив сюди й один з моїх прапрадідів. Карл Карлович отримав освіту від домашніх учителів, яких винаймали для нього заможні батьки. Він проживав під Саратовом, був дворянином, місцевим предводителем дворянства, головою сільської ради, сповідував лютеранство. У нього був будинок з паровим опаленням й багато коней, адже він був «паном». Коли владу захопили червоні, сім'ю розкуркулили. Родині з маленькими дітьми довелося цілу зиму жити в землянці, на краю кладовища. Розраховувати могли лише на випадкові заробітки. Навесні прапрадід, використовуючи старі зв'язки, в пошуках кращої долі знайшов можливість перебратися в Узбекистан, у пристойний будинок, де й народився мій дідусь. Сталося це в селі Семилітка, що в Нижньочирчикському районі Ташкентської області. Від народження його звали Генріхом Фрідріховичем Отт. Проте через національне гноблення німців у ті часи записали Андрієм Федоровичем. У сім'ї

розмовляли переважно німецькою мовою. Незважаючи на десятиліття спілкування російською й життя в Україні, він і досі її пам'ятає.

Фото мого прадіда Володимира
Гавриловича Ходаковського в книзі «З вірою
у майбутнє».

Дід ще однієї моєї бабусі – Тетяни Пилипець, належав до «небідних» селян: Іван Павлович мав пару коней і виховував шістьох дітей. Однієї ночі наприкінці 30-х років XX століття за ним прийшли два співробітника НКВС, запевняючи, що вранці господар повернеться додому. За доносом Івана звинуватили в тому, що він має золото. З затінків НКВС прадід так і не вийшов. Лише через багато років у місцевій газеті «Перемога» (Краснопільського району на Сумщині) з'явилася публікація про посмертну реабілітацію репресованого. Мама моєї бабусі Тетяни

була малограмотною (закінчила лише 1 клас). Вона могла написати і прочитати коротке повідомлення, але завжди казала, що якби мала освіту, то стала б міністром.

Ось з таких різних соціальних і культурних верств суспільства походили мої предки. Та, як вважав ідеолог українського консерватизму В'ячеслав Липинський, «еліта - це кращі представники кожного класу». Так воно і є. До якого б прошарку не належали мої діди й прадіди, але всі вони робили посильний внесок у розвиток держави, оберігали і любили її. В їхніх долях, наче в дзеркалі відбилася історія нашого народу. Незабутній слід залишила Друга світова війна та період відбудови країни. Вони, як і мільйони інших співгромадян, щоденно боролися за краще майбутнє. Завдяки їм ми маємо незалежну Україну.

Я повинен виправдати їхні сподівання і так само працювати на благо народу, роду, родини.

Я повинен виправдати амбітне звання лідера, дане мені одним з прапрадідів, і побудувати разом з іншими сильну, незалежну та соборну Україну.

Я ЇМ БЕЗМЕЖНО ВДЯЧНИЙ

Владислав Віпрів

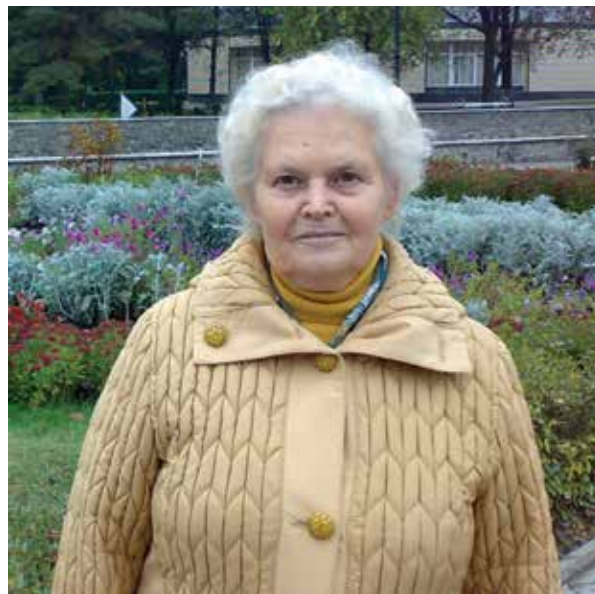
учень 10 класу
школи № 314

Я прочитав чимало історій про Велику Вітчизняну війну, переглянув безліч фільмів, присвячених тим страшним подіям, але найбільше мене вразили розповіді моєї бабусі.

Війна – це, напевно, найстрашніше, що може трапитися в житті людини. Моєму поколінню складно уявити, через що пройшли наші дідуся-бабусі в роки Другої світової.

Слухаючи бабусині розповіді про її дитинство та воєнні лихоліття, я почав дуже часто задумуватися про цю жахливу сторінку в нашій історії.

Моя бабуся – Валентина Андріївна Бондаренко народилася в 1932 році в місті Переяславі. Нині їй вже 82 роки. Через хвороби та поважний вік їй важко відтворити всю картину тогочасних

Моя бабуся
Валентина Андріївна Бондаренко
2013 рік

подій, але деякі моменти закарбувалися в її пам'яті назавжди.

Ось фрагменти її спогадів.

«Мені було тоді 10 років. Наша сім'я жила в Переяславі. Коли німці захопили місто, ми опинилися на окупованій території. Загарбники все взяли під повний контроль, сформували загони поліцаїв з місцевих жителів, які дуже добре знали переяславчан. З самого початку окупанти поводили себе дуже нахабно: солдати нищили по хатах, сараях та льохах, забираючи все, що їм заманеться.

Німці створили пункти збору людей для добровільного відправлення на роботи до Німеччини. Робітників заманювали розповідями про чудове життя на чужині, про високі заробітні плати та інше, однак люди не хотіли залишати Батьківщину. Результатом масових відмов стали масштабні ворожі облави, що тривали аж до самого закінчення окупації. Мешканці Переяслава знаходили різні причини для того, щоб не їхати на чужину, ховалися, намагалися отримати довідки від лікарів із засвідченням хвороби. Комусь вдавалось залишитись вдома, а когось забирали. Моя двоюрідна сестричка Зоя потрапила в списки людей, які підлягали примусовому вивозу до Німеччини. Її батьки, щоб лікарі «забракували» дівчину за станом здоров'я, підсипали їй в їжу тютюн, але це нічого не змінило.

Зою відправили на німецький завод. Потім через дуже тяжкі умови праці вона потрапила в лікарню, а вже звідти не вийшла. Про її смерть батькам розповіли подруги, яким вдалося повернутись додому.

Будинок моєї бабусі, 1942 рік.

У центрі міста Переяслава був створений табір для військовополонених і тих, кого схопили під час облав. Його обнесли колючим дротом. Їсти полоненим не давали, спали вони на холодній землі. Деякі поліцаї, яких вдалося підкупити, інколи дозволяли місцевим жителям приносити їжу й кидати її якнайдалі за огорожу, щоб хоч якийсь шматочок міг перепасти виснаженим людям.

Була в нашому місті одна «водокачка» з артезіанською водою. Німці дозволили брати там воду, бо більшість колодязів була зруйнована й лишалася тільки вода з річок Альти і Трубежа. Ми збиралися з друзями і ходили по воду. Кілька разів бачили шибениці з людьми, на грудях в яких висіли дощечки з написами «Так буде з усіма партизанами». Це робилося для того, щоб місцеві жителі боялися окупантів і здавали їм партизанів, довідавшись про їхнє місцеперебування.

Добре запам'ятався мені відступ німців. Почалося страшне бомбардування міста, особливо центру. Я, мати, батько та мій брат зібрали деякі пожитки і вже виходили з двору, щоб пробратися на околицю міста, де був будиночок мого дідуся. Та раптом у наш дім забігла сусідка. Одну перебиту, закривавлену руку вона

підтримувала іншою. Мама залишилася з нею в хаті, щоб надати їй допомогу, а ми побігли далі. На краю міста перед нами відкрилася страшна панорама. Ми стали свідками страшних заграв та вибухів у центрі нашого міста.

Наступним місцем нашого переховування стали довгоносикові канавки, висотою 50 сантиметрів і шириною 40 сантиметрів, які знаходилися на буряковому полі. Лежали

Груня Гуріївна Бондаренко, мати моєї бабусі, з сином Славою, братом бабусі

ми один за одним і з острахом поглядали на страшне дійство. Потім перейшли в печери, які були на березі річки Трубіж. Їли сухарі та маляс, що принесли з собою. Коли припинилося бомбардування, мій батько пішов у розвідку до нашої хати. Повернувшись, розповів про страшні речі: балкон, що тягнувся вздовж хати, лежав

Моя бабуся з своєю подругою, Тамарою Кузьмівною Фетісовою, повернулася до Переяслава у 1954 році. На задньому плані видно яри, які залишилися після німецьких бомб

на землі, вікна вибиті, перед будинком зяяли дві величезні ями від фугасних бомб, третя яма – не яма, а ямище, була за будинком, на городі, на місці нашого попереднього окопу, в якому ми переховувалися раніше. Після звільнення міста ми пішли подивитись на те, що взагалі залишилося. Біля церкви побачили величезний натовп. Люди ніставали з ям мертвих, розстріляних німцями, щоб захоронити. Мешканці впізнавали своїх рідних, знайомих і проводжали їх голосним плачем. А скільки таких ям, скільки заживо спалених, скільки замучених людей, дітей по всій Україні і по всій Європі. Ось яке страхіття залишив після себе фашизм!!».

Слухаючи бабусину розповідь, я думав про те, що безмежно вдячний офіцерам, солдатам Червоної Армії, партизанам, за те що вони, ризикуючи своїм життям, відстояли нашу честь і зробили величезний внесок у наше майбутнє. Вічна пам'ять вам. Спасибі.

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ

Марія Роменкова
14 років,
спеціалізована школа №314

Мене завжди цікавили факти, пов'язані з Великою Вітчизняною війною.

З кожним роком історія війни торкається мого серця все більше. Якщо раніше я любила дивитися фільми і співати пісні воєнних років, то нині мене цікавлять історичні і географічні, а, можливо, навіть і політичні аспекти цієї трагічної події.

Напевно, однією з причин моєї зацікавленості цією темою є те, що я часто розмовляла про війну з своїми прабабусею Антоніною Арисонівною (1932 р. н.) та прадідом Василем Тимофійовичем (1926 – 2004) Клімчуками. Все життя вони прожили в селі Стригани на Хмельниччині. Під час кожного мого відвідування тих країв ми з дідусем або з прабабусею ходили на прогулянки до лісу. І я слухала їхні розповіді з історії села. Якось улітку я дізналася, що Стригани – це село партизанської слави.

Фашистські окупанти зайшли в Стригани 4 липня 1941 року. Але його мешканці й не думали коритися «новому порядку та новій владі». У липні 1941 вчителі місцевої школи Антон Одуха та Ганна Охман таємно зібрали найнадійніших активістів села й учнів - Бориса і Леоніда Троцьких, Олександра Гіпса, Миколу Ніколайчука, Віталія Кмитюка, Романа Войналовича. На порядок денний було винесене питання про організацію збройної боротьби з окупантами. Загальне керівництво підпільною групою взяв на себе завідувач місцевої початкової школи А.З. Одуха.

Стриганські школярі розпочали збір зброї та боеприпасів у місцях недавніх боїв. Їх виявилось достатньо. Того ж липня підпільники, знявши охорону Стриганського млина, роздали населенню

Крупця, Стриган і Колом'я 600 центнерів борошна. З цієї акції розпочалася бойова діяльність стриганських патріотів.

Список бойових операцій поповнився підризом ворожого ешелону в квітні 1942 року, руйнуванням телефонних мереж, диверсіями на Славутському піщано-баластному кар'єрі, знищенням стриганського залізничного мосту через Горинь, а разом з ним – поїзда, що прямував із кар'єрів на станцію Баранне.

На рахунку стриганських підпільників було ще й багато інших операцій проти фашистів. Так, влітку 1942 року Антон Одуха разом з підпільником Станіславом Швалленбергом вивели зі славутського «Грослазарету» 18 радянських офіцерів-військовополонених, а в грудні того ж року допомогли вирватися з цього табору смерті ще 150 військовополоненим.

З появою в Славуті лікаря Ф. М. Михайлова в жовтні 1941 року був створений міжрайонний підпільний комітет. Після втрати фашистами його керівника Ф. Михайлова Антон Одуха всю діяльність Стриганського підпілля переносить в партизанський загін. У цей час посилюються репресії окупантів проти підпільників і партизанів: були страчені Віталій Кмитюк, Іван Науменко, Микола Ніколайчук, Іван Кононець, Ганна Охман, Василь Тригуб та багато інших патріотів. На початку 1944 року під час виконання бойового завдання загинули брати Троцькі.

Згодом стриганська підпільна група стала гідним поповненням партизанського загону ім. Ф. Михайлова. До речі, в Стриганах нині мешкає один із партизанів - одухівців – рядовий окремого підризного батальйону

Костянтин Тимофійович Гужов, який в 1943-1944 рр. був членом партизанського з'єднання ім. Ф. Михайлова. Він брав участь у диверсіях на залізниці, а після звільнення Славутчини в січні 1944 року - в партизанському рейді на Тернопільському, Ковельському та Луцькому напрямках.

Є ще дві важливі події, про які варто пам'ятати. Так, у січні 1944 року в приміщенні довоєнного будинку відпочинку в Стриганах був організований партизанський госпіталь, де лікували поранених партизанів. А в травні 1944 року неподалік Стриган, в урочищах Бридури та Вапельня, відбувся бій між партизанами та вояками УПА. Нині тут височіє пам'ятник загиблим, проводяться мітинги та інші акції.

Варто згадати, що за бойові заслуги в період Великої Вітчизняної війни орденами і медалями було нагороджено 120 мешканців Стриган, а керівникові партизанського з'єднання А. З. Одусі присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Ось таке ушановане партизанське село Стригани, яке я дуже люблю!

Мені також багато розповідали про мого прадіда – Василя Тимофійовича Клімчука, який в сімнадцятирічному віці був захоплений німцями і в 1941 році відправлений на примусові роботи до Німеччини. Спочатку він тяжко працював на деревообробному заводі, де виготовляв дерев'яне взуття. В ті часи його носили і влітку, і взимку. Тяжкі умови праці, життя в неволі, сум за Батьківщиною наštовхнули мого прадіда і його друзів на думки про втечу. Вони хотіли повернутись з Німеччини в Україну, але в Польщі їх затримали поліцаї.

Хлопців жорстоко і довго били, потім знову відправили працювати.

Цього разу моєму прадідові довелося працювати на дві сім'ї. Його віддали двом жінкам. У кожної з них було по чотири сини, які служили на східному фронті. Василеві доводилося допомагати жінкам по господарству, виконувати всю чоловічу роботу. До того ж в дідуся закохалася одна з домогосподарок. Він розповідав, що якось йому довелося зустрічати з ними Різдво! Навіть подарунком подарували! Господарі добре ставились до Василя. А коли сини господарок приходили з фронту у відпустку, то говорили, що їм не хочеться воювати.

У 1945 році радянські війська, повертаючись з Берліна, визволили всіх

мій прадідусь – Василь Тимофійович Клімчук у 1940 р.

полонених. Остарбайтерів, серед яких був і мій дідусь, забрали на Батьківщину.

Повернувшись додому, Василь пішов працювати столяром. Він був дуже гарним парубком. За ним впадали всі дівчата. Але якось йому довелося потрапити на торф'яники, де тоді працювала моя прабабуся. От і закохався Василь в синьооку Тоню. Почав ходити до неї на побачення, щоразу долаючи 60 кілометрів. Адже Тоня мешкала в іншому селі. Вони одружилися й прожили разом душу в душу більше п'ятдесяти років. Виховали чотирьох синів, чотирьох онуків і двох правнуків!

Мій прадідусь пішов з життя в 2004 році. Похований він у селі Стригани на сільському цвинтарі, в затишку старих акацій.

Щороку навесні, буваючи в селі, я обов'язково відвідую могилу дідуся. З сумом і з гордістю завжди згадую цікаві історії, які він розповідав. Я намагатимусь пронести їх через усе своє життя і передати майбутнім поколінням.

На жаль, так склалося, що ця робота виконується в тяжкі для України часи, коли народ відстоює свою честь і волю – так само, як мій прадідусь в період Великої Вітчизняної війни.

Я пишаюся своїм прадідом, пишаюся своїм народом, тими людьми, які в різні роки клали життя за свободу своєї нації. Герої того періоду і герої наших часів не вмирають. Пам'ять про них завжди живе в наших серцях.

Я пишаюся, що я українка!

СПОГАДИ МОГО ДІДУСЯ

Карина Руденко

17 років,
11-й клас
спеціалізованої школи № 314

Війна... Від цього страшного слова по тілу пробігають мурашки...

Переглядаючи фільми про війну, відвідуючи музеї, слухаючи розповіді наших дідів та прадідів, свідків і учасників бойових дій, відчуваєш сум і страх, а водночас глибоку повагу до справжніх героїв!

Вічна пам'ять незліченній кількості тих, кого забрала назавжди ненависна війна!

Низький уклін тим, хто вистояв у ті страшні буремні роки!

Мій дід, Василь Дементійович Руденко (батько мого тата), поділився зі мною спогадами про те, як його родина перенесла випробування Другої світової:

«Мені було 3 роки, коли у вересні 1941 німці окупували наше село Янівка (сучасна Іванівка) Богуславського району Київської області. Розселялись вони в нашому селі по родинях, у кожній хаті, а саме в нашому дворі облаштували польову кухню. Брالی наші дрова, овочі, зносили з усіх дворів до нас усе, що було в людей, – курей, гусей, свиней, різну худобу, щоб їсти. Розливали з великого «котла» супи, борщі, різні каші лише для своїх. Розбирали по селу всі паркани, вирубували сади на дрова для кухні, навіть закидані хати та сараї, якщо сім'ї в них нічого не зберігали.

Наша родина складалася з батька – Дементія Миновича, який пішов воювати на фронт, матері – Єлизавети Яківни, брата Гриші – було йому тоді 5 років, восьмимісячного Михайла, трирічного

мене, Галини (народилася вже в лютому 1944 року, коли німців виганяли з села), а пізніше, в травні 1946 року, з'явився Микола.

Жили всі гуртом на печі. Бувало, що зовсім малий Михайло починав плакати, тоді один із німців, який в нас спав, брав автомат, цілився і кричав: «Хенде хох!», щоб той не плакав. Перелякана мати ридала, боячись, що гітлерівець насправді вистрелить.

Мій дідусь
Василь Дементійович Руденко в 1956 році

Ми тримали корову, заготовляли соломку й сіно, а німці з горища сараю зносили його до хати і вистеляли на підлогу, щоб на ній спати. Замість подушки – мішки з соломкою, а вкривалися вони своїми шинелями. Спали завжди одягнені, тільки шапки знімали.

Біля нас жив Дмитро Дирій. Німці призначили його поліцаєм. Він доносив їм про кожного жителя села – хто, де живе, ким працює, склад сім'ї і т.д. Німецьке військо возило з собою перекладачів, молодих викладачів німецької мови (юні дівчата та жінки), що були з нашого краю.

Золоте весілля: батьки мого діда Василя,
мої прабабуся Єлизавета Яківна і прадід
Дементій Минович

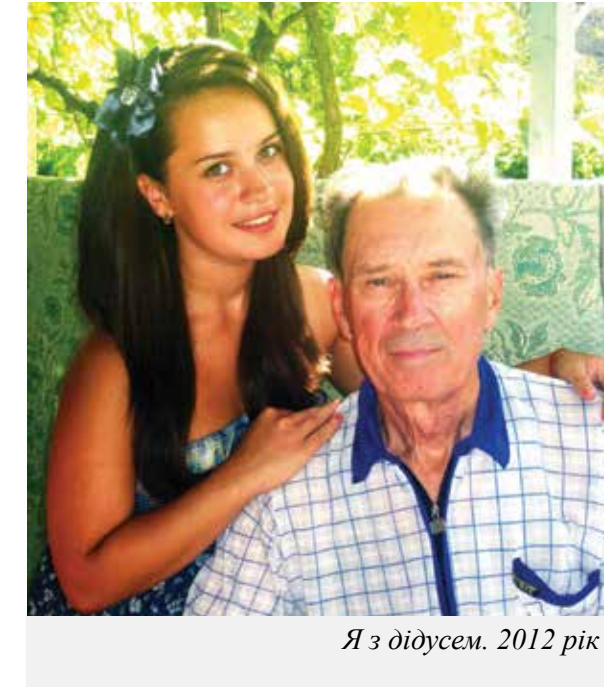
Одного разу брат Гришко, щоб погратися, вкрав у німців набої. Коли ті це помітили, то ледве його не вбили! Мати стала навколішки, підняла руки догори і почала благати, щоб вони помиливали брата.

До школи старший брат Гришко пішов у 1945 році, а я в 1947 році. Діти тоді навчались у дві зміни: 1) 1-2 класи (до 13:00); 2) 3-4 класи (з 14 до 18:00).

Я з Гришком мав одну пару черевиків на двох! Він чекав, поки я прийду додому з першою зміни, вдягав ті черевики і йшов на свою другу зміну. Згодом він носив свої сам, а мені з молодшим Михайлом купили одні на двох. Братикові вони підходили за розміром, а на мене були малі. Бувало вийду

з двору, зніму черевики, закину кудись, щоб мати не помітила, а сам босими ногами йду до школи, бо як тільки вдягну їх, то тиснуть до болю! Та мати таки помітила, лаяла, змушувала все одно носити, щоб не застудитись на сирій землі.

Мій батько, Дементій Минович Руденко, був трактористом. Коли звільнили наше село, то його відпустили з фронту раніше (десь влітку 1944 року), бо він був спеціалістом у своєму ділі і треба було збирати врожай.

Я з дідусем. 2012 рік

На один трудовдень давали по 100-200 грамів пшениці. Йшов уже 1947 рік. Батько непогано заробляв. Тому й виживали в ті часи, а іншим сім'ям було важче.

Ті, хто знали, де і які запаси зберігаємо, взяли та й напоїли одного разу батька, щоб він міцно спав. З приходом ночі повиносили все з комори, а двері до хати

обкрутили дротом, щоб не можна було вийти. Ми б потім так не голодували, якби нас не обікрали.

Батьків рідний брат, Яків Минович, повернувся з фронту з пораненням у ліву ногу. Тоді не було ліків, він сам собі робив перев'язки, чимось промивав рану, це тривало 4-5 років... Однак вилікуватися не вдалося, він помер від гангрені.

Старший брат, Іван Минович, не повернувся з фронту. Дружина його лише отримала звістку з військової частини: «Пропав безвісти». Так і невідомо, де він похований.

Окрім двох братів Якова та Івана, батько Дементій мав ще три сестри – Килину, Улилу і Василину.

В матері мосі, Єлизавети Яківни, було аж 6 рідних сестер: Онисія, Ганна, Гапка, Маура, Мотря, Катерина (вона померла двохрічною дитиною під час Голодомору 1933 року).

Ось так жили колись усі великими родинами. Хтось виживав, хтось від голоду помирав. Страшними й важкими були часи Другої світової, нічого не скажеш...»

Спогади мого дідуся викликають співчуття та біль. Але його покоління зуміло подолати тяжкі випробування, і тому я відчуваю до нього глибоку пошану. А ті, хто полягли за мир на землі, за волю, за світле майбутнє, гідні звання справжніх героїв, яких ми ніколи не забудемо і завжди згадуватимемо добрим словом!

ВІЙНА – ЦЕ КРИВАВИЙ ЗЛОЧИН

Катерина Рудик
11-В клас
спеціалізованої школи № 314

Я народилася 10 лютого 1997 року. Захоплююся вивченням історії та культури різних народів. Мені дуже подобається навчання в нашій 314-й школі з поглибленим вивченням іноземних мов.

Війна є лихо та злочин, що містить в собі всі лиха і всі злочини.

Вольтер

У цьому есея хочу описати своє ставлення до війни. Мої думки сформувалися на основі розмов з родичами, які пережили Другу світову.

Учасником війни був мій дідусь, Микола Тихонович Котриков, мешканець смт Добровеличківка на Кіровоградщині. Саме він ділився зі мною своїми враженнями від побаченого і розповідав про долю своїх близьких та друзів.

Війна – це біль. Війна – це смерть невинних дітей і дорослих. Війна – найкривавіше, що є в людства...

Друга Світова війна ввірвалася в дім кожного українця, несучи горе й біль. Матері втрачали своїх синів, а діти залишалися без батьків. Пам'ять багатьох людей зафіксувала також зразки мужності, стійкості, дружби та вірності. Війна наклала відбиток на долі всіх без винятку людей – від малих до старих.

У війну були втягнуті всі. Солдатам – мужнім та хоробрим захисникам Вітчизни, допомагали жінки і діти, які працювали на заводах, були медсестрами та лікарями. Учасником війни ставав кожен.

Кіровоградська наступальна операція

Мої родичі також брали участь у тих подіях. Але, на жаль, в живих залишилися лише мої бабуся та дідусь.

Мій дідусь Микола Тихонович Котриков у 2010 році

Коли почалася Велика Вітчизняна війна, мій дідусь був маленьким хлопчиком. Він часто згадує своє дитинство, батьків, друзів. Одного разу я попросила його розповісти про війну. Ця розповідь мене дуже вразила. Тому я хочу навести фрагмент з неї:

«Коли почалася Друга світова війна, мені виповнилося 6 років. Війна була для нас несподіванкою. Тому спочатку складно було зрозуміти, що коїться. Багато людей пішли на фронт і не повернулися з нього. Я дуже боявся втратити близьких. Війна, наче хвороба, – вона забирала людей без розбору. Рідні, друзі, сусіди –

майже всі полягли на війні. Діти не знали, що станеться завтра. В кожного була лише одна мрія – аби закінчилася війна. Багато людей зникало. Я й до сьогоднішнього дня не знаю, що з ними сталося. Не дай Боже, щоб люди знову зустрілися з війною!»

Тодішні діти пережили страшні муки, кожен день був для них тяжким випробуванням. Школи були зачинені. Діти прагнули вчитись, але мусили працювати. Вони нарівні з дорослими обробляли поля. А ще був жорстокий староста, котрий без жалю бив за найменшу дрібницю. Гітлерівці заходили до домівок і забирали, що їм заманеться. Діти боялись виходити на вулицю, вони постійно бачили мертвих та чули постріли.

Пам'ятник на честь воїнів, які полягли при звільненні Кіровограда

На мою думку, війна – одна з найстрашніших сторінок історії. Друга світова покалічила мільйони дитячих дол, відібрала у дівчаток і хлопчиків світле і радісне дитинство. Чимало юнаків йшли у військкомати, додаючи собі рік-

два, щоб захищати Батьківщину, багато хто з них загинув за рідну землю. Війну супроводжували страждання, голод і смерть. Хлопці та дівчата набагато раніше ставали дорослими, вони були готові до самопожертви заради визволення своєї батьківщини.

Деякі діти допомагали партизанам. Вони збирали рушниці, що залишилися від боїв, патрони, кулемети, гранати, а потім передавали усе це в партизанські загони, ризикуючи своїм життям. Багато школярів були в партизанів зв'язковими.

Друга світова війна залишила глибокий та кривавий слід. Вона запам'яталася людям, як лихо, яке вони пережили заради мирного майбутнього наступних поколінь.

ВІЙНА ОЧИМА ДИТИНИ

Поліна Стус

учениця 8 класу
спеціалізованої школи № 314

Війна... Скільки в цьому слові болю, ненависті, крові, жаху, сліз, скалічених доль і розбитих сердець! Але стоїть за ним також гордість, відвага, героїзм радянських солдатів. І були серед них не тільки дорослі чоловіки, але й юнаки та дівчата, а часом навіть підлітки.

Війна назавжди залишила відбиток гіркоти і страху в душах дітей воєнного покоління.

Анатолій Федорович Завгородній, мій родич, народився в 1936 році в селі Миронівка на Дніпропетровщині. Нині йому 78 років, а він і досі з боєм згадує ті часи, своє жакливе дитинство.

«Було мені п'ять років, я на ганку грався з дідом. Дідові принесли газету, він прочитав, впав і помер від розриву серця. В газеті сповіщалося про початок Великої Вітчизняної війни. У мого діда було п'ять синів. Один з них, наймолодший, служив на західному кордоні, був лейтенантом. Мій дід добре знав, що таке війна. Тому серце його не витримало. Саме так я й дізнався про початок війни. Через деякий час, у 1941 році, в село Миронівка, де ми мешкали, увійшли гітлерівці. Наше село розташоване між Дніпродзержинськом і Кривим Рогом. Там точилися жорстокі бої. Якось у нашій хаті з'явилося кілька німців. Вони сказали: «Das Haus leer, wird es eine Live-Offizier», що в перекладі означає: «Звільняйте хату, тут буде жити офіцер». Будинок у нас був такий: зліва знаходилась літня кухня, де мама куховарила, а справа - велика хата, де ми мешкали всією родиною. Нас відправили жити в літню кухню, а великий будинок зайняв німецький офіцер. Незважаючи на такий стан справ, нам ще пощастило,

оскільки цей офіцер був відносно добрим, нас не ображав. Та через деякий час він кудись поїхав, а, замість нього, з'явився інший. Оце вже був німець, який любив випити, зробити щось недобре. Одним словом, ми відчули, що з ним жарти погані й нормального життя тепер нам не бачити. Так ми страждали до 1943 року.

Анатолій Федорович Завгородній, 1956 рік

Мені дуже запам'ятався той момент, коли прийшли гітлерівці і наказали всім чоловікам зареєструватися в старости. Зробити це був зобов'язаний кожен, оскільки німці любили порядок, а неслухів карали. Через дорогу від нас жив сусід, а ще через три хати - його брат та син – вони вирішили заховатися в погребі. Жили вони в тому погребі близько тижня, їм носили

туди їсти й пити. Але поліцаї довідалися, де вони переховуються й донесли німцям. Ті прийшли з автоматами, відкрили погріб із словами «Вилазьте, гранату кинемо!». Чоловіки вийшли. Фашисти дали кожному по лопаті й наказали йти на город і копати яму. Чоловіки викопали яму, їх поставили над нею і розстріляли. Але перед тим, як розстрілювати, усе село зігнали на місце страти, щоб люди подивилися, чим їм загрожує непослух і невиконання гітлерівських наказів. Це було жахливо. Я ж знав тих людей і мені було дуже страшно. Тоді я був ще малим хлопцем, але це на мене дуже сильно вплинуло.

Надворі була осінь. Листя вже опало. Почалась стрілянина. Фашисти забігали, потім сіли на машини і поїхали. Зрозумівши, що зараз відбудеться бій, ми хутко викопали на городі землянку і сховалися в ній. Землянка – це майже те саме, що й окоп. Ми прикрили її різними дощечками, великими колодами і засипали землею. Отже, сидимо в землянці, двері відчинені, а вийти страшно, оскільки йде стрілянина. Через деякий час усе затихло, німці втекли. Пізніше чуємо, хтось стукає в двері: «Хазяїне, відчиняй! Свої!». Ось так наше село було визволене від німців. Пізніше тато пішов на фронт, а ми залишилися з матір'ю.

У 1944 році я пішов до школи. Ми були незаможні. Для того, щоб купити мені штани чи сорочку, треба було досить довго збирати гроші. Матір працювала в колгоспі, а там зарплату видавали лише наприкінці року. Іноді могли додати до зарплати трохи пшениці, а упродовж цілого року ми нічого не отримували. Отже, щоб мати гроші, ми продавали

овочі, які росли в нас на грядці, або ж яйця, які знесе курка. Відкладали їх, щоб потім усе це добро понести на базар. Я ходив на ринок майже щодня, а всі виручені копійки ми складали, щоб купити мені одяг до школи. Вже перед новим роком, коли в мене були канікули, я написав батькові листа. І він відповів!

Анатолій Федорович Завгородній та його мати Анастасія Петрівна, 1965 рік

Ми всі були страшенно раді, що з ним усе добре. Однак ця радість тривала недовго. Ми отримали лише два листи. І все... Батько не повернувся з війни. Він загинув у Австрії 7 травня 1945 року – в переддень підписання мирного договору... А ми залишилися втрьох.

1946 післявоєнний рік був дуже складним. Але найтяжчою була зима 1947 року. Адже почався голод. Я бачив це все своїми очима, було страшно, дійсно,

страшно. В нас у селі померло дуже багато людей. В основному, помирали старі люди, в яких діти загинули на фронті. Вони не могли заробляти, а допомагати їм було нікому. Дітей було багато пухлих. Коли така дитина приходила до школи, вчителька виділяла їй трохи хліба, щоб врятувати, оскільки пухлі помирали приблизно після двох днів голодування. Ми з братом вижили, тому наша мати після страшного голоду 1932 року все життя намагалася мати хоч якийсь запас. Цей запас був скромний, до нього входило зовсім трохи сала та нуд, це були маленькі боби. І от зимою вона ділила ці боби чаркою, з них варили суп. Так ми протрималися до травня. Згнилої картоплі, точніше з крохмалю, робили кисіль. Він мав неприємний запах і зовсім не мав смаку, але це була якась їжа.

У моєму житті було багато чого, всього й не згадаєш... Але попри криваву й жорстоку війну, я, все-таки, прожив хороше життя».

Розповіді, які ми чуємо з вуст дітей війни, забувати не можна. Як писав Василь Симоненко:

*«І живуть у пам'яті народу
Його вірні дочки і сини,
Ті, що не вернулися з походів
Грізної, великої війни».*

Не цураймося історії свого народу, вона гідна пошани!

Я, учениця 8 класу школи №314, Поліна Стус, сподіваюся, що моя розповідь про дітей війни, записана зі слів очевидця, знайде відгук в душі кожного, хто її прочитає.

НАША ЛЮБА ТОМОЧКА

Єлизавета Чернова
10 років,
учениця 5-Б класу
школи № 314

У мене є прабабуся, яку я дуже люблю. Ми з нею багато розмовляємо. Одного разу вона розповіла мені про свої дитячі роки, які припали на період Великої Вітчизняної війни.

Моя прабабуся Тамара Матвіївна Кравцова (Самаріна) народилася в жовтні 1929 року в місті Новочеркаськ Ростовської області.

Як відомо, Велика Вітчизняна війна почалася 22 червня 1941 року. Наприкінці 1941 року мешканці будували укріплення навколо міста довжиною 30 км. Працювали всі, і моя прабабуся також. Діти підносили цеглу та каміння.

У червні 1942 року Новочеркаськ захопили німці. Під час наступу дуже сильно бомбили місто. Батько прабабусі був політпрацівником у Радянській Армії. Тому сім'я одразу переїхала зі своєї домівки до родичів у протилежну частину міста.

Почалися дуже важкі часи. При німцях видавали лише 150 грамів ячменю на людину на добу. З цього ячменю готували кашу з "вівсюками", їли та весь час спльовували. Були такі дні, що їжею була лише склянка насіння. Чотирьохрічний братик постійно просив їсти.

Школи не працювали. І, взагалі, батьки намагалися, щоб діти якомога рідше виходили з подвір'я. Але треба було щось їсти й моя прабабуся разом з матір'ю, а іноді з такими ж, як вона, подругами були змушені їздити або ходити за кілька десятків кілометрів, аби щось продати чи виміняти на їжу.

Одного разу прабабусі пощастило. Вона продала речі, а на виручені гроші купила гуся. Додому їхала на даху вагона, а коли потяг зупинявся на станціях, то як найглибше заштовхувала голову гуся в мішок, щоб він не загоготав та не викрив її. Зате вдома потім було свято.

*Батько моєї прабабусі Матвій Самарін,
1945 рік*

Йй, тринадцятирічній дівчині, доводилося возити з міста Шахти мішки з вугіллям. Одного разу мати до крові збила ноги і кілька днів після цього лежала. Тома сама тягнула по черзі обидва мішки.

Електричного освітлення під час окупації в місті не було. Його робили за допомогою гноту, який змочували в бензині з сіллю. А той бензин Тома з подругою викрадали в німців.

*Прабабуся Тамара разом з чоловіком
Володимиром,
1950 рік*

Було це так. Німці квартирували неподалік у будинку з верандою. На веранді стояли каністри. Коли вартовий йшов у інший бік, дівчата хапали каністру й втікали дворами. Вдома бензин переливали, а каністру непомітно повертали. Так робили кілька разів, попри заборону батьків. Це було дуже

небезпечно. Але в темряві сидіти не хотілося. А грошей, щоб купити, теж не було.

На початку лютого 1943 року наша армія розпочала наступ, а гітлерівці, відходячи, підпалили продуктові склади, що знаходились неподалік. Люди встигли загасити пожежу, збіглися діти і побачили дуже багато цукерок. Оце була радість!

Відновилися заняття в школах. Але на зиму в Томи з двоюрідним братом було на двох лише одно пальто. Перевдягалися вони на півдорозі – один біг до школи, інший повертався додому. Почали видавати по карточках хліб, трошки крупи й цукру. Одним словом – вижили.

Після перемоги повернувся батько, який пройшов всю війну. Він воював під Сталінградом, дійшов до Пруссії. Разом

з ним сім'я переїхала жити та служити до Білорусії. Трохи пізніше повернулися в Новочеркаськ. Тома закінчила школу і вступила до гірничого технікуму. Через деякий час вона познайомилась із студентом-гірником, який навчався в Політехнічному інституті. Молоді побралися.

Після закінчення навчання поїхали працювати в Донбас. Тут вирости дві доньки, народилися три онучки. Прадідуся я, на жаль, не знаю. Він помер, коли моя мама ходила до 10-го класу, а наша люба Томочка донині живе в Луганську, має 5 правнуків, з яких четверо мешкають в Києві. Ми щороку їздимо до неї в гості. Вона на нас завжди чекає, пече свої славетні пироги. І ми всі бажаємо, щоб так було як найдовше.

Я з прабабусею в 2009 році

ВІЙНА – ЦЕ СТРАШНО!

Олександр Сергєєв
(есе з шкільного архіву,
написане в 2004 році)

Моя бабуся разом з моїм татом створили книгу під назвою "Пам'ять заради майбутнього". Ця книга присвячена спогадам людей, які в дитячому віці пережили страшне лихоліття другої світової війни 1941-1945 років.

У ті далекі часи моя бабуся жила в місті Дніпропетровську і була ще маленькою. Їй тоді не виповнилося навіть одинадцяти років. Вона пам'ятає, як внаслідок того, що в перші дні війни гітлерівці зруйнували усі мости через річку Дніпро, все населення опинилося на окупованій німцями території. В книзі моя бабуся та її друзі – члени Спілки в'язнів-жертв нацистських переслідувань – розповідають про тяжкі страждання українських людей в роки окупації: голодування, примусове вивезення людей на рабську працю до Німеччини, масові знущання, розстріли невинних людей.

У цій книзі багато спогадів киян.

Ось що пише в своїх спогадах Зоя Іванівна Кривіч:

«Спогади – їх не зітре час. Хотілося б усе забути. Але таке забути неможливо. Неможливо забути зрадництво вчительки, яка подала на німецьку біржу праці списки своїх учнів. А далі все відбулося дуже швидко: з'явились поліцаї з наказом йти на Львівську площу, де зібрали вже кілька сотень людей і пішки погнали їх, як тварин, на залізничний вокзал. Але це ще не було найстрашнішим в нашому житті. Все страшне було попереду. 15 травня 1942 року в товарних вагонах, в яких можна було ледве присісти, нас повезли на рабську працю до Німеччини...»

Далі була тяжка і виснажлива праця напівголодних, незахищених, відірваних від батьків дітей на порохових та інших заводах Німеччини. Багато молоді загинуло від хвороб та непосильної праці. Всього з міста Києва у фашистське рабство було вивезено понад 170 тисяч юнаків та дівчат.

Величезною трагедією стали масові розстріли людей у Бабиному Яру. Тут було закатовано понад 200 тисяч мирних громадян, підпільників та військовополонених.

Невинних людей майже два роки страчували також у Сирецькому концтаборі.

У Дарницькому концтаборі загинуло майже 130 тисяч військовополонених.

Крім цих двох, на Київській землі були концтабори примусового тримання: Киросинка, Інститутська, Голосієво, Лавра, Куренівка, Водогін та деякі інші.

Сьогодні ми напередодні великої дати: 11-е квітня – День визволення в'язнів фашистських концтаборів. Це день, коли напередодні Великої Перемоги 60 років тому в'язні концтабору Бухенвальд вчинили героїчне повстання і перемогли.

Ми повинні зберегти пам'ять про трагедію минулого, щоб таке більше не повторилося. Тому для нас дуже важливо запам'ятати розповіді наших бабусь та дідусів про страшні часи війни.

І В'ЯЗЕНЬ, І ВОЇН...

(роздуми над спогадами Миколи Юрковича Тарасенка)

Влітку 2005 року я з батьками заїхала до своїх родичів у незнайоме тоді для мене село на Житомирщині. Поки батьки були зайняті своїми справами, я вийшла з дому на вулицю. Біля сусідньої хатини на лавці сидів сивий дідусь, який мрійливо споглядав на небо. Коли його погляд торкнувся землі, він побачив мене. Дідусь гукнув мене до себе і почав пригощати шматочками яблук, які сидів та чистив власноруч. У нас зав'язалася розмова.

З війни Микола Тарасенко повернувся з нагородами

Спочатку він запитав мене, звідки я, в яких справах приїхала, де навчаюсь, чи подобається в школі і таке інше про мос

дитяче життя. А потім я запитала про його життя, навчання. На що дідусь тяжко зітхнув і почав цікаву розповідь про своє дитинство та юність.

І ось минув не один рік. Ми знову приїхали до родичів, але цього разу дідуся на лавці не було... Лише стара яблуня, що росла біля лавки, нагадала мені про нього, особливо його розповіді про юні роки. Зараз я зовсім інакше сприймаю, розумію та бачу усе почуте з вуст цієї людини.

Виявилось, що сивого дідуся звали Миколою Юрковичем Тарасенком, його батьки прожили весь свій вік на землі, де відбулася наша зустріч. Історія життя цього чоловіка є настільки цікавою, а водночас трагічною, що про неї варто дізнатись моїм сучасникам, які певне не уявляють собі, що пережили підлітки в період Другої світової війни.

Спираючись на документи, які люб'язно надали мені родичі Миколи Юрковича, я хочу розповісти його історію.

У селі Киянка, що на Житомирщині, в багатодітній родині звичайного селянина в 1925 році народився хлопчик, якого назвали Миколою. Його дитинство було лихим, воно проходило в часи радянських голодоморів.

Микола Юркович розповідав, що він з великою радістю і бажанням вирушав 1 вересня до Киянської одноповерхової дерев'яної школи, яка знаходилась в 30 хвилинах від його домівки. Хлопчику здавалося, що він не йшов, а летів до школи, бо тодішнім учням давали олівці з

Яна Бобрікова
учениця 10-А класу
спеціалізованої школи № 329 «Логос»

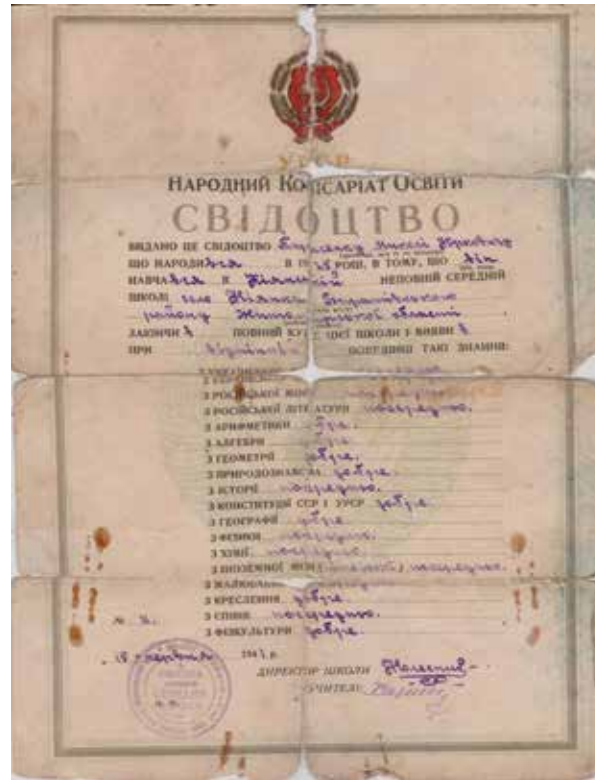

І В'ЯЗЕНЬ, І ВОЇН...

(роздуми над спогадами Миколи Юрковича
Тарасенка)
(продовження)

Яна Бобрікова

учениця 10-А класу
спеціалізованої школи № 329 «Логос»

Свідоцтво про закінчення Київської
неповної середньої школи, видане Миколі
Тарасенку 15 червня 1941 року

Після закінчення школи шістнадцятирічний Микола планував поїхати до Житомира, щоб вступити до Аграрного інституту. Однак здійснитися цій мрії не судилося... 22 червня 1941 року перекреслило всі сподівання та бажання його ровесників – розпочалася Велика Вітчизняна війна.

чорним графітом та один-два зошити для вивчення різних дисциплін. До речі, на той час у їхній програмі було близько 18 предметів. Про це свідчить свідоцтво про навчання у Київській неповній середній школі, яку Микола Тарасенко закінчив 15 червня 1941 року.

Тодішній Радянський Союз перейшов від мирного життя до воєнного: з раннього ранку до пізньої ночі всі хлопці села самовіддано й наполегливо працювали на полях, щоб забезпечити військових продовольством. Дуже швидко страхіття війни докотилися і до Житомирщини: постійні бомбардування, гул танків, захоплення села німцями... Стрілянина, крики, плач, котилися селом. Але найстрашніше було попереду.

9 червня 1942 року німці зігнали молодь з усього села до колишньої сільської ради, де тепер знаходилася німецька комендатура. Чому і навіщо – ніхто не знав. Серед юнаків та дівчат були й Микола Тарасенко та його майбутня дружина – Ніна Весельська. Всіх у віці від 14 до 16 років, силоміць заштовхували до машин, які одна за одною від'їжджали в бік залізниці. Молоді люди тоді ще не знали, що бачать своїх рідних востаннє – через деякий час село було спалене вщент. Хлопців та дівчат також чекала невідомість. На залізниці було багато молоді з навколишніх сіл. Під'їжджали дерев'яні вагони, в які набивали людей. Протягом п'яти днів без води та хліба їх везли в невідомому напрямку. Пізніше з'ясувалося, що українську молодь відправляли на роботи до Німеччини.

Микола Юркович Тарасенко потрапив різноробочим до трудового табору на завод «Гіртманфен» у селі Вальтерсдорф.

Зі слів Миколи Юрковича: «Наші людські життя ніхто з німців тут не цінував. Вставали о 4–5 годині ранку, нас перераховували, потім виносили померлих з наших дерев'яних бараків і вже о 6 – йшли працювати. Десь о 14 годині нам видавали

роки. Радянські війська вели наступальні операції, перемога відчувалася вже і тут. І ось настав той день, коли наші війська звільнили нас з цього полону».

Далі він розповідав, що частину молоді було відправлено назад до Радянського Союзу, а частину зараховано до лав Червоної Армії. Потрапив туди і Микола Тарасенко. Спочатку його направили на проходження навчання на учбову батарею.

У молоді роки

по місці супу (в якому були відходи від їжі німецьких солдатів і офіцерів, бадилля з буряку, хвостики від моркви, очистки від картоплі). Ближче до вечора давали по шматочку хліба та склянці води. Умови були нестерпними: воші, голод, різні хвороби, холоднеча – і так минуло три

Захисники Вітчизни

З бойовими побратимами

Розпочалось навчання. А через кілька тижнів Микола був у діючій армії, що йшла до Берліну. 2 травня 1945 року військова частина штурмом взяла Берлін. Під час взяття Берліна Миколу було поранено, але це не завадило йому відчути безмежну радість від перемоги.

Миколі Юрковичу та іншим солдатам, що брали участь в штурмі оголошено подяку та нагороджено медаллю «За взяття Берліна».

Але на цьому війна не закінчилась, Миколу Юрковича залишили служити на території Німеччини аж до 1947 року.

Після завершення служби він повернувся до рідних країв. У рідному селі на нього

Свідоцтво про вручення Миколі Юрковичу
Тарасенку медалі «За взяття Берліна»

вже чекала дружина Ніна та донька Люба. Спочатку Микола влаштувався до колгоспу робітником, згодом став бригадиром ланки. Пропрацював на цій посаді до 73 років, поки не пішов на пенсію.

Те літо 2005 року, коли я будучи маленькою дівчинкою зустріла дідуся Миколу, було для нього останнім.

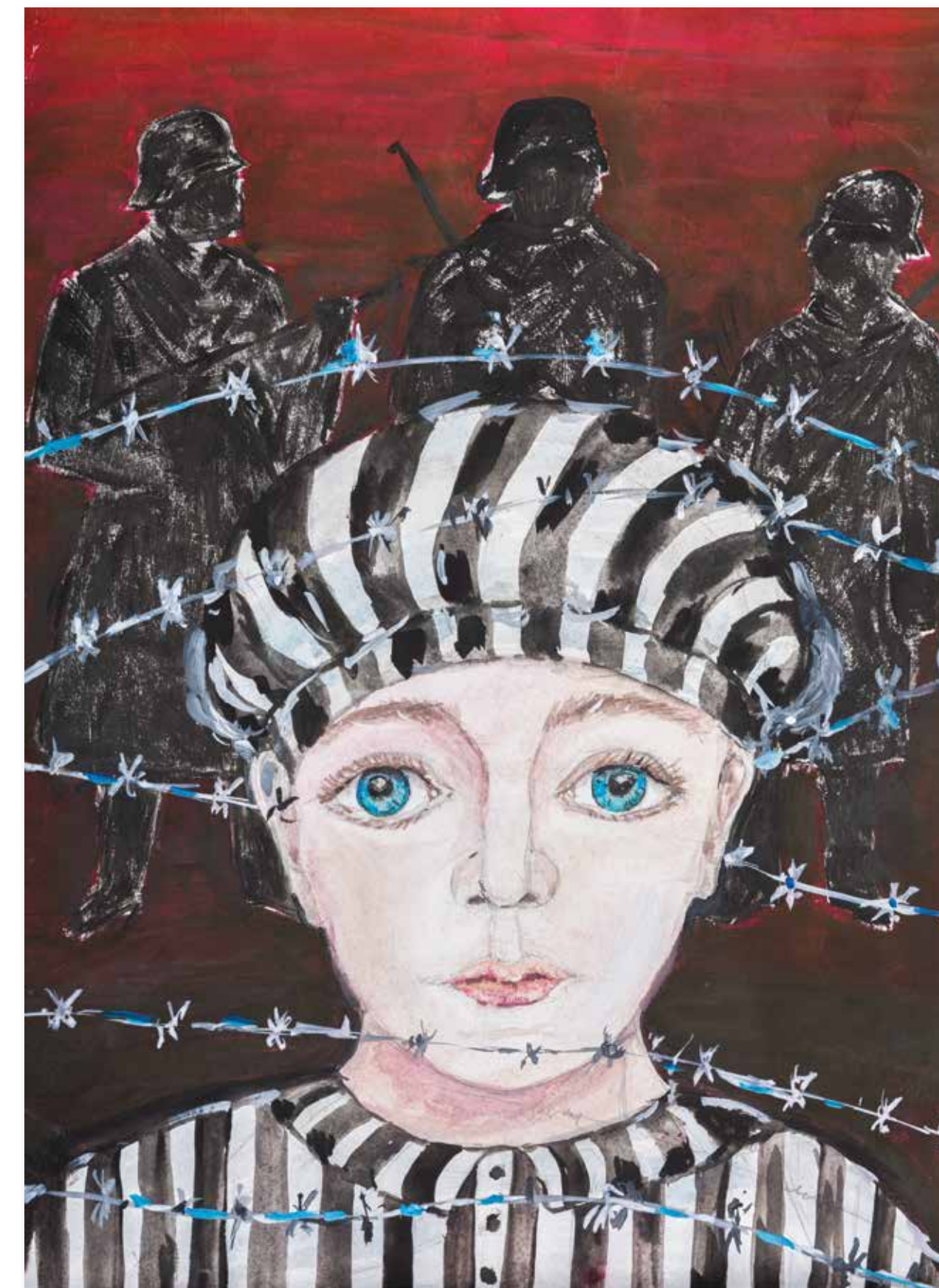
Ми – молоде покоління, схиляємо голову перед ветеранами, героями Другої світової, усіма тими, хто зазнав стільки страждань і горя в той період. Страшні воєнні випробування випали й на долю Миколи Юрковича Тарасенка. Та він не зламався, він витримав завдяки своїй вірі, мужності і надії на перемогу.

Зараз нам навіть важко уявити, що переживали наші ровесники, коли їх, молодих, сповнених мрій про світле майбутнє, силоміць вивозили до Німеччини. Та вони подолали жахливі труднощі й не здалися. Вони боролися до останнього, як і належить справжнім бійцям за кращу долю.

ПЕНЗЛЕМ, ФАРБАМИ, ОЛІВЦЕМ...

**Конкурсні роботи учнів мистецьких шкіл
Дарницького району міста Києва**

«Дитинство за колючим дротом»

Папір, акварель.

Тарсис Наталія

13 років. Дитяча школа мистецтв №4

Викладач: Корж Олена Анатоліївна

«Ніколи не забудемо»

Кольорові олівці, папір.

Бондарець Анна

11 років. Дитяча школа мистецтв № 9.
Викладач Гончаренко Ігор Іванович.

«Дитинство, опалене війною»

Гуаш.

Булгакова Ірина

12 років. Дитяча художня школа № 11
Викладач: Єремєєва Ірина Георгіївна.

«Птах війни»

Папір гуаш.

Фірман Анастасія

9 років. Дитяча школа мистецтв №9
Викладач: Большакова Тамара Олексіївна.

«Повернення героя»

Гелієва ручка, папір.

Нікулова Уляна

15 років. Дитяча школа мистецтв №9
Викладач: Гончаренко Гончаренко Тетяна Анатоліївна.

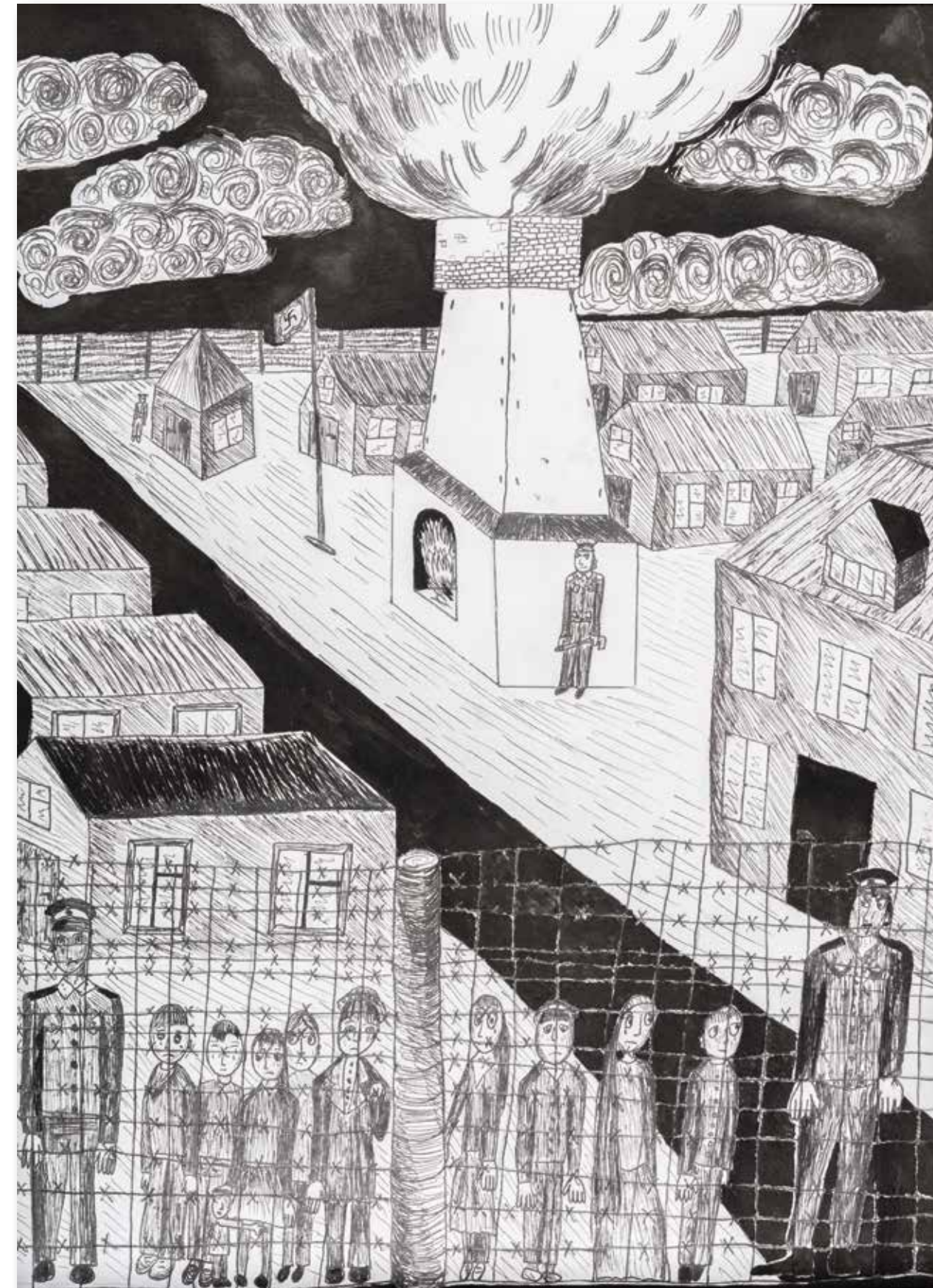

«Жахи війни»

Гуаш.

Вдовиченко Даша

13 років. Дитяча художня школа № 11
Викладач: Медведєва Олена Володимирівна.

«Очікування»

Папір, туш, гелієва ручка

Коноваленко Поліна

9 років. Дитяча школа мистецтв №4
Викладач: Саприкіна Олена Емільівна

«Танкова битва»

Гуаш, папір

Соломаха Олександр

10 років, Дитяча школа мистецтв №9

Викладач Гончаренко Ігор Іванович.

«Щоб онуки знали»

Акварель.

Міхіденко Ольга

13 років, Дитяча художня школа № 11

Викладач: Сремєєва Ірина Георгіївна

«Що нас очікує? (Молодший брат)»

Папір, гуаш.

Демус Соломія

9 років. Дитяча школа мистецтв №4
Викладач: Саприкіна Олена Емілівна

«Війна та мир»

Мішана техніка, папір.

Богута Оля

9 років. Дитяча школа мистецтв №9
Викладач: Большакова Тамара Олексіївна

«Оборона»

Кольорові олівці, ручка, папір.

Трохименко Андрій

14 років. Дитяча школа мистецтв №9

Викладач: Гончаренко Ігор Іванович

«Птах у гнізді - мир на землі»

Акварель, папір.

Северин Вікторія

15 років. Дитяча художня школа № 11

Викладач: Залозний Василь Антонович

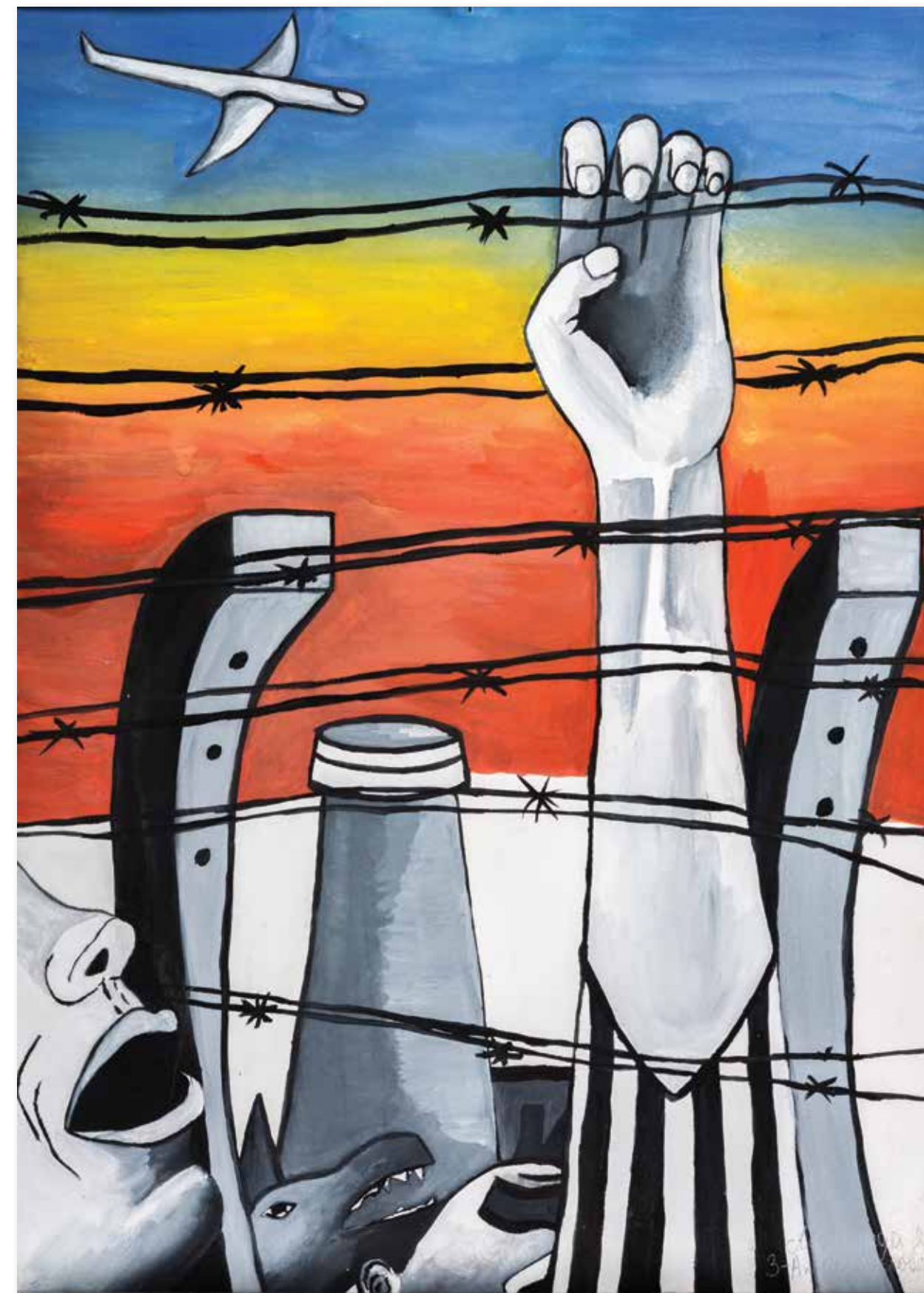
«Неочікуване руйнування»

Гуш, папір, гелісва ручка.

Данилов Олександр

10 років. Дитяча школа мистецтв №4

Викладач Саприкина Олена Емільівна

«Вони загинули за волю та мир»

Гуаш, папір.

Майборода Яна

13 років. Дитяча художня школа № 11

Викладач: Іванова Олена Олександрівна

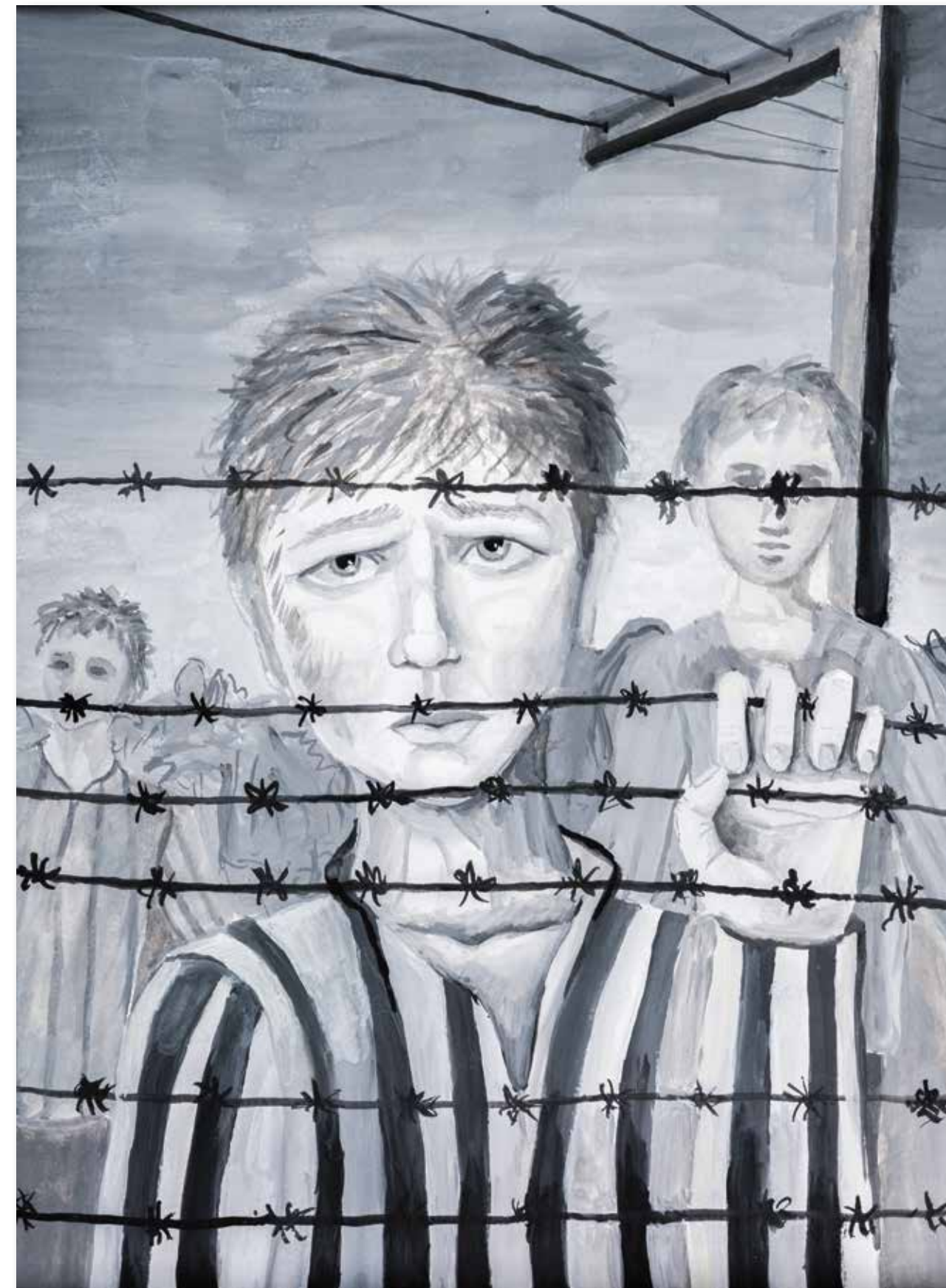

«Остання хлібина»

Туш, перо, пензлик, папір.

Бабернова Олександра

13 років. Дитяча художня школа № 11
Викладач: Медведєва Олена Олександрівна

«Ми пам'ятаємо»

Гуаш, папір.

Шпакович Катерина

13 років. Дитяча художня школа № 11
Викладач: Іванова Олена Олександрівна

«Слава героям – патріотам»

Мішана техніка, папір.

Устіменко Влада

11 років. Дитяча школа мистецтв №9

Викладач: Бовкун Дарія Олексіївна

«Захисники»

Папір, олівець.

Олешко Лілія

12 років. Дитяча школа мистецтв №9

Викладач: Бовкун Дарія Олексіївна

«Мамо, мені страшно»

Гуаш, папір.

Іванов Тарас

14 років. Дитяча художня школа № 11
Викладач: Медведєва Олена Володимирівна

«Вічна пам'ять»

Гуаш, папір.

Банних Ганна

15 років. Дитяча художня школа № 11
Викладач: Залозний Василь Антонович

«Один»

Папір, туш, гелієва ручка.

Данилов Олександр

10 років. Дитяча школа мистецтв №4

Викладач: Саприкіна Олена Ємилівна

«Ворог не спить»

Папір, кольорові олівці.

Грецька Іра

12 років. Дитяча школа мистецтв №4

Викладач: Мельничук Ірина Євгенівна

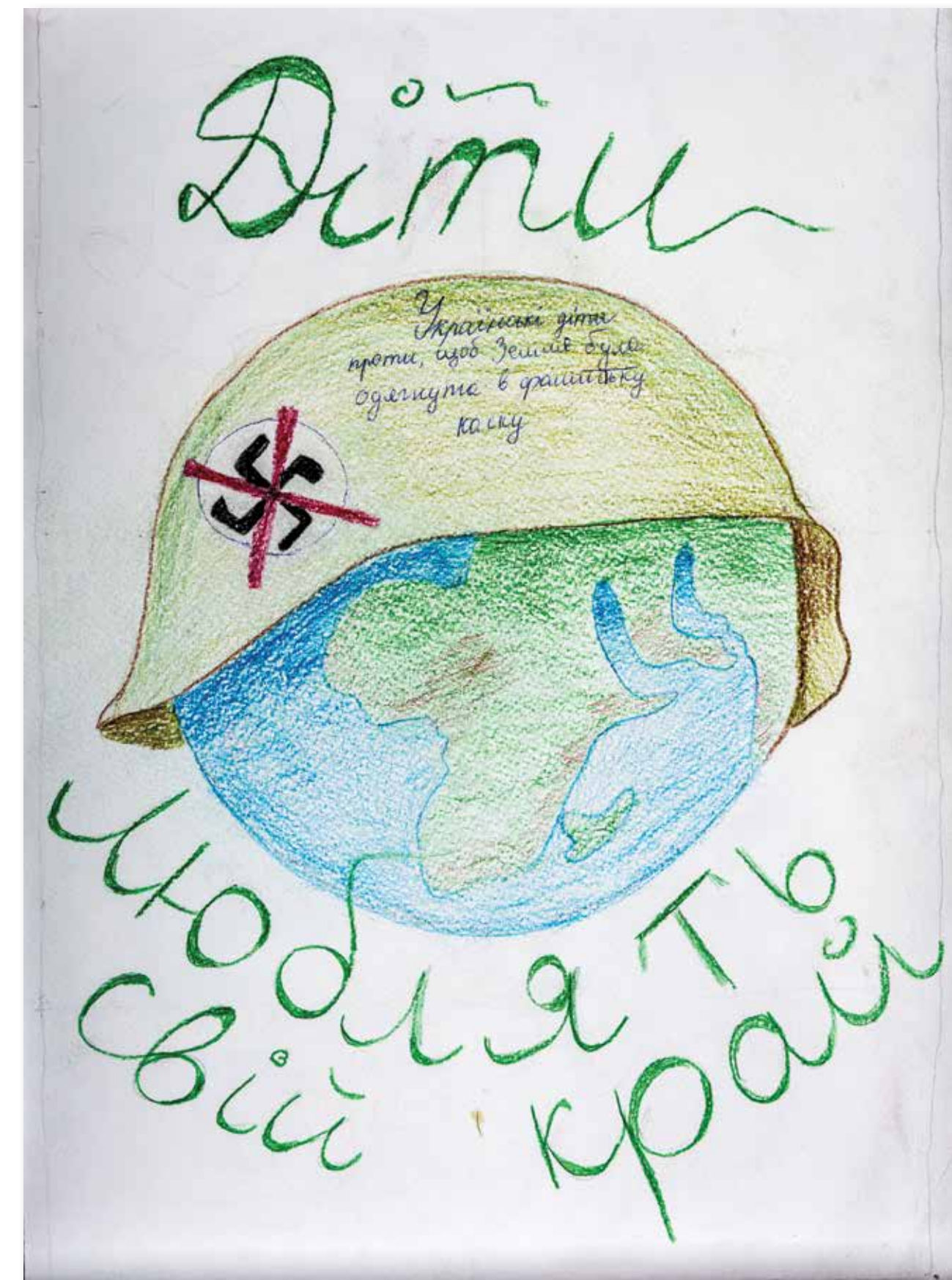
«Чистий погляд»

Кольорові олівці, папір.

Грецька Марина

12 років. Дитяча школа мистецтв №4.

Викладач: Мельничук Ірина Євгенівна

«Ми за мир»

Кольорові олівці, папір.

Тарсіс Віка

11 років. Дитяча школа мистецтв №4.

Викладач: Мельничук Ірина Євгенівна

«Відгуки минулого»

Папір, гуаш, ручка.

Масна Ксенія

14 років. Дитяча школа мистецтв №9

Викладач: Гончаренко Ігор Іванович

«Чорний день»

Акварель, папір.

Танцюра Анастасія

12 років. Дитяча школа мистецтв №9

Викладач: Прокопець Наталія Володимирівна

«Опалена земля»

Мішана техніка.

Мерхель Валерія

10 років. Дитяча школа мистецтв №9

Викладач: Прокопець Наталія Володимирівна

«Наслідки війни»

Мішана техніка, папір.

Халімовська Анна

10 років. Дитяча школа мистецтв №9

Викладач: Прокопець Наталія Володимирівна

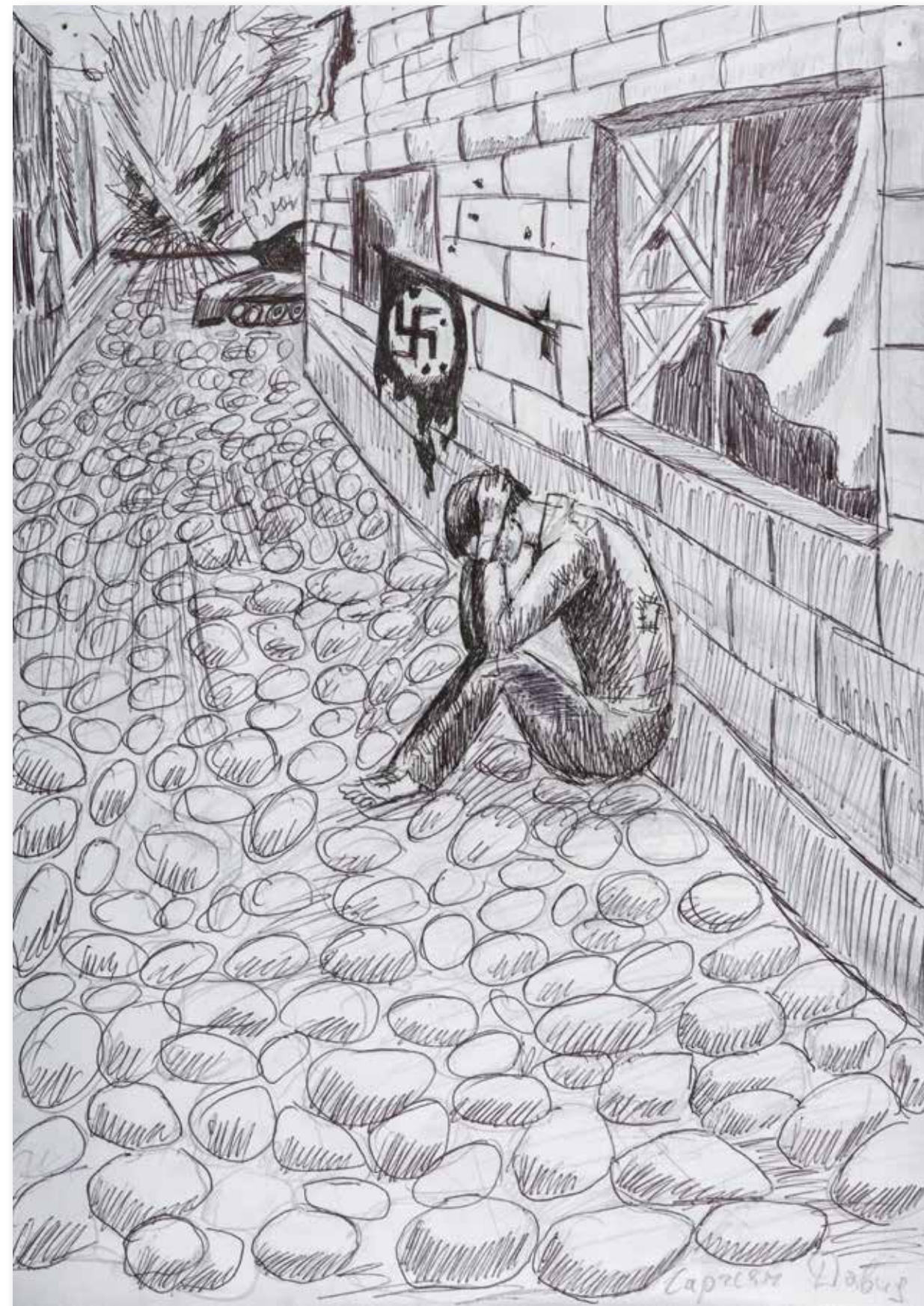

«Остання надія»

Олівець, папір.

Лагута Валентина

12 років. Дитяча художня школа № 11
Викладач: Прасолова Тетяна Йосипівна

«Смук»

Гелієва ручка, папір.

Саргсян Давид

14 років. Дитяча художня школа № 11
Викладач: Прасолова Тетяна Йосипівна

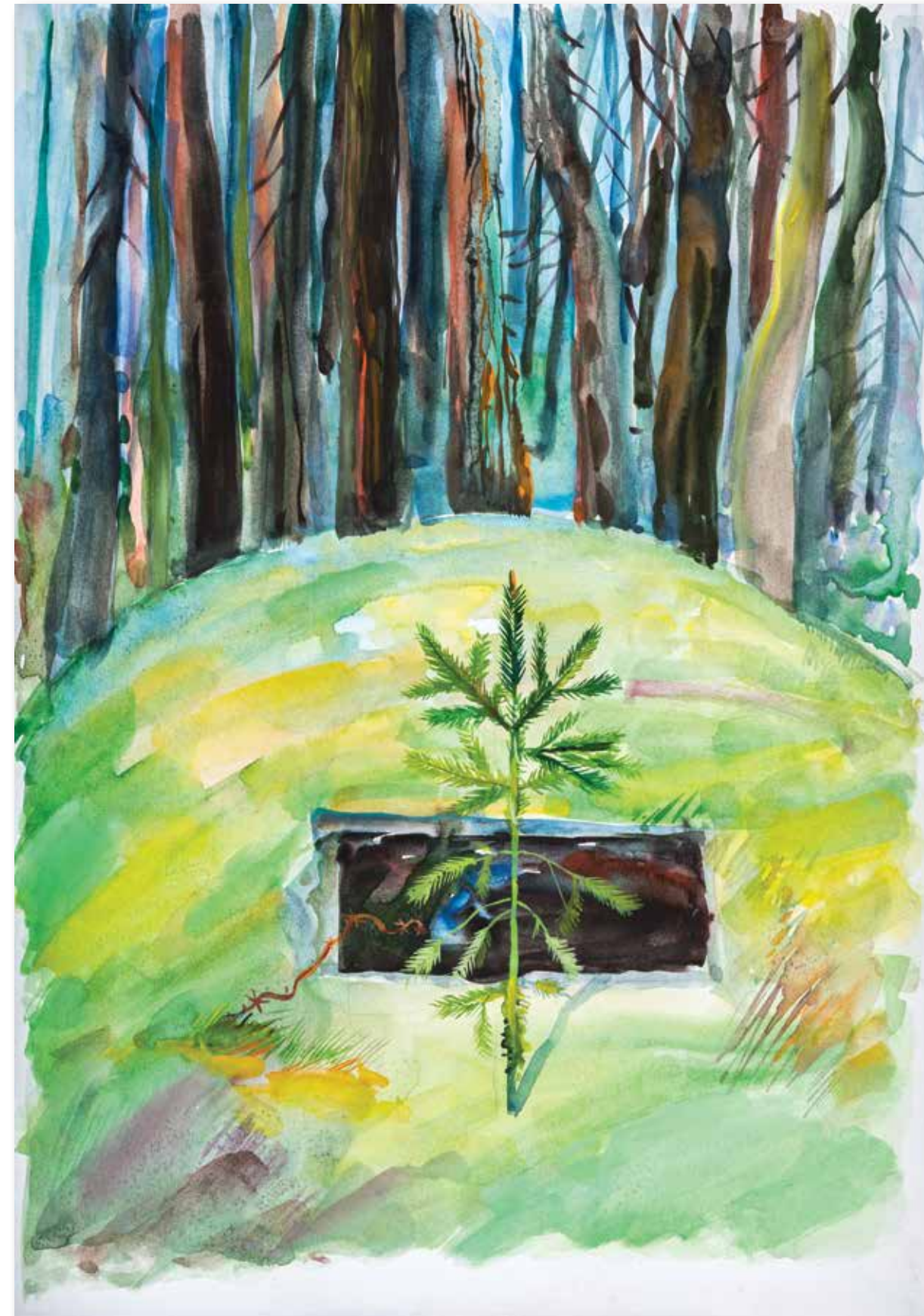
«Рани землі»

Акварель, папір.

Ковеня Олександра

17 років. Дитяча художня школа № 11

Викладач: Залозний Василь Антонович

«Слід війни»

Акварель, папір.

Серебріан Володимир

14 років. Дитяча художня школа № 11

Викладач: Залозний Василь Антонович

«Ні війні!»

Гуаш, гелієва ручка, папір.

Шпакович Анна

13 років. Дитяча художня школа № 11
Викладач: Іванова Олена Олександрівна

«Захистіть»

Гуаш, папір.

Їжак Валерія

10 років. Дитяча школа мистецтв №9
Викладач: Большакова Тамара Олексіївна

«Жахливі часи»

Туш, кулькова ручка, папір.

Пилипчук Тамара

11 років. Дитяча школа мистецтв №9

Викладач: Прокопець Наталія Володимирівна

«Війна»

Гуаш, папір.

Багнюк Анна

8 років. Дитяча школа мистецтв №9

Паламарчук Дарина

8 років. Дитяча школа мистецтв №9

Викладач: Большакова Тамара Олексіївна

РОЗПЛАТА (спогади очевидця)

Адо́льф Кондра́цький

кандидат історичних наук,
науковий консультант проекту,
дитина війни

Пригадую перший післявоєнний рік... Я – учень 4-го класу Київської середньої школи № 11. У пам'яті ще свіжі голодні роки фашистської окупації, нічні бомбардування, бойові кровопролитні змагання, свідками яких ми були. Повернення в листопаді 1943 року розбитим Брест-Литовським шляхом, заваленим трупами людей і розбитою технікою, до нашої домівки на вулиці Великій Житомирській № 21...

Напередодні визволення Кисва окупаційна влада вигнала населення з центральної частини міста на його околиці. Отож ми всією сім'єю поверталися з цього своєрідного «заслання»: мати, дід та бабуся, тітка, двоюрідні брати. На саморобних візочках везли жалюгідний скарб з Святошинської п'ятої лінії, де ми зустріли радянські війська. Тут я в побачив неприкриті криваве обличчя війни. Сотні тіл були розірвані вибухом вантажівки з снарядами, що стояла біля нашої оселі. Поховання загиблих у братській могилі, нашвидкуруч організоване спеціальною поховальною командою.

Ейфорія від зустрічі з визволителями швидко розтанула, бо на нас дивились як на таких, що залишились на окупованій території, тобто на людей, розбещених нацистською ідеологією. Від слів переходили до дій. Серед білого дня до нашої оселі ввірвались чотири здоровенні червонофлотці, які викинули майно з однієї з кімнат і вселили туди сусідку. Шукати правду сім'ї «ворога народу», до того ж польського походження, було справою безнадійною, і ми вкотре вже проковтнули чергове беззаконня щодо нас.

Одного похмурого січневого дня 1946 року по місту розійшлася інформація, що на площі Калініна (сучасний Майдан Незалежності) відбудеться публічна страта німецько-фашистських військових злочинців.

Адо́льф Кондра́цький в юності.
7 травня 1961 року

У той час згадана площа, як і весь Хрещатик, лежали в суцільних руїнах. У повітрі стояв уїдливий сморід згарищ. Тисячі киян вкрили амфітеатр навколишніх руїн. На невеличкому п'ятачку в центрі площі височіли шість шибениць, з'єднані між собою деревиною. В кожній секції ешафоту вітер гойдав два зашморги. Військові утворили живий ланцюжок і відтіснили цікавих від місця страти.

Я стояв на уламку кам'яної стіни (нині тут височіє будинок Мінфіну) і добре бачив езекуцію.

Ось внизу розступився натовп і до ешафоту під'їхали шість вантажних машин. Солдати підсаджували під руки засуджених на кузови машин – по двоє на машину. Не дивлячись на те, що руки у них були зв'язані, деякі пручались, і охороні доводилось застосовувати силу. Якось затягнули засуджених на кузови машин, накинули на шиї зашморги, пролунала коман-да, натовп зойкнув. Машини рвучко зрушили з місця, тіла загойдались у конвульсіях. Здається, один обірвався, але його швидко знову підвісили.

Що я відчував під час цієї середньовічної акції? Мабуть нас, дітей, які пережили репресії страшного сталінського терору,

війну, під час якої часто-густо бачили кров і смерть, було вже важко чимось здивувати або налякати. Проте в ту ніч я довго не міг заснути: перед очима стояло сіре перекошене обличчя злочинця, який обірвався.

З відстані сьогодення я по-іншому дивлюся на пережите. Особливо після ознайомлення з переліком злочинів тих фашистів, страчених у 1946 році. Мені зрозуміло, що розплата була незворотною і справедливою. На підтвердження сказаного наведу епізод з численних злочинів одного із страчених, а саме Оскара Валлізера - коменданта Бородянської ортскомендатури. 11 квітня 1943 р. за його командою у селі Раска, що на Київщині, в результаті каральної акції було знищено 487 громадян України. Село було спалене. Раска отримала назву

«української Хатині». Інший злочинець – генерал-лейтенант Пауль Шеер брав участь у розстрілі футболістів київського «Динамо».

Ось такі страшні спогади залишила на все життя в моїй пам'яті війна.

Генерал-лейтенанта Пауля Шеера, расстрелявшего киевских динамовцев, повесили в 1946-м

Газетне фото фашиста, страченого в Києві в 1946 році

Футбольна команда 4-А класу Київської середньої школи № 11. Другий зліва у верхньому ряду – тринадцятирічний Адо́льф Кондра́цький. 1947 рік

**СПИСОК ШКІЛ,
УЧНІ ЯКИХ ВЗЯЛИ УЧАСТЬ В КОНКУРСІ
«ДРУГА СВІТОВА - ОЧИМА ДІТЕЙ.
ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ РОДИН»**

Ліцей «Інтелект»
Ліцей «Наукова зміна»
Скандинавська гімназія
Середня загальноосвітня школа № 62
Середня загальноосвітня школа № 111 ім. С. А. Ковпака
Спеціалізована школа № 127
Середня загальноосвітня школа № 160
Середня загальноосвітня школа № 217
Спеціалізована школа № 255
Спеціалізована загальноосвітня школа № 274
Середня загальноосвітня школа № 280
Спеціалізована загальноосвітня школа № 291
Спеціалізована школа № 296
Спеціалізована загальноосвітня школа № 314
Спеціалізована школа № 329 «Логос»
Дитяча школа мистецтв № 4
Дитяча школа мистецтв № 9
Дитяча художня школа № 11

**АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК АВТОРІВ
ЕСЕ**

Антонов Артемій	Гришук Альона
Антонов Олексій	Гуренко Микола
Бєбих Даша	Деркач Дар’я
Бєссараб Катєрина	Дика Анастасія
Бичек Анастасія	Душинський Олексій
Бєбрікова Яна	Єрмаков Дєнис
Бєровик Тєтяна	Єфимєнко Олена
Бровко Ольга	Засць Анна
Бровчєнко Ярослав	Карюк Олєксандр
Бумагін Олєксій	Книжєнко Марія
Буханєць Анна-Христина	Ковалюк Софія
Буцєнко Іван	Кожевнікова Анастасія
Вайвала Олєксій	Комар Дарина
Васильєва Олєксандра	Константінова Анастасія
Вітрів Владислав	Коротчєнко Євгєн
Гайдамаха Софія	Котлярєнко Марина
Глитєнь Марія	Кравєць Юлія
Глушєнко Вікторія	Кражик Альона
Гнилянська Діана	Красюк Марія
Гончарова Анна	Кринін Глїб
Гончарова Катєрина	Кринін Єгор

Крупчинська Анастасія
Кубрак Ігор
Кузьомко Ярина
Кулаковська Мирослава
Левченко Аліна
Лях Анастасія
Майкова Анастасія
Макодзей Іван
Менжик Владислава
Могиль Юлія
Музиченко Остап
Озімко Владислав
Омельянович Назарій
Патриляк Ярослава
Петренко Андрій
Петренко Максим
Пилипенко Марія
Побокіна Валерія
Процевят Катерина

Роменкова Марія
Руденко Карина
Рудик Катерина
Русин Данило
Савчук Анна
Самойленко Дар'я
Самойлова Ольга
Сахневич Юлія
Селіна Людмила
Сергєєв Олександр
Сліченко Валерія
Стус Поліна
Субоч Єлизавета
Трухан Григорій
Ходаківський Олексій
Чернова Єлизавета
Шевченко Альона
Юхименко Аліна
Янковська Ольга

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК АВТОРІВ МАЛЮНКІВ

Бабернова Олександра
Багнюк Анна
Бадалян Медея
Банних Ганна
Баришев Дмитро
Богута Оля
Бондарець Анна
Булгакова Ірина
Вдовиченко Даша
Волошина Наталія
Грецька Іра
Грецька Марина
Гриб Павло
Данилов Олександр
Данилов Олександр
Демус Соломія
Іванов Тарас
Їжак Валерія
Ковеня Олександра
Коноваленко Поліна
Лагута Валентина
Майборода Яна

Масна Ксенія
Мерхель Валерія
Міхіденко Ольга
Нікулова Уляна
Олешко Лілія
Пазюк Валерій
Паламарчук Дарина
Пилипчук Тамара
Саргсян Давид
Северин Вікторія
Серебріан Володимир
Слободяник Олександр
Соломаха Олександр
Танцюра Анастасія
Тарсис Наталія
Тарсіс Віка
Трохименко Андрій
Устіменко Влада
Фірман Анасасія
Халімовська Анна
Шпакович Анна
Шпакович Катерина

3MCT

Привітання від голови УСВЖН	4	Гуренко Микола	32
Вступне слово від керівника проекту	5	Деркач Дар’я	33
Слово від редактора	6	Єфименко Олена	34
Есе школярів Дарницького району міста Києва – учасників конкурсу		Ковалюк Софія	35
«Друга світова очима дітей. Досвід українських родин»		Комар Дарина	36
		Константінова Анастасія	37
Ліцей «Інтелект»		Коротченко Євген	38
Сліченко Валерія	10	Котляренко Марина	39
Ліцей «Наукова зміна»		Кринін Гліб	40
Антонов Артемій	14	Кринін Єгор	41
Антонов Олексій	15	Крупчинська Анастасія	42
Бадалян Медея	16	Кулаковська Мирослава	43
Баришев Дмитро	17	Кузьомко Ярина	44
Бебих Даша	18	Майкова Анастасія	46
Бичек Анастасія	19	Макодзей Іван	47
Слободяник Олександр	20	Музиченко Остап	48
Бессараб Катерина	21	Озімко Владислав	49
Бровко Ольга	22	Патриляк Ярослава	51
Бровченко Ярослав	23	Петренко Андрій	56
Буханець Анна-Христина	24	Петренко Максим	57
Буценко Іван	25	Побокіна Валерія	58
Васильєва Олександра	26	Русин Данило	59
Гриб Павло	27	Самойленко Дар’я	60
Гайдамаха Софія	28	Селіна Людмила	61
Глущенко Вікторія	30	Субоч Єлизавета	62
Гончарови Катерина і Анна	31	Ходаківський Олексій	63

Скандинавська гімназія

Самойлова Ольга 65

Середня загальноосвітня школа № 62

Карюк Олександр 71

Кражик Альона 74

Середня загальноосвітня школа № 111 ім. С. А. Ковпака

Грищук Альона 76

Дика Анастасія 78

Заєць Анна 80

Процевят Катерина 82

Сахневич Юлія 84

Трухан Григорій 88

Янковська Ольга 90

Спеціалізована школа № 127

Слово вчителя - Бумагіна Оксана Арсентіївна 91

Гнилянська Діана 93

Бумагін Олексій та Марія Пилипенко 94

Єрмаков Денис 96

Кравець Юлія 99

Левченко Аліна 103

Юхименко Аліна 104

Середня загальноосвітня школа № 160

Вайвала Олексій 108

Глитень Марія 110

Душинський Олексій 112

Кожевнікова Анастасія 113

Кубрак Ігор 115

Менжик Владислава 117

Савчук Анна 118

Шевченко Альона 119

Середня загальноосвітня школа № 217

Могиль Юлія 120

Спеціалізована школа № 255

Красюк Марія 122

Спеціалізована загальноосвітня школа № 274

Боровик Тетяна 124

Середня загальноосвітня школа № 280

Книженко Марія 126

Спеціалізована загальноосвітня школа № 291

Лях Анастасія 127

Спеціалізована школа № 296

Омельянович Назарій 130

Спеціалізована загальноосвітня школа № 314

Вітрів Владислав 134

Роменкова Марія 136

Руденко Карина 138

Рудик Катерина 140

Стус Поліна 142

Чернова Єлизавета 144

Сергєєв Олександр 146

Спеціалізована школа № 329 «Логос»

Бобрікова Яна 147

Пензлем, фарбами, олівцем...		Олешко Лілія	169
Конкурсні роботи учнів мистецьких шкіл Дарницького району міста Києва		Іванов Тарас	170
		Банних Ганна	171
Бадалян Медея	16	Данилов Олександр	172
Баришев Дмитро	17	Грецька Іра	173
Слободяник Олександр	20	Грецька Марина	174
Волошина Наталія	30	Тарсіс Віка	175
Пазюк Валерій	59	Масна Ксенія	176
Тарсис Наталія	151	Танцюра Анастасія	177
Бондарець Анна	152	Мерхель Валерія	178
Булгакова Ірина	153	Халімовська Анна	179
Фірман Анасасія	154	Лагута Валентина	180
Нікулова Уляна	155	Саргсян Давид	181
Вдовиченко Даша	156	Ковеня Олександра	182
Коноваленко Поліна	157	Серебріан Володимир	183
Соломаха Олександр	158	Шпакович Анна	184
Міхіденко Ольга	159	Їжак Валерія	185
Демус Соломія	160	Пилипчук Тамара	186
Богута Оля	161	Багнюк Анна	187
Трохименко Андрій	162	Паламарчук Дарина	187
Северин Вікторія	163	ДОДАТОК	
Данилов Олександр	164	Кондрацький Адольф, к. і. н., дитина війни	188
Майборода Яна	165		
Бабернова Олександра	166	АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК АВТОРІВ ЕСЕ	191
Шпакович Катерина	167	АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК АВТОРІВ МАЛЮНКІВ	193
Устіменко Влада	168	ЗМІСТ	195

Українська спілка в'язнів – жертв нацизму (УСВЖН)

*Це видання створено за кошти, отримані від
Міжнародної громадської організації
«Міжнародний фонд «Взаєморозуміння і толерантність»
в рамках програми збереження історичної пам'яті за грантом
«Пишемо історію разом. Діти другої світової – нинішній молоді».
В нього увійшли учнівські есе та малюнки за результатами конкурсу
«Друга світова – очима дітей. Досвід українських родин»,
проведеного в 2013/2014 навчальному році серед школярів
Дарницького району міста Києва.*